

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3
[3601]-305

**T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009
FRENCH (GENERAL)
(2004 PATTERN)**

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

Q.1.A. Traduisez en anglais.

(6)

Contes, musiques, chants, textes, jeux... toutes les formes d'expressions reflètent l'histoire et la richesse d'un peuple. L'Unesco a décidé de préserver ces trésors qui sont en train de disparaître.

Le plus ancien opéra chinois, le carnaval d'Oruro en Bolivie, les traditions du peuple Zapara en Équateur, les conteurs, acrobates, musiciens, comiques, charmeurs de serpents... Pour sa première sélection de formes d'expression culturelles à protéger, l'Unesco a choisi 19 formes de traditions artistiques et modes de vie d'un peuple.

De la même façon que des sites et monuments du monde sont désignés comme faisant partie du patrimoine mondial de l'humanité, l'Unesco a en effet décidé de créer un "patrimoine oral". Ainsi, toutes sortes de créations artistiques ou culturelles, rites et toutes formes d'art, peuvent être inscrits sur cette liste de patrimoine. Ainsi, les traditions qui font la diversité et la richesse des peuples pourront être passées aux générations successives.

Q.1.B. Traduisez en français.

(6)

France is a cold country, but because of global warming, it gets very hot in summer. People are not used to the heat. Very old people, and those who are already sick, suffer because of the heat. Several doctors in France admit that many people die in because of the hot weather. They say that the State must inform people about the dangers of excessive heat and its effect on the health of aged persons. They must be told to drink plenty of water, to keep their rooms cool and not to go out when it is very hot.

Q.2. Compréhension.

(8)

La justice du Tchad (Afrique de l'est) a officiellement inculpé les seize européens arrêtés en début de semaine, pour escroquerie. Parmi eux, six français, membres de l'association l'Arche de Zoé. Depuis une semaine, la confusion est grande dans l'affaire de l'Arche de Zoé. Plusieurs membres de cette association ont été arrêtés à l'aéroport d'Abéché (Tchad) alors qu'ils allaient embarquer une centaine d'enfants dans un avion à destination de la France.

On sait aujourd'hui que la majorité des enfants ne sont ni orphelins, ni originaires du Soudan, comme l'affirmaient les responsables de l'association. Certains d'entre eux racontent même que des hommes, européens et tchadiens, les auraient emmenés avec eux en leur promettant des bonbons ou un repas, avant de les faire embarquer dans un avion. Seconde certitude : le gouvernement français ne soutiendra pas les membres de l'Arche de Zoé. Nicolas Sarkozy a lui-même condamné cette opération "illégale et inacceptable". Le président tchadien demande que les Français soient punis sévèrement.

P.T.O.

Questions

(4)

- i) Dans quel pays les seize européens ont-ils été arrêtés? Pourquoi ?
- ii) Quelle est l'attitude du Président de la France vers l'Association l'Arche de Zoé ?

(4)

Dites 'vrai' ou 'faux'.

- iii) Les enfants sont accompagnés de leurs familles.
- iv) Tous les membres de l'association l'Arche de Zoé étaient des Français.

Q.3. Répondez aux questions en dix lignes environ. (3 au choix).

(15)

- i) Citez trois exemples d'escroquerie. Quelles en ont été les conséquences ?
- ii) Analysez le rôle de la publicité dans la société moderne.
- iii) Que faut-il faire pour préserver les monuments historiques?
- iv) Le troisième âge, comment peut-on se préparer pour cela ?
- v) Aujourd'hui on critique le rôle joué par les médias dans le reportage de l'attaque terroriste sur l'Hôtel Taj à Mumbai. Croyez-vous qu'il faut censurer les médias ?

Q.4. Traitez UN des sujets ci-dessous.

(5)

- a) Expliquez à un ami indien qui va visiter La France, l'implication de certains types de comportements chez les Français. Ecrivez un dialogue de 8 répliques environ. Utilisez les expressions comme 'cela va te surprendre', 'c'est peut-être', 'il est possible', 'n'importe quand' etc.

OU

- b) Vous êtes journaliste et vous avez fait un sondage sur les réflexions des vieilles personnes sur la société, leur famille, leurs appréhensions, leurs attentes. Présentez les observations et les conclusions sous forme d'un article dans le journal. Utilisez les expressions qui expriment la surprise, l'indifférence et des indéfinis comme 'certains', 'quelques-uns', 'tous', etc.

Q.5.A. Mettez les verbes à l'imparfait, au plus-que-parfait ou au passé composé. (4)

Hier soir, nous _____ (se coucher) de bonne heure parce que nous _____ (se lever) très tard la veille à cause de l'excursion de classe. Nous _____ (aller) à Ajanta et Ellora pour visiter les grottes et les temples. Nous y (rencontrer) un groupe de touristes français.

Q.5.B. Trouvez le nom qui correspond.

(4)

Orgueilleux ; considérer ; compréhensible ; bavard.

Q.5.C. Complétez avec les indéfinis qui correspondent. (tout, n'importe quel,

quiconque, certains, quelques uns etc.) Ne les répétez pas !

(4)

- i) Tous les enfants n'aiment pas aller à l'école ; _____ préfèrent rester à la maison avec les parents.
- ii) Achetons des fleurs _____ ; elles sont toutes belles.
- iii) _____ doivent faire des efforts pour combattre le terrorisme.
- iv) _____ mécanicien pourrait réparer cette voiture.

Q.5.D. Mettez au discours indirect.

(4)

- i) Il ordonne aux enfants : « Ne faites pas de bruit! »

- ii) Le professeur a annoncé : « J'ai fini la leçon. »
- iii) J'ai dit à mon frère : « Je ne suis pas d'accord avec toi. »
- iv) La boulangère annonce : « Nous n'avons plus de pain. »

Q.5.E. Choisissez la phrase qui correspond à la question. (4)

J'en ai assez de ses boudoiries ! / Encore un effort ! Pousse ! / N'occupe pas de mes affaires ! / Ça m'est égal !

- i) Qu'est-ce que tu préfères ? Le café ou le thé ?
- ii) Je ne peux plus faire un pas. Je suis fatigué.
- iii) Si j'étais à ta place, je ne dirais rien à personne.
- iv) Pourquoi est-ce que tu ne viens plus chez Maria ?

Q.5.F. Transformez les phrases soulignées en utilisant des gérondifs. (4)

- i) Travaille bien ; tu gagneras l'appréciation de tes collègues.
- ii) Il voyageait ; il a appris beaucoup de choses.
- iii) Les touristes se promenaient dans la région ; ils ont découvert un temple ancien.
- iv) Il s'est réveillé ; il s'est aperçu que sa maison avait été cambriolée.

Q.5.G. Donnez les adjectifs qui correspondent. (4)

Rire ; boire ; porter ; humilié.

Q.5.H. Mettez les verbes au mode subjonctif ou à l'indicatif. (4)

- i) Pourquoi veut-il que je (faire) cette tâche ?
- ii) Nous espérons que vous (arriver) à l'heure pour l'interview.
- iii) Je crains que mes parents (savoir) que j'ai échoué à l'examen.
- iv) Elle est sûre que son fils (devenir) un grand sculpteur.

Q.I. Dites si les paroles suivantes expriment : la surprise / l'indifférence / la probabilité / l'improbabilité. (4)

- i) « J'ai gagné la loterie ? Sans blague ! Je rêve ou quoi ? »
- ii) Il ne me semble pas qu'elle accepte ton offre de mariage.
- iii) « Le nouveau film de Shahrukh Khan ? Ça ne me fait ni chaud ni froid. »
- iv) Il n'a pas dit son nom ? C'est sans doute un escroc !

Q.J. Complétez les expressions ci-dessous avec les parties du corps

qui conviennent. (yeux / tête / ongles / dents / pieds / main) (4)

- i) C'était un moment embarrassant, quand elle s'est trouvée _____ à _____ avec son ancien mari.
- ii) Ils ont perdu le contrat parce que leur directeur ont les _____ longues ; il a demandé un prix trop élevé.
- iii) Je pense qu'il est perturbé par cette affaire ; ça saute aux _____ quand on le rencontre.
- iv) Il est peintre jusqu'au bout de ses _____.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—1

[3601]-306

**T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009
FRENCH (SPECIAL 3)
(17th + 19th Century)
(2004 PATTERN)**

Time : Three Hours Maximum Marks : 80

- N.B. :—** (i) All questions carry equal marks.
(ii) Attempt *all* the four questions.

QUESTION I : Faites une appréciation du poème “Harmonie du Soir” de Baudelaire et avec des exemples expliquez la théorie des “correspondances”.

QUESTION II : Emma Bovary est restée une adolescente romanesque toute sa vie. Expliquez.

QUESTION III: Pourquoi “Le Lac” de Lamartine est-il connu comme le manifesto du mouvement Romantique ?
ou

Mme. De Sévigné a créé tout un tableau de la Cour Royale dans ses lettres. Montrez avec des exemples son extraordinaire talent.

QUESTION IV : Situez et expliquez : **2 au choix**

1. Comment voulais-tu que je vécusse sans toi ?
2. Valse mélancolique et langoureux vertige !
3. ...comptez bien sur ma tendresse qui ne finira jamais.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—1

[3601]-307

**T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009
FRENCH (SPECIAL 4)
(18th + 20th Century)
(2004 PATTERN)**

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

- N.B. :—** (i) All questions carry equal marks.
(ii) Attempt all the four questions.

Question I : Faites une étude comparative avec des exemples du caractère de Raymond et de Lucie Pasquier.

Ou

Faites une analyse du poème “Heureux ceux ...” de Péguy.

Question II : Gil Blas est une “victime d’amour”. Comment surmonte-t-il cette déception ?

Question III : Selon Sartre, il n’y pas de Dieu. Commentez.

Question IV : Situez et expliquez.: 2 au choix.

1. Je me levai avec transport, et, me jetant aux pieds de.....
2. L’homme est maître de son destin.
3. Mais qui te dit que nous les aurons, les meubles ?

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

[3601]-308

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

GERMAN

General Paper III

(Advance Course in Language)

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

Use of a dictionary is allowed.

I. Übersetzen Sie ins Englische oder Marathi!

(10)

Ob auf Urlaubsreisen oder beim Surfen im Internet – wer Fremdsprachen spricht, kommt schneller an sein Ziel. Und wer beruflich etwas erreichen will, kann auf Fremdsprachen nicht verzichten. Vom künftigen Idealbürger Europas wird sogar erwartet, dass er sich in mindestens zwei Fremdsprachen unterhalten kann. Die Frage, wie man möglichst effektiv Fremdsprachen lernt, wird damit wichtiger. Die Ausländer eignen sich die neue Sprache rasch nach dem gleichen typischen Muster. Bei den Kindern ist die Situation anders. Sie lernen durch Nachahmen. Diejenigen, die ihre Muttersprache gut beherrschen, lernen die Zweitsprache schneller und besser als ihre Eltern. Die erwachsenen Lerner dagegen erfassen die komplexen Strukturen einer Sprache nicht mehr spontan durch einfaches Nachahmen.

II. Beantworten Sie mit etwa 80 Wörtern fünf der Fragen!

(20)

1. War Karl-August zufrieden mit seinem Urlaub?
2. Welche Problematik behandeln die drei Gedichte 'Jetzt', 'Zukunft' und 'Zukunftsproblem' ?
3. Wie kommt es zu dem Streit zwischen Vater und Großmutter?
4. Was behauptet der Bischof in der Schneider von Ulm?
5. Was hält der Gelehrte von dem Wissen? Wie schätzen Sie ihn?
6. Wo spielt die Geschichte der Floh? Welche Personen treten auf?
7. Aus welchen Ländern kommen die Postkarten?
8. Welchen Fehler macht der winzig kleine Mann?

III. (Landeskunde)

(30)

A Antworten Sie mit etwa 100 Wörtern auf sechs der Fragen!

18

1. Wie ist die Schweizer Entwicklungshilfe eigentlich zu verstehen?
2. Wer sind die Welschschweizer und Tessiner?
3. Wie wichtig sind die Migranten für die Schweiz?

P.T.O.

4. Was macht die Selbstbesteuerungsgruppe in Österreich?
 5. Warum hat Wien die Amtssitze vieler internationalen Organisationen?
 6. Welche Minderheiten hat Österreich? Wie leben sie?
-
7. Beschreiben Sie die Arbeit der deutschen Hilfsorganisationen!
 8. Wie funktionieren die deutschen Medien?
 9. Welche Einwanderer kamen seit dem 17. Jahrhundert nach Deutschland?

B Beantworten Sie fünf der Fragen ganz kurz!

5

1. Welche Faktoren charakterisieren die deutsche Wirtschaft?
2. Welche Funktion hat der Bundespräsident in Deutschland?
3. Nennen Sie die Länder von Österreich!
4. Wofür ist die Schweiz ein Muster?
5. Sind die deutschen Länder autonom?
6. Nennen Sie vier wichtige Zeitungen/Zeitschriften in Deutschland!
7. Wie ist die österreichische Nationalflagge?

7

C Ergänzen Sie sechs der Lücken!

1. -----, ----- und ----- sind die rechtsgerichteten ausländerfeindlichen Parteien in Deutschland.
2. Mit Frankreich hat Deutschland seit ----- und ----- einen engen Freundschaftspakt.
3. ----- sind die Menschen aus der früheren Sowjetunion, Rumänien und Polen, die von Deutschen abstammen und die seit 1970ern nach Deutschland zurückgeholt werden.
4. ----- sind die Ausländer, die nur in der Schweiz arbeiten, aber in einem der Nachbarländer wohnen.
5. Österreich muß die im ----- Abkommen festgelegten Richtlinien für Einwanderung durchführen.
6. ----- ist für manche Österreicher ein Ort, wo sie ihre Millionen vor Steuer verstecken können.
7. Österreich ist seit ----- Mitglied der EU.

IV Lesen Sie den Text und lösen Sie die Aufgaben!

(10)

Deutschland ist in der Mitte Europas ein klassisches Transitland: 1,4 Millionen Lkws sind jährlich auf deutschen Autobahnen unterwegs. Aber mit der einmailgen Technik des deutschen Maut-Systems 'Toll Collect' ist es möglich, mit Satelittenortung die kilometergenaue Abrechnung zu machen.

Diese technische Revolution ist nur so groß wie ein Autoradio. On –Board Unit, kurz OBU, nennt sich das Herzstück des weltweit modernsten Mautsystems, das seit dem 1. Januar 2005 auf deutschen Autobahnen gilt. Das System des Toll Collect braucht keine *Vignette* (permit for motorway driving) und keine Mauthäuschen. Es berechnet die Straßenbenutzungsgebühr für Lastwagen mit einem satellitengestützten Erfassungssystem- auf den Kilometer genau. OBU sei Dank. Die Fahrer müssen vor Fahrbeginn nur einige Daten bestätigen, den Rest erledigt die schwarze Boz im Cockpit

automatisch, denn sie enthält einen GPS Empfänger und ein Mobilfunkterminal. Fährt der Lastwagen los, erkennt die OBU durch die GPS-Satellitenortung, welche Strecke der Lkw zurücklegt. Der Mautcomputer berechnet die entsprechenden Gebühren und übermittelt die Daten per Mobilfunk an Toll Collect, wo die Rechnung erstellt wird.

1. Was ist die Besonderheit der OBU?
2. Warum ist OBU eine technische Revolution?
3. Schreiben Sie die Abkürzungen Lkw und GPS aus!
4. Erklären Sie zwei der folgenden Begriffe auf Deutsch:
 - a) klassisches Transitland
 - b) Herzstück
 - c) Satellitengestützt
5. Muß man auch in Indien Maut zahlen? Wie berechnet man hier die Maut?

V Schreiben Sie einen Leserbrief an Ihre Zeitung, in dem Sie die junge Generation appellieren, bei den kommenden Wahlen aktiv teilzunehmen. (10)

ODER

Übersetzen Sie ins Deutsche!

Will the sun and the stars stop shining one day? Yes, our sun, and all the stars, will go out one day – but not for many thousands of millions of years to come. First the centre of the sun will get smaller and hotter. The outer layers will be pushed out further by this increased heat, so the sun will grow in size. It will become a red giant star. Since the sun is very much closer to the earth, the earth also will get hotter.

Total No. of Questions—**5**

[Total No. of Printed Pages—**2**

[3601]-309

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009
GERMAN
Special Paper III
(Study of Literature)
(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

I Klosterschule

.....[20]

1. Wie ist die Umgebung in der Klosterschule? Wie wirkt sie auf die Persönlichkeit der Schülerinnen ? (8)

2. Beantworten Sie **drei** der folgenden Fragen (etwa 120 Wörter)!(12)

- a) Ist die Ich-Erzählerin rebellisch ? Antworten Sie mit Bezug auf das letzte Kapitel „Der Lauf der Welt“!
- b) Was sind „Visionen“? Welche „Visionen“ hat die Ich-Erzählerin? Wie behandelt die Schwester diese „Visionen“?
- c) Erläutern Sie das Zitat: „Wir feiern um die Gerechtigkeit auszugleichen“!
- d) Was für Gesinnung hinsichtlich des Umgangs mit Männern wird bei den Schülerinnen herausgebildet? (Kapitel „Anstandsstunde“)
- e) Was spielen die Schülerinnen in der Buchenlaube? Warum werden solche Spiele erfunden?

II Erzählungen

Beantworten Sie **vier** der folgenden Fragen![12]

- a) Beschreiben das Bild der Grossmutter, von dem die meisten Eltern träumen!
- b) Erläutern Sie das Zitat: „Ausländer sind schrecklich sensibel“!
- c) Was für ein Menschentyp ist der Ich-Erzähler von „Eine grössere Anschaffung“?
- d) Ist das Leben des Protagonisten (bei Böll) mit einem „schlechten Roman“ vergleichbar?
- e) „Denn einmal stirbt die Sehnsucht doch!“ Erläutern Sie diesen Satz im Zusammenhang mit der Erzählung „die Kapitän“!
- f) Warum findet Frau Sarti die Besichtigung durch das Rohr eine Blamage?

III Gedichte

.....[15]

- a) Wählen Sie **ein** Gedicht entweder von Enzenberger oder Sarah Kirsch und analysieren Sie es ausführlich!(6)

P.T.O.

b) Beantworten Sie **drei** der folgenden Fragen(9)

i. Wie äußert sich Goethe in „Gegenwart“? An wen?

ii. Wie ist die Stimmung in dem Gedicht „die Stadt“?

iii. Interpretieren Sie den Titel von Heines Gedicht aus?

iv. Wie beschreibt Nietzsche die Stadt „Venedig“?

IV Übersetzen Sie den folgenden Text ins Englische oder Marathi ![13]

Ich bin, sagte Almor, in Smirna geboren. Mein Vater, ein Franzose und reicher Kaufmann, der von der christlichen zur Mohamedanischen Religion übergegangen war, behandelte mich, so selten ich auch vor ihm erschien, kalt und unfreundlich, und meine Mutter war vor meiner Erinnerung gestorben. Ich fühlte mich recht verlassen und oft tief erbittert durch meinen Vater. Kinder, wenn sie schon anfangen, das Leben mit den Augen ihres Geistes zu betrachten, werden von den Gewohnheiten, Verhältnissen und Forderungen der menschlichen Gesellschaft beängstigt, und nur die sanfte Hand guter Eltern kann sie ohne grosse Schmerzen in die ungewohnten Schranken des bürgerlichen und häuslichen Lebens einführen. Durch die Eltern spricht die Natur zuerst zu den Kindern. Wehe den armen Geschöpfen, wenn diese erste Sprache kalt und lieblos ist!

V Literaturgeschichte[20]

a) Antworten Sie auf **drei** der Fragen!(15)

i. Bestimmen Sie die zwei Begriffe ‚modern‘ (Adjektiv) und ‚die Moderne‘!

ii. Welche Gedanken vermitteln die Epoche „Realismus“? Nennen Sie einige wichtige Vertreter dieser Epoche!

iii. Wie stellen die Aufklärer die Welt der Literatur dar?

iv. Wie war das Schönheitsideal der deutschen Klassik?

v. Erklären Sie den Begriff „Romantik“ und diskutieren Sie ihre Merkmale!

b) Erkennen Sie die Epochen!(5)

i. Sehnsucht nach Ferne

ii. 1789 bis heute

iii. zwei Städte: Weimar und Jena

iv. die aufgehende Sonne

v. erste revolutionäre Jugendbewegung

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—2
[3601]-310

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

GERMAN

**Special Paper IV
(Communication Skills)
(2004 PATTERN)**

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

(This part of paper carries 40 Marks and the rest 40 Marks are for the oral examination)

Frage1.

07

Die Buchhandlung "Popular Book Store" Deccan Gymkhana, Pune bestellt von Langenscheidt Verlag, Delhi einige Wörterbücher

Bitte entwerfen Sie einen Bestellungsbrief von der Buchhandlung!

Oder

Die Deutsche Abteilung (Pune Universität) hat einen CD Spieler von "Sony World" Aundh, Pune gekauft. Nach der Ankunft stellte man fest, dass der Spieler nicht richtig funktioniert und, dass einige Teile des Geräts fehlen.

Entwerfen Sie einen Beschwerdebrief von der Deutschen Abteilung an 'Sony World' Aundh, Pune!

Frage 2. Rezensieren Sie einen der indischen Filme, der neulich die Oskar Nominierung erhalten hat.

07

Frage 3. Beantworten Sie vier der folgenden Fragen!

20

1. Welchen Symbolwert hat das Herz in der ägyptischen Mythologie?
2. In wiefern schildert Günter Kunert durch das Gedicht 'Über einige Davongekommene' die damaligen soziopolitischen Umstände?
3. Erklären Sie das Wort Horizontweiterung im Rahmen des Textes von Walter Eder "Zu Hause in der Fremde"!
4. Was geschieht bei einem Herzinfarkt?
5. Erklären Sie den Titel "Kannitverstan"! Wie gelangt der deutsche Handwerksbursche durch das Wort "Kannitverstan" zur Wahrheit des Lebens?

P.T.O.

6. Wie finden Sie den Vorschlag des Autors von 'Alte Männer an die Front' alte Männer wehrpflichtig zu machen?
7. Was ist nach Borchert die einzige Lösung in dem Gedicht " Dann gibt es nur eins"?
8. Warum nennt Peter Marquard die Relativitätstheorie eine sterbende Jahrhunderts- illusion?

Frage 5. Ergänzen Sie die Nomen sinngemäß! (nur 3)

03

Zwar treibt heute ein Teil der Bevölkerung ausreichend Sport, aber doch muss man diese körperliche _____ in Relation zu der harten körperlichen Arbeit sehen, die frühere Generationen leisteten. Heute verbringen die Menschen vor allem in den _____ einen Großteil ihrer Zeit im Sitzen. _____ können und sollen hier nicht gegeben werden. Aber jeder Einzelne ist in der Lage, eine ganze Menge zur _____ zu tun. Wer alle zuvor genannten _____ beherzigt, und darüber hinaus auch noch Cholesterinspiegel und Blutzuckerwerte regelmässig überprüfen und gegebenenfalls Störungen medikamentös behandeln lässt, hat gute Chancen, das Infarktrisiko zu verringern.

Frage 4. A) Ergänzen Sie die Verben sinngemäß! (nur 3)

03

Im Vergleich zu seinem auf der Erde verbliebenen Zwillingsbruder ist ein weitgereister Raumfahrer bei seiner Rückkehr immer etwas jünger, da für ihn die Zeit langsamer _____. In Raumfahrzeugen unserer Epoche _____ diese Zeitdehnung bestenfalls einen Bruchteil von Sekunden. Sie könnte aber bei interstellaren Missionen zukünftiger Generationen viele Jahre _____, wenn die Reisegeschwindigkeit relativistisch, also mit jener des Lichts vergleichbar wird. Solche Geschwindigkeiten _____ wir heute nur mit atomaren und subatomaren Teilchen erreichen. Dort sind die Konsequenzen der speziellen Relativitätstheorie am deutlichsten zu _____.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

[3601]-311

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

SINDHI (G-3)

(Arabic & Devanagari Scripts)

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

(Arabic Script)

1. هیئین مان ڪنهن به هڪ وشیه تی مضمون لکو :

(۱) منهنجی جیون جو مقصد

(۲) آدرس و دیارثی

(۳) واپار ۽ اشتھار

(۴) سندین جا ڏڻ

(۵) آنات آشرم ۾ به ڪلاڪ

2. 'پره جا پیاڪ' ناول ۾ کھڑتی کشمکش ڏیکاریل آهي ؟

يا

'پره جا پیاڪ' ناول ۾ استری ڪردارتی روشنی وجھو.

3. 'آچیندی لڄ مران' نارائٹ شیام جي ڪتاب جو عنوان ڪیتري قدر صحیح

20] آهي ؟

يا

'سرکاموڏ' ۾ شاه صاحب 'نوريء' جو نیاز ڪیئن پیش کيو آهي ؟

4. 'شاعر هري دلگير 'پل پل جو پرلاء' نظم ۾ زندگيء جي ڪهڙي سچائي ظاهر
[20] ڪئي آهي ؟

يا

'پل پل جو پرلاء' ڪويتائن جي مجموعي مان توهانکي ڪهڙي صنف وڌيڪ
متاثر ڪيو آهي ۽ چو ؟

[20] 5. 'سنڌ جاست ناٿڪ' ۾ سنڌيت جو عڪس ڪيٽري قدر نمودار آهي ؟

يا

'سنڌ جا سٽ ناٿڪ' ناٿڪن جي مجموعي مان توهانکي ڪهڙو ناٿڪ وڌيڪ
ٿو وُئي ۽ چو ؟

(Devanagari Script)

1. हेठियनि मां कंहिं बि हिक विषय ते मज्मून लिखो : [20]

- (1) मुंहिंजे जीवन जो मक्सदु
- (2) आदर्श विद्यार्थी
- (3) वापार ऐ इश्तहारु
- (4) सिंध्युनि जा दिण
- (5) अनाथ आश्रम में ब कलाक

2. 'पिरह जा प्याक' नाविल में कहिड़ी कशमकश देखारियल आहे ? [20]

या

'पिरह जा प्याक' नाविल में इस्त्री किरदार ते रोशनी विझो।

3. 'आर्छिदे लज मरां' नाराइण श्याम जे किताब जो उन्वान केतरे कदुर सही आहे ? [20]

या

'सुर कामोड' में शाह साहिब नूरीअ जो न्याज कीअं पेश कयो आहे ?

4. शाइर हरी दिलगीर 'पल पल जो परलाउ' नज्म में जिन्दगीअ जी कहिड़ी सचाई ज़ाहिर कई आहे ? [20]

या

'पल पल जो परलाउ' कविताउनि जे मजमूए मां तव्हांखे कहिड़ी सन्फ वधीक मुतासिर कयो आहे ऐं छो ?

5. 'सिन्धु जा सत नाटक' में सिन्धयत जो अक्सु केतरे कदुर निमोदर आहे ? [20]

या

'सिन्धु जा सत नाटक' नाटकनि मां तव्हांखे कहिड़ो नाटक वधीक थो वणे ऐं छो ?

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—2

[3601]-312

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

GUJARATI (General)

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

1. નીચેનામાંથી કોઈપણ દસ પ્રશ્નોના ઉત્તર ટૂંકમાં લખો : [20]

- (૧) વાઈફ ફ્લાવર હોલનો મહિમા શાને કારણે છે ?
- (૨) હિમાયત પ્રદેશના ટૂરિઝમ ડેવલપમેન્ટ કોર્પોરેશનની માહિતિ લખો.
- (૩) બિયાસને સામે કાંઠે પર્વતની ધાર પર જીતા રસ્તાની વિરોધતા લખો.
- (૪) હિંગ્બા દેવીના મંદિરનું વર્ણન લખો.
- (૫) ચંદ્રીગઢની મુલાકાત લેખક કોની સાથે લીધી ? તેની વિરોધતા જણાવો.
- (૬) કેરલનો સાગરતટ ક્યે નામે પ્રખ્યાત છે ? સાગરતટનું વર્ણન કરો.
- (૭) ‘પ્રેમરસ’ પાસે કવિને શું તુચ્છ લાગે છે ?
- (૮) ‘કેફિયત’ કાવ્યમાં કોણ અમને છોડીને આગળ આવે છે ?
- (૯) ‘હરિનો મારગ’ માં કવિના મતે મહાસુખ કોને મળે છે ?
- (૧૦) ઈશ્વર આંખમાં કેમ સમાતા નથી ?
- (૧૧) ‘જૂઠો એ રાગ’ કવિના મનમાં શું છવાઈ ગયું છે ?
- (૧૨) ‘અવાર્યીન ભીરાંનું પદ’ માં કાગળ કેમ વાંચવો નથી ?
- (૧૩) ‘લાપરવા’ માં જિંદગીનાં મોજાં કેવાં છે ?

2. નીચેનામાં ‘અ’ વિભાગમાંથી એક અને ‘બ’ વિભાગમાંથી એક પૂર્વિપર સંબંધ આપી લખો : [10]

- (અ) (૧) “કસૌલી એમનું સાસરું છે, અહીં તેમનાં પત્ની તેમની રાહ જોવાનાં હતા.”
(૨) શંકરની નહિ, આપણાં સૌની મા, મા માત્ર, માત્ર· મા.
- (બ) (૧) રે સમજ્યા વિના નવ નિસરીએ, રે રણ મધ્યે જઈને નવ ડરીએ.
(૨) સદગુરુજીએ દૃપા કરી ત્યારે આપ થયા રે ગ્રકાશ.

P.T.O.

3. નીચેના પ્રશ્નોના ૧૫૦ શબ્દોમાં જવાબ લખો. ‘અ’ વિભાગમાંથી એક અને ‘બ’ વિભાગમાંથી એક લખો : [20]

- (અ) (૧) શ્રીરંગપણમુનું વર્ણન લખો.
(૨) કૂડલ સંગમદેવ વિષે લેખકે આપેલી માહિતી લખો.
- (બ.) (૧) ‘નિરુદ્ધેશે’ કાવ્યમાં કવિનો પ્રકૃતિપ્રેમ આલેખો.
(૨) ‘આત્મમાં જીજી ઝબકે વીજળી’ કાવ્યનો અર્થ સંક્ષેપમાં સમજાવો.

4. નીચેના પ્રશ્નોના સવિસ્તર ઉત્તર ‘અ’ વિભાગમાંથી એક અને ‘બ’ વિભાગમાંથી એક લખો : [30]

- (અ) (૧) “ભોળાભાઈએ વજવેલા નિસર્જ-શબ્દચિત્રો માનવમનને આનંદ આપે તેવાં છે” દેવોની ઘાટીને આધારે લખો.
(૨) “ભોળાભાઈના પ્રવાસ વર્ણનોમાં વિશેષ કરીને પૌરાણિક કથાઓ જોવા મળે છે.” ઉદાહરણ આપી સમજાવો.
- (બ.) (૧) “ઉર્મિકાવ્યો માનવ હૃદયના ભાવોથી રંગાયેલા હોય છે” ઉદાહરણ આપી લખો.
(૨) ઉર્મિકાવ્યોનું સ્વરૂપ અને સાહિત્યિક લક્ષણો સોદાહરણ આપો.

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009**URDU****General Paper III
(2004 PATTERN)****Time : Three Hours****Maximum Marks : 80***N.B. :—Attempt All questions.*

- [۲۰] ذیل میں سے کوئی دس کے جواب لکھئے جو کم از کم دس الفاظ پر مشتمل ہو:
- (۱) حالی کس کے شاگرد تھے؟
 - (۲) حیات جاوید کس کی سوانح حیات ہے؟
 - (۳) ناول کے اقسام تحریر کچھے۔
 - (۴) سر سید احمد خان نے ”مسدس حالی“ پر کیا ریمارک دیا؟
 - (۵) سپاٹ کردار کسے کہتے ہیں؟
 - (۶) ڈرامہ نگاری کے اجزاء ترکیبی کیا ہیں؟
 - (۷) گوہر مرزا کس ناول کا کردار ہے؟
 - (۸) غالب کے ہم زمانہ شعراء کے نام بتائیے۔
 - (۹) تاریخی ناول سے کیا مراد ہے؟
 - (۱۰) اردو کا پہلا ناول نگار کس کو تسلیم کیا جاتا ہے؟
 - (۱۱) غالب نے غزل کے علاوہ کن اصناف سخن پر طبع آزمائی کی ہے؟
 - (۱۲) اردو کے چند مشہور ڈرامہ نگاروں کے نام لکھئے۔
 - (۱۳) ڈرامہ انارکلی کے ضمنی کرداروں کے نام لکھئے۔

۲۔ ذیل میں سے کوئی دو کے جواب لکھئے ہر جواب کم از کم ۵۰ الفاظ پر مشتمل ہو: [۱۰]

- (۱) غالب کے کسی چار لفاظ کو قلمبند کیجئے۔
- (۲) گوہر مرزا کے کردار کا تجزیہ کیجئے۔
- (۳) حالی کی حالات زندگی کو قلمبند کیجئے۔
- (۴) ڈرامہ نگاری میں مکالمہ نگاری کی اہمیت پر روشنی ڈالئے۔

۳۔ کوئی دو کے جواب تحریر کیجئے۔ جو کم از کم ۱۵۰ الفاظ پر مشتمل ہو:

- (۱) اردو میں سوانح نگاری کے ارتقاء کا اجمالی جائزہ لیجئے۔
- (۲) امراؤ جان ادا کی کردار نگاری کا تجزیہ کیجئے۔
- (۳) ڈرامہ انارکلی میں تصادم کہاں کہاں ملتا ہے؟ مثالوں سے واضح کیجئے۔
- (۴) ڈرامہ اور ناول میں فرق ہے۔ واضح کیجئے۔

۴۔ درج ذیل میں سے کوئی دو پر مفصل نوٹ لکھئے:

- (۱) امراؤ جان ادا کی مقبولیت کے اسباب لکھئے۔
- (۲) انارکلی اردو کا ایک کامیاب ڈرامہ ہے بحث کیجئے۔
- (۳) حالی کی علمی و ادبی خدمات کا اجمالاً جائزہ لیجئے۔
- (۴) ناول کی تعریف بیان کرتے ہوئے ناول کے اقسام پر روشنی ڈالئے۔

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009**URDU****Special Paper III
(2004 PATTERN)****Time : Three Hours****Maximum Marks : 80**

N.B. :—(i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the left indicate full marks.

[۲۰] ۱۔ ذیل میں سے کسی دس سوال کے جواب تحریر کیجئے :

(۱) غزل کی بہیت اور کس صنف میں استعمال کی جاتی ہے؟

(۲) احتشام حسین کی تنقید میں کس قسم کی ہوتی ہیں؟

(۳) مومن کی غزلوں میں کونسی خصوصیت پائی جاتی ہے؟

(۴) اردو جدید تنقید کا آغاز کس کتاب سے ہوا؟

(۵) کس نے ولی کو اردو شاعری کا باوا آدم کہا ہے؟

(۶) ولی کا دیوان کس سنہ میں دہلی آیا؟

(۷) داعٰؒ کی وفات کہاں ہوئی؟

(۸) حضرت کے ہمصر شعراء کے نام لکھتے۔

(۹) ذوق کس بادشاہ کے استاد تھے؟

(۱۰) اصغر گونڈوی کے مشہور شاگرد کا نام بتائیے۔

(۱۱) ذوق کی وفات کب اور کہاں ہوئی؟

(۱۲) جمالیاتی تنقید میں کونسی قدر ناقد کے پیش نظر رہتی ہے؟

(۱۳) حضرت نے کونسا رسالہ جاری کیا؟

[۱۰] ۲۔ (الف) ذیل میں سے کسی ایک کا جواب تحریر کیجئے :

(۱) جمالیاتی تنقید

(۲) مارکسی تنقید

(۳) سائنسی تنقید

[۱۰] (ب) ذیل میں سے کسی ایک کا جواب تحریر کیجئے :

(۱) حضرت کے رنگ تغزل پر تبصرہ کیجئے۔

(۲) اصغر گوندوی کی غزلیں شدت احساس کی حامل ہیں۔ واضح کیجئے۔

(۳) ولی کی شاعری کے بارے میں لکھئے۔

[۲۰] ۳۔ ذیل میں سے کسی دو کا مفصل جواب کیجئے :

(۱) سرور نے تنقید کے اچھے نمونے پیش کئے۔ واضح کیجئے۔

(۲) قدیم اردو تذکروں کی تنقیدی اہمیت واضح کیجئے۔

(۳) تنقید کے نفیاٹی دبستان کی خصوصیات اجاگر کیجئے۔

(۴) حالی کی تنقید نگاری پر سیر حاصل تبصرہ کیجئے۔

[۲۰] ۴۔ ذیل میں سے کسی ایک کا مفصل جواب تحریر کیجئے :

(۱) اردو تنقید پر مغربی تنقید کے اثرات کا جائزہ لیجئے۔

(۲) غزل کی مقبولیت نے ادبی مزاج پر اثر ڈالا بحث کیجئے۔

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009**URDU****Special Paper IV****(2004 PATTERN)****Time : Three Hours****Maximum Marks : 80***N.B. :—(i) All questions are compulsory.**(ii) Figures to the left indicate full marks.*

[۱۰] (ا) ذیل میں سے کوئی پانچ کی تعریف مع مثال لکھئے :

(۱) تجسس قلب

(۲) مجاز مرسل

(۳) سیاق الاعداد

(۴) لف و نشر

(۵) ایہام

(۶) صنعت تجدید

(۷) صنعت مقابلہ

(۸) حسن تعلیل

[۱۰] (ب) کسی دو اشعار کی تقطیع کیجئے اور بحر کا نام لکھئے :

(۱) نہ گورے سکندر نہ اے قبردارا

مئے نامیوں کے نشان کیسے کیسے

- (۲) چاندنی چکلی ہوئی جلوہ افگن نور ہے
تختہ گل ہو بہو جنت نگاہ طور ہے
- (۳) چلی سمت غیر سے بس اک ہوا کہ چمن سرور کا جل گیا
مگر ایک شاخ نہال غم جسے دل کہیں سو ہری رہی
- (۴) گیا دور سرمایہ داری گیا
تماشہ دکھا کر مدادی گیا

۲۔ ذیل میں سے کسی دو کا جائزہ لیجئے :

- (۱) صنعت کی قسمیں
(۲) فعل کی قسمیں
(۳) اسم کی قسمیں

- ۳۔ ذیل میں سے کسی دو پر اپنے خیالات کا اظہار کیجئے :
- (۱) ہند آریائی زبان کے ارتقاء پر روشنی ڈالنے۔
(۲) اردو میں لسانیاتی شعور کے ارتقاء پر نقد تبصرہ کیجئے۔
(۳) زبان کی ابتداء سے متعلق مختلف نظریات کی وضاحت کیجئے۔
(۴) زبانوں کی تقسیم اور ان کے خاندان پر روشنی ڈالنے۔

۳۔ (الف) ذیل میں سے کسی ایک عنوان پر ادبی مضمون لکھئے :

[۱۵]

(۱) میرانیس کی مرشیہ نگاری

(۲) علی گڑھ تحریک

(۳) افسانہ نگاری کا ارتقاء

(ب) ذیل میں سے کسی ایک عنوان پر مضمون لکھئے :

[۱۵]

(۱) انٹرنیٹ عہد حاضر کی ضرورت

(۲) بے روزگاری کا سگین مسئلہ

(۳) رقص کرنا ہے تو پھر پاؤں کی زنجیر نہ دلکھے

Total No. of Questions—4+4]

[Total No. of Printed Pages—8

[3601]-316

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

हिंदी सामान्य (G-3)

(निबंध, खंडकाव्य, व्याकरण तथा लेखन)

(2004 PATTERN)

समय : तीन घण्टे

पूर्णांक : 80

पाठ्यपुस्तकों :— (i) श्रेष्ठ निबंध : संपा. डॉ. आलोक गुप्त
(ii) भूमिजा : नागार्जुन

सूचनाएँ :— (i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

(ii) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्नों के पूर्णांक हैं।

1. (अ) निम्नलिखित अंग्रेजी पारिभाषिक शब्दों में से किन्हों छः के हिंदी पर्यायवाची शब्द लिखिए : [6]

- (1) Advocate
- (2) Commissioner
- (3) Operator
- (4) Por-vice-Chancellor
- (5) Records Keeper
- (6) Surveyor
- (7) Trustee
- (8) Workshop Manager.

P.T.O.

(आ) निम्नलिखित अंग्रेजी संक्षिप्तियों में से किन्हीं चार के पूर्ण हिंदी पर्याय लिखिए : [8]

- (1) C.I.D.
- (2) D.C.C.
- (3) M.L.A.
- (4) M.I.D.C.
- (5) R.B.I.
- (6) U.K.
- (7) U.N.O.

(इ) निम्नलिखित में से किसी एक उक्ति को पल्लवित कीजिए : [6]

- (1) 'मेल से बल है।'
- (2) 'कोशिश करने वालों की हार नहीं होती।'

2. निम्नलिखित अवतरणों में से किन्हीं दो की ससंदर्भ व्याख्या कीजिए : [10]

- (1) "चारों ओर मचा है हाहाकार!
नहीं इधर से आते-जाते पान्थ।
पशु पक्षी भी उससे रहते दूर।
आस पास के ग्राम निगम देहात
उस दुष्टा ने डाले सभी उजाड़!"
- (2) "धन्वन्तरि का कर-पल्लव-संस्पर्श
सुनती हूँ करता अमरत्व प्रदान
धनशयाम बतलाओ तुम हो कौन ?
पाषाणी में डाल दिये हैं प्राण!"

(3) “नर-नारी में मर्यादा के बोध
सम-सम होंगे-सम-सम होगा न्याय
सम-सम होंगे विद्या-बुद्धि-विवेक
टिक सकता है क्योंकर वहाँ प्रवाद
जाग्रत होगी जहाँ परख की आँच।”

(4) “तरुण तपस्वी का, प्रिय दर्शन रूप
सचमुच क्या ऐसा होता ओह!
लगी सोचने त्रिजटा बारंबार—
ऐसा ही मुख, यही साँवला रूप………”

3. (अ) निम्नलिखित प्रश्नों में से किन्हीं दो के उत्तर लिखिए : [10]

- (1) लेखक ने आचरण का महत्व किस तरह प्रतिपादित किया है ?
- (2) क्रोध की सामाजिक जीवन में क्या उपयोगिता है ?
- (3) ‘जगत्-प्रवाह’ निबंध का आशय लिखिए।

(आ) निम्नलिखित प्रश्नों में से किन्हीं दो के उत्तर लिखिए : [10]

- (1) ‘भूमिजा’ के उद्देश्य को स्पष्ट कीजिए।
- (2) राम का मातृभूमि प्रेम।
- (3) सीता के निर्वाण के बाद वाल्मीकि की मनोदशा का परिचय दीजिए।

4. (अ) निम्नलिखित प्रश्नों में से किसी एक का उत्तर लिखिए : [10]

- (1) मिश्रजी ने ‘दाँत’ की महिमा को कैसे विशद किया है ?
- (2) निबंध कला की दृष्टि से ‘देवदारू’ निबंध की समीक्षा कीजिए।

(आ) निम्नलिखित प्रश्नों में से किसी **एक** का उत्तर लिखिए : [10]

- (1) 'भूमिजा' में चर्चित पात्र-योजना पर प्रकाश डालिए।
- (2) 'भूमिजा' में सीता का परित्याग और नारी-शोषण की व्यथा-कथा है।'' सोदाहरण स्पष्ट कीजिए।

(इ) निम्नलिखित में से किसी **एक** पत्र का प्रारूप तैयार कीजिए : [5]

- (1) भरत देशमुख, अवर सचिव, गृह मंत्रालय, भारत सरकार सभी राज्यों को आतंकवाद की समस्या को मिटाने के लिए एक परिपत्र भेजते हैं। इस परिपत्र का नमूना तैयार कीजिए।
- (2) अशोक निकम को भारत सरकार के स्वास्थ्य मंत्रालय में अवर सचिव के पद पर नियुक्ति की सूचना देते हुए 'ज्ञापन' का प्रारूप तैयार कीजिए।

(ई) निम्नलिखित में से किसी **एक** पर साक्षात्कार का नमूना तैयार कीजिए : [5]

- (1) समाजसेवी श्री अण्णासाहब हजारे से भ्रष्टाचारमुक्त समाज-व्यवस्था के विषय में पत्रकार श्री प्रकाश जोशी की बातचीत—इस साक्षात्कार का नमूना तैयार कीजिए।
- (2) स्वर्णपदक विजेता अभिनव ब्रिंदा से पत्रकार राजेश देसाई की बातचीत—इस साक्षात्कार का नमूना तैयार कीजिए।

(प्रयोजनमूलक हिंदी)

(Functional Hindi)

संयम : तीन घण्टे

पूर्णांक : 80

सूचनाएँ :— (i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

(ii) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्नों के पूर्णांक हैं।

1. (अ) निम्नलिखित अंग्रेजी पारिभाषिक शब्दों में से किन्हें दस शब्दों के हिंदी पर्याय लिखिए : [10]

- (1) Absorb
- (2) Analysis
- (3) Bonafide
- (4) Chamber
- (5) Claimant
- (6) Enclosure
- (7) Escort
- (8) Financial
- (9) Gratuity
- (10) Interim
- (11) Judicial
- (12) Locality.

(आ) निम्नलिखित अंग्रेजी वाक्यांशों में से किन्हीं पाँच वाक्यांशों के हिंदी पर्याय लिखिए : [10]

- (1) Communal award
- (2) Disciplinary action
- (3) Matter of fact statement
- (4) Please give top priority to the case
- (5) The proposal is self explanatory
- (6) Situation is under control
- (7) Alike proposals are
- (8) For necessary verification.

2. (अ) निम्नलिखित विषयों में से किसी एक विषय पर दूरदर्शन हेतु विज्ञापन का नमूना
तैयार कीजिए : [5]

- (1) बिंदी का विज्ञापन
- (2) मनोरंजन की वस्तुओं की नई दुकान का विज्ञापन।

(आ) निम्नलिखित विषयों में से किसी एक विषय पर समाचार-पत्र हेतु 'समाचार' तैयार
कीजिए : [5]

- (1) ऊर्जा बचत पर सम्पन्न व्याख्यानमाला
- (2) शहर में आयोजित युवा महोत्सव।

3. (अ) निम्नलिखित में से किन्हीं दो पत्रों का प्रारूप (नमूना) तैयार कीजिए : [14]

- (1) उपसचिव, शिक्षा मंत्रालय, भारत सरकार द्वारा महाराष्ट्र राज्य सरकार के
शिक्षा मंत्रालय को 'समर्थ भारत अभियान' कार्यक्रम में सम्मिलित होने
के विषय में ज्ञापन प्रेषित करते हैं।

- (2) सचिव, वित्त मंत्रालय, अपने सभी कर्मचारियों को कार्यालय में निर्धारित समय में उपस्थित रहने का कार्यालय आदेश जारी करते हैं।
- (3) सचिव, स्वास्थ्य मंत्रालय, भारत सरकार, परिपत्र द्वारा सभी चतुर्थ श्रेणी के कर्मचारियों को किसी भी प्रकार का नशा न करने के संदर्भ में सूचित करते हैं।
- (आ) निम्नलिखित अनुच्छेदों में से किसी एक अनुच्छेद का हिंदी में अनुवाद कीजिए : [6]

What is the secular state which India claims to be ? It postulates that political institutions must be based on the economic and social interests of the entire community, without reference to religion, race or sect : that all must enjoy equal rights but no privileges, prescriptive rights or special claims should be allowed for any group on the basis of religion. Secondly, it eliminates from the body politic all ideas of division between individuals and groups on the basis of their faith or racial origin.

अथवा

भारत धर्मनिरपेक्ष राज्य असल्याचा आपण दावा करतो. पण त्याचे स्वरूप कसे असेल ? त्याकरिता राजकीय संस्था पूर्ण समुदायाच्या आर्थिक व सामाजिक हितांवर आधारित असल्याची अट हवी. त्यात धर्म व जातीला अजिबात धारा देवू नये. सर्वांना समान अधिकार मिळायला हवेत. पण कोण्या एका वर्गाला धर्माच्या आधारावर कसलाही विशेष अधिकार, परंपरागत अधिकार किंवा विशेष स्वत्वाधिकार मिळू नयेत. दूसरी गोष्ठ ही की यात राज्यातील धर्म किंवा जातीच्या आधारांवर व्यक्तिंचे किंवा वर्गाचे विभाजनाबद्दलचे सर्व विचार बाजूला ठेवले जातात.

4. निम्नलिखित में से किन्हीं छः प्रश्नों के उत्तर लगभग पंद्रह पंक्तियों में लिखिए : [30]

- (1) 'दूरदर्शन' लेखन की विशेषताएँ बताइए।
- (2) 'पोस्टर' का प्रयोजन और महत्व बताइए।
- (3) 'संपादन कला' का स्वरूप विशद कीजिए।
- (4) 'समाचार लेखन' की जानकारी दीजिए।
- (5) "अनुवाद एक कला है।" वाक्य को स्पष्ट कीजिए।
- (6) "विज्ञापन आधुनिक युग की आवश्यकता है।" इस विधान का विवेचन कीजिए।
- (7) अच्छे अनुवादक के गुणों का वर्णन कीजिए।
- (8) 'मुद्रित शोधन' के बारे में सामान्य जानकारी दीजिए।
- (9) विज्ञापन के प्रकारों पर प्रकाश डालिए।
- (10) सरकारी पत्र के महत्वपूर्ण घटकों का परिचय दीजिए।

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—2

[3601]-317

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

हिंदी विशेष-3

हिंदी साहित्य का इतिहास

(आदिकाल से आधुनिक काल तक)

(2004 PATTERN)

समय : तीन घण्टे

पूर्णांक : 80

सूचना :— (i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

(ii) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्नों के पूर्णांक हैं।

1. निम्नलिखित में से किन्हीं दस प्रश्नों के उत्तर **एक** या **दो** वाक्यों में लिखिए : [20]
 - (1) कवि चंद्रबरदाई द्वारा रचित महाकाव्य का नाम लिखिए।
 - (2) विद्यापति ने किन **दो** भाषाओं में काव्य-सृजन किया है ?
 - (3) आदिकालीन काव्य में पाए जानेवाले **दो** प्रमुख रसों का उल्लेख कीजिए।
 - (4) 'पद्मावत' हिंदी की किस बोली (भाषा) में लिखा गया है ?
 - (5) भक्तिकालीन नीति काव्यधारा के प्रमुख कवि का नाम लिखिए।
 - (6) ज्ञानमार्ग काव्यधारा की **दो** विशेषताओं का उल्लेख कीजिए।
 - (7) 'बिहारी सतसई' से कोई **एक** दोहा उद्धृत कीजिए।
 - (8) रीतिमुक्त काव्यधारा के **दो** कवियों के नाम लिखिए।
 - (9) भारतेंदुयुगीन काव्य की **दो** विशेषताएँ लिखिए।
 - (10) प्रगतिवादी काव्य किस विचारधारा पर आधारित है ?
 - (11) फणीश्वरनाथ रेणुजी के किन्हीं **दो** उपन्यासों के नाम लिखिए।
 - (12) प्रसादोत्तर युग के **दो** नाटककारों के नाम लिखिए।
 - (13) 'प्रियप्रवास' के रचयिता का नाम लिखिए।

P.T.O.

2. निम्नलिखित में से किन्हीं दो विषयों पर टिप्पणियाँ लिखिए : [10]

- (1) साकेत।
- (2) अमीर खुसरो।
- (3) मार्क्सवादी साहित्यकार यशपाल।
- (4) रामभक्ति काव्यधारा।

3. निम्नलिखित में से किन्हीं चार प्रश्नों के उत्तर लिखिए : [20]

- (1) रीतिकाल के नामकरण की समस्या पर प्रकाश डालिए।
- (2) 'सूरदास बात्सल्य रस के समाट हैं'—संक्षेप में स्पष्ट कीजिए।
- (3) आदिकालीन राजनीतिक पृष्ठभूमि का परिचय दीजिए।
- (4) छायावादी काव्य की किन्हीं तीन प्रवृत्तियों को रेखांकित कीजिए।
- (5) प्रसादोत्तर नाटक विधा पर संक्षेप में प्रकाश डालिए।
- (6) 'नागरी प्रचारिणी पत्रिका' के योगदान को स्पष्ट कीजिए।

4. निम्नलिखित में से किन्हीं तीन प्रश्नों के उत्तर विस्तार से लिखिए : [30]

- (1) कृष्णभक्ति काव्यधारा का संक्षिप्त परिचय देते हुए उसमें मीरां का स्थान स्पष्ट कीजिए।
- (2) रीतिकालीन साहित्य की मुख्य प्रवृत्तियाँ स्पष्ट कीजिए।
- (3) हिंदी उपन्यास विधा का विकास स्पष्ट करते हुए उसमें प्रेमचंदजी के योगदान पर प्रकाश डालिए।
- (4) द्विवेदीयुगीन काव्य की विशेषताएँ लिखिए।
- (5) प्रयोगवादी काव्यधारा की प्रवृत्तियाँ रेखांकित कीजिए।

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009**हिंदी विशेष-4****भाषाविज्ञान****(राष्ट्रभाषा आन्दोलन का इतिहास तथा निबन्ध)****(2004 PATTERN)****समय : तीन घंटे****पूर्णांक : 80****सूचनाएँ :—(i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।****(ii) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्नों के पूर्णांक हैं।****1. निम्नलिखित में से किन्हीं दस प्रश्नों के उत्तर संक्षेप में लिखिए : [20]**

- (1) भाषा का परिवर्तन किन-किन स्तरों पर होता है ?
- (2) हिंदी की किस बोली को राष्ट्रभाषा का स्थान प्राप्त हुआ है ?
- (3) ब्रज भाषा के दो प्रमुख साहित्यकार लिखिए।
- (4) अवधी बोली के पर्यायवाची नाम लिखिए।
- (5) कौरबी किस बोली का प्राचीन नाम है ?
- (6) भाषा-विकास के बादों में सर्वाधिक स्वीकार्य वाद कौनसा है ?
- (7) आधुनिक हिंदी में कौनसी शब्दावली प्रधान है ?
- (8) भाषाविज्ञान के प्रमुख अंग बताइए।
- (9) स्वरयंत्र का रक्षक कौन है ?
- (10) स्वर किसे कहते हैं ?
- (11) मात्रा के भेद बताइए।
- (12) वाक्य विभाजन के आधार बताइए।
- (13) तैल, पंकज शब्दों के अर्थपरिवर्तन की दिशाएँ बताइए।

2. निम्नलिखित में से किन्हीं दो पर टिप्पणियाँ लिखिए : [10]

- (1) भाषा व्यवहार द्वारा अर्जित वस्तु है।
- (2) दक्षिणी हिंदी के निर्माण का कारण।
- (3) तालु का उच्चारण प्रक्रिया में योगदान।
- (4) संबंधतत्व के प्रकार।

3. निम्नलिखित में से किन्हीं चार प्रश्नों के उत्तर लिखिए : [20]

- (1) राजभाषा और राष्ट्रभाषा में अंतर बताइए।
- (2) मारवाड़ी बोली का संक्षेप में परिचय दीजिए।
- (3) महाराष्ट्र राष्ट्रभाषा सभा, पुणे का राष्ट्रभाषा प्रचार में योगदान लिखिए।
- (4) ध्वनिगुणों का परिचय देते हुए उनका भाषा में महत्व बताइए।
- (5) भाषाविज्ञान और समाजशास्त्र के संबंध को स्पष्ट कीजिए।
- (6) अर्थपरिवर्तन के दो कारण लिखिए।

4. निम्नलिखित में से किन्हीं तीन प्रश्नों के उत्तर लिखिए : [30]

- (1) संचार भाषा के रूप में हिंदी का योगदान बताइए।
- (2) भाषाविकास के प्रमुख वादों का परिचय दीजिए।
- (3) “भाषाविज्ञान व्याकरण का भी व्याकरण है”—सिद्ध कीजिए।
- (4) वाक्य की परिभाषा देते हुए वाक्य के अनिवार्य तत्व बताइए।
- (5) “नारी के बढ़ते कदम”—इस विषय पर निबंध लिखिए।

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4+1

[3601]-319

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

PERSIAN

General Paper III

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

Text Books :— رہبر نژاد نو حصہ اول و سوم، چهار مقالہ حصہ اول و سوم۔

N.B. :—(1) All questions are compulsory.

(2) Figures to the right indicate full marks.

1. Give answers of any *ten* of the following : [20]

- (1) Who is the first prose writer in Persian literature ?
- (2) Mention the influence of Nizami Uroozi's prose writing on his contemporaries.
- (3) Write any *two* eminent Persons' dialogue regarding for خوش بختی.
- (4) Discuss the merits of Chahar Maquala.
- (5) Write the characteristics of Ornate style of writing.
- (6) Define essay writing.
- (7) What do you mean by فلسفہ ?
- (8) What is the meaning of 'Rahbar-e-Nizadeh-e-Nau'.
- (9) Mention the literary movements in Modern Persian literature.
- (10) Who is the father of Kazim Zadeh ?
- (11) How many chapters are there in 'Rahbar-e-Nizadeh Nau' ?
- (12) The modern Persian literature started from which century ?
- (13) Write the title of the third chapter of Chahar Maquala.

2. Reproduce in your own Persian any *two* of the following : [10]

(۱) حکایت ابو ریحان و پیشوائی یک نجم جاہل

(۲) حکایت سلطان محمود و بغرا خاں

(۳) حکایت گو خاں خطائی و امکلیں

(۴) حکایت دیر خلافت عباسی و شاه مصر

3. (A) Write a short note on any *one* of the following : [10]

- (1) Account for the popularity of Kazim Zadeh as a prose writer.
(2) What is Rahbar-e-Nizadeh-e-Nau ? Give its salient features.

- (B) Write a short note on any *one* of the following : [10]

- (1) What is the main themes of Chahar Maquala ?
(2) Style of Nizami Urooz.

4. Explain in Persian or translate into English, Urdu or Marathi any *three* from A and B : [15+15]

(A)

(۱) شخص متفلکر، تجلیات و ظهورات این قانون از نی وابدی را در هر یک از ذرات کاپنات جلوه گرمیپند و سعادت حقیقی را در پیروی از احکام این قانون الٰی پیدا

میکند - شناختن نفس خود عبارت از همیں است و قریب‌ترین مقام رسیدیم و چگونگی جریان این قانون را در کل عوالم پیش نظر خود مجسم کردیم آنوقت خواصیم فهمید که ماچه هستیم و چه بوده ایم و چه خواصیم شد -

(۲) حمینکه مرد بشناختن نفس خود موفق شد بشناختن دیگران نیز برای او آسان خواهد گشت - آنوقت مقام هر کس و هر ذی روح را خواهد شناخت و موافق درجهٔ تکامل هر فرد با اوی رفتار خواهد نمود و با عمال و افکار هر نفسی ارزشی متناسب خواهد داد - در نتیجه ای معرفت خواهد فهمید که در تمام عوالم مشهود و غیر مشهود یک سلسله قوانین از لی و منتظم حکمفر ماست -

(۳) ماباید این قفس خاکی را نبدل بیک معبد مقدس و نورانی سازیم که روح ما در آنجا با ذوق بترنم آید و بال و پرگشاید چه او نوری است از ذات الوهیت که به عالم سفلی نازل شده و پس از کسب تجربه‌ها و سیر در اکناف این عالم باز بهمداد خود خواهد برگشت و آنچه در قرآن و احادیث ذکر شده که انسانها بخدا رجعت میکنند مقصود رجعت ای روح است که انسان حقیقی اوست نه این جسم خاکی و چیزی غرض از نفس مطمئنه که در قرآن ذکر شده و در تلقین میت هم گفته می‌شود که ای نفس مطمئنه بخدای خود برگرد، حمین روح از لی و ابدی است -

(۲) امروز برخی از ملل و اقوام باند بعضی از افراد در مرحلهء مادیت و جسمانیت اند و مشاعر آنها مراحل دیگر و بالاتر را ادارک نمیکند و لهذا جز سیر کردن شکم و تسکین شهوت وظیفه و سعادتی وحقيقي نمیدانند و برخی در مرحلهء حسی و یا نفس حیوانی هستند که فقط احساسات سفلی زمام مقدرات آنها را اداره میکند و طبقهء سیم در مرحلهء عقلی و یا نفس انسانی نفس ناطقه هستند که قوای فکری و عقلاً نی محصور اعمال آنهاست و فقط این قوای در نظر آنها حقیقت و قیمت دارد.

(B)

(۱) گورخان چون بشید نامه نوشته سوی تمثیلین بر طریق اهل اسلام بسم اللہ الرحمن الرحیم تمثیلین بداند که میان ما اگرچه مسافت دور است رضا و سخط مابد و نزدیک است تمثیلین آں کند احمد فریاد و احمد آں فرماید که محمد فرموده است و السلام بارها این تامل رفتة است و این تفکر کرده ایم ہزار مجلله شرح این نامه است بلکه زیادت و بجملش بغایت ہویدا و روشن است و محتاج نیست و من مثل این کم دیده ام.

(۲) آورده اند که یکین الدوله سلطان محمد بن ناصر الدین بشیر غزنهین بر بالای کوشکی در چهار دری نشسته بود باغ ہزار درخت روی با ابو ریحان کرد و گفت من از ای چهار دراز کدام در پیرون خواهم رفت - حکم کن و اختیار آں بر پاره کاغذ نویس و در زیر نهای من نه و این ہر چهار در را گذار داشت.

(۳) چون سلطان برنشست و یک بانگ زمین برفت ابردر کشید و باد برخاست و برف
و در مه در ایستاد خندها کردند سلطان خواست که بازگرد خواجه امام گفت پادشاه
دل فارغ دارد که همین ساعت ابر باز شود و در این پنج روز پنج نم نباشد سلطان
براند و ابر باز شد و در آن پنج روز پنج نم بند و کس ابر نمیدارد.

(۲) ناگاه کنیزکش درآمد و گفت آردنماند و دبیر چنان شوریده طبع و پریشان خاطر
گشت که آل سیاقت سخن از دست بداد و بدان صفت منفعل شد که در نامه بنوشت
که آردنماند چنانکه آل نامه را تمام کرد و پیش خلیفه فرستاد و ازین کلمه که نوشته بود
پنج خبر نداشت چون نامه بخلیفه رسید و مطالعه کرد چون بدای کلمه رسید حیران فرو
ماند و خاطرش آنرا بر پنج حمل نتوانست کرد که سخت بیگانه بود.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4+2

[3601]-320

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

SANSKRIT

General (G-III)

(2004 PATTERN)

Titles :— (i) *Pratimā Nāṭakam*

(ii) *Nītiśatakam*

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

1. Write answers in 20 words each (any ten of the following) : [20]

पुढीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची सुमारे 20 शब्दांत उत्तरे लिहा :

(1) How did रावण describe सीता ?

रावणाने सीतेचे वर्णन कसे केले ?

(2) What things were brought for coronation of राम ?

रामाच्या अभिषेकासाठी कोणती सामग्री आणली होती ?

(3) What is नांदी ?

नांदी म्हणजे काय ?

(4) What is भरतवाक्य ?

भरतवाक्य म्हणजे काय ?

(5) How did देवकुलिक describe king अज ?

देवकुलिकाने अज राजाचे वर्णन कसे केले आहे ?

P.T.O.

(6) How did रावण describe जटायू ?

रावणाने जटायूचे वर्णन कसे केले आहे ?

(7) Whose idols were established in प्रतिमागृह ?

प्रतिमागृहात कोणाकोणाच्या मूर्ती स्थापन केल्या होत्या ?

(8) What are the views of भर्तृहरि regarding wealth ?

भर्तृहरीचे धनाबाबत काय विचार आहेत ?

(9) Why does the poet say 'वाग्भूषणं भूषणम्' ?

'वाग्भूषणं भूषणम्' असे कवी का म्हणतो ?

(10) What are the inborn qualities of 'Good People' ?

मोर्द्या लोकांच्या अंगचे प्रकृतिसिद्ध गुण कोणते ?

(11) What are the *three* ways of destruction of wealth ?

कोणत्या तीन मार्गानी धन नष्ट होते ?

(12) What is the nature of dog according to भर्तृहरि ?

भर्तृहरीच्या मते कुत्र्याचा स्वभाव कसा असतो ?

(13) How does the poet describe नृपनीति ?

नृपनीतीचे वर्णन कवीने कसे केले आहे ?

(14) Which suggestion was given to a king by भर्तृहरि ?

भर्तृहरीने राजाला कोणती सूचना केली आहे ?

2. Translate any two passages from Section 'A' and 'B' each. [20]

'अ' आणि 'ब' विभागातील प्रत्येकी दोने वेच्यांचे भाषांतर करा.

- (A) (अ) (1) चेटी — जयतु भट्टिनी। नेपथ्यपालिन्यायरेवा प्रणम्य विज्ञापयति—
अवदातिकया सङ्गीतशालया आच्छद्य वल्कला आनीताः।
इमेऽपरा अननुभूता वल्कलाः। निर्वर्त्यतां तावत् किल
प्रयोजनमिति।
- रामः — भद्रे, आनय सन्तुष्टैबा। वयमर्थिनः।
- चेटी — गृह्णातु भर्ता। (तथा कृत्वा निष्क्रान्तः)
(रामो गृहीत्वा परिधत्ते।)
- लक्ष्मणः — प्रसीदत्वार्यः।
निर्योगाद् भूषणान्माल्यात् सर्वेभ्योर्ध प्रदाय मे।
चीरमेकाकिना बद्धं चीरे खल्वसि मत्सरी॥
- रामः — मैथिलि वार्यतामयम्।
- (2) भरतः — नमोऽस्तु।
- देवकुलिकः — न खलु न खलु प्रणामः कार्यः।
- भरतः — मा तावद् भोः।
वक्तव्यं किञ्चिदस्मासु विशिष्टः प्रतिपाल्यते।
किञ्चकृतः प्रतिषेधोऽयं नियमप्रभविष्णुता॥
- देवकुलिकः — न खल्वेतैः कारणैः प्रतिषेधयामि भवन्तम्। किन्तु
दैवतशङ्कया ब्राह्मणजनस्य प्रणामं परिहरामि। क्षत्रिया
ह्यत्रभवन्तः।
- भरतः — एवम्। क्षत्रिया ह्यत्रभवन्तः। अथ के नामात्रभवन्तः।
- देवकुलिकः — इक्ष्वाकवः।
- भरतः — (सहर्षम्) इक्ष्वाकव इति। एते तेऽयोध्याभर्तारः।

- (3) रामः — अलमतिस्मेहेन। अद्यैव विजयाय प्रतिनिवर्तां कुमारः।
भरतः — आर्य अद्यैवाहं गमिष्यामि।
आशावन्तः पुरे पौराः स्थास्यन्ति त्वद्विद्वक्षया।
तेषां प्रीतिं करिष्यामि त्वत्प्रसादस्य दर्शनात्॥
- सुमन्त्रः — आयुष्मन् मयेदार्णी किं कर्तव्यम्।
रामः — तात् महाराजवत् परिपाल्यतां कुमारः।
सुमन्त्रः — यदि जीवामि तावत् प्रयतिष्ठे।
रामः — वत्स कैकेयीमातः आरुह्यतां ममाग्रतो रथः।
भरतः — यदाज्ञापयत्यार्यः। (रथमारोहतः)

- (B) (ब) (1) व्यालं बालमृणालतन्तुभिरसौ रोदधुं समुज्जृम्भते
भेतुं वज्रमणिं शिरीषकुसुमप्रान्तेन संनद्यति।
माधुर्यं मधुबिन्दुना रचयितुं क्षाराम्बुधेरीहते
मूर्खान् यः पथि नेतुमिच्छति बलगत् सूकौः सुधास्यन्दिभिः।
- (2) अम्भोजिनीवनविलासनिवासमेव
हंसस्य हन्ति नितरां कुपितो विधाता।
न त्वस्य दुर्घजलभेदविधौ प्रसिद्धां
वैदग्ध्यकीर्तिमहर्तुमसौ समर्थः।
- (3) मणि शाणोल्लीढः समरविजयी हेतिदलितो
मदक्षीणो नागः शारदि सरिदाश्यानपुलिना।
कलशोषश्चन्द्रः सुरतमृदिता बालवनिता
तनिम्ना शोभन्ते गलितविभवाश्चार्थिषु नराः॥

3. Explain with reference to the context any *one* from Section 'A' and 'B' each.

[8]

'अ' आणि 'ब' गटातील प्रत्येकी एका वाक्याचे संसदर्भ स्पष्टीकरण करा.

(A) (अ) (1) धरमाणनामपि प्रतिमा स्थाप्यन्ते।

(2) क्षात्रधर्मे यदि स्निग्धः कुर्याद् रामः पराक्रमम्।

(B) (ब) (1) तस्मै नमः कर्मणे।

(2) मनसि सप्त शल्यानि मे।

4. (A) Summarise critically the contents of Act 1st of प्रतिमानाटकम्. [16]

प्रतिमानाटकाच्या पहिल्या अंकातील घटनांचा परीक्षणात्मक आढावा घ्या.

Or

(किंवा)

Write descriptive notes on any *two* of the following.

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर सविस्तर टीपा लिहा.

(1) The character of कैकेयी in प्रतिमा नाटक.

प्रतिमा नाटकातील कैकेयीची व्यक्तिरेखा.

(2) Act II of प्रतिमा नाटक.

प्रतिमा नाटकाचा दुसरा अंक.

(3) प्रतिमागृहप्रसङ्गः।

(B) Write critical notes on any two of the following : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहँवर चिकित्सक टीपा लिहा :

(1) अर्थपद्धतिः।

(2) धैर्यपद्धतिः।

(3) दैवपद्धतिः।

(4) मूर्खपद्धतिः।

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009**SANSKRIT (S-III)**
(2004 PATTERN)

- Titles :—** (i) लघुसिद्धान्तकौमुदी (संज्ञा, संधि, कारक).
(ii) *History of Vedic Literature.*
(iii) *Sanskrit Composition.*

Time : Three Hours**Maximum Marks : 80**

1. Answer any *ten* questions in about *twenty* words each from the following : [20]

पुढीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची सुमारे प्रत्येकी वीस शब्दांत उत्तरे लिहा :

- (1) How many *Mandalas* are there in the *R̄gveda* ? How many *Kāndas* of the *Atharvaveda* ?

ऋग्वेदात किती मंडळे आहेत ? अथर्ववेदाची कांडे किती ?

- (2) Write any *four* varieties of 'सामग्रा'.

सामग्रानाचे कोणतेही चार प्रकार सांगा.

- (3) Which is the first literature of the world ? Write any *four* names of its branches.

जगातील पहिले वाडमय कोणते ? त्याच्या कोणत्याही चार शाखांची नावे लिहा.

- (4) Write any *six* प्रत्याहारs which are mentioned in Pānini's rules.

पाणिनीच्या सूत्रात उल्लेखिलेले कोणतेही सहा प्रत्याहार लिहा.

- (5) Define the term 'Pragṛhya' quoting the rule of Pāṇini.
पाणिनीच्या सूत्राचा उल्लेख करून 'प्रगृह्य' संज्ञा स्पष्ट करा.
- (6) Write any two Mahavākyas of Upaniṣads.
उपनिषदांची कोणतीही दोन महावाक्ये लिहा.
- (7) Write the name of the Saṃhitā and Brāhmaṇa of the Shukla Yajurveda.
शुक्लयजुर्वेदाच्या संहितेचे आणि ब्राह्मणग्रंथाचे नाव लिहा.
- (8) What is 'It' ? Explain with illustration.
'इत्' म्हणजे काय ? ते उदाहरणाद्वारा स्पष्ट करा.
- (9) How many 'Ābhyanṭaraprayatna' are there ? Name any four of them.
आभ्यन्तरप्रयत्न किती ? त्यापैकी कोणतेही चार सांगा.
- (10) Name the places of articulation in the mouth.
वर्णोच्चारणाची मुखातील स्थाने लिहा.
- (11) What is the rule of Pāṇini explaining Kartrikāraka ? Which is the case allotted to that ?
कर्तृकारक सांगणारे पाणिनीचे सूत्र कोणते ? त्यासाठी पाणिनीने कोणती विभक्ती सांगितली आहे ?
- (12) What is Āranyaka ? Write any two names of them.
आरण्यक म्हणजे काय ? कोणतीही दोन आरण्यके सांगा.
- (13) How many types of 'Ādhāra' are there ? Name them.
'आधार' किती प्रकारचा ? त्यांची नवे लिहा.

2. (A) Explain any *three* rules of the following : [12]

पुढीलपैकी कोणतीही तीन सूत्रे स्पष्ट करा :

- (1) अकथितं च ।
- (2) सुप्तिङ्गन्तं पदम् ।
- (3) हालं जश् इशि ।
- (4) प्लुतप्रगृह्णा आचि नित्यम् ।
- (5) चतुर्थी सम्प्रदाने ।

(B) Dissolve the Sandhi stating relevant rules (any *three*) : [6]

योग्य ते नियम सांगून पुढीलपैकी कोणतेही तीन संभी सोडवा :

- (1) दैत्यारिः
- (2) उपैति
- (3) विष्णुस्त्राता
- (4) सञ्चित्
- (5) पुना रमते
- (6) उत्थानम् ।

3. Write notes on any *two* of the following in 150 words each : [20]

पुढीलपैकी कोणतेही दोनबर प्रत्येकी 150 शब्दामध्ये टिपा लिहा :

(1) The contents of the Rgveda.

ऋग्वेदात आलेले विषय.

(2) यजुर्वेद and its branches.

यजुर्वेद आणि त्याच्या शाखा.

(3) The characteristics of the Brāhmaṇa texts.

ब्राह्मणग्रंथांची वैशिष्ट्ये.

4. Explain the nature and the contents of the Vedāngas. [12]

वेदांगांचे स्वरूप व विषय स्पष्ट करा.

Or

(किंवा)

Discuss in brief Vedic Literature.

वैदिक वाङ्मयाचा थोडक्यात आढावा घ्या.

5. Write a short essay in Sanskrit on any *one* of the following : [10]

पुढीलपैकी कोणत्याही एकावर संस्कृतातील संक्षिप्त निबंध लिहा :

- (1) संस्कृतिः संस्कृताश्रिता ।
- (2) संगणकयुगम् ।
- (3) आदिकविः वाल्मीकिः ।

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4

[3601]-322

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

SANSKRIT (S-IV)

(2004 PATTERN)

Title :— (i) Atmānātma-viveka

आत्मानात्मविवेक

(ii) Tarksaṁgraha.

तर्कसंग्रह.

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

1. Answer any ten of the following questions (in 20 words each) : [20]

पुढीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी बीस शब्दात लिहा :

(i) What is meant by divine misery ?

आधिदैविक दुःख म्हणजे काय ?

(ii) Write the derivations of the words शरीर and देह.

शरीर आणि देह या शब्दांच्या व्युत्पत्ती लिहा.

(iii) Name the five vital breaths, their location and function.

पंचप्राणांची नावे, स्थाने आणि कार्य लिहा.

(iv) How is the विज्ञानमयकोश explained ?

विज्ञानमय कोशाचे विवेचन कसे केले आहे ?

(v) What is the meaning of शम ?

शम म्हणजे काय ?

P.T.O.

(vi) What is meant by नित्यानित्यवस्तुविवेक ?

नित्यानित्य वस्तुविवेक म्हणजे काय ?

(vii) Describe the nature of ignorance.

अज्ञानाचे स्वरूप वर्णन करा.

(viii) Mention the types of अभाव.

अभावाचे प्रकार सांगा.

(ix) Define अप् (water).

अप् ची व्याख्या सांगा.

(x) Name the types of यथार्थ अनुभव.

यथार्थ अनुभवाचे प्रकार सांगा.

(xi) What is meant by समवायिकारण ?

समवायिकारण म्हणजे काय ?

(xii) Name the three types of Linga.

लिंगाचे तीन प्रकार लिहा.

(xiii) Define पक्ष, सपक्ष and विपक्ष.

पक्ष, सपक्ष आणि विपक्ष म्हणजे काय ?

(xiv) Define and illustrate उपमितिज्ञान.

‘उपमिति’ ज्ञानाची व्याख्या सांगून उदाहरण द्या.

2. Explain with reference to the context any *one* from Section 'A' and *one* from Section 'B' [in 50 words] : [10]

विभाग 'अ' आणि 'ब' विभागातून प्रत्येकी एकाचे संदर्भासह स्पष्टीकरण करा (प्रत्येकी 50 शब्दात) :

Section 'A'

(विभाग 'अ')

- (i) कर्म केन भवतीति चेत् रागादिभ्यः ।
(ii) अन्तःकरणं नाम मनोबुद्धिश्चित्तमहंकारश्चेति ।

Section 'B'

(विभाग 'ब')

- (i) सर्वव्यवहारहेतुज्ञानं बुद्धिः ।
(ii) शीतस्पर्शवित्य आपः ।

3. Write a critical paragraph on any *one* from Section A and *one* from Section B (in 150 words each) :

विभाग 'अ' आणि 'ब' विभागातून प्रत्येकी एकाचे विवेचक परिच्छेद लिहा (प्रत्येकी 150 शब्दात) :

Section 'A'

(विभाग 'अ')

- (i) Subtle body [10]
सूक्ष्म शरीर
(ii) अधिकारिन् ।

Section 'B'

(विभाग 'ब')

- (i) हेत्वाभासः । [10]
- (ii) शाब्दज्ञानम् ।
4. (A) Explain fully the nature of आत्मन्. [15]
आत्म्याचे स्वरूप पूर्णपणे स्पष्ट करा.
- Or*
- (किंवा)
- Explain fully the nature of अज्ञान (ignorance).
अज्ञानाची संकल्पना स्पष्ट करा.
- (B) Explain fully the concept of अनुमितज्ञान. [15]
अनुमितज्ञानाची संकल्पना पूर्णपणे स्पष्ट करा.
- Or*
- (किंवा)
- Explain fully sixfold सन्निकर्ष for direct perception.
प्रत्यक्षज्ञानासाठी षड्विध सन्निकर्ष स्पष्ट करा.

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

ARDHAMAGADHI (PRAKRIT)

General Paper III

(NEW COURSE)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 60

Texts :— (i) अंजणापवणंजयवुत्तंतु (संधि 18 and 19)

(ii) नलकहा (कुमारपालप्रतिबोध of सोमप्रभाचार्य)

1. Translate any *one* from Group 'A' and *two* from Group 'B' into English or Marathi : [20]

गट 'A' मधील कोणत्याही एकाचे व 'B' मधील कोणत्याही दोहोचे इंग्रजीत किंवा मराठीत भाषांतर करा :

- (A) (1) एत्थंते दुज्जउ दुण्णिवारु मयाणाउरु पवणंजयकुमारु ।
 णउ विसहइ तइयउ दिवसु एंतु अच्छइ विरहाणले झांप देंतु ।
 धूमाइ वलइ धगधगाइ चित्तु णं मंदिरु अब्भंतरे पलितु ।
 चंदिणउ चंदु चंदणु जलदु कप्पूरकमलदलसेज्जमदु ।
 दाहिणमारुड सीयलजलाइ एहोँ अगिगफुलिंगइ केवलाइ ।
 णिडुहइ अंगुवंगाइ अणंगु सज्जणहिययाइ व पिसुणसंगु ।
 णीससइ ससइ वेवइ तमेण धाहवइ धाहा पंचमेण ।
 उडुणआहरणपसाहणाइ सव्वाइ अंगहो असुहांवणाइ ।
- (2) एत्तहे वि ताव पल्हायराउ सहुँ केतमइर्हे रविपुरहो आउ ।
 सविमाणु ससाहणु सपरिवारु अण्णु वि तहिं पवणंजयकुमारु ।
 एककत्तहे दूसावासु लङ्घउ णं वंदणहत्तिर्हे इंदु अइउ ।
 अवर वि जे जे आसण्णभव्व ते ते विज्जाहर मिलिय सव्व ।

पहिलाएँ फग्गुणणंदीसराहे किय एहवणपुज्ज तइलोकणाहे ।
 दिणे वीयएँ विहि मि णराहिवाहैं मित्तइय परोप्परु हूअ ताह ।
 पलहाएं खेडु करेवि वुत्तु 'तउ तणिय कण्ण' महु तणउ पुत्तु ।
 किं ण कीरइ पाणिगहणु राय' तं णिसुणे वि तेण वि दिण्ण वाय ।
 परिओसु पवड्हिउ सज्जणाहैं मझलियइ मुहइं खल्दुज्जणाहैं ।

- (B) (1) जेसिं ससुरो सरणं लहंति पुरिसा न ते पुरिसलीहं ।
 दमयंतीइ पिइहरं ता कह वच्चामि निब्भगो ॥
 काऊण कुलिसकढिणं हिययं मुत्तुं पियं पि दमयंति ।
 रंको व्व कहिं वि अन्नथ जामि घेत्तूण अत्ताण ॥
 दमयंतीइ अवाओ न कोवि सीलप्पभावओ होही ।
 सब्बंगरकखणकरं कवयं सीलं चिय सईणं ॥
- (2) राया थइयाइत्तो छत्तधरो दुनि चामरकरा य ।
 आरूढा तम्मि रहे पंच इमे, खुज्जओ छट्टो ॥
 तं बिलं च करंडं कडियडे बंधिऊण वत्थेण ।
 कयदेवगुरुसुमरणो तुरंगमे खेडए खुज्जो ॥
 हयहिययजाणएणं नलेण चोइज्जमाणवरतुरओ ।
 गंतुं रहो पयट्टो पहुचित्तेणं विमाणं व ॥
- (3) भूमिसुत्तं दट्टूण दमयंति चिंतियं तेण-हा ! दमयंती एगावत्था एगागिणी सुवइ
 सुन्नारन्ने । अहो ! नलस्स अंतेउरं असूरियंपस्सं । मम कम्मदोसेण इमं
 अवत्थं गया एसा कमललोयणा ता किं करेमि हयासोऽहं ? अणाहं पिव
 पिययमं महिवीढंलुढियं पिच्छंतो वि जं न निलज्जो विलज्जामि ता नूणं
 वज्जघडिओम्हि । एसा अरन्ने मए मुक्का पडिबुद्धा समाणी मम पाडिसिद्धीए
 जीविएणावि मुच्चिस्सइ । ता पइव्वयं एयं मुत्तूण अन्नथ गंतुं न उच्छहइ
 मे मणं । जीवियं मरणं वा मे इमीए समं होउ । अहवा अवायसयसंकुले
 अरन्ने अहमेव दुहभायणं होमि ।

(4) तत्थ रुद्धो करधरियधणबाणसिल्लेहि॑ भिल्लेहि॑ । रहं मुत्तण दुक्को ताण संमुहो करेण करवालं नच्चावयंतो नले । सीहस्स व सियालेसुं को तुह इमेसु अक्खेवो ? भरहद्धविजयलच्छीविलासभवणं ते किवाणो किं न लज्जए इमेसु पसुपाएसु पहरंतो ? त्ति भणंतीए भुयाए घरिओ रहं मुत्तूण दमयंतीए नले । मुक्का दमयंतीए सीलमाहप्पदुस्सहा हुंकारा । हरिण व्व हरीहिं गुंजंतेहि॑ पणद्वा दिसोदिसं भिल्ला । भिल्लपिट्ठओ नलेण समं गया दमयंती दूरं ।

2. Explain with reference to the context any *one* from 'A' and any *one* from 'B' : [10]

'A' मधील कोणत्याही एकाचे व 'B' मधील कोणत्याही एकाचे संसदर्भ स्पष्टीकरण द्या :

- (A) (1) मईँ सरसउ अणु ण को वि पाड ।
 (2) अच्छंते अच्छिड जीड महु जंते जाएसइ पईँ जि सहुँ ।
- (B) (1) किं कुणइ पुरिसयारो पुरिसस्स विहिमि विवरीए ।
 (2) सव्वंगरक्खणकरं कवयं सीलं चिय सईण ।

3. (A) Write about the life, literature and style of poet स्वयंभूदेवः । [20]
 कवी स्वयंभूदेवाचे चरित्र, वाड्मय व शैलिगत वैशिष्ट्ये सांगा.

Or

(किंवा)

Summarise the 19th canto of अंजनापवनंजयवुत्तंतु.

अंजनापवनंजयवुत्तंतुच्या 19व्या संधिचा सारांश लिहा.

- (B) Write about supernatural element in नलकहा ।
 नलकथेतील अद्भूतरसाविषयी माहिती द्या.

Or

(किंवा)

Explain the skills of नलराजा in learning.

नलराजाची विद्यापारंगता स्पष्ट करा.

4. Give notes on any *one* from 'A' and any *one* from 'B' : [10]

'A' मधील एकावर व 'B' मधील एकावर टीप लिहा :

(A) (1) Character sketch of पवनंजय.

पवनंजयाचे स्वभावचित्रण.

(2) Ketumati-Anjana.

केतुमती-अंजना.

(B) (1) Kumarpaal Pratibodh Granth.

कुमारपालप्रतिबोधग्रंथ.

(2) Character sketch of दमयंती.

दमयंतीचे चरित्र.

ARDHAMAGADHI (PRAKRIT)

General Paper III

(OLD COURSE)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

- Texts :—** (i) अंजणापवणंजयवुत्तंतु (संधि 18 and 19)
 (ii) नलकहा (कुमारपालप्रतिबोध of सोमप्रभाचार्य)

1. Translate into English or Marathi any one from 'A' and any two from 'B' : [24]

'A' मधून कोणत्याही एकाचे आणि 'B' मधून कोणत्याही दोहोंचे इंग्रजी अथवा मराठीमध्ये भाषांतर करा :

(A) (1) पुणु सिलोड अवणीयलें लिहिउ सहत्थेण ।

‘अंजणाए मुझ्याएँ मरम्मि परमत्थेण ॥

जीवंतिहें पिसुणमि वत्त जइ तो वोलमि लङ्ग एत्तडिय गइ’ ।

तं पिसुणेवि हणुरुहराणएण वज्जरिय वत्त परिजाणएण ।

तामरसल्हाससरिसाणणउ विणिण मि वसंतमालंजणउ ।

जिह उभयपुरहुँ परिघल्लियउ जिह वणे भमियउ एक्कल्लियउ ।

जिह हरिकरेण उवसगु किउ अट्टावएण जिह उवसमिउ ।

जिह लळ्डु पुत्तु भुसणु इलहें जिह णहें णिजंतु पडित सिलहें ।

सिरिसइलु णाडं हणुवंतु जिह वितंतु असेसु वि कहिउ तिह ।

तं वयणु सुणेवि समुद्दियउ पडिसूरें णियण्यरहो णियउ ।

घत्ता :— मिलिउ पहंजणु अंजणहों वेणिण मि णियकहउ कहंताई ।

हणुरुहदीवे परिद्वियई थिरु रज्जु सई भुंजंताई ॥

(2) ता णिसुणेैवि सब्वंगियपसारियवेयणा ।
पवणजणणि मुच्छविय थिय अच्चेयणा ॥

पव्वालिय हरियंदणरसेैण	उज्जीविय कह वि पुण्णवसेण ।
'हा पुत्त पुत्त दक्खवहि मुहु	हा पुत्त पुत्त कहिं गयड तुहुँ ।
हा पुत्त आउ महु कमेैहिै पडु	हा पुत्त पुत्त रहगएैहिै चडु ।
हा पुत्त पुत्त उववणेैहिै भमु	हा पुत्त पुत्त झेंदुएहिै रमु ।
हा पुत्त पुत्त अत्थाणु करेै	हा पुत्त महाहवेै वरणु धरेै ।
हा वहुएै वहुएै मईै भंतियएै	तुहुँ घलिय अपरिक्खंतियएै' ।
पल्हाएै धीरिय 'लुहहि मुहु	णिककारणेै रोवहि काइै तुहुँ ।
हडँ कंते गवेसमि तुव तणउ	इमु मेइणिमंडलु केत्तडउ' ।

घन्ना :— एम भणेवि णराहिवेैण उवयारू करेैवि सासणहरहुँ ।

उभयसेडिविणिवासियहुँ पट्टविय लेह विज्जाहरहुँ ॥

- (B) (1) अन्नदिणे सगगाओ निसहसुरो तेयभासुरो पत्तो ।
विसयसुहसेवणारंभविष्मलं भणेइ नलमेवं ॥
रागाइतकरेहिं लुंटिज्जंतं विवेयसब्वसं ।
जो अप्पणो वि रक्खसि न तुमं सो होसि पुरिसो किं ॥
पव्वज्जासमयं ते कहिस्समिति जंपियं मए पुब्वं ।
ता संपइ माणुसजम्मदुमफलं संजमं गिक्ह ॥
- (2) सूरपागपच्चलो नलो चेव त्ति चिंततीए दमयंतीए जणयमब्बतिथऊण पेसिओ
अहं ते दंसणत्थं । तुमं दट्टूण चिंतियं मए-कत्थ अच्चत्थमणुज्जो खुज्जो;
कत्थ वा सब्वंगोवंगपेसलो नलो । कत्थ कवलियतिमिकुडंबगो बगो; कत्थ
वा कयजणाणंदो चंदो । तहा ममागच्छंतस्स संमुहो सउणसंघाओ संजाओ

सो वि निष्फलो, जं तुमं न होसि नले । दमयंतीपिम्मपरवसेण खुज्जेण
नीओ नियगेहं विष्पो ।

जओ :— जत्थ जणो वसइ पिओ तीए दिसाए समागओ संतो ।

काओ विकुणइ हरिसं किं पुण पियपेसिओ पुरिसो ॥

(3) तया य दमयंति मुक्तूण रने परिब्भमंतेण नलेण दिट्ठो वणनिगुंजाओ संजाओ धूमो । जो भमरमालासामलो उड्ढं वड्ढंतो गिरि व्व अच्छिनपक्खो अंतरिक्खे रिक्खंतो लक्खिखज्जइ । निमेसमित्तेण जो फुरंतजालाकरालो जलहरो व्व महीयलुच्छलियविज्जुपुंजपिंजरो नज्जइ । तओ पसरियडज्जंतवंसतडयडाखो विविहसावयककंदभेरको कयदुमोद्वो पलित्तो दवो । तत्थ “इक्खागुकुलकमलमत्तंडमंडल नल ! रक्ख मम” ति सद्वो सुओ नलेण ।

2. Explain with reference to the context any two from ‘A’ and ‘B’ each : [20]

‘A’ आण ‘B’ मधून प्रत्येकी दोहँचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा :

- (A) (1) जय भंति मणे सव्वहु मि ‘कटुमउ किण्ण णिम्मविउ णरु’ ।
(2) ‘कहिं अंजणसुंदरि पाणपिय’ ।
(3) अंजणहे समप्पिउ जाय दिहि णं णटु पडीवउ लट्ठु णिहि ।
(4) ‘इहु अट्टावउ होंतु ण वि ता वट्टइ आसि माए गिलिय’ ।
- (B) (1) नियजाइसंगमकए दुक्खे दुक्खं धुवं एइ ।
(2) जइ पुण इमं न कीरइ ता सव्वत्थ अव्ववत्थाए मच्छसंतिओ नाओ पयट्टइ ।
(3) अत्थंगयम्म चंदे कियच्चरं चिट्ठए जुक्का ।
(4) जं मेरुसरिसवाणं अंतरमेसिं पि तं चेव ।

3. (A) Evaluate 18th canto of अंजणापवणंजयवुत्तंतु. [12]

अंजणापवणंजयवुत्तंतुच्या १८व्या संधीचे रसग्रहण करा.

Or

(किंवा)

How and why did minister try to convince king महेंद्र ?

मंत्राने महेंद्रराजाची समजूत कशी व कां घालायचा प्रयत्न केला ?

- (B) Give the character sketch of नल or दमयंती. [12]

व्यक्तिचित्रण करा — नल किंवा दमयंती.

4. Give critical notes :

विवेचक टीपा द्या :

- (A) प्रहसित and (आणि) वसंतमाळा. [6]

Or

(किंवा)

पवनंजय.

- (B) पंचपरमेष्ठि

Or

(किंवा)

सोमप्रभाचार्य.

[6]

3. (A) Evaluate 18th canto of अंजणापवण्जयवुत्तंतु. [12]

अंजणापवण्जयवुत्तंतुच्या 18व्या संधीचे रसग्रहण करा.

Or

(किंवा)

How and why did minister try to convince king महेंद्र ?

मंत्राने महेंद्रराजाची समजूत कशी व कां घालायचा प्रयत्न केला ?

(B) Give the character sketch of नल or दमयंती. [12]

व्यक्तिचित्रण करा — नल किंवा दमयंती.

4. Give critical notes :

विवेचक टीपा द्या :

(A) प्रहसित and (आणि) वसंतमाळा. [6]

Or

(किंवा)

पवनंजय.

(B) पंचपरमेष्ठि

Or

(किंवा)

सोमप्रभाचार्य.

[6]

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009**PALI****Paper G-III****(Udana, Cariyapitaka)****(NEW COURSE)****Time : Three Hours****Maximum Marks : 60**

- 1. (A) Translate any two of the following passages into English. [10]**

खालीलपैकी कोणत्याही दोनांचे मराठीत भाषांतर करा.

- (1) अथ खो आयस्मा यसोजो वस्सूपगतो भिक्खू आमन्तेसि— “भगवता मयं, आवुसो, पणामिता अत्थकामेन हितेसिना अनुकम्पेन अनुकम्पं उपादाय। हन्द, मयं, आवुसो, तथा विहारं कप्पेम यथा नो विहरतं भगवा अत्तमनो अस्सा” ति। “एवमावुसो” ति खो ते भिक्खू आयस्मतो यसोजस्स पच्चसोसुं। अथ खो ते भिक्खू वूपकट्टा अप्पमता आतापिनो पहितता विहरन्ता तेनेवन्तरवस्सेन सब्बेव तिसो विज्ञा सच्छकंसु।
- (2) अथ खो बाहियो दारुचीरियो तरमानरूपो जेतवना निक्खमित्वा सावत्थिं पविसित्वा अद्वस भगवन्तं सावत्थियं पिण्डाय चरन्तं पासादिकं पसादनीयं सन्तिन्द्रियं सन्तमानसं उत्तमदमथसमथमनुप्पत्तं दन्तं गुत्तं यतिन्द्रियं नागं। दिस्वान येन भगवा तेनुपसङ्गमिः उपसङ्गमित्वा भगवतो पादे सिरसा निपतित्वा भगवन्तं एतदवोच— “देसेतु मे, भन्ते, भगवा धम्मं; देसेतु सुगतो धम्मं, यं ममस्स दीघरतं हिताय सुखाया” ति।

- (3) तेन खो पन समयेन पञ्चमत्तानि देवतासतानि उसुकं आपन्नानि होन्ति आयस्मतो महाकस्सपस्स पिण्डपातपटिलभाय । अथ खो आयस्मा महाकस्सपो तानि पञ्चमत्तानि देवतासतानि पंटिक्खपित्वा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय राजगहं पिण्डाय पाविसि येन दलिद्विसिखा कपणविसिखा पेसकारविसिखा । अद्दसा खो भगवा आयस्मतं महाकस्सपं राजगहे पिण्डाय चरन्तं येन दलिद्विसिखा कपणविसिखा पेसकारविसिखा ।
- (4) अथ खो भगवा सायण्हसमयं पटिसल्लाना बुद्धितो येन मण्डलमाळे तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा पञ्जते आसने निसीदि । निसज्ज खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि— “काय नुत्थ, भिक्खवे, एतरहि कथाय सन्निसिन्ना, का च पन वो अन्तराकथा विष्पकता” ति ? “इध, भन्ते, अम्हाकं पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिकन्तानं मण्डलमाळे सन्निसिन्नानं अयमन्तराकथा उदपादि— “को नु खो, आवुसो, सिप्पं जानाति ? को किं सिप्पं सिक्ख ?

(B) Translate any two of the following into English : [10]

खालीलपैकी कोणत्याही दोनांचे मराठीत भाषांतर करा :

- (1) एवं मे अप्पमत्तस्स इध लोके परत्थ च।
 दब्बसेनो उपागन्त्वा अच्छिन्दन्तो पुरं ममं॥
 राजूपजीवे निगमे सबलट्टे सरटुके।
 सब्बं हत्थगतं कत्वा कासुया निक्खनि ममं॥
- (2) सुसाने सेयं कप्पेमि छवटिकं निधायहं।
 गोमण्डला उपगन्त्वा रूपं दस्सेन्तिनप्पकं।
 अपरे गन्धश्च मालश्च भोजनं विविधं बहुं।
 उपायनान्युपनेन्ति हट्टा संविगगमानसा॥

- (3) पुनदेव सक्को ओरुःह हुत्वा ब्राह्मणसन्निभो ।
 आयाचि मं मद्देविं सीलवतिं पतिष्ठतं ॥
 मद्दिं हत्थे गहेत्वान उदकञ्जलिं पूरय ।
 पसन्नमनसङ्कृप्तो तस्स मद्दिं अदासहं ॥
- (4) पेलाय पक्षिखपेन्तेपि सस्मद्दन्तेपि पाणिना ।
 आलम्बाने न कुप्पामि सीलखण्डभया मम ॥
 सकजीवितपरिच्छागो तिणतो लहुको मम ।
 सीलवीतिकक्मो मर्यहं पठवी उप्तत्ना विय ॥

2. (A) Explain the following with reference to the context (Any one) : [5]

खालीलपैकी कोणत्याही एकाचे संदर्भासहित स्पष्टीकरण द्या :

- (1) खीणसंयोजना बुद्धा, ते वे लोकस्मिं ब्राह्मणा ।
 (2) “द्विनं खो ते अहं, आवुसो, धम्मानं पाटिभोगो-भोगानं च जीवितस्स च ।”

(B) Explain the following with reference to the context (Any one) : [5]

खालीलपैकी कोणत्याही एकाचे संदर्भासहित स्पष्टीकरण द्या :

- (1) न मे तप्पच्चया अतिथ सरीरस्मिं विवरण्यं ।
 (2) तमहं अनुरक्खन्तो निम्मिनं मम अत्तना ।

3. Answer any two of the following : [20]

खालीलपैकी कोणत्याही दोनांची उत्तरे लिहा :

(1) Explain the process of dependent origination as described in the Udana.

उदानात आलेल्या प्रतीत्यसमुत्पादाचे वर्णन करा.

- (2) What are the *seven* occasions when the earth trembled ?
पृथ्वी कंपन पावण्याचे सात प्रसंग कोणते ?
- (3) Explain the significance of Bhaddiya's character.
भद्रीयाच्या व्यक्तीमत्वाचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- (4) What is the nature of the highest state of renunciation ?
नैष्कर्म्यारम्भीतेचे स्वरूप स्पष्ट करा.

4. Write short notes on any *two* of the following : [10]

खालीलपैकी कोणत्याही दोनांवर थोडक्यात टीपा लिहा :

- (1) एकपुत्रकसुत्त.
शिविची दानपारमिता.
- (2) दानपारमिता of Sivi.
सङ्गमजिंचे व्यक्तिमत्त्व.
- (3) Character of Sangamaji.

(Udana, Cariyapitaka)

(OLD COURSE)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

1. (A) Translate any two of the following passages into English : [12]

खालीलपैकी कोणत्याही दोनांचे मराठीत भाषांतर करा :

- (1) एवं मे सुतं। एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे। तेन खो पन समयेन आयस्मा महामोगलानो भगवतो अविदूरे निसिन्नो होति पलङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय कायगताय सतिया अज्ञातं सूपट्टिताय। अद्दसा खो भगवा आयस्मन्तं महामोगलानं अविदूरे निसिन्नं पलङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय कायगताय सतिया अज्ञातं सूपट्टिताय।
- (2) अथ खो बाहियो दारुचीरियो तरमानरूपो जेतवना निक्खमित्वा सावत्थिं पविसित्वा अद्दस भगवन्तं सावत्थियं पिण्डाय चरन्तं पासादिकं पसादनीयं सन्तिन्द्रियं सन्तमानसं उत्तमदमथसमथमनुप्पत्तं दन्तं यतिन्द्रियं नागं। दिस्वान येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवतो पादे सिरसा निपतित्वा भगवन्तं एतदवोच—“देसेतु मे, भन्ते, भगवा धर्मं; देसेतु सुगतो धर्मं, यं ममस्स दीघरतं हिताय सुखाया” ति।
- (3) अथ खो सुप्पवासा कोलियधीता सामिकं आमन्तेसि — “एहि त्वं, अय्यपुत, येन भगवा तेनुपसङ्कम; उपसङ्कमित्वा मम वचनेन भगवतो पादे सिरसा वदाहि; अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्टानं बलं फासुविहारं पुच्छ — ‘सुप्पवासा, भन्ते, कोलियधीता भगवतो पादे सिरसा वदन्ति; अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्टानं बलं फासुविहारं पुच्छती’ ति। एवं च वदेहि — ‘सुप्पवासा, भन्ते, कोलियधीता सत्त वस्सानि गब्धं धारेति।

(B) Translate any two of the following into English : [12]

खालीलपैकी कोणत्याही दोनांचे मराठीत भाषांतर करा :

(1) पुनापरं यदा होमि सत्तराजपुरोहितो ।

पूजितो नरदेवेहि महागोविन्दो ब्राह्मणो ॥

तदाहं सत्तरज्जेसु यं मे आसि उपायनं ।

तेन देमि महादानं अक्खोब्धं सागरूपमं ॥

(2) सराजके सहोरोधे सनेगमे सरटुके ।

करुणं परिदेवन्ते अनपेक्खो ही पञ्चजि ॥

केवलं पठविरज्जं जातिपरिजनं यसं ।

चजमानो न चिन्तेसिं बोधियायेव कारणा ॥

(3) यदि हं तेसं पकुप्पेयं उपेतं गहणाय मं ।

पटिबलो भवे तेसं याव रज्जमिय मानुसं ॥

अपि चाहं सीलरक्खाय सीलपारमिपूरिया ।

न करोमि चित्ते अज्जथतं पक्खिपन्तं ममालके ॥

2. (A) Explain the following with reference to the context (Any two) : [10]

खालीलपैकी कोणत्याही दोनांचे संदर्भासहित स्पष्टीकरण द्या :

(1) खीणासवं वन्तदोसं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ।

(2) तेनायं वच्छो भिक्खू वसलवादेन समुदाचरती ।

(3) अद्वासा खो सो कोलियपुत्तो सुप्पावासं कोलियधीतरं सुखिनं अरोगं अरोगं पुतं विजातं ।

(4) द्विनं खो ते अहं, आवुसो, धम्मानं पाटिभोगो-भोगानं च जीवितस्स च ।

(B) Explain the following with reference to the context (Any two) : [10]

खालीलपैकी कोणत्याही दोनांचे संदर्भासहित स्पष्टीकरण द्या :

- (1) भोजपुत्रे न कुप्पामि एसा मे सीलपारमी।
- (2) योपि याचेय्य मं चकखुं ददेय्यं अविकम्पितो।
- (3) नागोऽव बन्धनं छेत्वा पाविसिं काननं वनं।
- (4) एतेन सच्चेन सुवर्त्थ होतु
हतं विसं जीवतु यज्जदतो।

3. Answer any two of the following :

[24]

खालीलपैकी कोणत्याही दोनांची उत्तरे लिहा :

- (1) What is the nature of the highest state of renunciation ?
नैष्कर्म्यपारमीतेचे स्वरूप कसे आहे ?
- (2) What is the importance of Nandasutta ?
नन्दसुत्ताचे महत्त्व कोणते ?
- (3) Explain the process of dependent origination (Patticca Samuppāda) as described in the Udāna.
उदानात आलेल्या प्रतीत्यसमुत्पादाचे वर्णन करा.
- (4) What are the seven occasions when the earth trembled in Vessantaracariya ?
वेस्सान्तरचर्येतील पृथ्वी कंपन पावण्याचे सात प्रसंग कोणते ?

4. Write short notes on any two of the following : [12]

खालीलपैकी कोणत्याही दोनांवर थोडक्यात टीपा लिहा :

(1) संयोजनानि.

(2) Character of Sasapandita.

ससपण्डिताचे व्यक्तिमत्त्व.

(3) बाहिय दारुचीरिय.

(4) Qualities of Bhuridatta.

भूरिदत्ताची गुणवैशिष्ट्ये.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—4+1

[3601]-329

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

ARABIC

General Paper III

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :—Attempt All questions.

1. Translate into English or Urdu or Marathi any two of the following :

[20]

(الف) العربُ الَّذِينَ نَتَعَلَّمُ لِغْتَهُمْ عَاشُوا فِي مَأْهُولٍ شَبَهِ الْجَزِيرَةِ
الْعَرَبِيَّةِ، عَاشُ بَعْضُهُمْ عِيشَةً حَضْرَيَّةً فِي مُدُنِ الْيَمَنِ وَالْحِجَازِ وَ
عَاشُ بَعْضُهُمْ عِيشَةً بَدُوئَيَّةً يَسْكُنُونَ الْخِيَامَ وَيَرْعَوْنَ الْمَاشِيَةَ وَ
كَانُوا سُكَّانَ الْبَادِيَةِ يَعِيشُونَ جَمَاعَاتٍ وَكُلُّ جَمَاعَةٍ
تَسْمَى قَبْيَلَةً وَلِكُلِّ مِنْهَا رَئِيسٌ هُوَ شَيْخُ الْقَبْيَلَةِ۔ وَمِنْ حِيَاةِ
الصَّحْرَاءِ اَكْتَسَبَ الْعَرَبُ صَفَاتٍ خَاصَّةً فَكَانُوا حَرِيصِينَ
عَلَى الْحَرَّيَةِ، صَرِيحِينَ فِي الْقَوْلِ، عَزِيزِ النَّفْسِ كَرِيمِينَ، وَفَيَّانِ
شَجَاعِينَ وَكَانَتْ لُغَةُ الْعَرَبِ الْعَرَبِيَّةُ وَلَكِنَّ كَانُوا لِكُلِّ قَبْيَلَةٍ لَهُجَّةَ
خَاصَّةً۔

P.T.O.

(ب) ”انى اسرّ كثيراً حينما اركبُ القطار و أطلُ من النافذة وأرى
المناظر الجميلة. و القطار مسرعٌ في سيره. أرى الفلاحين يعملون
بحدي و نشاطٍ في مزارعهم. و أرى الحقول. الخضراء الواسعة
والأشجار الباسقة المُظللة والجد اوّل الجارية و البهائم ترعى
الحشيش و أشاهدُ الثير ان تجرُّ المحاريث أو تُدبرُ النّواعير. و أنا
أسافر وحدى ولا أخافُ، فالسفر سهلٌ فما على الا أن أذهب الى
المحطة و أقف أمام شباك التذاكر و اعطي صارف التذاكر
الشمنـ.“

(ج) ”الادبُ ينقسمُ الى نثرٍ و شعر. و الادباءُ ينقسمون الى كتابٍ و
شعراء. الكتابُ يكتبون النثر و الشعراء ينظمون الشعر. القصيدة
العربيّة تتكونُ من أبياتٍ. و لا بياث تتكونُ من اسطرٍ و البيتُ الواحدُ
يتكونُ من شطرين أبياث القصيدة تتفق في الوزن و القافية، على
الشعراء أن يتزموا الوزن و القافية كي ينظموا شعراً متماساً.
نحن الآن في اجتماع لجمعية الشعر، قال ستاذ المشرق للطلبة
الاعضاء انتم تريدون أن تكونوا شعراء لتعلموا اذن أن للشعر قواعد
خاصةـ“

2. Explain with reference to the context any *five* of the following couplets : [20]

(١) رجعت لنفسي فاتهمت حصاته

وناديت قومي فاحتسبت حياتي

(٢) رموني بعقم في الشباب وليتني

عقمت فلم أجزع لقول عداتي

(٣) وعوّد مقال الصدق نفسك وارضه

تصدق ولا تركن إلى قول مفتر

(٤) وأنّى وان كنت الأخير زمانه

لآتِ بمالم تستطعه الاوائل

(٥) سوای بتحنان الأغاريد يطریب

وغيري باللذات يلهو ويلعب

(٦) ألا في سبيل المجد ما أنا فاعلُ

عضاف واقد أم وحزم ونائلُ

(٧) ولا تقف زلات العباد تُعدُّها

فلست على هذا الورى بمسير

(٨) و اكثر من الشورى فانك ان تصب

تجدد ماد حاً أو تخطي الرأى تُعذر

3. Define with examples any *two* of the following topics : [15]

- (١) حُرُوفُ المُشَبِّهِ بِالْفَعْلِ
(٢) الْمَعْرُوفُ وَالْمَجْهُولُ
(٣) الْمَضَارِعُ الْمَنْصُوبُ
(٤) أَلْفَعُلُ الْأَمْرُ النَّهْيُ

4. Summarise any *two* of the following topics : [15]

- (١) عَبَادُ الرَّحْمَانِ
(٢) جَوَامِعُ الْكَلْمِ
(٣) الدِّينُ الصَّنَاعِيُّ
(٤) أَلْكُوْخُ وَالْقَصْرُ

5. Translate into Arabic any *one* of the following passages : [10]

(A) "Public gardens are developed in all the parts of New Delhi. Green grass is grown in the ground. Trees are grown and benches are placed under the shadow of the trees. The inhabitants of the city love these gardens. They enjoy the beautiful sights and inhale its pure air. It is seen that some boys pluck the flowers that spoils the beauty of the garden. Do not touch the flowers of the public gardens nor walk on the grass."

(B) "Banks are very essential in every country, because they keep money and benefit the merchants and others and undertake conversion of money in different currencies. But some of them are afraid of Government interference in its affairs and the employees of the banks are a cultured people."

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4

[3601]-330

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

ECONOMICS

General Paper III

(G-3 : Development and Environmental Economics)

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours Maximum Marks : 80

- N.B. :**— (i) All questions are compulsory.
(ii) Figures to the right indicate full marks.
(iii) Draw neat diagrams wherever necessary.

1. Answer the following questions in 20 words each (any ten) : [20]

- (1) Define Economic Development.
- (2) What is Inappropriate Technology ?
- (3) State two socio-cultural obstacles in the process of Economic Development.
- (4) Define the concept of Big-push.
- (5) What is surplus value ?
- (6) What is meant by Natural Law ?
- (7) State the meaning of Infrastructure.
- (8) What is Air Pollution ?
- (9) State the meaning of Labour Intensive Technique.

P.T.O.

- (10) State the *two* external bottlenecks in the process of Economic Development.
- (11) Define Less Developed Countries.
- (12) What is Centralised Planning ?
- (13) Define Financial Planning.
2. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]
- (1) State the indicators of Economic Development.
- (2) State the concept of Vicious Circle of Poverty.
- (3) State the advantages of Capital Intensive Technique.
- (4) Explain the causes of Water Pollution.
3. Answer the following questions in **150** words each (any *two*) : [20]
- (1) Explain the Balanced Growth Approach.
- (2) State the advantages of Large Scale Production.
- (3) Explain the economic characteristics of Less Developed Countries.
- (4) Explain the role of Agriculture in Economic Development.
4. Answer the following questions in **300** words each (any *two*) : [30]
- (1) Critically examine the "Ricardian theory of Development.
- (2) Explain the socio-cultural characteristics of Less developed countries.
- (3) What is Economic Planning ? Explain the need for Economic Planning.
- (4) What is Pollution ? Explain the various types of Pollution.

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहे.

- (ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (iii) आवश्यक तेथे सुबक आकृती काढा.
- (iv) संदर्भसाठी मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 20 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) : [20]

- (1) आर्थिक विकासाची व्याख्या द्या.
- (2) अयोग्य तंत्र निवड म्हणजे काय ?
- (3) आर्थिक विकास प्रक्रियेतील दोन सामाजिक-सांस्कृतीक अडथळे सांगा.
- (4) 'मोठा धक्का (Big-push) व्याख्या द्या.
- (5) अतिरिक्त मूल्य म्हणजे काय ?
- (6) निसर्ग नियम म्हणजे काय ?
- (7) पायाभूत सुविधाचा अर्थ सांगा.
- (8) हवा प्रदूषण म्हणजे काय ?
- (9) श्रम प्रधान तंत्राचा अर्थ सांगा.
- (10) आर्थिक विकासाच्या प्रक्रियेतील दोन बाह्य अडथळे सांगा.
- (11) अल्पविकसीत देशाची व्याख्या द्या.
- (12) केंद्रित नियोजन म्हणजे काय ?
- (13) वित्तीय नियोजनाची व्याख्या द्या.

2. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) आर्थिक विकासाचे निर्देशक सांगा.
- (2) दारिद्र्याच्या दुष्टचक्राची संकल्पना सांगा.
- (3) भांडवल प्रधान तंत्राचे फायदे सांगा.
- (4) पाणी प्रदूषणाची कारणे स्पष्ट करा.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **150** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

- (1) संतुलित विकासाचा दृष्टिकोन स्पष्ट करा.
- (2) मोठ्या प्रमाणावरील उत्पादनाचे फायदे सांगा.
- (3) अल्पविकसीत देशाची आर्थिक वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- (4) आर्थिक विकासात शेती क्षेत्राची भूमिका स्पष्ट करा.

4. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **300** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [30]

- (1) रिकार्डेच्या विकासाच्या सिद्धांताचे टिकात्मक परिक्षण करा.
- (2) अल्पविकसीत देशाची सामाजिक-सांस्कृतिक वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- (3) आर्थिक नियोजन म्हणजे काय ? आर्थिक नियोजनाची गरज स्पष्ट करा.
- (4) प्रदूषण म्हणजे काय ? प्रदूषणाचे विविध प्रकार स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4

[3601]-331

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

ECONOMICS

Special Paper III

(S-3 : International Economics)

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in 20 words each (any ten) : [20]

- (1) Define International Economics.
- (2) What is meant by Dynamic gains from trade ?
- (3) Define Favourable Balance of Trade.
- (4) What is Income Terms of Trade ?
- (5) Define Protection Trade Policy.
- (6) Define Export Policy.
- (7) Define Balance of Payments.
- (8) What is Flexible Exchange Rate ?
- (9) Give the full form of GATT.
- (10) What is Euro Currency Market ?
- (11) What is full convertibility of Indian Rupee ?
- (12) What do you mean by composition of Foreign Trade ?
- (13) Give any two objectives of Exchange Control.

P.T.O.

2. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]
- (1) State the factors affecting Terms of Trade.
 - (2) Explain the Leontief Paradox.
 - (3) State the objectives of 'SAARC'.
 - (4) State the role of Multinational Corporations in India's economic development.
3. Answer the following questions in **150** words each (any *two*) : [20]
- (1) Explain the reasons for unfavourable Terms of Trade of less developed countries.
 - (2) Explain the arguments for and against Free Trade Policy.
 - (3) Explain the composition of India's Foreign Trade.
 - (4) Discuss the measures to correct the disequilibrium in the Balance of Payments.
4. Answer the following questions in **300** words each (any *two*) : [30]
- (1) Critically examine Hecksher-Ohlin Theory of International Trade.
 - (2) State and explain the objectives and functions of World Trade Organisation.
 - (3) Explain in detail the India's recent Import-Export policy.
 - (4) Discuss the various methods of Exchange Control.

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 20 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) : [20]

- (1) आंतरराष्ट्रीय अर्थशास्त्राची व्याख्या द्या.
- (2) 'व्यापाराचे गतीशिल लाभ' यापासून आपणांस काय अर्थबोध होतो ?
- (3) अनुकूल व्यापारतोलाची व्याख्या द्या.
- (4) उत्पन्नगत व्यापारशर्ती म्हणजे काय ?
- (5) संरक्षित व्यापार धोरणाची व्याख्या द्या.
- (6) निर्यात धोरणाची व्याख्या द्या.
- (7) व्यवहारतोलाची व्याख्या द्या.
- (8) लवचिक/बदलते विनिमय दर म्हणजे काय ?
- (9) 'गॅट' चे पूर्ण रूप द्या.
- (10) युरो चलन बाजार म्हणजे काय ?
- (11) भारतीय रूपयाची पूर्णतः परिवर्तनियता म्हणजे काय ?
- (12) 'विदेशी व्यापाराची रचना' यापासून आपणांस काय अर्थबोध होतो ?
- (13) विनिमय नियंत्रणाची कोणतीही दोन उद्दिष्टे सांगा.

2. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 50 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) व्यापारशर्तीवर प्रभाव पाडणारे घटक सांगा.
- (2) लिझॉन्टिफचा विरोधाभास स्पष्ट करा.
- (3) 'सार्क' (SAARC) ची उद्दिष्टे सांगा.
- (4) भारताच्या आर्थिक विकासात बहुराष्ट्रीय कंपन्यांची भूमिका विशद करा.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **150** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

- (1) अल्पविकसित देशांत व्यापारशर्ती प्रतिकूल असण्याची कारणे स्पष्ट करा.
- (2) खुल्या व्यापार धोरणाच्या बाजूने न विरुद्ध युक्तिवाद स्पष्ट करा.
- (3) भारताच्या विदेशी व्यापाराची रचना स्पष्ट करा.
- (4) व्यवहारतोलतील असंतूलन दूर करण्याच्या उपायांची चर्चा करा.

4. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **300** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [30]

- (1) आंतरराष्ट्रीय व्यापाराच्या हेक्चर-ओहलीन सिद्धांताचे टिकात्मक परीक्षण करा.
- (2) जागतिक व्यापार संघटनेची उद्दीष्टे आणि कायें सांगा व स्पष्ट करा.
- (3) भारताचे अलिकडील काळातील आयात-निर्यात धोरण सविस्तर स्पष्ट करा.
- (4) विनिमय नियंत्रणाच्या विविध पद्धतींची चर्चा करा.

Total No. of Questions—4+4]

[Total No. of Printed Pages—8+4+2

[3601]-332

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

ECONOMICS

Special Paper IV

(History of Economic Thought)

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours Maximum Marks : 80

- N.B. :—**
- (i) Attempt *All* questions.
 - (ii) Figures to the right indicate full marks.
 - (iii) Draw neat diagrams wherever necessary.

1. Answer the following questions in 20 words each (any ten) : [20]

- (1) Define Physiocracy.
- (2) Explain *two* causes for emergence of Mercantilism.
- (3) Explain the canons of capital investment.
- (4) What is exchange value ?
- (5) What is infant industry argument ?
- (6) What is Laissez faire policy ?
- (7) What is division of labour ?
- (8) What is Economic Nationalism ?
- (9) Define rate of exploitation.
- (10) What is consumer's surplus ?

P.T.O.

- (11) What is external economies ?
- (12) Define Quasi Rent.
- (13) What is marginal efficiency of capital ?
- 2.** Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]
- (1) Explain the features of Mercantilism.
 - (2) Explain Adam Smith's view on capital accumulation.
 - (3) Explain the Liquidity trap.
 - (4) Explain Gandhi's view on the role of cottage industries.
- 3.** Answer the following questions in **150** words each (any *two*) : [20]
- (1) State and explain Dr. Quesnay's Tableau Economique.
 - (2) Explain the Malthusian theory of population.
 - (3) Explain the economic crisis in capitalism.
 - (4) Explain Dr. Babasaheb Ambedkar's economic thought.
- 4.** Answer the following questions in **300** words each (any *two*) : [30]
- (1) Explain fully the Frederick List's protection policy.
 - (2) State and explain the Ricardian theory of Rent.
 - (3) Explain Keynesian Liquidity Preference theory of Interest.
 - (4) Explain Dr. D. R. Gadgil's view on co-operation and strategy of development.

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडवा.

- (ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (iii) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
- (iv) संदर्भसाठी मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 20 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) : [20]

- (1) निसर्गवादाची व्याख्या द्या.
- (2) व्यापारवादी अर्थव्यवस्थेच्या उदयाची दोन कारणे सांगा.
- (3) भांडवल गुंतवणुकीच्या कसोट्या सांगा.
- (4) विनिमय मुल्य म्हणजे काय ?
- (5) बालोद्योग युक्तिवाद म्हणजे काय ?
- (6) निर्हस्तक्षेप धोरण म्हणजे काय ?
- (7) श्रमविभागणी म्हणजे काय ?
- (8) आर्थिक राष्ट्रवाद म्हणजे काय ?
- (9) शोषणाच्या दराची व्याख्या द्या.
- (10) उपभोक्त्याचे संतोषाधिक्य म्हणजे काय ?
- (11) बाह्य बचती म्हणजे काय ?
- (12) आभासी खंडाची व्याख्या द्या.
- (13) भांडवलाची सीमान्त लाभक्षमता म्हणजे काय ?

2. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]
- (1) व्यापारवादाची प्रमुख वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
 - (2) अँडम स्मिथ यांचा “भांडवल संचय” विषयीचा दृष्टिकोन स्पष्ट करा.
 - (3) रोखता सापळ म्हणजे काय ?
 - (4) गांधीजीची कुटीर उद्योगाबाबतची भूमिका स्पष्ट करा.
3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **150** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [20]
- (1) डॉ. कवेसरे यांचा संपत्ती संचलनाचा आराखडा सांगा आणि स्पष्ट करा.
 - (2) माल्थसचा लोकसंख्या सिद्धान्त स्पष्ट करा.
 - (3) भांडवळ्याहीतील आर्थिक आरिष्ट्ये स्पष्ट करा.
 - (4) डॉ. बाबासाहेब अंबेडकर यांचे आर्थिक विचार स्पष्ट करा.
4. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **300** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [30]
- (1) फ्रेडरिक लिस्टची संरक्षण निती सविस्तर स्पष्ट करा.
 - (2) रिकार्डोंचा खंडविषयक सिद्धान्त सांगा आणि स्पष्ट करा.
 - (3) केन्सचा व्याजाचा रोखता प्राधान्य सिद्धान्त स्पष्ट करा.
 - (4) सहकार आणि विकासाची व्यूहरचना या विषयी डॉ. डी. आर. गाडगीळ यांचे विचार स्पष्ट करा.

(Quantitative Techniques)**Time : Three Hours****Maximum Marks : 80**

- N.B. :-**
- (i) All questions are compulsory.
 - (ii) Figures to the right indicate full marks.
 - (iii) Answers should be precise and to the point.
 - (iv) Use of calculator is allowed.

1. Answer the following in 20 words each (any ten) : [20]

- (1) What is a 'Universal Set' ?
- (2) Create a set of all even integers less than 50.
- (3) Find :

$$\text{Lt}_{x \rightarrow 2} \frac{x^2 - 4}{x - 2}.$$

- (4) Differentiate with respect to x .

$$\text{Let } Y = 9x^3 + 8x^2 + 7x + 6.$$

- (5) Make transpose of Matrix :

$$A = \begin{bmatrix} a_{11} & a_{12} & a_{13} \\ a_{21} & a_{22} & a_{23} \\ a_{31} & a_{32} & a_{33} \end{bmatrix}.$$

(6) Explain the terms :

- (a) Sampling Unit.
- (b) Sampling Frame.

(7) Define :

- (a) Class Width.
- (b) Class Frequency.

(8) Calculate Arithmetic Mean :

$$\Sigma fx = 469 \quad N = 7.$$

(9) Define median and mode.

(10) Define Range and state the formula in case of ungrouped data and frequency distribution.

(11) Explain the term 'Correlation'.

(12) If a card is drawn from an ordinary pack, find the probability if it is of hearts.

(13) What do you mean by 'Classification' ?

2. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]

(1) Set A and B are such that A has 25 members. B has 20 members and $A \cup B$ has 35 members. Draw a Venn diagram to represent the above situation and hence find the number of the members in the set $A \cap B$.

- (2) $\lim_{x \rightarrow 3} \frac{x^2 - x - 6}{x^2 - 2x - 3}$. Derive a solution for x .
- (3) Following is a table showing facultywise strength for 4 years.

	Arts	Commerce	Science	Total
82-83	800	1,400	800	3,000
83-84	750	1,750	1,000	3,500
84-85	700	1,800	1,100	3,600
85-86	900	1,900	1,200	4,000

Represent the data by subdivided bar diagram.

- (4) Arithmetic mean of weight of 100 boys is 50 kg. and the arithmetic mean of 50 girls is 45 kg. Calculate the arithmetic mean (AM) of combined group of boys and girls.
3. Answer the following questions in 150 words each (any two) : [20]

- (1) A company has examined its cost and revenue structure and has determined that C = Total Cost, R = total revenue and X = the number of units produced are related as :

$$C = 100 + 0.015 X^2$$

$$R = 3X$$

Find the product level X that will maximise profit for this company. How much will it be ? Find also the profit when $X = 120$ units.

(2) Given :

$$A = \begin{bmatrix} 2 & 1 \\ 4 & 3 \\ 1 & 0 \end{bmatrix} \text{ and } B = \begin{bmatrix} 1 & 3 \\ 2 & 2 \end{bmatrix}.$$

then prove $(AB)' = B'A'$

(3) Draw histogram, frequency polygon and ogives for the following frequency distribution :

Class	Frequency
0—10	04
10—20	12
20—30	18
30—40	16
40—50	03

(4) A group of 50 items have mean and S.D. 61 and 8 respectively. Another group of 100 observations has mean and S.D. 70 and 9 respectively. Find mean and S.D. of combined group.

4. Answer the following questions in 300 words each (any two) : [30]

(1) Revenue department is trying to estimate the monthly amount of unpaid taxes. Suppose 'x' denotes field audit labour hours and 'y' denotes unpaid taxes. Using last 10 months data, the following summary is obtained :

$$\Sigma x = 441, \quad \Sigma y = 272, \quad \Sigma x^2 = 19461$$

$$\Sigma y^2 = 7428, \quad \Sigma xy = 12,005$$

Determine regression line 'y' on 'x'. Also obtain standard error of regression estimate.

(2) If

$$A = \begin{bmatrix} 1 & -1 \\ 2 & -1 \end{bmatrix}, B = \begin{bmatrix} a & 1 \\ b & -1 \end{bmatrix} \text{ and } (A + B)^2 = A^2 + B^2$$

find 'a' and 'b'.

(3) Calculate the S.D. and coefficient of variation for the frequency distribution of marks of 100 candidates given below.

Marks	Frequency
0—20	05
20—40	12
40—60	32
60—80	40
80—100	11

(4) Consider the system of two inequalities :

$$6x + 5y - 30 \leq 0$$

$$3x - 4y + 12 \geq 0$$

$$x \geq 0$$

$$y \geq 0$$

Draw graphically the intersection of all half planes.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) उत्तरे समर्पक व मुद्देसूद अंसावीत.

(iv) कॅल्क्युलेटर वापरण्यास परवानगी आहे.

(v) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 20 शब्दांत लिहा (कोणतेही दहा) : [20]

(1) वैशिक गण म्हणजे काय ?

(2) 50 पेक्षा कमी अशा सम संख्यांचा गण तयार करा.

(3) शोधा :

$$\lim_{x \rightarrow 2} \frac{x^2 - 4}{x - 2}.$$

(4) विकलित करा :

$$Y = 9x^3 + 8x^2 + 7x + 6.$$

(5) परिवर्त करा :

$$A = \begin{bmatrix} a_{11} & a_{12} & a_{13} \\ a_{21} & a_{22} & a_{23} \\ a_{31} & a_{32} & a_{33} \end{bmatrix}.$$

- (6) (अ) नमुना एकक व (ब) नमुना चौकट या संकल्पना स्पष्ट करा.
- (7) (अ) वर्ग रुंदी (ब) वर्ग बारंबारिता यांच्या व्याख्या द्या.
- (8) सरासरी काढा.

$$\Sigma fx = 469 \quad N = 7.$$

- (9) बहुलक आणि मध्यगा यांच्या व्याख्या द्या.
- (10) आटोका (range) ची व्याख्या द्या. विखुरलेली आकडेवारी आणि वारंवारिता दिलेली असताना टप्प्याचे सूत्र सांगा.
- (11) 'सहसंबंध' ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- (12) एका सर्वसाधारण पत्याच्या कॅट मधून एक पत्ता काढला. तो बदामाचा पत्ता असण्याची शक्यता काढा.
- (13) 'वर्गीकरण' म्हणजे काय ?

2. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांत लिहा (कोणतीही दोन) : [10]

- (1) 'A' गणामधे 25 सदस्य आहेत. 'B' गणामधे 20 सदस्य आहेत आणि $A \cup B$ मधे 35 सदस्य आहेत. आकृतीद्वारे सदर परिस्थिती स्पष्ट करा व $A \cap B$ मधे किती सदस्य, असतील ते सांगा.
- (2) $\lim_{x \rightarrow 3} \frac{x^2 - x - 6}{x^2 - 2x - 3}$. 'x' चे मूल्य काढा.

(3) खालील सारणीमधे, शाखेनुसार विद्यार्थ्यांची संख्या दिली आहे.

	कला	वाणिज्य	शास्त्र	एकूण
82-83	800	1,400	800	3,000
83-84	750	1,750	1,000	3,500
84-85	700	1,800	1,100	3,600
85-86	900	1,900	1,200	4,000

संभ आलेख काढा.

(4) 100 मुलांच्या वजनाची सरासरी 50 किग्र., 50 मुर्लींच्या वजनाची सरासरी 45 किग्र. मुले व मुली यांची एकत्रित सरासरी काढा.

3. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **150** शब्दांत लिहा (कोणतीही दोन) : [20]

(1) एका कंपनीने आपल्या महसूल व खर्चाचा अभ्यास करून आपले एकूण महसूल = R, एकूण खर्च = C आणि X = उत्पादन संख्या यांची सूत्रे पुढील प्रमाणे ठरविली :

$$C = 100 + 0.015 X^2$$

$$R = 3X.$$

महत्तम नफा देणारी उत्पादनाची पातळी काढा. उत्पादन 120 असताना नफा किती होईल ते ही काढा.

(2) दिलेले :

$$A = \begin{bmatrix} 2 & 1 \\ 4 & 3 \\ 1 & 0 \end{bmatrix} \text{ आणि } B = \begin{bmatrix} 1 & 3 \\ 2 & 2 \end{bmatrix}$$

तर $(AB)' = B'A'$, हे सिद्ध करा.

- (3) वारंवारिता वक्र, हिस्टोग्राम व पेक्षा कमी व पेक्षा जास्त एकत्रित वारंवारिता वक्र (ogives) काढा.

वर्ग	वारंवारिता
0—10	04
10—20	12
20—30	18
30—40	16
40—50	03

- (4) 50 वस्तूंच्या एका गटाची सरासरी आणि S.D. 61 व 8 आहे. दुसऱ्या 100 वस्तूंच्या गटाची सरासरी आणि S.D. 70 व 9 आहे. एकत्रित सरासरी व S.D. काढा.

4. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 300 शब्दांत लिहा (कोणतीही दोन) : [30]

- (1) महसूल खात्याने दर महिन्याच्या कर न भरण्याची आकडेवारीचा अंदाज घेण्याचा प्रयत्न केला. समजा 'x' हे लेखापरिक्षणाचे तास आणि 'y' म्हणजे न भरलेल्या कराची रक्कम आहे. मागील 10 महिन्याच्या आकडेवारी वरून पुढील गोषवारा मिळाला.

$$\Sigma x = 441, \quad \Sigma y = 272, \quad \Sigma x^2 = 19461$$

$$\Sigma y^2 = 7428, \quad \Sigma xy = 12,005$$

'y' वरील 'x' ची प्रतीपगमन रेषा काढा. शिवाय प्रतीपगमन अंदाज घेताना होणारी सर्वसाधारण चूक (SE) मिळवा.

(2) जर

$$A = \begin{bmatrix} 1 & -1 \\ 2 & -1 \end{bmatrix}, B = \begin{bmatrix} a & 1 \\ b & -1 \end{bmatrix} \text{ आणि } (A + B)^2 = A^2 + B^2$$

तर 'a' आणि 'b' ची मूळ्ये काढा.

(3) 100 विद्यार्थ्यांच्या गुणांची आकडेवारी दिलेली आहे न्यावरून सहसंबंध सहगुणक व S.D. काढा.

गुण	वारंवारिता
0—20	05
20—40	12
40—60	32
60—80	40
80—100	11

(4) खाली दिलेल्या विषमता लक्षात घेऊन, सर्व अर्धपतले आकृतीद्वारे स्पष्ट करा.

$$6x + 5y - 30 \leq 0$$

$$3x - 4y + 12 \geq 0$$

$$x \geq 0$$

$$y \geq 0$$

Total No. of Questions—**4+4**

[Total No. of Printed Pages—**8**

[3601]-333

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

POLITICAL SCIENCE

(G-3 : Indian Political Thinkers)

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any ten questions (in 20 words each) : [20]

- (1) Give any two administrative reforms suggested by Raja Ram Mohan Roy.
- (2) Why is M. G. Ranade regarded as the Champion of Indian Liberalism ?
- (3) State any two drawbacks of Indian Society according to M. G. Ranade.
- (4) Write the names of two books written by B. G. Tilak.
- (5) Why did Tilak start celebrating Ganesh Festival ?
- (6) Who started the 'Abhinav Bharat Organisation' ?
- (7) What are the foundations of Independence according to M. N. Roy ?
- (8) State M. N. Roy's two criticism on Marxism.
- (9) Why is Dr. Ambedkar called the Architect of Indian Constitution ?
- (10) State Dr. Ambedkar's concept of Social Justice.

P.T.O.

- (11) Who is Hindu according to V. D. Savarkar ?
- (12) Mention any *two* principles of Panchsheel theory propounded by Pt. Jawaharlal Nehru.
- (13) Define the term 'Socialism' explained by Pt. Jawaharlal Nehru.
2. Answer any *two* questions (in **50** words each) : [10]
- (1) Raja Ram Mohan Roy's views on Freedom of Press.
 - (2) Tilak's views on Nationalism.
 - (3) Nehru's views on Secularism.
 - (4) M. N. Roy on Organized Democracy.
3. Answer any *two* questions (in **150** words each) : [20]
- (1) Raja Ram Mohan Roy's views about Law.
 - (2) Tilak's views on British Rule in India.
 - (3) M. N. Roy's views on New Humanism.
 - (4) Ranade's Economic Ideas.
4. Answer any *two* questions (in **300** words each) : [30]
- (1) Discuss M. G. Ranade's views on Social Reforms.
 - (2) Explain Dr. Ambedkar's views on Parliamentary Democracy.
 - (3) Examine Savarkar's views on Nationalism.
 - (4) Explain in detail Pandit Jawaharlal Nehru's 'Secularism' and 'Democratic Socialism'.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे लिहा (प्रत्येकी 20 शब्दांत) : [20]

- (1) राजा राममोहन रँय यांनी सुचविलेल्या कोणत्याही दोन प्रश्नांसकीय सुधारणा द्या.
- (2) म. गो. रानडे यांना भारतीय उदारमतवादाचे जनक का म्हणतात ?
- (3) म. गो. रानडे यांच्या मते भारतीय समाजाचे कोणतेही दोन दोष सांगा.
- (4) लोकमान्य टिळकांनी लिहिलेल्या दोन ग्रंथांची नांवे लिहा.
- (5) टिळकांनी गणेशोत्सव का सुरू केला ?
- (6) 'अभिनव भारत संघटना' कोणी स्थापन केली ?
- (7) एम्. एन्. रँय यांच्या मते स्वातंत्र्याची मूळतत्वे कोणती ?
- (8) मार्क्सवादावरील एम्. एन्. रँय यांच्या दोन टीका सांगा.
- (9) डॉ. आंबेडकरांना 'भारतीय राज्यघटनेचे शिल्पकार' का म्हणतात ?
- (10) डॉ. आंबेडकरांची सामाजिक न्यायाची संकल्पना सांगा.
- (11) वी. डी. सावरकरांच्या मते हिंदू कोणाला म्हणावे ?
- (12) पं. जवाहरलाल नेहरूंच्या पंचशील सिद्धांतातील कोणतीही दोन तत्वे सांगा.
- (13) पं. जवाहरलाल नेहरूंनी केलेली समाजवादाची व्याख्या लिहा.

2. कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा (प्रत्येकी 50 शब्दांत) : [10]

- (1) राजा राममोहन रॅय यांचे वृत्तपत्र स्वातंत्र्यविषयक विचार.
- (2) टिळकांचे स्वदेशीविषयक विचार.
- (3) धर्मनिरपेक्षते विषयी नेहरूंचे विचार.
- (4) 'संघटित लोकशाही' विषयी एम्. एन्. रॅय यांचे विचार.

3. कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा (प्रत्येकी 150 शब्दांत) : [20]

- (1) राजा राममोहन रॅय यांचे कायदाविषयक विचार.
- (2) टिळकांची भारतातील ब्रिटीश राजवटीविषयीची मते.
- (3) एम्. एन्. रॅय यांचे नवमानवतावादविषयक विचार.
- (4) रानडे यांचे आर्थिक विचार.

4. कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा (प्रत्येकी 300 शब्दांत) : [30]

- (1) म. गो. रानडे यांच्या सामाजिक सुधारणांविषयक विचारांची चर्चा करा.
- (2) डॉ. आंबेडकरांचे संसदिय लोकशाहीविषयक विचार विशद करा.
- (3) सावरकरांचे राष्ट्रवादविषयक विचारांचे परिक्षण करा.
- (4) 'धर्मनिरपेक्षता' आणि 'लोकशाही समाजवाद' याबाबतचे पं. जवाहरलाल नेहरूंचे विचार स्पष्ट करा.

(Optional)

(G-3 : Government and Politics of Maharashtra)

Time : Three Hours **Maximum Marks : 80**

- N.B. :-** (i) All questions are compulsory.
(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *ten* questions (in **20** words each) : [20]
(1) State the names of *two* committees on State Reorganisation.
(2) When was the Samyukta Maharashtra Samiti formed ?
(3) State the names of *two* leaders in Samyukta Maharashtra Movement.
(4) What is meant by Zero hour ?
(5) State any *two* suggestions of Dar Commission.
(6) State any *two* qualifications of Governor.
(7) Mention any *two* recommendations of Naik Committee.
(8) State any *two* powers of Chief Executive Officer of Zilla Parishad.
(9) State any *two* Non-statutory Committees of Municipal Corporation.
(10) Who is the Political Head of Municipal Corporation ?
(11) State total number of members in Maharashtra Vidhan Parishad.
(12) Give *two* reasons of the rise of Shiva Sena in Maharashtra.
(13) State any *two* limitations of Panchayat Raj in Maharashtra.

2. Answer any *two* questions (in **50** words each) : [10]

- (1) State Reorganise Committee.
- (2) Akola Pact.
- (3) Executive powers of Governor.
- (4) *Four* demerits of Panchayat Raj.

3. Answer any *two* questions (in **150** words each) : [20]

- (1) Explain the powers and functions of Speaker of Vidhan Sabha.
- (2) Explain the structure, powers and functions of Gram Panchayat.
- (3) Discuss the composition, jurisdiction and functions of High Court.
- (4) Examine the Law Making Process.

4. Answer any *two* questions (in **300** words each) : [30]

- (1) Critically discuss the 'regionalism' in politics of Maharashtra.
- (2) Describe the role of Chief Minister in Maharashtra.
- (3) Discuss the role of Nationalist Party in politics of Maharashtra.
- (4) Explain the composition, powers and various problems of Municipal Corporation.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. कोणतेही दहा प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी 20 शब्दांत) :

[20]

- (1) राज्यपुनर्चनेच्या दोन समित्यांची नांवे सांगा.
- (2) संयुक्त महाराष्ट्र समितीची स्थापना केळ्हा झाली ?
- (3) संयुक्त महाराष्ट्र चळवळीतील कोणत्याही दोन नेत्यांची नांवे सांगा.
- (4) शुन्यप्रहर म्हणजे काय ?
- (5) दार आयोगाच्या कोणत्याही दोन सूचना लिहा.
- (6) राज्यपालाच्या कोणत्याही दोन पात्रता अटी सांगा.
- (7) नाईक समितीच्या कोणत्याही दोन शिफारशी नमूद करा.
- (8) जिल्हा परिषदेच्या मुख्य अधिकाऱ्याचे कोणतेही दोन अधिकार सांगा.
- (9) महानगरपालिकेतील कोणत्याही दोन अवैधानिक समित्यांची नांवे सांगा.
- (10) महानगरपालिकेचा राजकीय प्रमुख कोण असतो ?
- (11) महाराष्ट्रातील विधानपरिषदेची एकूण सदस्य संख्या सांगा.
- (12) महाराष्ट्रातील शिवसेनेच्या उदयाची दोन कारणे द्या.
- (13) महाराष्ट्रातील पंचायत राज्याच्या कोणत्याही दोन मर्यादा सांगा.

2. कोणतीही दोन प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी 50 शब्दांत) : [10]

- (1) राज्यपुनर्रचना आयोग.
- (2) अकोला करार.
- (3) राज्यपालांचे कार्यकारी अधिकार.
- (4) पंचायत राज्याचे चार दोष.

3. कोणतीही दोन प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी 150 शब्दांत) : [20]

- (1) विधानसभेच्या सभापतीचे अधिकार आणि कायें स्पष्ट करा.
- (2) ग्रामपंचायतीची रचना, अधिकार आणि कायें स्पष्ट करा.
- (3) उच्च न्यायालयाची रचना, अधिकार-क्षेत्र व कामांची चर्चा करा.
- (4) कायदानिर्मिती प्रक्रियेचे परिक्षण करा.

4. कोणतीही दोन प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी 300 शब्दांत) : [30]

- (1) महाराष्ट्राच्या राजकारणातील 'प्रादेशिकता' या घटकाची सटिक चर्चा करा.
- (2) महाराष्ट्राच्या मुख्यमंत्र्याची भूमिका विशद करा.
- (3) महाराष्ट्राच्या राजकारणातील राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्षाच्या भूमिकेची चर्चा करा.
- (4) महानगरपालिकेची रचना, अधिकार आणि विविध समस्या स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4

[3601]-334

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

POLITICS

Special Paper III

(India's Foreign Policy)

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any ten questions (in 20 words each) : [20]

- (1) Who was the pioneer of India's Foreign Policy ?
- (2) State any two principles of Panchsheel.
- (3) State any two demerits of Non-Alignment Movement.
- (4) State any two main principles of American Foreign Policy after the World War II.
- (5) State name the recently concluded treaty between India and U.S.A.
- (6) When was SAARC established ?
- (7) Where is the main office of SAARC ?
- (8) State any two objects of 'Tashkent treaty'.
- (9) When did India-China war break-out ?
- (10) Name the Controversial Border (Line) between India and China.

P.T.O.

(11) When was Indo-Pak Simla Treaty signed and state the year ?

(12) When was Indian Parliament attacked by terrorists ?

(13) State the meaning of C.T.B.T.

2. Attempt any *two* questions (in **50** words each) : [10]

(1) Any *five* objectives of India's Foreign Policy.

(2) Belgrade Conference.

(3) Problems of SAARC.

(4) Simla Pact.

3. Attempt any *two* questions (in **150** words each) : [20]

(1) Discuss Pandit Nehru's contribution to India's Foreign Policy.

(2) Explain India-U.S.A relations.

(3) Examine India's role in West Asia.

(4) Review the Indo-China relations.

4. Attempt any *two* questions (in **300** words each) : [30]

(1) Explain the basic principles of India's Foreign Policy.

(2) Trace Indo-Pak relations with reference to Kashmir Problem.

(3) Examine the Indo-Sri Lanka relations.

(4) Explain the effects of Globalisation on India.

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. कोणतेही दहा प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी किमान 20 शब्दांत) :

[20]

- (1) भारताच्या परराष्ट्र धोरणाचे संस्थापक कोण होते ?
- (2) पंचशीलची कोणतीही दोन तत्वे सांगा.
- (3) अलिप्तता चळवळीचे कोणतेही दोन दोष सांगा.
- (4) दुसऱ्या महायुद्धानंतर अमेरिकेने परराष्ट्र धोरणाची स्वीकारलेली कोणतीही दोन महत्वाची तत्वे कोणती ?
- (5) भारत व अमेरिका यांच्यात अलिकडील काळात झालेल्या कराराचे नांव सांगा.
- (6) सार्कची स्थापना केव्हा झाली ?
- (7) सार्कचे मुख्य कार्यालय कोठे आहे ?
- (8) तासकंद कराराची कोणतीही दोन उद्दिष्टे सांगा.
- (9) भारत-चीन युद्ध केव्हा सुरु झाले ?
- (10) भारत आणि चीन यांच्यातील वादग्रस्त सीमारेषा कोणत्या नांवाने ओळखली जाते ?
- (11) भारत-पाक यांच्यातील सिमला करारावर सही कोणत्या वर्षी झाली ?
- (12) भारतीय संसदेवर दहशतवादांनी केव्हा हल्ला केला ?
- (13) सी. सी. बी. टी. चा अर्थ सांगा.

2. कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी 50 शब्दांत) : [10]

- (1) भारतीय परराष्ट्र धोरणाची कोणतीही पाँच उद्दिष्टे.
- (2) बेलग्रेड परिषद.
- (3) सार्कच्या समस्या.
- (4) सिमला करार.

3. कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी 150 शब्दांत) : [20]

- (1) भारताच्या परराष्ट्र धोरणातील पं. नेहरूंच्या योगदानाची चर्चा करा.
- (2) भारत-अमेरिका संबंध स्पष्ट करा.
- (3) पश्चिम आशियातील भारताच्या भूमिकेचे परीक्षण करा.
- (4) भारत-चीन संबंधाचा आढावा घ्या.

4. कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी 300 शब्दांत) : [30]

- (1) भारताच्या परराष्ट्र धोरणाची मूलभूत तत्वे स्पष्ट करा.
- (2) 'काश्मीर' समस्याच्या संदर्भात भारत व पाक संबंधाचा आढावा घ्या.
- (3) भारत-श्रीलंका संबंधाचे परीक्षण करा.
- (4) जागतिकीकरणाचे भारतावर झालेले परीणाम स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4

[3601]-335

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

POLITICS

Special Paper IV

(Public Administration)

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours Maximum Marks : 80

N.B. : (i) All questions are compulsory.
(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *ten* questions (in **20** words each) : [20]
- (1) What is meant by Public Administration ?
 - (2) State any *two* peculiarities of Private Administration.
 - (3) Define Organisation.
 - (4) What is meant by ‘Span of Control’ ?
 - (5) State the types of Line Unit.
 - (6) State any *two* functions of Chief Executive.
 - (7) Define Hierarchy.
 - (8) What is Public Corporation ?
 - (9) State the meaning of Management.
 - (10) Mention any *two* qualities of Leadership.
 - (11) State any *two* types of Training.
 - (12) State any *two* types of Budget.
 - (13) What is Delegated Legislation ?

P.T.O.

2. Answer any *two* questions (in **50** words each) : [10]

- (1) Importance of Public Administration.
- (2) Unity of Command.
- (3) Any *five* features of Department.
- (4) Main functions of Civil Service.

3. Answer any *two* questions (in **150** words each) : [20]

- (1) Explain the role and functions of Chief Executive.
- (2) What is Decision Making ? Describe the process of Decision Making.
- (3) Explain the importance of "Political Neutrality" of Civil Servants.
- (4) Discuss the composition, powers and functions of Public Accounts Committee in India.

4. Answer any *two* questions (in **300** words each) : [30]

- (1) Explain the similarity and dissimilarity between Public Administration and Private Administration.
- (2) Discuss the various methods of recruitment of Civil Servants.
- (3) Explain the Budgetary process in India.
- (4) Describe the necessity of Administrative Tribunals with its advantages and disadvantages.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

मूच्ना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
 (ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. कोणतेही द्वान प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी 20 शब्दांत) : [20]

- (1) लोक प्रशासन म्हणजे काय ?
- (2) खाजगी प्रशासनाची कोणतीही दोन वैशिष्ट्ये सांगा.
- (3) संघटनेची व्याख्या द्या.
- (4) 'नियंत्रण कक्षा' म्हणजे काय ?
- (5) रेखा (लाईन) संघटनेचे प्रकार सांगा.
- (6) मुख्य कार्याधिकाऱ्यांची कोणतीही दोन कार्ये सांगा.
- (7) पदसोपानाची व्याख्या द्या.
- (8) लोकनिगम म्हणजे काय ?
- (9) व्यवस्थापनाचा अर्थ सांगा.
- (10) नेतृत्वाचे कोणतेही दोन गुण नमूद करा.
- (11) प्रशिक्षणाचे कोणतेही दोन प्रकार सांगा.
- (12) अंदाजपत्रकाचे कोणतेही दोन प्रकार सांगा.
- (13) प्रदत्त विधिनियम म्हणजे काय ?

2. कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी 50 शब्दांत) : [10]

- (1) लोक प्रशासनाचे महत्व.
- (2) आजैक्य.
- (3) खात्यांची कोणती पाँच वैशिष्ट्ये.
- (4) सनदी सेवेची प्रमुख कार्ये.

3. कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी 150 शब्दांत) : [20]

- (1) प्रमुख कार्याधिकाऱ्यांची भूमिका आणि कार्ये स्पष्ट करा.
- (2) निर्णय निश्चिती म्हणजे काय ? निर्णय निश्चितीच्या प्रक्रियेचे वर्णन करा.
- (3) सनदी सेवकांच्या राजकीय तटस्थेतेचे महत्व स्पष्ट करा.
- (4) भारतातील लोक लेखा समितीची रचना, अधिकार व कार्ये यांची चर्चा करा.

4. कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी 300 शब्दांत) : [30]

- (1) लोक प्रशासन व खाजगी प्रशासन यातील साम्य व भेद स्पष्ट करा.
- (2) सनदी सेवकांच्या भरतीच्या विविध पद्धतीची चर्चा करा.
- (3) भारतातील अंदाजपत्रकीय प्रक्रिया स्पष्ट करा.
- (4) प्रशासकीय न्यायाधिकरणाची आवश्यकता सांगून त्याच्या गुण-दोषासह वर्णन करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4

[3601]-336

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

HISTORY

General Paper III

(Modern India : 1765-1961)

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in 20 words each (any ten) : [20]

- (1) Write any two social problems in 18th century.
- (2) Name any two colonies of Portuguese in India.
- (3) Explain the concept of 'Orientalism'.
- (4) Name any two rulers who accepted the 'Subsidiary Alliance'.
- (5) What is meant by 'Ryotwari System' ?
- (6) Write any two principles of Brahma Samaj.
- (7) Name any two Bengali Newspapers in British period.
- (8) Write any two leaders associated with Ramoshi Uprising.
- (9) State any two political organizations prior to the establishment of the Indian National Congress.
- (10) Who was the first President of the Indian National Congress ?

P.T.O.

- (11) Explain the concept of 'Moderates'.
 - (12) Define the concept of 'Two Nation's Theory'.
 - (13) Which princely states refused to join the Indian Union ?
2. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]
- (1) Explain the policy of the Doctrine of Lapse.
 - (2) State the Judicial reforms of Cornwallis.
 - (3) Explain the role of Mahatma Phule in women's emancipation.
 - (4) State the importance of 'Abhinav Bharat'.
3. Answer the following questions in **150** words each (any *two*) : [20]
- (1) Explain the reasons for the decline of the Indigenous Powers.
 - (2) Enumerate the factors responsible for the Revolt of 1857.
 - (3) State the causes for the rise of Indian National Congress.
 - (4) Explain the role of Sardar Vallabhbhai Patel integration of Princely States.
4. Answer the following questions in **300** words each (any *two*) : [30]
- (1) Give an account of Famine policy of the British.
 - (2) Discuss the Education policy of the British in India.
 - (3) Give an account of Non-co-operation Movement.
 - (4) State the salient features of Constitution of India.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 20 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

- (1) 18व्या शतकातील कोणत्याही दोन सामाजिक समस्या सांगा.
- (2) भारतातील पोर्टुगिजांच्या कोणत्याही दोन वसाहतीची नावे सांगा.
- (3) 'प्राच्यविद्यावाद' ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- (4) तैनाती फौज पद्धत स्विकारलेल्या कोणत्याही दोन राज्यकर्त्यांची नावे सांगा.
- (5) 'रयतवारी पद्धत' म्हणजे काय ?
- (6) ब्राह्मोसमाजाची दोन तत्वे सांगा.
- (7) ब्रिटिश काळातील कोणत्याही दोन बंगाली वृत्तपत्रांची नावे सांगा.
- (8) रामोळांच्या उठावाशी संबंधीत दोन नेत्यांची नावे सांगा.
- (9) राष्ट्रीयसभेच्या स्थापनेपूर्वीच्या दोन राजकीय संघटनाची नावे लिहा.
- (10) राष्ट्रीयसभेचे पहिले अध्यक्ष कोण होते ?
- (11) 'नेमस्त' ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- (12) 'द्विराष्ट्रवाद' ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- (13) कोणत्या संस्थानांनी भारतीय संघराज्यात विलीन होण्यास नकार दिला ?

2. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 50 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) खालसा धोरण स्पष्ट करा.
- (2) कॉर्नवालीसच्या न्यायविषयक सुधारणा सांगा.
- (3) महात्मा फुले यांची स्त्रीउद्घाराची भूमिका स्पष्ट करा.
- (4) 'अभिनव भारतचे' महत्व सांगा.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 150 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

- (1) एतदेशीय सत्तांच्या न्हासाची कारणे स्पष्ट करा.
- (2) 1857च्या उठवास जबाबदार ठरलेले घटक स्पष्ट करा.
- (3) राष्ट्रीय सभेच्या उदयाची कारणे सांगा.
- (4) संस्थानांच्या विलीनीकरणात सरदार वल्लभभाई पटेल यांची भूमिका स्पष्ट करा.

4. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 300 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [30]

- (1) ब्रिटिशांच्या दुष्काळविषयक धोरणाचा आढावा घ्या.
- (2) भारतातील ब्रिटिशांच्या शिक्षणविषयक धोरणाची चर्चा करा.
- (3) असहकार चळवळीविषयी माहिती द्या.
- (4) भारतीय राज्यघटनेची ठळक वैशिष्ट्ये सांगा.

Total No. of Questions—**4+4**

[Total No. of Printed Pages—**8**

[3601]-337

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

HISTORY

Special Paper III

(Medieval India : 1200-1765 A.D.)

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in 20 words each (any ten) : [20]

- (1) State any two Persian sources of medieval history.
- (2) Why is Qutbuddin Aibak called 'Lakhbaksha' ?
- (3) Which doctrine did Bulban adopt to consolidation the power?
- (4) Explain the term 'Diwan-E-Aariz'.
- (5) State any two names of trading centres during the Sultanate.
- (6) State any two names of Sufi saints related with Sufi movements.
- (7) State the importance of first battle of Panipat.
- (8) What is the name of Babur's Autobiography ?
- (9) What is 'Polaz' ?
- (10) Who was called as 'Prince of Builders' (Prince of Architectures) ?

P.T.O.

- (11) During the rule of which Emperor did the Mughal Empire reach its territorial climax ?
- (12) What was the main subjects of painting during the Mughal Period?
- (13) Who was the first ruler of Vijaynagar Empire ?
2. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]
- (1) Discuss the achievements of Qutbuddin Aibak as a founder of the Delhi Sultanate.
 - (2) State the effects of Taimur's invasion of India.
 - (3) Write a note on Krishnadeoraya.
 - (4) State the teachings of Bhakti Cult.
3. Answer the following questions in **150** words each (any *two*) : [20]
- (1) State the military achievements of Alauddin Khalji.
 - (2) Give an account of Architecture in the Sultanate.
 - (3) What is meant by 'Mansabdari' ? Explain its merits and demerits ?
 - (4) Give an account of Trade and Industry during the Mughal period.
4. Answer the following questions in **300** words each (any *two*) : [30]
- (1) Evaluate the achievements of Muhammed Tughluq.
 - (2) State the Administrative reforms of Sher Shah Suri.
 - (3) Examine the Rajput Policy of Akbar.
 - (4) Discuss the Land Revenue System during the Mughal period.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 20 इन्डिकेट उत्तरे लिहा (कोणतीही दोन) : [20]

- (1) मध्ययुगीन भारताच्या इतिहासाची कोणतीही दोन पर्शियन साधने सांगा ?
- (2) कुतुबुद्दीन ऐबकला 'लाखबक्ष' असे का म्हणतात ?
- (3) बल्बनने सत्ता दृढ करण्यासाठी कोणता सिद्धांत स्वीकारला ?
- (4) 'दिवाण-इ-आरिज' ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- (5) सुलतानशाहीतील कोणत्याही दोन व्यापारी केंद्राची नावे सांगा ?
- (6) सुफी चळवळीशी संबंधीत कोणत्याही दोन संतांची नावे सांगा.
- (7) पानिपतच्या पहिल्या लढाईचे प्रमुख सांगा.
- (8) बाबराचे आत्मचरित्र कोणत्या नावाने ओळखले जाते ?
- (9) 'पोलाज' म्हणजे काय ?
- (10) 'स्थापत्य सम्राट' असे कोणास म्हणतात ?
- (11) कोणत्या मोगळ बादशाहाच्या कार्यकाळामध्ये मोगल साम्राज्याचा सर्वाधिक विस्तार घडून आला ?
- (12) मोगलकालीन चित्रकलेचे प्रमुख विषय काय होते ?
- (13) विजयनगरचा पहिला शासक कोण ?

2. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतीही दोन) : [10]
- (1) सुळतानशाहीचा संस्थापक या नात्याने कुतुबुद्दीन ऐबकाच्या कामगिरीची चर्चा करा.
 - (2) तैमुरलंगाच्या भारतावरील स्वारीचे परिणाम सांगा.
 - (3) टिप लिहा—कृष्णदेवराय.
 - (4) भक्ती चळवळीची शिकवण सांगा.
3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **150** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [20]
- (1) अल्लाउद्दीन खिलजीच्या लष्करविषयक सुधारणा सांगा.
 - (2) सुळतानशाहीतील स्थापत्य कलेचा आढावा घ्या ?
 - (3) मनसबदारी पद्धत म्हणजे काय ते सांगून तिचे गुण-दोष स्पष्ट करा.
 - (4) मोगलकालीन व्यापार आणि उद्योगाचा आढावा घ्या ?
4. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **300** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [30]
- (1) सुलतान महमंद तुघळकाच्या कामगिरीचे मूल्यमापन करा.
 - (2) शेरशाहसुरच्या प्रशासकीय सुधारणा सांगा.
 - (3) सप्तांट अकबरच्या राजपूतविषयक धोरणाचे परीक्षण करा.
 - (4) मोगलकालीन जमीन महसुळ व्यवस्थेची चर्चा करा.

[3601]-337

(History of China and Japan)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

- N.B. :-**
- (i) All questions are compulsory.
 - (ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in 20 words each (any ten) : [20]
 - (1) Give two provisions of the Treaty of Nanking in 22nd August 1842.
 - (2) Who was the leader of the Taiping rebellion ?
 - (3) Who was the emperor at the time of Hundred days reforms in China ?
 - (4) Who was the founder of the 'Tung-Ming-Hui' ?
 - (5) Who wrote 'My Marxist View' ?
 - (6) What do you know about the 'Human Thesis' ?
 - (7) Where did capital of Japan transfer from Kyo-To in modernization of Japan.
 - (8) What is meant by 'Zaibatsu' ?
 - (9) State two provisions of Anglo-Japanese Alliance 1902.
 - (10) Who was the President of China at the time of 21 demands ?
 - (11) State the name of four countries which attended Washington Conference.
 - (12) Why did Japan resign League of Nation ?
 - (13) What do you know about the Rome-Berlin-Tokyo Axis ?

2. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) What do you know about Open Door Policy in China ?
- (2) What were the reforms by Zaibatsu in China ?
- (3) What do you know about the Washington Conference ?
- (4) Write a note on rise of Militarianism in Japan.

3. Answer the following questions in **150** words each (any *two*) : [20]

- (1) What was the importance of the Taiping Rebellion in China ?
- (2) How was Long March useful to Communist Party in China ?
- (3) Explain Rome-Berlin-Tokyo Axis was one cause of World War II.
- (4) Explain the role of Japan in World War II.

4. Answer the following questions in **300** words each (any *two*) : [30]

- (1) What were the causes of Taiping Rebellion in China ?
- (2) Explain the role played by Mao-Tse-Tung in China.
- (3) Review the Anglo-Japan Treaty of 1902.
- (4) Give an account of Economic progress of Japan after World War II.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 20 शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

- (1) 22 ऑगस्ट 1842 च्या नानकिंग तहाच्या दोन तरतुदी द्या.
- (2) तायपिंग बंडाचा नेता कोण होता ?
- (3) शंभर दिवसांच्या सुधारणावेळी चिनची राणी कोण होती ?
- (4) 'तुंग-मिंग-हुई' ची स्थापना कोणी केली ?
- (5) 'माय माकिसिस्ट क्लू' कोणी लिहले ?
- (6) 'हुनान प्रबंधा' विषयी आपणास काय माहित आहे ?
- (7) अपानच्या आधुनिकीकरणात क्यो-टो हून राजधानी कोठे बदलली ?
- (8) 'झैबत्सु' म्हणजे काय ?
- (9) इंग्लंड-जपान करारा (1902) च्या दोन तरतुदी सांगा.
- (10) जपानने चिनवर 21 मार्गण्या लदल्या तेव्हा चिनचा राष्ट्राध्यक्ष कोण होता ?
- (11) वाशिंगटन परिषदेत सहभागी चार देशांची नांवे सांगा.
- (12) जपानने राष्ट्रसंघाचा राजीनामा का दिला ?
- (13) रोम-बर्लीन-टोकीयो अक्षाविषयी आपणास काय माहित आहे ?

2. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) चिनमधील मुक्तद्वार धोरणाविषयी आपणास काय माहित आहे ?
- (2) 'झैबत्सु' च्या चिन मधील सुधारणा काय होत्या ?
- (3) वाशिंगटन परिषदेविषयी आपणास काय माहिती आहे ?
- (4) जपानमधील लष्करवादाचा उदय यावर टिप लिहा.

3. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 150 शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

- (1) चिनमधील तायपिंग बंडाचे महत्व काय होते ?
- (2) चिनमधील साम्यवादी पक्षाला लॅंगमार्च चा कसा फायदा झाला ?
- (3) रोम-बर्लिन-टोकीयो-अक्ष दूसऱ्या महायुद्धाचे एक कारण होते. स्पष्ट करा.
- (4) दुसऱ्या महायुद्धातील जपानची भूमिका स्पष्ट करा.

4. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 300 शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन) : [30]

- (1) चिनमधील तायपिंग बंडाची कारणे काय होती ?
- (2) चिनमधील माओ-त्से-तुंगची भूमिका स्पष्ट करा.
- (3) 1902 मधील इंग्लंड-जपान कराराचा आढावा घ्या.
- (4) दूसऱ्या महायुद्धानंतर जपानने केलेल्या आर्थिक प्रगतीचा वृत्तांत द्या.

Total No. of Questions—**4+4**

[Total No. of Printed Pages—**8**

[3601]-338

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

HISTORY

Special Paper IV

(History of Russia)

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

- N.B. :—** (i) All questions are compulsory.
(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **20** words each (any *ten*) : [20]
 - (1) Which dynasty did rule over Russia from 1613 to 1917 ?
 - (2) Which were the countries involved in Crimean War ?
 - (3) Which Russian Czar was called 'Liberator Czar' ?
 - (4) Which Russian Czar was called 'Czar of Peace' ?
 - (5) What is meant by 'Zemstvos' ?
 - (6) Name the *two* books written by Karl Marx.
 - (7) Name the Treaty signed after Russo-Japanese War (1905).
 - (8) What was NEP ?
 - (9) Who did first use the word 'Iron Curtain' ?
 - (10) Name the member countries of 'Warsaw Pact'.

P.T.O.

- (11) Who was Valentina Tereshkova ?
- (12) Which was the authorised newspaper of U.S.S.R. ?
- (13) Which leader was responsible for the disintegration of U.S.S.R ?
- 2.** Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]
- (1) Write a short note on 'Bloody Sunday'.
 - (2) Write the provisions of Treaty of Portsmouth.
 - (3) Write a note on U-2 Episode.
 - (4) Write in brief about Glasnost and Peresroieka.
- 3.** Answer the following questions in **150** words each (any *two*) : [20]
- (1) Explain the reactionary policy of Czar Nicholas II.
 - (2) Write the causes and consequences of Revolution of 1905.
 - (3) Explain the progress made in Space Technology by U.S.S.R.
 - (4) Explain in detail the Destalinization.
- 4.** Answer the following questions in **300** words each (any *two*) : [30]
- (1) Explain the foreign policy of Czar Nicholas II.
 - (2) Explain as how Stalin's Foreign policy affected after the rise of Hitler.
 - (3) Explain the relation of Russia with West Asia during the period of Krushchev.
 - (4) Review the Russo-Indian relations after Sino-Indian War (1962).

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 20 शब्दांत लिहा (कोणतेही दहा) : [20]

- (1) रशियावर सन् 1613 ते 1917 या काळात कोणत्या घराण्याने राज्य केले ?
- (2) क्रिमियन युद्धात कोणकोणत्या राष्ट्रांचा सहभाग होता ?
- (3) कोणता रशियन सम्राट 'मुक्तीदारा झार' म्हणून ओळखला जात असे ?
- (4) कोणत्या रशियन सम्राटास 'शांततावादी झार' (Czar of Peace) म्हणून ओळखले जात असे ?
- (5) 'झेमस्त्वो' म्हणजे काय ?
- (6) कार्ल मार्क्सने लिहिलेल्या दोन ग्रंथांची नावे लिहा.
- (7) 1905 च्या रशिया-जपान युद्धानंतर कोणता तह करण्यात आला ?
- (8) 'NEP' काय होते ?
- (9) 'पोलादी पडदा' या शब्दाचा सर्वप्रथम उल्लेख कोणी केला ?
- (10) 'वॉर्सा करारा'तील सदस्य राष्ट्रांची नावे लिहा.
- (11) वेलेन्तिना तेरेश्कोवा ही कोण होती ?
- (12) सोविएट रशियाचे अधिकृत वृत्तपत्र कोणते होते ?
- (13) सोविएट रशियाच्या विघटनाला कोणता नेता कारणीभूत ठरला ?

2. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) 'रक्तरंजीत रविवार' वर थोडक्यात टीप लिहा.
- (2) पोर्टस्माऊथ तहाच्या अटी लिहा.
- (3) 'यू-2' प्रकरणावर टीप लिहा.
- (4) 'ग्लासनोस्ट' व 'पेरेस्ट्रोइका' यावर थोडक्यात लिहा.

3. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **150** शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

- (1) झार निकोलस दुसरा याचे प्रतिक्रियावादी धोरण स्पष्ट करा.
- (2) 1905 च्या क्रांतीचे कारणे आणि परिणाम लिहा.
- (3) सोविएट रशियाने अंतरिक्ष तंत्रज्ञानात केलेली प्रगति स्पष्ट करा.
- (4) स्टॅलिनवादाचे उच्छेदन सविस्तरपणे स्पष्ट करा.

4. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **300** शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन) : [30]

- (1) झार निकोलस दुसरा याचे परराष्ट्रीय धोरण स्पष्ट करा.
- (2) हिटलरच्या उदयानंतर स्टॅलिनच्या परराष्ट्र धोरणावर कसा परिणाम झाला ते स्पष्ट करा.
- (3) क्रुश्चेव्हच्या काळात रशियाचे पश्चिम आशियाशी कसे संबंध होते ते स्पष्ट करा.
- (4) 1962 च्या भारत-चीन युद्धानंतरच्या रशिया-भारत संबंधाचा आढावा घ्या.

[3601]-338

**(History of Transformation in Modern
Maharashtra : 1818-1960)**

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

- N.B. :-** (i) All questions are compulsory.
(ii) Figures to the right indicate full marks.

- 1.** Answer the following questions in 20 words each (any ten) : [20]
- (1) Write the seal of Chh. Shivaji Maharaj ? State its meaning.
 - (2) Who was the leader of Ramoshi's Revolt ?
 - (3) Which was the first Marathi newsletter ? Who started it ?
 - (4) Where and when did the first university establish in Maharashtra ?
 - (5) State any two causes of Social Reform Movement in Maharashtra ?
 - (6) Which leaders of Maharashtra put forth theory of economic exploitation ?
 - (7) Who was the first Chief Minister of bilingual state ?
 - (8) When and where did first railway start in Maharashtra ?
 - (9) Who was the pioneer of 'Kirloskar Industries' ?
 - (10) Who was the pioneer of newsletter 'Mooknayak' ?
 - (11) Where did the Jungle Satyagraha take place in Maharashtra ?
 - (12) State any two dramas written by P. K. Atre ?
 - (13) Who is called the father of Modern Poetry in Marathi ?

2. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) Write as how did the British own Mumbai Port ?
- (2) Write a short note on 'Patri Sarkar' of Satara.
- (3) State the philosophy of revolutionaries in Maharashtra.
- (4) Write the work of Godavari Parulekar about tribal peasants.

3. Answer the following questions in **150** words each (any *two*) : [20]

- (1) State the difference between Moderate and Extremists ideology and ways.
- (2) State the background and provisions of Nagpur Pact of 1953.
- (3) Write in detail about the organization 'Dalit Panthers'.
- (4) Discuss the problems of urbanization by stating its meaning.

4. Answer the following questions in **300** words each (any *two*) : [30]

- (1) Discuss the background, principles and objectives of Chh. Shivaji's Swarajya.
- (2) Discuss the early revolts against the British rule in Maharashtra.
- (3) Discuss the various organs of co-operative sector of Maharashtra.
- (4) Discuss the social problems depicted in the literature of Mahatma Phule.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 20 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

- (1) छ. शिवाजी महाराजाची राजमुद्रा लिहा. तिचा अर्थ सांगा.
- (2) रामोळी उठावाचा नेता कोण होता ?
- (3) मराठीतील पहिले वृत्तपत्र कोणते ? ते कोणी सुरु केले होते ?
- (4) महाराष्ट्रातील पहिले विद्यापीठ कुठे आणि केव्हा स्थापन झाले ?
- (5) महाराष्ट्रातील सामाजिक सुधारणा चळवळीचे कोणतेही दोन कारणे लिहा.
- (6) महाराष्ट्रातील कोणत्या नेत्यांनी आर्थिक शोषणाचे सिद्धांत मांडले होते ?
- (7) द्वैभाषिक राज्याचे पहिले मुख्यमंत्री कोण होते ?
- (8) महाराष्ट्रातील पहिली रेल्वे केव्हा आणि कोठे सुरु झाला ?
- (9) किलोस्कर उद्योगसमुहाचे संस्थापक कोण होते ?
- (10) 'मुकनायक' वृत्तपत्राचे जनक कोण होते ?
- (11) महाराष्ट्रात जंगल सत्याग्रह कोठे-कोठे घडून आले ?
- (12) प्र. के. अत्रे यांनी लिहिलेली दोन नाटके लिहा.
- (13) मराठीतील आधुनिक कवितेचे जनक कोणास म्हटले जाते ?

2. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) ब्रिटीशांना मुंबई बेटाची मालकी कशी प्राप्त झाली ते लिहा.
- (2) सातांयातील 'पत्री सरकार' वर थोडक्यात टीप लिहा.
- (3) महाराष्ट्रातील क्रांतीकारकांचे तत्वज्ञान लिहा.
- (4) गोदावरी परुळेकरांचे आदिवासी शेतकऱ्यांबाबतचे कार्य लिहा.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **150** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

- (1) मवाळ आणि जहाल यांच्या विचारसरणी व मार्ग यातील फरक लिहा.
- (2) 1953 च्या नागपूर कराराची पाश्वभूमी आणि कलमे स्पष्ट करा.
- (3) 'दलित पैथर्स' या संघटनेबाबत सविस्तर लिहा.
- (4) नागरिकरणाचा अर्थ सांगून त्याच्या प्रश्नांची चर्चा करा.

4. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **300** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [30]

- (1) छ. शिवाजी महाराजाच्या स्वराज्याची पाश्वभूमी, तत्वे आणि उद्दिष्टांची चर्चा करा.
- (2) महाराष्ट्रातील ब्रिटीश राजवटीच्या विरोधातील सुरुवातीच्या उठावाची चर्चा करा.
- (3) महाराष्ट्रातील सहकार क्षेत्रातील विविध अंगाची सांगोपांग चर्चा करा.
- (4) म. फुल्यांच्या साहित्यात उमटलेल्या सामाजिक समस्यांची चर्चा करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4

[3601]-339

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

ANTHROPOLOGY

(G-3 : Maharashtra : A Cultural Region)

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any ten of the following in maximum 20 words each : [20]

- (1) What is Maharashtra Dharma ?
- (2) State the meaning of Nomadic tribe.
- (3) Give long form of O.B.C.
- (4) What is Religious Fast ?
- (5) What is Irrigation ?
- (6) State the types of Chaturthi.
- (7) What is Co-operative Movement ?
- (8) State the names of Gods of Maharashtra.
- (9) What is Leni ?
- (10) Who was the founder of Shetkari Sangathana ?
- (11) Who was the founder of Dalit Panther ?
- (12) What are the types of forts ?
- (13) What is the idea of Maharashtra Day ?

P.T.O.

2. Write notes on any *two* of the following in maximum **50** words each : [10]

- (1) Ek Gaon—Ek Panavatha.
- (2) Kokan—A geographical region of Maharashtra.
- (3) Balutedari System.
- (4) Ethnic plurality.

3. Answer any *two* of the following in maximum **150** words each : [20]

- (1) Explain the characteristics of Scheduled Caste.
- (2) State the cultural history of Maharashtra.
- (3) Discuss the traditional arts of Maharashtra with reference to Kirtan, Tamasha and Lavani.
- (4) Describe the Protest movement in Maharashtra.

4. Answer any *two* of the following in maximum **300** words each : [30]

- (1) Discuss the social reform movement led by Mahatma Jyotiba Phule and Dr. B.R. Ambedkar.
- (2) Describe the nature of spread of Education movement of Maharshi Karve and Karmaveer Bhaurao Patil.
- (3) Discuss the role of Lokmanya Tilak and G.G. Agarkar in Political movement of Maharashtra.
- (4) Explain the role of Saint Dnyaneshwar and Warkari cult in social life of Maharashtra.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भसाठी मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणत्याही दहांची प्रत्येक जास्तीत जास्त 20 शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा : [20]

- (1) महाराष्ट्र धर्म म्हणजे काय ?
- (2) भटक्या जमाती याचा अर्थ सांगा.
- (3) O.B.C. चा विस्तृत अर्थ सांगा.
- (4) धार्मिक उपवास म्हणजे काय ?
- (5) जलसिंचन म्हणजे काय ?
- (6) चतुर्थीचे प्रकार सांगा.
- (7) सहकार चळवळ म्हणजे काय ?
- (8) महाराष्ट्रातील देवांची नावे सांगा.
- (9) लेणी म्हणजे काय ?
- (10) शेतकरी संगठनेचे संस्थापक कोण ?
- (11) दलित पैंथरचे संस्थापक कोण ?
- (12) किल्ल्यांचे प्रकार कोणते आहेत ?
- (13) महाराष्ट्र दिनाची कल्पना काय आहे.

2. खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर प्रत्येकी 50 शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा : [10]

- (1) एक गाव—एक पाणवठा.
- (2) कोकण—महाराष्ट्राचा भौगोलिक विभाग.
- (3) बलुतेदारी पद्धत.
- (4) वांशिक विविधता.

3. खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर प्रत्येकी जास्तीत जास्त 150 शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा : [20]

- (1) अनुसुचित जातीची लक्षणे स्पष्ट करा.
- (2) महाराष्ट्राचा सांस्कृतिक इतिहास सांगा.
- (3) किर्तन, तमाशा आणि लावणीच्या संदर्भाने महाराष्ट्रातील पारंपारिक कलांची चर्चा करा.
- (4) महाराष्ट्रातील प्रतिकार चळवळीचे वर्णन करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर प्रत्येकी जास्तीत जास्त 300 शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा : [30]

- (1) महात्मा ज्योतिबा फुले आणि डॉ. बी. आर. आंबेडकर यांच्या समाजसुधारणा चळवळीची चर्चा करा.
- (2) महर्षि कर्वे आणि कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या शैक्षणिक चळवळीच्या प्रसाराचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- (3) लोकमान्य टिळक आणि जी. जी. आगरकर यांच्या महाराष्ट्राच्या राजकीय चळवळीतील भुमिकांची चर्चा करा.
- (4) संत ज्ञानेश्वर आणि वारकरी संप्रदायाची महाराष्ट्राच्या सामाजिक जीवनातील भुमिका स्पष्ट करा.

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009**GEOGRAPHY (G-3)****(Gg-310 : Geography of Tourism)****(2004 PATTERN)****Time : Three Hours****Maximum Marks : 80**

- N.B. :**— (i) All questions are compulsory.
(ii) Figures to the right indicate full marks.
(iii) Draw neat diagrams and sketches wherever necessary.
(iv) Use of map-stencils is allowed.

1. Answer the following questions in about 20 words each (any ten) : [20]

- (1) Define a tourist.
- (2) Mention any two components of tourism.
- (3) Name any two places of India known for their historical monuments.
- (4) Name any two cultural factors that attract the tourists.
- (5) What are the advantages of the group tourism ?
- (6) Name any two lakes of India that attract the tourists.
- (7) What are the main attractions of the tourist place 'Kaziranga' ?
- (8) What are the main functions of the M.T.D.C. ?
- (9) What are the main attractions of the tourist place 'Bhandarara' ?
- (10) State any two effects of foreign tourists on the indigenous culture.
- (11) What do you mean by the economic multiplier effect of tourism ?

P.T.O.

- (12) Name any *two* medias through which the tourist place can be advertised effectively.
- (13) In which districts of Maharashtra the tourist places 'Mahabaleshwar' and 'Pandharpur' are located ?

2. Write notes in about **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) Sports Centres of India.
- (2) Advantages of Motor transport.
- (3) Impact of tourism on government revenues.
- (4) Tourism and employment generation.

3. Answer the following questions in about **150** words each (any *two*) : [20]

- (1) Write a note on the domestic tourists and foreign tourists.
- (2) Explain the various factors affecting the choice of the mode of transport.
- (3) Discuss the tourism planning that is carried at national level.
- (4) Explain the effect of tourism on the various eco-systems.

4. Answer the following questions in about **300** words each (any *two*) : [30]

- (1) Explain the role of geography in tourism.
- (2) Explain the role of Air-transport in tourism.
- (3) Describe the social and cultural impacts of tourism.
- (4) Give a geographical account of the tourist place, 'Ganpatipule'.

(मराठी रूपांतर)

बेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

- (ii) उजबीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (iii) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
- (iv) नकाशा स्टेन्सिल्स वापरण्यास परवानगी आहे.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे **20** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

- (1) पर्यटकाची व्याख्या द्या.
- (2) पर्यटनाचे कोणतेही दोन घटक सांगा.
- (3) ऐतिहासिक वास्तूसाठी प्रसिद्ध आहेत अशी भारतातील कोणतीही दोन ठिकाणे सांगा.
- (4) पर्यटकांना आकर्षित करणारे कोणतेही दोन सांस्कृतिक घटक लिहा.
- (5) समूह पर्यटनाचे फायदे कोणते आहेत ?
- (6) पर्यटकांना आकर्षित करणारी भारतातील कोणतेही दोन सरोवरे सांगा.
- (7) काळिंगंगा या पर्यटन स्थळाची मुख्य आकर्षणे कोणती आहेत.
- (8) एम. टी. डी. सी. (M.T.D.C.) ची मुख्य कार्ये कोणती आहेत ?
- (9) भंडारदरा या पर्यटन स्थळाची मुख्य आकर्षणे कोणती आहेत ?
- (10) परदेशी पर्यटकाचे स्थानिक संस्कृतिवर होणारे कोणतेही दोन परिणाम सांगा.
- (11) पर्यटनाचा आर्थिक गुणन परिणाम म्हणजे काय ?
- (12) पर्यटन स्थळाची जाहीरातबाजी प्रभावीपणे करण्यासाठी वापरली जाऊ शक्तील अशी कोणतीही दोन माध्यमे लिहा.
- (13) महाराष्ट्रातल्या कोणत्या जिल्ह्यामध्ये 'महाबलेश्वर' व 'पंढरपूर' ही पर्यटन स्थळे आहेत ?

2. प्रत्येकी सुमारे **50** शब्दात टीपा लिहा (कोणतेही दोन) : [10]
- (1) भारतातील क्रीडा केंद्रे.
 - (2) मोटार वाहतूकीचे फायदे.
 - (3) पर्यटनाचा सरकारी महसूलावरील प्रभाव.
 - (4) पर्यटन व रोजगार निर्मिती.
3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे **150** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [20]
- (1) देशी पर्यटक व परदेशी पर्यटक यावर टीप लिहा.
 - (2) वाहतूक माध्यमाच्या निवडीवर परिणाम करणारे विविध घटक स्पष्ट करा.
 - (3) राष्ट्रीय स्तरावर केल्या जाणाऱ्या पर्यटन नियोजनाचे विवेचन करा.
 - (4) विविध परिसंस्थावर पर्यटनाच्या होणारा परिणाम स्पष्ट करा.
4. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे **300** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [30]
- (1) भूगोलाची पर्यटनातील भूमिका स्पष्ट करा.
 - (2) हवाई वाहतूकीची पर्यटनातील भूमिका स्पष्ट करा.
 - (3) पर्यटनाचे सामाजिक व सांस्कृतिक परिणाम वर्णन करा.
 - (4) 'गणपतीपुळे' या पर्यटनस्थळाचा भौगोलिक वृत्तांत द्या.

[3601]-340

GEOGRAPHY (G-3)

(Gg-310 : Resources and Environment)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

- N.B. :-**
- (i) All questions are compulsory.
 - (ii) Figures to the right indicate full marks.
 - (iii) Draw neat diagrams and sketches wherever necessary.
 - (iv) Use of map-stencils is allowed.

1. Answer the following questions in about 20 words each (any ten) : [20]

- (1) Write any two components of resources.
- (2) What is meant by biotic resources ?
- (3) Mention any two examples of exhaustible energy resources.
- (4) Name any four species of trees from coniferous forest.
- (5) Write any two factors affecting the sex ratio.
- (6) Write any two names of mineral oil-fields in India.
- (7) Define the cultural environment.
- (8) Write any two names of secondary consumers.
- (9) Mention any two marine eco-systems.
- (10) Mention any two preventive measures of air pollution.
- (11) Define noise pollution.

- (12) What is Environmental Impact Assessment ?
- (13) Write any *two* effects of Global Warming.
2. Write notes in about **50** words each (any *two*) : [10]
- (1) Significance of biotic resources.
 - (2) Population as a resource.
 - (3) Depletion of ozone layer.
 - (4) Effects of noise pollution.
3. Answer the following questions in about **150** words each (any *two*) : [20]
- (1) Describe the environmental significance of energy resources.
 - (2) Define the eco-system. Explain in detail the mountain eco-system.
 - (3) "Environmental Impact Assessment is a need of time." Explain.
 - (4) Describe the causes and effects of acid rain.
4. Answer the following questions in about **300** words each (any *two*) : [30]
- (1) Classify the resources and give an account of non-renewable resources.
 - (2) Explain the causes of deforestation and write the measures to conserve forest resources.
 - (3) Classify the eco-systems and describe any *one* type in detail.
 - (4) Explain the causes and effects of water pollution.

बेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

- सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
- (ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (iii) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
- (iv) नकाशा स्टेन्सिल्स वापरण्यास परवानगी आहे.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे 20 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) : [20]

- (1) साधनसंपदांचे कोणतेही दोन घटक लिहा.
- (2) जैविक साधनसंपदा म्हणजे काय ?
- (3) विनाशी उर्जा साधनांचे कोणतेही दोन उदाहरणे नमूद करा.
- (4) सूचिपर्णी वनांतील कोणतेही दोन वृक्ष प्रजार्तीची नावे लिहा.
- (5) लिंग-गुणोत्तरावर परिणाम करणारे कोणतेही दोन घटक लिहा.
- (6) भारतातील कोणत्याही दोन खनिज तेल क्षेत्रांची नावे लिहा.
- (7) सांस्कृतिक पर्यावरणाची व्याख्या लिहा.
- (8) कोणत्याही दोन द्वितीयक भक्षकांची नावे लिहा.
- (9) कोणत्याही दोन सागर परिसंस्था नमूद करा.
- (10) हवा प्रदूषण प्रतिबंधक कोणतेही दोन उपाय नमूद करा.
- (11) ध्वनि प्रदूषणाची व्याख्या लिहा.
- (12) पर्यावरणीय प्रभाव परिक्षण म्हणजे काय ?
- (13) जागतिक तापमान वाढीचे कोणतेही दोन परिणाम लिहा.

2. प्रत्येकी सुमारे **50** शब्दांत टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [10]
- (1) जैविक साधनसंपदेचे महत्व.
 - (2) लोकसंख्या एक साधनसंपदा.
 - (3) ओझोन स्तराचा न्हास.
 - (4) ध्वनि प्रदूषणाचे परिणाम.
3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे **150** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [20]
- (1) उर्जा साधनसंपदेचे पर्यावरणीय महत्व वर्णन करा.
 - (2) परिसंस्थेची व्याख्या लिहून पर्वतीय परिसंस्थेचे सविस्तर वर्णन करा.
 - (3) “पर्यावरणीय प्रभाव परिक्षण ही काळाची गरज आहे.” विशद करा.
 - (4) आम्ल पर्जन्याची कारणे व परिणामांचे वर्णन करा.
4. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे **300** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [30]
- (1) साधनसंपदेचे वर्गीकरण करून विनाशी साधनसंपदेचा वृत्तांत लिहा.
 - (2) निर्वनीकरणाची कारणे स्पष्ट करून वनसंवर्धनाचे उपाय लिहा.
 - (3) परिसंस्थेचे वर्गीकरण करून **एका** प्रकाराचे सविस्तर वर्णन करा.
 - (4) जलप्रदूषणाची कारणे व परिणाम स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—**4+4**

[Total No. of Printed Pages—**8**

[3601]-341

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

GEOGRAPHY (S-3)

(Gg-320 : Geography of India)

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

- N.B. :**— (i) All questions are compulsory.
(ii) Figures to the right indicate full marks.
(iii) Draw neat diagrams and sketches wherever necessary.
(iv) Use of map stencils is allowed.

1. Answer the following questions in about **20** words each (any **ten**) : [20]
- (1) Write the relative location of India.
 - (2) Write the names of the sub-ranges of the Himalayas.
 - (3) Give the names of major west flowing rivers of India.
 - (4) Define Monsoon.
 - (5) Give major black cotton soil regions in India.
 - (6) Write any *four* types of forest in India.
 - (7) Give the types of coal.
 - (8) What are the institutional factors of Indian agriculture ?
 - (9) Give the ecological importance of Green Revolution.
 - (10) Write any *four* locational factors of Iron and Steel Industries.
 - (11) What is Urbanisation ?
 - (12) Name *four* important international airports in India.
 - (13) Give major oil producing regions of India.

P.T.O.

2. Write notes on the following in about **50** words each (any two) : [10]

- (1) Geographical location of India.
- (2) Floods in India.
- (3) Atomic power projects in India.
- (4) Problems of Urbanisation.

3. Answer the following questions in about **150** words each (any two) : [20]

- (1) Describe the Krishna river system.
- (2) Write the causes and effects of deforestation in India.
- (3) Explain the developments in communication and its impact on Indian economy.
- (4) Explain the significance of dry farming in India.

4. Answer the following questions in about **300** words each (any two) : [30]

- (1) Mention the major physiographic divisions of India and describe the coastal regions and Islands.
- (2) State the types of soil and describe their distribution in India.
- (3) Describe the development and distribution of sugar industries in India.
- (4) Give an account of agricultural regionalization in India.

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

- (ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (iii) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
- (iv) नकाशा स्टेन्सिल वापरण्यास परवानगी आहे.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे 20 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) : [20]

- (1) भारताचे सापेक्ष स्थान लिहा.
- (2) हिमालयाच्या उपरांगांची नावे लिहा.
- (3) भारतातील प्रमुख पश्चिम वाहिनी नद्यांची नावे सांगा.
- (4) मान्सूनची व्याख्या द्या.
- (5) भारतातील काळ्या कपास मृदेचे प्रमुख प्रदेश सांगा.
- (6) भारतातील जंगलांचे कोणतेही चार प्रकार लिहा.
- (7) दगडी कोळश्याचे प्रकार सांगा.
- (8) भारतीय शेतीचे संस्थात्मक घटक कोणते ?
- (9) हरितक्रांतीचे पारिस्थितीकीय (Ecological) महत्व सांगा.
- (10) लोह-पोलाद उद्योगाच्या स्थानिकीकरणाचे कोणतेही चार घटक सांगा.
- (11) नागरीकरण म्हणजे काय ?
- (12) भारतातील महत्वाच्या चार आंतरराष्ट्रीय विमान तळांची नावे लिहा.
- (13) भारतातील प्रमुख तेल उत्पादक प्रदेश सांगा.

2. प्रत्येकी सुमारे 50 शब्दांत टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [10]

- (1) भारताचे भौगोलिक स्थान.
- (2) भारतातील पूर.
- (3) भारतातील अणु-विद्युत प्रकल्प.
- (4) नागरीकरणाच्या समस्या.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे 150 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]

- (1) कृष्णा नदी प्रणालीचे वर्णन करा.
- (2) भारतातील निर्वनीकरणाची कारणे व परिणाम लिहा.
- (3) भारतीय अर्थव्यवस्थेवरील दळणवळण विकासाचा परिणाम विशद करा.
- (4) भारतातील कोरडवाहू शेतीचे महत्व विशद करा.

4. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे 300 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणत्याही दोन) : [30]

- (1) भारताचे प्रमुख प्राकृतिक विभाग सांगून किनारवर्ती प्रदेश व सागरी बेटांचे वर्णन करा.
- (2) भारतातील मृदा प्रकार सांगून त्यांचे वितरण लिहा.
- (3) भारतातील साखर उद्योगाच्या विकासाचे व वितरणाचे वर्णन करा.
- (4) भारतातील कृषी प्रादेशिकीकरणाचा वृत्तांत लिहा.

[3601]-341

(Gg-320 : Fundamentals of Geographical)

Information System (GIS)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

- N.B. :-**
- (i) All questions are compulsory.
 - (ii) Figures to the right indicate full marks.
 - (iii) Draw neat diagrams and sketches wherever necessary.
 - (iv) Use of map stencils is allowed.

- 1.** Answer the following questions in about 20 words each (any ten) : [20]
- (1) What is projection ?
 - (2) Define the term 'topology'.
 - (3) What is layer based approach ?
 - (4) Give the full form of LIDAR.
 - (5) Define supervised classification.
 - (6) What is buffering ?
 - (7) Define swath.
 - (8) Define the term 'photogrammetry'.
 - (9) Give the types of queries.
 - (10) Define polar orbit.
 - (11) What is DN value ?
 - (12) What is meant by passive sensors ?
 - (13) Give any two names of GIS software.

2. Write short notes in about **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) Primary and secondary data.
- (2) Active sensors.
- (3) Radar.
- (4) Topology.

3. Answer the following questions in about **150** words each (any *two*) : [20]

- (1) Explain the spatial and non-spatial data.
- (2) Give the properties of raster and vector data models.
- (3) Write information about Landsat Satellite Programme.
- (4) What do you mean by sensors and platforms ? Give its types.

4. Answer the following questions in about **300** words each (any *two*) : [30]

- (1) What is image rectification ? Explain different techniques of image rectification.
- (2) Discuss the elements of visual interpretation of aerial photographs.
- (3) Explain in detail the process of supervised classification in image processing.
- (4) What is overlay ? Explain types of overlays in GIS.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

- (ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (iii) योग्य त्या ठिकाणी सुबक आकृत्या व नकाशे काढा.
- (iv) नकाशा स्टेन्सिल वापरण्यास परवानगी आहे.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे 20 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) : [20]

- (1) प्रक्षेपण म्हणजे काय ?
- (2) 'स्थलविज्ञान' (Topology) संज्ञेची व्याख्या द्या.
- (3) स्तर आधारीत दृष्टीकोन म्हणजे काय ?
- (4) LIDAR चे पुर्ण रूप सांगा.
- (5) पर्यवेक्षित वर्गीकरणाची व्याख्या द्या.
- (6) मृदंग प्रदेश तयार करणे म्हणजे काय ?
- (7) पट्टा (Swath)—व्याख्या द्या.
- (8) 'ज्योतिर्मापी' या संज्ञेची व्याख्या द्या.
- (9) पृच्छेचे (Queries) विविध प्रकार द्या.
- (10) ध्रुवीय भ्रमण कक्षेची व्याख्या द्या.
- (11) अंकीय क्रमांक मुल्य (DN Value) म्हणजे काय ?
- (12) अक्रियाशील संवेदक म्हणजे काय ?
- (13) कोणत्याही दोन जी. आय. एस. संहितेची (Software) नावे द्या.

2. प्रत्येकी सुमारे 50 शब्दांत टीपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [10]

- (1) प्राथमिक व दुय्यम सांख्याकी.
- (2) क्रियाशील संवेदक.
- (3) रडार (Radar).
- (4) स्थलविज्ञान (Topology).

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे 150 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]

- (1) अवकाशिक व अअवकाशिक सांख्याकी म्हणजे काय ?
- (2) जाळी सांख्याकी (Raster data) व सदीश सांख्याकी (Vector data) यांचे गुणधर्म सांगा.
- (3) लॅण्डसेट (Landsat) उपग्रह उपक्रमाची माहिती लिहा.
- (4) संवेदक (Sensors) व प्लटफॉर्म (Platform) म्हणजे काय ? त्यांचे विविध प्रकार सांगा.

4. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे 300 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [30]

- (1) प्रतिमा सुधारणा (Image rectification) म्हणजे काय ? प्रतिमा सुधारणासाठी वापरली जाणारी विविध तंत्रे स्पष्ट करा.
- (2) हवाई छायाचित्रांच्या दृष्य वर्णन-वाचनाच्या (Visual interpretation) विविध घटकांची चर्चा करा.
- (3) प्रतिमा प्रक्रियेतील (Image processing) पर्यवेक्षित कर्गीकरणाची (Supervised classification) पद्धत सविस्तर स्पष्ट करा.
- (4) अध्यारोपण (Overlay) म्हणजे काय ? जी. आय. एस. मधील अध्यारोपणाचे विविध प्रकार स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—7]

[Total No. of Printed Pages—2

[3601]-342

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

MUSIC (General-3)

रागसंगीत गायन

(OLD & NEW COURSE)

वेळ : 1 तास 30 मिनिटे

एकूण गुण : 20

सूचना :— (i) 1ला प्रश्न अनिवार्य आहे.

(ii) अनिवार्य प्रश्न क्रमांक एक अधिक उर्वरीत सहा प्रश्नांपैकी कोणतेही तीन असे एकूण चार प्रश्न सोडवा.

1. पुरिया धनाश्री किंवा रागेश्वी यापैकी कोणत्याही एका रागाची विलंबित बंदिश/बडा ख्याल स्वरलिपीबद्ध करा. [5]

2. मुलतानी किंवा शंकरा यापैकी कोणत्याही एका रागाची संपूर्ण शास्त्रीय माहिती आरोह, अवरोह, पकड या सह लिहा. [5]

3. विलंबित ल्यीतील तूमच्या आवडीच्या कोणत्याही एका तालाची माहिती लिहून ताल्लेखन करा. [5]

4. टीपा द्या (एकूण दोन) : [5]

- (1) संगीतातील अनिबद्ध गान प्रकार
- (2) शुद्ध-जोड-मिश्र राग
- (3) तिरोभाव-अविभाव
- (4) राग जाती.

5. थोडक्यात माहिती लिहा (एकूण दोन) : [5]

- (1) संगीताच्या उत्पत्ती विषयी अध्यात्मिक विचार

P.T.O.

- (2) रागांग, आश्रय, जनक राग
(3) नाटकातील संगीत
(4) स्वरलेखन पद्धतीची मर्यादा.
6. खालीलपैकी कोणत्याही एका कलाकाराचे सांगितिक कार्य विशद करा : [5]
(1) पं. भीमसेन जोशी
(2) श्रीमती केसरबाई केरकर
(3) उ. बिस्मिल खाँ.
7. खालीलपैकी कोणत्याही एका विषयावर विस्ताराने लिहा : [5]
(1) संगीत व आधुनिक वैज्ञानिक उपकरणे.
(2) संगीत : एक उपयोजित कला.
(3) रागसंगीत आणि जनरुची.

Total No. of Questions—7]

[Total No. of Printed Pages—2

[3601]-343

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

MUSIC (संगीत) विशेष

S-3 : रागसंगीत गायन

(OLD & NEW COURSE)

वेळ : 1 तास 30 मिनिटे

एकूण गुण : 20

सूचना :— (i) 1ला प्रश्न अनिवार्य आहे.

(ii) अनिवार्य प्रश्न क्रमांक एक अधिक उर्वरीत सहा प्रश्नांपैकी कोणतेही तीन असे एकूण चार प्रश्न सोडवा.

1. मल्हार किंवा गावती यापैकी कोणत्याही एका रागाची विलंबित बंदिशा/बडा ख्याल स्वरलिपीबद्ध करा. [5]
2. दरबारी कानडा किंवा पुरिया यापैकी कोणत्याही एका रागाची संपूर्ण शास्त्रीय माहिती व स्वरविस्तार लिहा. [5]
3. खालीलपैकी कोणत्याही एका तालजोडीची तूलना करा : [5]
 - (1) केरवा—भजनी ठेका
 - (2) जत—पंजाबी
 - (3) झपताल—सूलताल
 - (4) तीव्रा (तेवरा)—रूपक.
4. टीपा द्या (एकूण दोन) : [5]
 - (1) हार्मनी
 - (2) मेलडी
 - (3) संधिप्रकाशित राग
 - (4) श्रुति-स्वर विभाजन.

P.T.O.

5. थोडक्यात माहिती लिहा (एकूण दोन) : [5]
- (1) ध्वनिशास्त्राची मर्यादा
 - (2) संगीत रत्नाकर
 - (3) विलंबित-मध्य-दृत लय
 - (4) जातीगायन.
6. खालीलपैकी कोणत्याही एका कलाकाराचे जीवन-चरित्र लिहा : [5]
- (1) किशोरी अमोणकर
 - (2) गंगुबाई हनगल
 - (3) लता मंगेशकर.
7. खालीलपैकी कोणत्याही एका विषयावर विस्ताराने लिहा : [5]
- (1) वैदिक संगीत
 - (2) गुरुकुल संगीत शिक्षण पद्धती
 - (3) कंठसाधना-कंठसंस्कार.

Total No. of Questions—7

[Total No. of Printed Pages—2

[3601]-344

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

MUSIC (संगीत) विशेष

S-4 : रागसंगीत गायन

(OLD & NEW COURSE)

वेळ : 1 तास 30 मि.

एकूण गुण : 20

सूचना :— (i) 1ला प्रश्न अनिवार्य आहे.

(ii) अनिवार्य प्रश्न क्रमांक 1 अधिक उर्वरीत सहा प्रश्नांपैकी कोणतेही तीन प्रश्न असे एकूण चार प्रश्न सोडवा.

1. अहिरभैरव किंवा ललत यापैकी कोणत्याही एका रागाची विलंबित बंदिशा/बडा ख्याल स्वरलिपीबद्ध करा. [5]

2. मारुबिहाग किंवा शामकल्याण यापैकी कोणत्याही एका रागाची संपूर्ण शास्त्रीय माहिती आणि स्वरविस्तार लिहा. [5]

3. खालीलपैकी कोणत्याही एका तालजोडीची तुलना करा : [5]

- (1) झूमरा—आडाचौताल
- (2) एकताल—चौताल.

4. टीपा द्या (एकूण दोन) : [5]

- (1) जाती गायन
- (2) वैदिक कालातील वाद्ये
- (3) संगीत संग्रहालये
- (4) संगीत ग्रंथालयांची उपयुक्तता.

5. थोडक्यात माहिती लिहा (एकूण दोन) : [5]

- (1) संगीत आणि साहित्य

- (2) संगीत समीक्षण
- (3) संगीताचे रसास्वादन
- (4) संगीत शिक्षणातील समस्या.

6. खालीलपैकी एका संगीतज्ञाचे सांगीतिक कार्य विशद करा : [5]

- (1) पं. हृदयनाथ मंगेशकर
- (2) आशा भोसले
- (3) पं. रामाश्रय झा
- (4) गाजहिरा हिराबाई बडोदेकर.

7. खालीलपैकी एका विषयावर विस्ताराने लिहा : [5]

- (1) संगीत आणि व्यवसायाच्या संधी.
- (2) संगीतात दूर शिक्षण पद्धतीस वाव.
- (3) संशोधन क्षेत्र म्हणून संगीत विषयाचे स्वरूप.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4

[3601]-345

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

PUBLIC ADMINISTRATION

General Paper III

(Local Self-Government in India)

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any ten questions (in 20 words each) : [20]

- (1) What is Local Self-Government ?
- (2) State any two features of Local Government.
- (3) State the two demerits of Local Self-Government.
- (4) When did Panchayat Raj come into existence in Maharashtra ?
- (5) Write four functions of Gram Panchayat.
- (6) Who is the Chief Executive of Municipal Corporation ?
- (7) Who is the President of Cantonment Board ?
- (8) State the importance of Gram Sabha.
- (9) State two problems of Urbanisation.
- (10) State the sources of revenue of Panchayat Samiti.
- (11) Who was the pioneer of Local Self-Government System ?
- (12) State the importance of 73rd Amendment.
- (13) What is Gram Sabha ?

P.T.O.

2. Answer any two questions (in 50 words each) : [10]

- (1) Role of Sarpanch.
- (2) Importance of Local Self-Government.
- (3) Power of Collector.
- (4) Composition of Panchayat Samiti.

3. Answer any two questions (in 150 words each) : [20]

- (1) Discuss the functions of Local Self-Government.
- (2) Discuss the problem of Local Self-Government.
- (3) State the nature of Gram Vikas Development.
- (4) Explain the role of Mayor in Municipal Corporation.

4. Answer any two questions (in 300 words each) : [30]

- (1) Discuss the composition, powers and functions of Zilla Parishad.
- (2) Explain the role and functions of Local Self-Government.
- (3) Discuss the problems of Metropolitan cities.
- (4) Explain the composition, powers and functions of Cantonment Board.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 20 शब्दात लिहा : [20]

- (1) स्थानिक स्वशासन म्हणजे काय ?

- (2) स्थानिक स्वशासनाची कोणतेही दोन वैशिष्ट्ये सांगा.
- (3) स्थानिक स्वशासनाची कोणतेही दोन दोष सांगा.
- (4) महाराष्ट्रात पंचायत राज केव्हा प्रत्यक्षात आले ?
- (5) ग्रामपंचायतीची चार कामे लिहा.
- (6) महानगरपालिकेचा मुख्यकार्यकारी कोण असतो ?
- (7) छावणी क्षेत्रपालिकेचा अध्यक्ष कोण असतो ?
- (8) ग्रामसभेचे महत्व सांगा.
- (9) शहरीकरणाच्या दोन समस्या सांगा.
- (10) पंचायतसमितीची उत्पन्नाची साधने सांगा.
- (11) स्थानिक स्वशासनपद्धतीचे जनक कोण होते ?
- (12) 73च्या घटना दुरुस्तीचे महत्व सांगा.
- (13) ग्रामसभा म्हणजे काय ?

2. कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दात लिहा : [10]

- (1) सरपंचाची भूमिका.
- (2) स्थानिक स्वशासनाचे महत्व.
- (3) कलेक्टरचे अधिकार.
- (4) पंचायत समितीची रचना.

3. कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 150 शब्दात लिहा : [20]

- (1) स्थानिक स्वशासनाच्या कार्याची चर्चा करा.
- (2) स्थानिक स्वशासनाच्या समस्यांची चर्चा करा.
- (3) ग्रामीण विकास विभागाचे स्वरूप सांगा.
- (4) महानगरपालिकेत महापौरांची भूमिका स्पष्ट करा.

4. कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 300 शब्दात लिहा : [30]

- (1) जिल्हा परिषदेची रचना, अधिकार व कामे यांची चर्चा करा.
- (2) स्थानिक स्वशासन संस्थेची भूमिका आणि कार्य स्पष्ट करा.
- (3) मोठ्या शहराच्या समस्याची चर्चा करा.
- (4) कॅन्टोनमेंट बोर्डाची रचना, अधिकार व कामे स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4

[3601]-346

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

PUBLIC ADMINISTRATION

Special Paper III

(Development Administration)

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

- 1. Answer any ten questions (in 20 words each) : [20]**
 - (1) What is Development Administration ?
 - (2) Define Bureaucracy.
 - (3) Structure of National Development Council.
 - (4) Two functions of Voluntary Organisation.
 - (5) Who is administrative head of the development at State level ?
 - (6) Name any two development schemes implemented by Manmohan Singh Government.
 - (7) Two problems of Indian Agriculture.
 - (8) Two objectives of Planning Commission.
 - (9) Name the two voluntary agencies.
 - (10) What is District Planning ?

P.T.O.

- (11) The role of Education in development.
 - (12) Meaning of Community Development.
 - (13) Two features of Agricultural development.
2. Answer any two questions (in **50** words each) : [10]
- (1) The forms of Bureaucracy.
 - (2) Organization of Human Resources Development.
 - (3) Functions of Voluntary Organization.
 - (4) Role of Co-operative Credit Societies.
3. Answer any two questions (in **150** words each) : [20]
- (1) Discuss the Development Policy in Community Development.
 - (2) Explain the Machinery of Development.
 - (3) Explain the organisational infrastructure to achieve development in the field of education.
 - (4) Discuss the problems of agricultural administration in India.
4. Answer any two questions (in **500** words each) : [30]
- (1) What are the essential elements of the administration for Development ?
 - (2) What is the role of Community Development in the context of National development ?
 - (3) Discuss the role of Non-official and Voluntary Organization in the field of development administration.
 - (4) Discuss the changing role of Bureaucracy in development administration.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. कोणतेही द्वारा प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी 20 शब्दात) : [20]

- (1) 'विकास प्रशासन' म्हणजे काय ?
- (2) नोकरशाहीची व्याख्या द्या.
- (3) राष्ट्रीय विकास परिषदेचे स्वरूप.
- (4) स्वयंसेवी संघटनाची दोन कामे.
- (5) राज्यस्तर पातळीवर विकास कार्यक्रमामध्ये मुख्य प्रशासक कोण आहे ?
- (6) मनमोहनसिंग सरकारने राबविलेल्या कोणत्याही दोन विकास योजनांची नांवे लिहा.
- (7) भारतीय शेतीच्या दोन समस्या.
- (8) नियोजन मंडळाची दोन उद्दिष्टे स्पष्ट करा.
- (9) दोन स्वयंसेवी संस्थांची नांवे.
- (10) जिल्हा नियोजन म्हणजे काय ?
- (11) शिक्षणाची विकासातील भूमिका.
- (12) सामुहीक विकासाचा अर्थ स्पष्ट करा.
- (13) कृषि विकासाची दोन वैशिष्ट्ये सांगा.

2. कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी 50 शब्दात) : [10]

- (1) नोकरशाहीचे प्रकार.

- (2) मानव साधनसंपत्ती मंत्रालयाची संघटना.
- (3) स्वयंसेवी संस्थाची कामे.
- (4) सहकारी पतसंस्थाची भूमिका.
3. कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी 150 शब्दात) : [20]
- (1) सामुहिक विकासातील विकास धोरणाची चर्चा करा.
- (2) विकास यंत्रणा स्पष्ट करा.
- (3) शैक्षणिक क्षेत्रातील विकास साध्य करण्यासाठी निर्माण केलेल्या पायाभूत संघटनेचे विवेचन करा.
- (4) भारतातील कृषि प्रशासनाच्या समस्यांची चर्चा करा.
4. कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी 500 शब्दात) : [30]
- (1) विकास प्रशासनाची पायाभूत तत्वे कोणती ?
- (2) राष्ट्रीय विकासाच्या संदर्भात सामुहिक विकासाची भूमिका कोणती ?
- (3) विगर सरकारी यंत्रणा व स्वयंसेवी संघटना यांची विकास प्रशासनातील भूमिकेची चर्चा करा.
- (4) विकास प्रशासनातील नोकरशाहीच्या बदलत्या भूमिकेची चर्चा करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4

[3601]-347

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

PUBLIC ADMINISTRATION

Special Paper IV

(Administrative Thinkers)

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :- (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any ten questions (20 words each) : [20]

- (1) Name the writings of Kautilya.
- (2) Name the writings of Frederick Taylor.
- (3) Who wrote the book 'A Theory of Administration in State' ?
- (4) Who originated the term 'Bureaucracy' ?
- (5) What is 'Socialism' according to Pandit Nehru ?
- (6) Who wrote the book 'Administrative Behaviour' ?
- (7) What is hierarchy ?
- (8) What is 'Organisation' according to Chester Barnard ?
- (9) Who wrote the book 'Dynamic Management'.
- (10) State the meaning of Communication.

P.T.O.

- (11) What is 'Scientific Management' according to Frederick Taylor ?
- (12) What is Communication ?
- (13) What is Planning ?
2. Answer any two questions (**50** words each) : [10]
- (1) Explain Kautilya's views on Administration.
 - (2) Explain Nehru's idea of Planning.
 - (3) Max Weber's views on Authority.
 - (4) Discuss Herbert Simon's Model of Decision-Making.
3. Answer any two questions (**150** words each) : [20]
- (1) Explain Kautilya's views on State.
 - (2) Explain 'Prismatic Society' of Fred Riggs.
 - (3) Mary Parker Follet's views on 'Dynamic Management'.
 - (4) Discuss Abraham Maslow contribution to the development of Administrative Thought.
4. Answer any two questions (**300** words each) : [30]
- (1) Examine Frederick Taylor's views on Scientific Management.
 - (2) Explain Nehru's views on Administration and Civil Services.
 - (3) Explain Herbert Simon's views on Process of Communication.
 - (4) Describe Kautilya's views on State and Administration.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. कोणतेही दहा प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 20 शब्दात लिहा : [20]

- (1) कौटिल्य यांच्या ग्रंथाचे नावे सांगा.
- (2) फ्रेडरिक टेलर यांच्या ग्रंथाची नावे सांगा.
- (3) 'ऐ थेअरी ऑफ अँडमिनिस्ट्रेशन इन स्टेट' हा ग्रंथ कोणी लिहिला ?
- (4) 'नोकरशाही' या संकल्पनेचा उद्गाता कोण ?
- (5) पंडित नेहरू यांच्या मते 'समाजवाद' म्हणजे काय ?
- (6) 'प्रशासकीय वर्तन' हा ग्रंथ कोणी लिहिला ?
- (7) अधिकारपदपरंपरा म्हणजे काय ?
- (8) चेस्टर बर्नार्डच्या मते 'संघटन' म्हणजे काय ?
- (9) 'गतीशील व्यवस्थापन' हा ग्रंथ कोणी लिहिला ?
- (10) संसूचनाचा अर्थ सांगा.
- (11) फ्रेडरिक टेलरच्या मते 'शास्त्रीय व्यवस्थापन' म्हणजे काय ?
- (12) संसूचन म्हणजे काय ?
- (13) नियोजन म्हणजे काय ?

2. कोणतेही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दात लिहा : [10]

- (1) कौटिल्याचे प्रशासनविषयक दृष्टिकोन स्पष्ट करा.
- (2) नेहरूंचे नियोजना संबंधी विचार स्पष्ट करा.
- (3) मैक्स वेबर यांचे अधिकारासंबंधी मते.
- (4) हर्बर्ट सायमनच्या निर्णय प्रक्रियेच्या प्रारूपावर चर्चा करा.

3. कोणतेही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **150** शब्दात लिहा : [20]

- (1) कौटिल्याचे राज्यविषयक विचार स्पष्ट करा.
- (2) फ्रेड रिंज यांचे 'समपाश्वीय समाज' स्पष्ट करा.
- (3) मेरी पार्कर फॉलेट यांचे 'गतिशील व्यवस्थापन' संबंधी मते.
- (4) प्रशासकीय विचारांच्या विकासातील अब्राहम मास्लो यांच्या योगदानाची चर्चा करा.

4. कोणतेही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **300** शब्दात लिहा : [30]

- (1) शास्त्रीय व्यवस्थापना संबंधी फ्रेडरिक टेलर यांच्या मतांचे परीक्षण करा.
- (2) पंडीत नेहरूंची प्रशासन व सनदीसेवेसंबंधी मते स्पष्ट करा.
- (3) हर्बर्ट सायमनची संसूचन प्रक्रियेसंबंधी मते स्पष्ट करा.
- (4) राज्य आणि प्रशासनासंबंधी कौटिल्याचे मते वर्णन करा.

Total No. of Questions—**4+4**

[Total No. of Printed Pages—**8**

[3601]-348

T.Y.B.A. EXAMINATION, 2009

PSYCHOLOGY

General Paper III

(Applied Psychology)

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer in 20 words each (any ten) : [20]

- (1) What is Counselling ?
- (2) Define Applied Psychology.
- (3) Define Stress.
- (4) What is Community Mental Health ?
- (5) What is Brainwashing Technique ?
- (6) Define the concept of Forensic Psychology.
- (7) What is Marital Adjustment ?
- (8) Who is the father of T.A. ?
- (9) Enlist the causes of Stress.
- (10) What is Political Socialization ?
- (11) What is Loneliness ?

P.T.O.

- (12) Enlist the problems in educational fields.
- (13) What is Sports Psychology ?
2. Answer in **50** words each (any *two*) : [10]
- (1) Write a note on effective parenting.
 - (2) Write on the role of organization psychologists.
 - (3) Explain the relationship between Personality and Sport.
 - (4) Write on Voting behaviour.
3. Answer in **150** words each (any *two*) : [20]
- (1) Describe various behavioural modification techniques.
 - (2) Discuss the role of emotion and motivation in sport.
 - (3) Explain the psychological dimensions in women's life.
 - (4) Explain the types and problems of Physically Handicapped.
4. Answer in **300** words each (any *two*) : [30]
- (1) Explain the importance of rumour, space travel problems and adjustment in military living.
 - (2) State the purpose and goals of Counselling. Discuss the various techniques of Counselling.
 - (3) Explain the concept of Gerontology. Discuss various physical, cognitive and personality changes in old age.
 - (4) Explain the nature, scope and development of Health Psychology.

(मराठी रूपांतर)

खेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 20 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) : [20]

- (1) समुपदेशन म्हणजे काय ?
- (2) उपयोजित मानसशास्त्राची व्याख्या द्या.
- (3) ताणाची व्याख्या करा.
- (4) समाजभिमुख मानसिक आरोग्य म्हणजे काय ?
- (5) मस्तिष्क प्रक्षालन तंत्र म्हणजे काय ?
- (6) न्यायवैद्यक मानसशास्त्र संकल्पनेची व्याख्या द्या.
- (7) वैवाहिक समायोजन म्हणजे काय ?
- (8) आंतरक्रिया विश्लेषनाचा (टि.ए.) पितामह कोण आहे ?
- (9) ताणाच्या कारणांची यादी द्या.
- (10) राजकिय सामाजिकरण म्हणजे काय ?
- (11) एकटेपणा म्हणजे काय ?
- (12) शैक्षणिक क्षेत्रातील समस्यांची यादी द्या.
- (13) खेळांचे मानसशास्त्र म्हणजे काय ?

2. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 50 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) सुजाण पालकत्व यावर टिप लिहा.
- (2) संघटन मानसशास्त्रज्ञांची भूमिका यावर लिहा.
- (3) व्यक्तीमत्व व खेळ यामधील संबंध स्पष्ट करा.
- (4) 'मतदान वर्तन' यावर लिहा.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **150** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [20]
- (1) विवीध 'वर्तनसुधार तंत्राचे' वर्णन करा.
 - (2) खेळातील भावना व प्रेरणा यांची भूमिका याची चर्चा करा.
 - (3) स्त्रीयांच्या जीवनातील मानसशास्त्रीय परिमिती स्पष्ट करा.
 - (4) शारीरिक अपांगत्वाचे प्रकार आणि समस्या स्पष्ट करा.
4. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **300** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [30]
- (1) सैनिकी जीवनातील समायोजन, अवकाश प्रवासातील समस्या व अफवांचे महत्व स्पष्ट करा.
 - (2) समुपदेशनाचे उद्देश व ध्येय सांगा. समुपदेशनाच्या विवीध तंत्राची चर्चा करा.
 - (3) वृद्धांचे मानसशास्त्र संकल्पना स्पष्ट करा. वृद्धावस्थेतील शारीरिक, बोधनिक आणि व्यक्तीमत्व बदलांची चर्चा करा.
 - (4) आरोग्य मानसशास्त्राचे स्वरूप, व्याप्ती आणि विकास स्पष्ट करा.

[3601]-348

(Industrial and Organizational Psychology)

Time : Three Hours **Maximum Marks : 80**

N.B. :— (i) All questions are compulsory.
(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer in **20** words each (any *ten*) : [20]
 - (1) Define organizational behaviour.
 - (2) Define intellectual ability.
 - (3) Define values.
 - (4) Define emotions.
 - (5) State *five* basic dimensions that underlie personality [Big five model].
 - (6) State any *two* theories of motivation.
 - (7) What is leadership style ?
 - (8) Define conflict.
 - (9) What are the uses of performance evaluation ?
 - (10) What is paired comparison method ?
 - (11) What is motor ability test ?
 - (12) Define attitudes.
 - (13) Define stress.

2. Answer in **50** words each (any *two*) : [10]
 - (1) Explain the key elements in organizational behaviour.
 - (2) Explain various physical abilities.

- (3) Explain various types of values.
(4) Explain GAS model of stress.
3. Answer in **150** words each (any *two*) : [20]
(1) Explain Maslow's theory of motivation.
(2) Describe the effects of stress.
(3) Discuss Path-goal Theory of Leadership.
(4) Explain the relationship between Emotional Intelligence (EI) and Job Performance.
4. Answer in **300** words each (any *two*) : [30]
(1) Describe the functions of a manager.
(2) Explain the effects of job satisfaction on performance.
(3) Discuss non-rating evaluation methods.
(4) Explain special training needs.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास **एकूण गुण :** 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
 (ii) उजीवकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
 (iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **20** शब्दात लिहा : [20]
(1) संघटनात्मक वर्तनाची व्याख्या करा.
(2) बौद्धिक क्षमतेची व्याख्या करा.

- (3) मूल्यांची व्याख्या करा.
- (4) भावनेची व्याख्या करा.
- (5) व्यक्तीमत्त्वाशी निगडीत असलेल्या पाच मुलभूत परिमिती सांगा (बृहदपंचघटक प्रारूप).
- (6) प्रेरणेचे कोणतेही **दोन** सिद्धांत सांगा.
- (7) नेतृत्व शैली म्हणजे काय ?
- (8) संघर्षाची व्याख्या करा.
- (9) निर्वत्तनाच्या मुल्यमापनाचे उपयोग कोणते ?
- (10) युग्म-तुल्ना पद्धती म्हणजे काय ?
- (11) कारक-क्षमता चाचणी म्हणजे काय ?
- (12) अभिवृत्तीची व्याख्या द्या.
- (13) ताणाची व्याख्या करा.
2. खालीलपैकी कोणत्याही **दोन** प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दात लिहा : [10]
- (1) संघटनात्मक वर्तनातील महत्त्वाचे घटक स्पष्ट करा.
 - (2) विविध शारिरीक क्षमता स्पष्ट करा.
 - (3) मूल्यांचे विविध प्रकार स्पष्ट करा.
 - (4) सामान्य प्रतीयोजन संलक्षण प्रारूप (GAS Model) स्पष्ट करा.
3. प्रत्येकी **150** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही **दोन**) : [20]
- (1) मास्लेचा प्रेरणा सिद्धांत स्पष्ट करा.
 - (2) ताणाचे परिणाम स्पष्ट करा.
 - (3) नेतृत्वाच्या ध्येय-मार्ग (Path-goal) सिद्धांताची चर्चा करा.
 - (4) भावनिक बुद्धिमत्ता आणि कार्य निर्वत्तनातील संबंध स्पष्ट करा.

4. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **300** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [30]

- (1) व्यवस्थापकाच्या कार्याचे वर्णन करा.
- (2) कार्यसमाधानाचे कार्यनिर्वत्तनावर होणारे परिणाम स्पष्ट करा.
- (3) अ-पदनिश्चयन मुल्यांकन पद्धतींची चर्चा करा.
- (4) विशेष प्रशिक्षण गरजा स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4

[3601]-349

T.Y.B.A. EXAMINATION, 2009

PSYCHOLOGY

(S-3 : Research Methodology and Psychological Testing)

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following in about 20 words each (any ten) : [20]

- (1) Write any two criteria of Science.
- (2) What is null hypothesis ?
- (3) Define probability.
- (4) Define psychological test.
- (5) State the types of variance.
- (6) What is Research Proposal ?
- (7) Who proposed the concept 'Mental Level or Mental Age' ?
- (8) Write the full form of IAM.
- (9) State the factors of social intelligence.
- (10) Who published draw a man test for Indian children ?
- (11) Write any two characteristics of extrovert.
- (12) What is adjustment ?
- (13) Rewrite the following book reference in standard format :
Essentials of Psychological Testing, Harper and Row, 1970, New York, Cronbatch L.J.

P.T.O.

- 2.** Answer the following in about **50** words each (any two) : [10]
- (1) Explain the purposes of research design.
 - (2) Explain the style of writing research report.
 - (3) State the recent trends of intelligence.
 - (4) Explain Rotter's Locus of control test.
- 3.** Answer the following in about **150** words each (any two) : [20]
- (1) Describe the quasi-experimental design.
 - (2) Explain the steps in research report writing.
 - (3) What is emotional intelligence ? Discuss the competencies involved in emotional intelligence.
 - (4) Describe the dimensions of attitude.
- 4.** Answer the following in about **300** words each (any two) : [30]
- (1) What is problem statement ? Explain the criteria of scientific problem formulation and sources of stating a problem.
 - (2) Discuss the various types of probability sampling.
 - (3) Define Aptitude. Describe General Aptitude Test Battery (GATB)
 - (4) Describe the projective techniques of personality assessment.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :- (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

- 1.** खालील प्रश्नांची प्रत्येकी साधारण **20** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) : [20]
- (1) शास्त्राचे कोणतेही दोन निकष लिहा.

- (2) अभेद अभ्युपगम म्हणजे काय ?
- (3) संभाव्यतेची व्याख्या द्या.
- (4) मानसशास्त्रीय चाचणीची व्याख्या द्या.
- (5) प्रचरणांचे प्रकार सांगा.
- (6) संशोधन प्रस्ताव म्हणजे काय ?
- (7) “मानसिक पातळी/मानसिक वय” ही संकल्पना कोणी मांडली ?
- (8) IAM चे पूर्ण रूप लिहा.
- (9) सामाजिक बुद्धीचे घटक सांगा.
- (10) मनुष्याकृती चाचणी भारतीय बालकांसाठी कोणी प्रकाशित केली ?
- (11) बहिरुखतेची कोणतीही दोन वैशिष्ट्ये (लक्षण) लिहा.
- (12) समायोजन म्हणजे काय ?
- (13) पुढील ग्रंथ संदर्भ प्रमाणपद्धतीने पुनर्लिखित करा :

Essentials of Psychological Testing, Harper and Row, 1970, New York, Cronbatch, L.J.

2. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी साधारण **50** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) संशोधन आखणीचे हेतू स्पष्ट करा.
- (2) संशोधन अहवाल लेखन-शैली स्पष्ट करा.
- (3) बुद्धीविषयक आधुनिक संकल्पना सांगा.
- (4) रॉटर यांची नियंत्रण केंद्र चाचणी स्पष्ट करा.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी साधारण **150** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

- (1) तत्सम प्रायोगिक आखणीचे वर्णन करा.

- (2) संशोधन अहवाल लेखनातील टप्पे स्पष्ट करा.
- (3) भावनिक बुद्धी म्हणजे काय ? भावनिक बुद्धीत अंतर्भूत होणाऱ्या सक्षमतांची चर्चा करा.
- (4) अभिवृत्तीच्या परिमितीचे वर्णन करा.
4. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी साधारण **300** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [30]
- (1) समस्या विधान म्हणजे काय ? शास्त्रशुद्ध समस्या मांडणीचे निकष व समस्या निवडीची उगमस्थाने स्पष्ट करा.
- (2) संभाव्यता नमुना चयनाच्या विविध प्रकारांची चर्चा करा.
- (3) अभिक्षमतेची व्याख्या लिहा. सामान्य अभिक्षमता चाचणी संचाचे (GATB) वर्णन करा.
- (4) व्यक्तिमत्व मापनाच्या प्रक्षेपण तंत्राचे वर्णन करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4

[3601]-350

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

GANDHIAN THOUGHT

General Paper III

(Textual Study)

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :- (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer in *one or two* sentences or in **20 words each (any *ten*) : [20]**

- (1) Explain the meaning of the term 'Samajwada'.
- (2) What is meant by 'Wardha Yojana' ?
- (3) State any *two* reasons for which Ambedkar criticized traditional Hindu culture.
- (4) What is meant by Capitalism ?
- (5) What is meant by self-sufficient village ?
- (6) List any *two* objectives of education according to Gandhiji.
- (7) Define Pragmatism.
- (8) Define Sarvodaya.
- (9) State Gandhiji's principle of Swadeshi.
- (10) What is meant by Anasakti according to Vinoba ?
- (11) State any *two* reasons for which Gandhiji criticized industrialization.
- (12) State the basic theme of Marxism for social change.
- (13) How does Gandhiji insist manual aspect of education ?

P.T.O.

- 2.** Answer in **5** or **6** sentences or in **50** words each (any *two*) : [10]
- (1) Explain Gandhiji's pragmatic views regarding education.
 - (2) Write a note on Vinoba's idea of Narishakti.
 - (3) Explain Dada Dharmadhikari's views on Man-Women Relationship.
 - (4) Bring out the attributes of Tagore's thought on education.
- 3.** Answer in **25** to **30** sentences or in **200** words each (any *two*) : [20]
- (1) Explain and evaluate the spiritual basis of Gandhiji's philosophy of education.
 - (2) Discuss the relevance of Bhoodan Movement in present context.
 - (3) Explain Dr. Ambedkar's views on 'Anihilation of untouchability'.
 - (4) Explain and examine Javadekar's views on Socialism.
- 4.** Answer in **60** to **70** sentence or in **500** words each (any *two*) : [30]
- (1) Explain and bring out the significance of Gandhiji's idea of craft-centred education.
 - (2) Explain why and how does Dada Dharmadhikari want to establish Sarvodayi Samajwada.
 - (3) Explain the controversy between Gandhi and Ambedkar over the idea of social reconstruction.
 - (4) "Mother-tongue is only the effective medium of education. Explain fully this view advocated by Gandhiji.

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **एक** किंवा **दोन** वाक्यात किंवा **20** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) :

[20]

- (1) 'समाजवाद' या संज्ञेचा अर्थ स्पष्ट करा.
- (2) वर्धा योजना म्हणजे काय ?
- (3) हिन्दू सामाजिक पद्धतीवर आंबडेकरांनी केलेल्या टीकेची **दोन** कारणे सांगा.
- (4) भांडवलशाही म्हणजे काय ?
- (5) स्वयंपूर्णखेडे म्हणजे काय ?
- (6) गांधीर्जीच्या मताप्रमाणे शिक्षणाची कोणतीही **दोन** उद्दिष्ट्ये.
- (7) फलतःप्रामाण्यवादाची व्याख्या सांगा.
- (8) सर्वोदयाची व्याख्या करा.
- (9) गांधीर्जीचे स्वदेशीचे तत्व सांगा.
- (10) विनोबांच्या मते अनासक्ती म्हणजे काय ?
- (11) गांधीजीनी औद्योगिकरणावर केलेल्या टीकेमागची **दोन** कारण सांगा.
- (12) मार्क्सवादाची समाजपरिवर्तनाविषयीची भूमिका सांगा.
- (13) शिक्षणाच्या हस्तव्यवसायात्मक स्वरूपाचे समर्थन गांधीजी कसे करतात ?

2. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **5** किंवा **6** वाक्यात किंवा **50** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) :

[10]

- (1) गांधीर्जीचा शिक्षणाविषयीचा फलप्रामाण्यवादी दृष्टीकोन स्पष्ट करा.
- (2) विनोबांच्या 'नारीशक्ती' या कल्पनेवर टीप लिहा
- (3) स्त्री-पुरुष संबंधाबाबत दादा धर्माधिकारीचा दृष्टीकोन स्पष्ट करा.
- (4) टागोरांच्या शिक्षणविषयक विचारांची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **25** ते **30** वाक्यात किंवा **200** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

- (1) गांधीजींच्या शिक्षणविषयक तत्वज्ञानाचा चिद्वादी आधार स्पष्ट करून त्याचे मूल्यमापन करा.
- (2) सद्यःस्थितीच्या अनुषंगाने भूदान चळवळीच्या उपयुक्ततेसंबंधी चर्चा करा.
- (3) अस्पृश्यता निवारणासंबंधी डॉ. आंबेडकरांचा दृष्टीकोन स्पष्ट करा.
- (4) जावडेकरांचा समाजवादासंबंधीचा दृष्टीकोन स्पष्ट करून त्याचे मूल्यमापन करा.

4. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **60** ते **70** वाक्यात किंवा **500** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [30]

- (1) हस्तव्यवसायकेंद्री शिक्षणाबद्दल गांधीजींनी मांडलेल्या कल्पनेचे महत्व स्पष्ट करा.
- (2) दादा धर्माधिकारी सर्वोदयी समाजवादाची प्रस्थापना का व कशी करू इच्छितात ? त्याचे स्पष्टीकरण करा.
- (3) सामाजिक पुनर्रचनेबद्दल गांधी-आंबेडकर यांच्यातील मतभेदांबद्दल स्पष्टीकरण करा.
- (4) “मातृभाषा हेच शिक्षणाचे प्रभावी माध्यम होय”—गांधीजींच्या यादृष्टीकोणाबद्दल सविस्तर स्पष्टीकरण करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3601]-351

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

YOGAVIDYA (G-3)

(Vyavaharik Yog)

(2004 PATTERN)

Time : Two Hours

Maximum Marks : 40

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any five questions in two sentences each : [10]

- (1) Which health get disturbs by frustration ?
- (2) Which Yogasadhana is used to control the Klesh ?
- (3) State the definition of Asana according to Yogadarshan.
- (4) Which term is used for Exhalation in Pranayama ?
- (5) In which book is Sadhanpad introduced ?
- (6) What is final objective of Hathayoga ?
- (7) State the two names of Shuddhikriya.

2. Attempt any one question in five or six sentences : [5]

- (1) State the relation between Play and Yoga.
- (2) State Niyama.

3. Attempt any one question in twenty to twenty-five sentences : [10]

- (1) Discuss how to protect the health by Yoga.
- (2) State the application of Yoga to higher level persons.

P.T.O.

4. Attempt any *one* question in detail : [15]

- (1) Discuss the concept of physical health. Discuss, how Yoga helps to develop physical health.
- (2) Explain the Yoga and social problems.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : दो तास

एकूण गुण : 40

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी कोणत्याही पाचांचे प्रत्येकी **एका** वाक्यात उत्तरे द्या : [10]

- (1) मनाच्या विफलतेमुळे कोणते स्वास्थ्य बिघडते ?
- (2) क्लेशांवर नियंत्रण ठेवण्यासाठी कोणती योगसाधना करावी ?
- (3) योगदर्शनानुसार आसनाची व्याख्या सांगा.
- (4) इवास सोडणे या क्रियेला प्राणायामात काय म्हणतात ?
- (5) साधनपादाचा उल्लेख कोणत्या योग ग्रंथात आढळतो ?
- (6) हठयोगाचे अंतिम ध्येय कोणते ?
- (7) दोन शुद्धिक्रीयांची नावे सांगा.

2. खालीलपैकी कोणत्याही **एका**चे पाच किंवा सहा ओळीत उत्तर द्या : [5]

- (1) खेळ व योग यांचा संबंध सांगा.
- (2) नियम सांगा.

3. खालीलपैकी कोणत्याही **एकाचे वीस** ते **पंचवीस** ओळीत उत्तर द्या : [10]

- (1) W.H.O. नुसार आरोग्याची व्याख्या सांगून योगाद्वारे आरोग्य संवर्धन करता येईल का ? चर्चा करा.
- (2) उच्चपदस्थ अधिकाऱ्यांना होणारा योगाचा उपयोग सांगा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही **एकाचे** सविस्तर उत्तर द्या : [15]

- (1) शारीरिक स्वास्थ्याची संकल्पना सांगा. शारीरिक स्वास्थ विकासात योगाची कझी मदत होते, चर्चा करा.
- (2) योग आणि सामाजिक समस्या स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4

[3601]-352

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

HISTORY OF CIVILIZATION (1815-1945)

General Paper III

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in 20 words each (any ten) :

[20]

- (1) State any two problems of the Vienna Congress.
- (2) Explain the term 'Era of Metternich'.
- (3) Write any two discoveries in the field of textile during the Industrial Revolution.
- (4) Who is the author of the book 'Poverty of Philosophy' ?
- (5) What is Nationalism ?
- (6) Name any two British Colonies in India.
- (7) Explain the term 'Imperialism'.
- (8) State any two effects of the Russian Revolution of 1917.
- (9) When and where the League of Nations was founded ?
- (10) State any two principles of Nazism.
- (11) Name any two African countries fought against the British for the Independence.
- (12) Who was the leader of the Revolution of 1911 in China ?
- (13) State any two discoveries in the field of medicine in modern period.

2. Answer the following questions in 50 words each (any two) :

[10]

- (1) Write in brief the importance of the 'Revolution of 1830' in France.

P.T.O.

- (2) Write a short note on Adam Smith's 'Wealth of Nations'.
- (3) State the main causes of the Great Depression of 1929.
- (4) Explain the importance of the Quit India Movement.

3. Answer the following questions in **150** words each (any *two*) :

[20]

- (1) Explain the 'Scientific Socialism' of Karl Marx.
- (2) Examine Lincoln's role in the American Civil War.
- (3) Describe the social condition of Italy and Germany in inter-war period (1919-1939) Europe.
- (4) Discuss the progress in the field of Atomic Research and write its demerits.

4. Answer the following questions in **300** words each (any *two*) :

[30]

- (1) Discuss the work of the concert of Europe and write the causes for its fall.
- (2) What was the Industrial Revolution ? Why was it started in England first ?
- (3) Describe the causes of the Russian Revolution of 1917.
- (4) Discuss the causes for the failure of the League of Nations.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **20** शब्दांत लिहा (कोणतेही दहा) : [20]

(1) व्हीएना कॉँग्रेसच्या कोणत्याही दोन समस्या सांगा.

- (2) 'मेर्टर्निक युग' ही संज्ञा स्पष्ट करा.
- (3) औद्योगिक क्रांतीमधील कापडाच्या क्षेत्रातील कोणतेही **दोन** शोध लिहा.
- (4) 'पॉक्टी ऑफ फिलॉसॉफी' या ग्रंथाचा लेखक कोण ?
- (5) राष्ट्रवाद म्हणजे काय ?
- (6) भारतातील कोणत्याही **दोन** ब्रिटिश वसाहतीची नावे द्या.
- (7) 'साम्राज्यवाद' ही संज्ञा स्पष्ट करा.
- (8) 1917 च्या रशियन राज्यक्रांतीचे कोणतेही **दोन** परिणाम सांगा.
- (9) राष्ट्रसंघाची स्थापना केंव्हा आणि कोठे झाली ?
- (10) नाझीवादाची कोणतीही **दोन** तत्वे सांगा.
- (11) स्वातंत्र्यासाठी ब्रिटिशांविरुद्ध लढलेल्या कोणत्याही **दोन** आफ्रिकेतील देशांची नावे द्या.
- (12) चीन मध्ये 1911 च्या क्रांतीचा नेता कोण होते ?
- (13) आधुनिक काळातील वैद्यक क्षेत्रातील कोणतेही **दोन** शोध सांगा.

2. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही **दोन**) : [10]

- (1) फ्रान्समधील '1830 च्या क्रांतीचे महत्व' थोडक्यात लिहा.
- (2) अँडम स्मिथच्या 'वेल्थ ऑफ नेशन्स' या ग्रंथावर संक्षिप्त टिपा लिहा.
- (3) 1929 च्या आर्थिक महामंदीची प्रमुख कारणे सांगा.
- (4) छोडो भारत चळवळीचे महत्व स्पष्ट करा.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **150** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही **दोन**) : [20]

- (1) काल मार्क्सचा 'शास्त्रीय समाजवाद' स्पष्ट करा.
- (2) अमेरिकेच्या यादवी युद्धातील लिंकनची भूमिकेचे परीक्षण करा.
- (3) महायुद्धा दरम्यानच्या (1919-1939), युरोपातील इटाली आणि जर्मनीच्या सामाजिक परिस्थितीचे वर्णन करा.
- (4) अणुसंशोधनाच्या क्षेत्रातील प्रगतीची चर्चा करा आणि त्याचे तोटे लिहा.

4. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **300** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [30]

- (1) संयुक्त युरोपच्या कार्याची चर्चा करा आणि त्याच्या पतनाची कारणे लिहा.
- (2) औद्योगिक क्रांती म्हणजे काय ? ती प्रथम इंग्लंडमध्ये का सुरु झाली ?
- (3) 1917 च्या रशियन राज्यक्रांतीची कारणे वर्णन करा.
- (4) राष्ट्रसंघाच्या अपयशाच्या कारणांची चर्चा करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3601]-353

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

HOME ECONOMICS

General Paper III

(G-3 : Dynamics and Challenges of Indian Society)

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in 20 words each (any ten) :

[20]

- (1) Concept of social change.
- (2) Define society.
- (3) Concept of social conformity.
- (4) Meaning of social deviation.
- (5) Define modern society.
- (6) Define modernisation.
- (7) Define Dowry.
- (8) Concept of Divorce.
- (9) Define Inter-marriage.
- (10) What is Adoption ?
- (11) Meaning of Women Education.
- (12) What is social change process ?
- (13) Define social value conflict.

2. Answer the following questions in 50 words each (any two) :

[10]

- (1) State the disturbance of social change.
- (2) State the importance of adoption system.
- (3) Explain the causes of Intermarriage.
- (4) Explain the causes of Divorce.

P.T.O.

3. Answer the following questions in **150** words each (any *two*) : [20]

- (1) Explain the role of education and technology in social change.
- (2) Explain the causes of social deviation.
- (3) Explain the principles of Indian family.
- (4) Explain the causes and effects of Dowry system.

4. Answer the following questions in **300** words each (any *two*) : [30]

- (1) Explain the characteristics of Modern Society.
- (2) Explain the factors influencing on social change process.
- (3) Explain the causes and effects of social value conflict in Indian society.
- (4) "The status of women is changing in Indian society." Explain.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास **एकूण गुण : 80**

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **20** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही **दहा**) : [20]

- (1) सामाजिक परिवर्तनाची संकल्पना.
- (2) समाजाची व्याख्या.
- (3) सामाजिक अनुचलनाची संकल्पना.
- (4) सामाजिक विचलनाचा अर्थ.
- (5) आधुनिक समाजाची व्याख्या.
- (6) आधुनिकीकरणाची व्याख्या.
- (7) हुंड्याची व्याख्या.
- (8) घटस्फोटाची संकल्पना.

- (9) आंतर-विवाहाची व्याख्या.
(10) दत्तक म्हणजे काय ?
(11) स्त्री शिक्षणाचा अर्थ.
(12) सामाजिक परिवर्तन प्रक्रिया म्हणजे काय ?
(13) सामाजिक मूल्य संघर्षाची व्याख्या.
2. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]
(1) सामाजिक परिवर्तनातील अडथळे सांगा.
(2) दत्तक पद्धतीचे महत्व सांगा.
(3) आंतर-विवाहाची कारणे स्पष्ट करा.
(4) घटस्फोटाची कारणे स्पष्ट करा.
3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **150** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [20]
(1) सामाजिक परिवर्तनातील शिक्षण आणि तंत्रज्ञानाची भूमिका स्पष्ट करा.
(2) सामाजिक विचलनाची कारणे स्पष्ट करा.
(3) भारतीय कुटुंबाची तत्वे स्पष्ट करा.
(4) हुंडापद्धतीची कारणे आणि परिणाम स्पष्ट करा.
4. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **300** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [30]
(1) आधुनिक समाजाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
(2) सामाजिक परिवर्तन प्रक्रियेवर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा.
(3) भारतीय समाजातील सामाजिक मूल्य संघर्षाची कारणे आणि परिणाम स्पष्ट करा.
(4) “भारतीय समाजातील स्त्रियांचा दर्जा बदलत आहे.” स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—**4+4+4**]

[Total No. of Printed Pages—**8+4**

[3601]-356

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

D.S. G-3 (A) : India's National Security

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer in 20 words each (any ten) : [20]

- (1) What do you understand by National Security ?
- (2) According to George Modelska what is foreign policy ?
- (3) How many members are there of National Security Council ?
- (4) Give any two functions of Intelligence.
- (5) When and where is India conducted her first Nuclear Test ?
- (6) In which year did Kashmir join to India ?
- (7) State any two roles of SAARC.
- (8) In which year was India-China conflict fought ?
- (9) Write the long form of C.T.B.T.
- (10) Which treaty was signed in 1971 with Soviet Russia.
- (11) Between whom the Panchasheel Agreement was signed ?
- (12) Where is Diego-Garcia ?
- (13) Define civil defence.

P.T.O.

2. Answer in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) State the aims and objectives of SAARC.
- (2) Explain the concept of National Security.
- (3) What is Terrorism ?
- (4) Explain the 'Border security force'.

3. Answer in **150** words each (any *two*) : [20]

- (1) Explain in brief India-USA relations with special reference to Terrorism.
- (2) Describe the strategic importance of Indian Ocean.
- (3) Evaluate the Tibet Problem.
- (4) Explain in brief India-Pakistan relations with special reference to Cross-Border Terrorism.

4. Answer in **300** words each (any *two*) : [30]

- (1) Explain in detail the Nuclear Policy of India.
- (2) Evaluate the Defence Policy of India.
- (3) Describe the linkage between foreign and defence policy.
- (4) Explain in detail the Internal Security Challenges.

(मराठी रूपांतर)

बेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. प्रत्येकी 20 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) :

[20]

- (1) राष्ट्रीय सुरक्षेविषयी आपणांस काय माहिती आहे ?
- (2) जॉर्ज मॉडेल्स्की यांच्या मतानुसार परराष्ट्रीय धोरण म्हणजे काय ?
- (3) राष्ट्रीय सुरक्षा परिषदेचे सदस्य किती आहेत ?
- (4) शत्रूविषयक ज्ञानाची कोणतीही दोन कार्ये सांगा ?
- (5) भारताने पहिली अण्वस्त्र चाचणी कोठे आणि केव्हा घेतली ?
- (6) काश्मीर भारतात केव्हा विलीन झाले ?
- (7) सार्कची कोणतीही दोन कार्ये सांगा.
- (8) भारत-चीन यांच्यात युद्ध केव्हा घडून आले ?
- (9) सी. टी. बी. टी. चे विस्तारीत रूप लिहा.
- (10) सोविएट रशियाबरोबर 1971 मध्ये कोणता करार घडून आला ?
- (11) पंचशिल करार कोणांत घडून आला ?
- (12) दिगो गार्डिया कोठे आहे ?
- (13) नागरी संरक्षणाची व्याख्या सांगा.

2. प्रत्येकी **50** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) सार्कचे हेतू आणि उद्दिष्टे सांगा.
- (2) राष्ट्रीय सुरक्षेची संकल्पना स्पष्ट करा.
- (3) दहशतवाद म्हणजे काय ?
- (4) बॉर्डर सिक्युरिटी फोर्स स्पष्ट करा.

3. प्रत्येकी **150** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

- (1) दहशतवादाचा संदर्भ देऊन भारत-अमेरिका संबंध थोडक्यात स्पष्ट करा.
- (2) हिंदी महासागराचे सामरिक महत्व स्पष्ट करा.
- (3) तिबेट समस्येचे मुल्यमापन करा.
- (4) सीमेपलीकडील दहशतवादाचा संदर्भ देऊन भारत-पाकिस्तान संबंध थोडक्यात स्पष्ट करा.

4. प्रत्येकी **300** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [30]

- (1) भारताचे अण्वस्त्र धोरण सविस्तर स्पष्ट करा.
- (2) भारताच्या संरक्षण धोरणाचे मुल्यमापन करा.
- (3) संरक्षण आणि परराष्ट्रीय धोरणाचे परस्पर संबंध विशद करा.
- (4) अंतर्गत सुरक्षेचे धोके सविस्तर स्पष्ट करा.

D.S. G-3 (B) : India—Wars since Independence

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

- N.B. :-** (i) All questions are compulsory.
(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer in 20 words each (any ten) : [20]

- (1) State any two political lessons of 1962 war.
- (2) Between whom was the 1999 war fought ?
- (3) Who is Dalai Lama ?
- (4) When did the battle of Shankargarh fought ?
- (5) Who was the chief of Indian Army in Bangladesh War ?
- (6) When did the Khemkaran battle fought ?
- (7) When did the 1965 war begin ?
- (8) Who was ruling over Kashmir before 1947 ?
- (9) When did China attack on India ?
- (10) What are the principles of Panchsheel ?
- (11) Which treaty was signed after 1971 war ?
- (12) Which Indian state having contiguity with MacMahon line ?
- (13) Where was the treaty of Tashkent signed ?

2. Answer in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) What are the causes of Bangladesh war ?
- (2) Why did India lose the war of 1962 ?
- (3) State the implications of Kargil operation.
- (4) Write a note on 'Jojila Operation'.

3. Answer in **150** words each (any *two*) : [20]

- (1) State the causes of 1965 war.
- (2) Suggest possible solution of Kashmir problem.
- (3) Write a note on "Operation Vijay".
- (4) Explain the background and causes of Kutch Operation.

4. Answer in **300** words each (any *two*) : [30]

- (1) Describe the border problem between India-China.
- (2) State the role of Airforce in Kashmir Operation.
- (3) Describe the battle of Khemkaran.
- (4) Explain the role of Navy in 1971 war.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :- (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. प्रत्येकी **20** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) : [20]

- (1) 1962च्या युद्धातील कोणतेही दोन राजकीय धडे सांगा.
- (2) 1999चे युद्ध कोणात लढले गेले ?

- (3) दलाई लामा कोण आहेत ?
- (4) शंकरगढची लढाई केंव्हा झाली ?
- (5) बांगलादेश युद्धात भारतीय सेनेचा प्रमुख कोण होता ?
- (6) खेमकरणची लढाई केंव्हा झाली ?
- (7) 1965चे युद्ध केंव्हा सुरु झाले ?
- (8) 1947च्या पूर्वी काश्मीरवर कोणाचे राज्य होते ?
- (9) चीनने भारतावर हल्ला केव्हा केला ?
- (10) पंचशीलची तत्वे कोणती ?
- (11) 1971च्या युद्धानंतर कोणता करार झाला ?
- (12) मँकमोहन रेषा भारताच्या कोणत्या राज्याशी संलग्न आहे.
- (13) तारकंद करार कोठे झाला ?

2. प्रत्येकी 50 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) बांगल देश युद्धाची कारणे कोणती ?
- (2) 1962च्या युद्धात भारताचा पराभव का झाला ?
- (3) कारगील संघर्षाचे परिणाम सांगा.
- (4) 'जोझिला कार्यवाही' यावर टिप्पणी लिहा.

3. प्रत्येकी 150 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

- (1) 1965च्या युद्धाची कारणे सांगा.
- (2) काश्मीर समस्येवर योग्य उपाय सुचवा.

- (3) “ऑपरेशन विजय” यावर टिप्पणी लिहा.
- (4) कच्छ कार्यवाहीची पाश्वभूमी व कारणे स्पष्ट करा.

4. प्रत्येकी **300** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [30]

- (1) भारत-चीन यांच्यातील सीमा समस्येचे वर्णन करा.
- (2) काश्मीर कार्यवाहीतील हवाईसेनेची भूमिका सांगा.
- (3) खेमकरणच्या लढाईचे वर्णन करा.
- (4) 1971च्या युद्धातील नौदलाची भूमिका स्पष्ट करा.

D.S. G-3 (C) : Industrial Security

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

- N.B. :-** (i) All questions are compulsory.
(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer in **20** words each (any *ten*) : [20]
- (1) Define Industrial Security.
 - (2) What is the power of arrest ?
 - (3) What is Bailable crimes ?
 - (4) What is illegal trespassing ?
 - (5) What are the types of evidence ?
 - (6) What is Roping ?
 - (7) State the meaning of security lighting.
 - (8) What is control room ?
 - (9) State any *two* sub-divisions of security department.
 - (10) What is fire ?
 - (11) What are the types of fire ?
 - (12) State any *two* types of First Aid.
 - (13) What is Water pollution ?

2. Answer in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) Write a note on "Indian Penal Code."
- (2) What are the basic principles of security ?
- (3) Write a note on "main gate".
- (4) Write a note on "First-aid box".

3. Answer in **150** words each (any *two*) : [20]

- (1) Describe in brief criminal crimes and preventive measures of it.
- (2) Describe in brief Terrorism.
- (3) State the causes and preventive measures of fire.
- (4) State the duties of security inspector.

4. Answer in **300** words each (any *two*) : [30]

- (1) State the role of security department near main gate.
- (2) Describe the causes and solution of sound pollution.
- (3) Describe in brief various types of first-aid.
- (4) Describe in brief fundamental rights.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. प्रत्येकी **20** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही द्वा) : [20]

- (1) औद्योगीक सुरक्षेची व्याख्या द्या.
- (2) अटक करण्याचा अधिकार म्हणजे काय ?
- (3) जामीनपात्र गुन्हे म्हणजे काय ?
- (4) अनधिकृत प्रवेश म्हणजे काय ?
- (5) पुराव्याचे प्रकार कोणते ?
- (6) रोपिंग म्हणजे काय ?
- (7) सुरक्षा प्रकाश व्यवस्थेचा अर्थ सांगा.
- (8) नियंत्रण कक्ष म्हणजे काय ?
- (9) सुरक्षा विभागातील कोणतेही दोन उप-प्रकार सांगा.
- (10) आग म्हणजे काय ?
- (11) आगीचे प्रकार कोणते ?
- (12) प्रथमोपचाराचे कोणतेही दोन प्रकार सांगा.
- (13) जल प्रदुषण म्हणजे काय ?

2. प्रत्येकी **50** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) “भारतीय दंड संहिता” यावर टिप लिहा.
- (2) सुरक्षेची मुलभूत तत्वे कोणती ?
- (3) “मुख्य प्रवेश द्वार” यावर टिपण तयार करा.
- (4) प्रथमोपचार पेटी यावर टिप लिहा.

3. प्रत्येकी 150 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

- (1) फौजदारी स्वरूपाचे गुन्हे व ते टाळण्यासाठी केले जाणारे प्रतिबंधात्मक उपाय विशद करा.
- (2) दहशतवादाचे थोडक्यात वर्णन करा.
- (3) आगीची कारणे व प्रतिबंधात्मक उपाय सांगा.
- (4) सुरक्षा निरक्षकाची कर्तव्ये सांगा.

4. प्रत्येकी 300 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [30]

- (1) सुरक्षा विभागाची मुख्य प्रवेशद्वारा जवळील भूमिका सांगा.
- (2) ध्वनी प्रदूषणाची कारणे व उपाय विशद करा.
- (3) प्रथमोपचाराचे वेगवेगळे प्रकार विशद करा.
- (4) मुलभूत अधिकारांचे थोडक्यात वर्णन करा.

Total No. of Questions—4+4+4]

[Total No. of Printed Pages—8+4

[3601]-357

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

D. S. : S-3 (A) Defence Production in India

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer in 20 words each (any ten) : [20]

- (1) State any two problems of arms production in the third world.
- (2) How many ordnance factories were there in India at the time of partition ?
- (3) In which year did India declare her first five year Defence Plan ?
- (4) Where is Bharat Earth Movers Ltd. situated ?
- (5) What was the defence budget during the financial year 2008-2009 ?
- (6) Where is the Headquarters of B.E.L. located ?
- (7) What is L.D.C. ?
- (8) Write the full form of D.R.D.O.
- (9) When was Mishra Dhatu Nigam Ltd. established ?
- (10) What is Development ?
- (11) Where is the National Aerospace Laboratory being located ?
- (12) Write the full form of D.P.S.U.
- (13) When was Mazagaon Dockyard Ltd. established ?

P.T.O.

[10]

2. Answer in 50 words each (any two) :

- (1) Explain the concept of Defence.
- (2) State the objectives of Praga Tools Ltd.
- (3) What are the vehicles to economic change ?
- (4) State the electronic requirements of Defence forces ?

[20]

3. Answer in 150 words each (any two) :

- (1) Contrast between Defence and Development.
- (2) State the Industrial Policy of the Indian Government in 1948.
- (3) State the contribution of private sector in Defence Production in India.
- (4) Evaluate the contribution of Mazagaon Dockyard Ltd. to the Indian Navy.

[30]

4. Answer in 300 words each (any two) :

- (1) State the problems of the foreign collaboration in defence production ?
- (2) Explain the development of weapons and ordnance in India.
- (3) Explain the growth in Defence Industry after 1962 in India.
- (4) Explain the role of Defence Research and Development Organisation in Defence Production.

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

- सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
(iii) संदर्भसाठी मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. प्रत्येकी 20 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) : [20]

- (1) तिसऱ्या जगातील राष्ट्रांच्या शस्त्रास्त्र उत्पादनाच्या कोणत्याही दोन समस्या सांगा.
- (2) स्वातंत्र्यप्राप्तीच्या वेळी भारतात किती ऑर्डनन्स फॅक्टरीज होत्या ?
- (3) संरक्षणाची पहिली पंचवार्षिक योजना भारताने कोणत्या वर्षी घोषित केली ?
- (4) भारत अर्थ मुक्ह्य संघर्ष कोठे आहे ?
- (5) 2008-2009 या आर्थिक वर्षात भारताचे संरक्षण अंदाजपत्रक किती होते ?
- (6) बी. ई. एल. चे मुख्य कार्यालय कोठे आहे ?
- (7) एल. डी. सी. म्हणजे काय ?
- (8) डी. आर. डी. ओ. चे विस्तारीत रूप लिहा.
- (9) मिश्र धातु निगम लि. ची स्थापना केंव्हा झाली ?
- (10) 'विकास' म्हणजे काय ?
- (11) नॅशनल एरोस्पेश लॅंबोरोटरी कोठे आहे ?
- (12) डि. पी. एस. यु. चे विस्तारीत रूप लिहा.
- (13) माझगाव डॉक्यार्ड लि. ची स्थापना केंव्हा झाली ?

2. प्रत्येकी 50 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) संरक्षणाची संकल्पना स्पष्ट करा.
- (2) प्रागा टुल्स ली. ची उद्दिष्टे सांगा.
- (3) आर्थिक बदलाची साधने कोणती ?
- (4) इलेक्ट्रॉनिक्स क्षेत्रातील संरक्षण दलाच्या गरजा सांगा.

3. प्रत्येकी 150 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

- (1) संरक्षण आणि विकास यातील फरक स्पष्ट करा.
- (2) इ. स. 1948 मधील भारत सरकारचे औद्योगीक धोरण सांगा.
- (3) भारतातील खाजगी क्षेत्रातील उद्योगांनी संरक्षण उत्पादनात केलेले योगदान सांगा.
- (4) माझगाव डॉक्यार्ड ली. ने भारतीय नाविक दलासाठी केलेल्या योगदानाचे मूल्यमापन करा.

4. प्रत्येकी 300 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [30]

- (1) संरक्षण उत्पादनातील परकीय सहयोगाच्या समस्या सांगा.
- (2) भारतातील शास्त्रास्त्रे आणि दारूगोला यांचा विकास स्पष्ट करा.
- (3) इ. स. 1962 नंतर भारतातील संरक्षण उद्योगाची झालेली वाढ स्पष्ट करा.
- (4) संरक्षण, संशोधन व विकास संघटनेची संरक्षण उत्पादनातील भूमिका स्पष्ट करा.

D. S. : S-3 (B)—Defence Economics

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

- N.B. :-** (i) All questions are compulsory.
(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer in 20 words each (any ten) : [20]
- (1) What was defence budget of India during the financial year 2008-2009 ?
 - (2) What is war potential ?
 - (3) State any two names of strategic minerals.
 - (4) Write any two kinds of loans.
 - (5) State the financial year of India.
 - (6) When is the defence budget presented in the Parliament ?
 - (7) What is Development ?
 - (8) Define Economic Warfare.
 - (9) In which year was first five year defence plan implemented ?
 - (10) What is price control ?
 - (11) What is real cost of War ?
 - (12) Which economic system adopted by India ?
 - (13) What is War Finance ?

2. Answer in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) State the importance of strategic minerals.
- (2) State the importance of Defence.
- (3) Write a note on "Defence Budget".
- (4) State the objectives of economic warfare.

3. Answer in **150** words each (any *two*) : [20]

- (1) Explain the importance of price control and rationing in wartime.
- (2) Describe the effects of war on economic structure.
- (3) Explain the problems of measuring the real cost of war.
- (4) Discuss the sources of war finance.

4. Answer in **300** words each (any *two*) : [30]

- (1) Discuss "Defence and development are co-related to each other".
- (2) Analyse the defence expenditure of India from 1947 to update.
- (3) Explain the problems of wartime economy.
- (4) Describe the determinants of war potential.

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

- सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
(iii) संदर्भासाठी मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. प्रत्येकी 20 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) : [20]

- (1) इ. स. 2008-2009 या आर्थिक वर्षात भारताचे संरक्षण अंदाजपत्रक किती होते ?
- (2) युद्ध क्षमता म्हणजे काय ?
- (3) कोणत्याही दोन सामरिक खनिजांची नावे सांगा.
- (4) कर्जाचे कोणतेही दोन प्रकार लिहा.
- (5) भारताचे आर्थिक वर्ष सांगा.
- (6) संरक्षण अंदाजपत्रक संसदेला केंव्हा सादर केले जाते ?
- (7) विकास म्हणजे काय ?
- (8) आर्थिक युद्धपद्धतीची व्याख्या द्या.
- (9) संरक्षणाची पहिली पंचवार्षिक योजना कोणत्या वर्षी अंमलात आणली होती ?
- (10) किंमत नियंत्रण म्हणजे काय ?
- (11) युद्धाची वास्तविक किंमत म्हणजे काय ?
- (12) भारताने कोणती अर्थव्यवस्था स्वीकारली आहे ?
- (13) युद्ध वित्त म्हणजे काय ?

2. प्रत्येकी 50 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) :

[10]

- (1) सामरिक खनिजांचे महत्व सांगा.
- (2) संरक्षणाचे महत्व सांगा.
- (3) 'संरक्षण अंदाजपत्रक' यावर टिप्पणी तयार करा.
- (4) आर्थिक युद्धपद्धतीची उद्दिष्टे सांगा.

3. प्रत्येकी 150 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) :

[20]

- (1) किंमत नियंत्रण व रेशानिंग यांचे युद्धकाळीन महत्व स्पष्ट करा.
- (2) युद्धाचे आर्थिक संरचनेवरील परिणाम विशद करा.
- (3) युद्धाच्या वास्तविक किंमतीच्या मुल्यांकनातील समस्या स्पष्ट करा.
- (4) युद्धासाठी पैसा उभारण्याच्या साधनांवर चर्चा करा.

4. प्रत्येकी 300 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) :

[30]

- (1) "संरक्षण व विकास परस्पर पुरक आहे." चर्चा करा.
- (2) इ. स. 1947 पासून आजपर्यंतच्या भारताच्या संरक्षण खर्चाचे विश्लेषण करा.
- (3) युद्धकालीन अर्थव्यवस्थेच्या समस्या स्पष्ट करा.
- (4) युद्धाची क्षमता निर्धारीत करणाऱ्या घटकांचे वर्णन करा.

D. S. : S-3 (C)—Research Methodology—I

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

- N.B. :**— (i) All questions are compulsory.
(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer in 20 words each (any ten) : [20]

- (1) Why is Hypothesis necessary ?
- (2) Define 'Primary Data'.
- (3) Write the long form of I.C.H.R.
- (4) What do you mean by Bibliography ?
- (5) Write the steps in research.
- (6) What do you understand by Social Research ?
- (7) What is Social Investigation ?
- (8) Define "Hypothesis".
- (9) Where is the main office of U.G.C. situated ?
- (10) What do you mean by Interpretation of Data ?
- (11) State the meaning of Pure Research.
- (12) Write the meaning of Research.
- (13) Define "Secondary Data".

2. Answer in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) Write any *two* example of foot notes.
- (2) Explain in brief “Funding agencies of research” in India.
- (3) Write a few lines on “Scientific Research”.
- (4) Explain the necessity of Research Design.

3. Answer in **150** words each (any *two*) : [20]

- (1) Explain the significance of “Field Trip” in the process of Research.
- (2) Evaluate the significance of Research for social well being and National Development.
- (3) State the types of Hypothesis and explain any *one* of them.
- (4) Distinguish between Research and Invention.

4. Answer in **300** words each (any *two*) : [30]

- (1) State the meaning of chapterization and prepare the chapterization on the topic “Turmoil in Afghanistan and Its Relevance to Asian Security”.
- (2) Explain in detail various stages of Research Report Writing.
- (3) Write a note on “Primary Sources”.
- (4) Highlight on the significance of observation in the Process of Research.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

- सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
(ii) उजवीकडील अंक गुण दर्शवितात.

1. प्रत्येकी 20 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) : [20]

- (1) गृहीतके का आवश्यक असतात ?
- (2) प्राथमिक साधनेची व्याख्या द्या.
- (3) आय. सी. एच. आर. चे पूर्ण स्वरूप लिहा.
- (4) संदर्भसूची म्हणजे काय ?
- (5) संशोधनाचे टप्पे नमूद करा.
- (6) सामाजिक संशोधन म्हणजे काय ?
- (7) सोशल इन्हेस्टीगेशन म्हणजे काय ?
- (8) गृहीतके व्याख्या द्या.
- (9) यु. जी. सी. चे प्रमुख कार्यालय कोठे आहे ?
- (10) इन्टरप्रिटेशन ऑफ डाटा म्हणजे काय ?
- (11) प्युअर रिसर्च म्हणजे काय ?
- (12) संशोधन म्हणजे काय ?
- (13) दुर्घाट साधने व्याख्या द्या.

2. प्रत्येकी 50 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) फुटनोट्सचे दोन उदाहरणे नमूद करा.
- (2) भारतातील “संशोधनास निधी देणाऱ्या संस्था”—थोडक्यात लिहा.
- (3) “वैज्ञानिक संशोधन”—थोडक्यात लिहा.
- (4) संशोधन आराखड्याची आवश्यकता स्पष्ट करा.

3. प्रत्येकी 150 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

- (1) संशोधन प्रक्रीयेतील फिल्ड ट्रीपचे महत्व स्पष्ट करा.
- (2) सामाजिक कल्याण व राष्ट्रीय विकासाच्या संदर्भात संशोधनाच्या महत्वाचे मूल्यमापन करा.
- (3) गृहीतकांचे प्रकार नमूद करून त्यापैकी कोणताही एका प्रकार स्पष्ट करा.
- (4) संशोधन आणि शोध यातील भेद स्पष्ट करा.

4. प्रत्येकी 300 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [30]

- (1) प्रकरणांची रूपरेषा म्हणजे काय ? “अफगाणिस्तानातील अस्थीरता व त्याचा आशियायी सुरक्षेसी संबंध”— ह्या शीर्षकाच्या संशोधन अहवाळासाठी प्रकरणांची रूपरेषा तयार करा.
- (2) संशोधन अहवाल लिखाणाचे विविध टप्पे सविस्तर स्पष्ट करा.
- (3) ‘प्राथमिक साधने’ यावर टिप्पणी लिहा.
- (4) संशोधन प्रक्रियेतील निरीक्षणाचे महत्व यावर प्रकाशझोत टाका.

Total No. of Questions—4+4+4]

[Total No. of Printed Pages—8+4

[3601]-358

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

**D.S. S-4 (A) : Defence Organisation in India
(2004 PATTERN)**

Time : Three Hours Maximum Marks : 80

- N.B. :**— (i) All questions are compulsory.
(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer in 20 words each (any ten) : [20]
(1) Give the names of principles of Defence Organisation.
(2) What is the rank of chief of Naval Staff ?
(3) Give any four names of Bomber Air Crafts of Indian Air force.
(4) Write the long form of M.I.
(5) Where is the Naval H.Q. being located ?
(6) Who is the Chief of Defence Ministry ?
(7) What do you mean by Intelligence ?
(8) At present who is the Chief of Armed Forces ?
(9) State any four names of Destroyers.
(10) How many commands are there in Indian Air Force ?
(11) When did N.C.C. come into existence ?
(12) What is the rank of the Deputy Chief of Naval Staff ?
(13) What is the role of A.S.C. ?

P.T.O.

2. Answer in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) State the limitations of Infantry.
- (2) Write a note on Aircraft Carrier.
- (3) What are the functions of A.O.C. in peace time.
- (4) Write a note on 'Chiefs of Staff Committee.'

3. Answer in **150** words each (any *two*) : [20]

- (1) Explain the Higher Defence Organisation in India.
- (2) Trace the growth of Indian Air Force since 1947.
- (3) Explain the characteristics, role and limitations of Artillery.
- (4) Describe the importance and role of Intelligence.

4. Answer in **300** words each (any *two*) : [30]

- (1) Explain the characteristics, role and limitations of Engineers.
- (2) Describe the relation between Parliament and Armed Forces.
- (3) Explain in detail the role of various Agencies of Intelligence Organisation.
- (4) Explain with the help of chart the Organisation of Army H.Q.

(मराठी रूपांतर)

बेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

- सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
(iii) संदर्भासाठी मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. प्रत्येकी 20 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) : [20]

- (1) लष्करी संघटनेच्या तत्वांची नावे सांगा.
- (2) नौदल प्रमुखाचा हुद्दा कोणता ?
- (3) भारतीय वायूसेनेतील बॉम्बर्स विमानांची नावे सांगा.
- (4) एम्. आय्. (M.I.) चे विस्तारीत रूप लिहा.
- (5) नौदलाचे मुख्य कार्यालय कोठे आहे ?
- (6) संरक्षण मंत्रालयाचा प्रमुख कोण असतो ?
- (7) शत्रूविषयक ज्ञानाविषयी आपणांस काय माहिती आहे ?
- (8) सध्या सशस्त्र दलाचे प्रमुख कोण आहेत ?
- (9) डिस्ट्रायर्सची कोणतीही चार नावें सांगा.
- (10) भारतीय हवाई दलात किती कमांडस् आहेत ?
- (11) एन्. सी. सी. ची स्थापना केव्हा झाली ?
- (12) नौदलातील डेप्युटी नौदल प्रमुखाचा हुद्दा कोणता ?
- (13) अ. एस्. सी. कार्य कोणते ?

2. प्रत्येकी 50 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) पायदलाच्या मर्यादा सांगा.
- (2) 'लढाऊ जहाज' यावर टिपण लिहा.
- (3) अे. ओ. सी. चे शांतताकाळीतील कार्य कोणते ते सांगा.
- (4) 'सेनाध्यक्ष समिती' वर टिप लिहा.

3. प्रत्येकी 150 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

- (1) भारताची उच्चस्तरीय संरक्षण संघटना स्पष्ट करा.
- (2) भारतीय हवाईदलाचा 1947 पासूनच्या विकासाचा आढावा घ्या.
- (3) तोपखान्याची वैशिष्टे, कार्ये आणि मर्यादा स्पष्ट करा.
- (4) शत्रूविषयक ज्ञानाचे कार्य आणि महत्त्व विशद करा.

4. प्रत्येकी 300 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [30]

- (1) अभियांत्रिकी दलाची वैशिष्टे, कार्य आणि मर्यादा स्पष्ट करा.
- (2) पार्लमेंट आणि सशस्त्रदल यांचेतील संबंधाचे वर्णन करा.
- (3) गुप्तहेर संघटनेतील विविध एजन्सीचे कार्य सविस्तर स्पष्ट करा.
- (4) आराखड्याच्या साह्याने स्थलसेना प्रमुख कार्यालयाची संघटना स्पष्ट करा.

D.S. S-4 (B) : India and Her Neighbours

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

- N.B. :-** (i) All questions are compulsory.
(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer in 20 words each (any ten) : [20]

- (1) Define National Power.
- (2) Which treaty was signed after 1971 war ?
- (3) When did the 1965 war begin ?
- (4) What is Geostrategy ?
- (5) When did Bangladesh become independence ?
- (6) State any two names of natural resources.
- (7) In which year was Panchsheel Treaty signed ?
- (8) Write the full form of SAARC ?
- (9) When did India grant Asylum to Dalai Lama ?
- (10) State the location of Afghanistan.
- (11) Which Indian state belongs to MacMahon Line ?
- (12) State the location of Bhutan ?
- (13) In which year was Indo-Nepal Friendship treaty signed ?

2. Answer in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) What are the problems of SAARC ?
- (2) Write a note on 'MacMahon Line'.
- (3) State the significance of Bhutan.
- (4) What are the causes of Kargil Operation ?

3. Answer in **150** words each (any *two*) : [20]

- (1) State the Tibet problem.
- (2) Explain the ethnic problem in Sri Lanka.
- (3) Explain India's role in SAARC.
- (4) Explain the issues in Indo-Bangladesh Relations.

4. Answer in **300** words each (any *two*) : [30]

- (1) Evaluate the Indo-Pakistan relations with special reference to "Kashmir Issue".
- (2) Describe the elements of Indian National Power.
- (3) Explain the historical relations between India and Myanmar.
- (4) Describe the India-Afghanistan relations since 1990.

(मराठी रूपांतर)

बळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. प्रत्येकी 20 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) :

[20]

- (1) राष्ट्रीय शक्तीची व्याख्या द्या.
- (2) 1971च्या युद्धानंतर कोणता करार करण्यात आला ?
- (3) 1965चे युद्ध केंव्हा सुरु झाले ?
- (4) भू-युद्धनीति म्हणजे काय ?
- (5) बांगलादेश स्वतंत्र केंव्हा झाला ?
- (6) कोणत्याही दोन नैसर्गिक साधनांची नांवे सांगा.
- (7) पंचशिल करार कोणत्या वर्षी अस्तित्वात आला ?
- (8) SAARC चे विस्तारीत रूप लिहा.
- (9) भारताने दलाई लामाला राजकीय आश्रय कधी दिला ?
- (10) अफगाणिस्तानचे स्थान सांगा.
- (11) मँकमोहन रेषा भारताच्या कोणत्या राज्याशी संलग्न आहे ?
- (12) भूतानचे स्थान सांगा.
- (13) भारत-नेपाल यांच्यात मित्रत्वाचा करार कोणत्या वर्षी झाला ?

2. प्रत्येकी 50 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) सार्कच्या समस्या कोणत्या ?
- (2) मँकमोहन रेषेवर टिपण लिहा.
- (3) भूतानचे महत्व सांगा.
- (4) कारगील कार्यवाहीची कारणे कोणती ?

3. प्रत्येकी 150 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

- (1) तिबेट समस्या सांगा.
- (2) श्रीलंकेतील वांशिक समस्या स्पष्ट करा.
- (3) सार्कमधील भारताची भूमिका स्पष्ट करा.
- (4) भारत-बांगलादेश संबंधातील समस्या स्पष्ट करा.

4. प्रत्येकी 300 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [30]

- (1) 'काश्मीर प्रश्नांचा' संदर्भ देऊन भारत-पाकिस्तान संबंधाचे मुल्यमापन करा.
- (2) भारताच्या राष्ट्रीय सामर्थ्याच्या घटकांचे वर्णन करा.
- (3) भारत आणि म्यानमार यांच्यातील ऐतिहासिक संबंध स्पष्ट करा.
- (4) 1990 नंतरचे भारत-अफगाणिस्तान संबंधाचे वर्णन करा.

**D.S. S-4 (C) : Role of Science and Technology in
National Security**

Time : Three Hours **Maximum Marks : 80**

N.B. :- (i) All questions are compulsory.
(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer in **20** words each (any *ten*) : [20]
- (1) Define "National Security".
 - (2) What do you mean by "Military Technology".
 - (3) Who led the foundation of India's Nuclear Programme.
 - (4) When and where did the Industrial Revolution take place ?
 - (5) Define "Bio-technology".
 - (6) State the meaning of "Dual Technology".
 - (7) Define "Material Science".
 - (8) What do you mean by Mass Production ?
 - (9) State any *two* names of Indian Satellite.
 - (10) What do you understand by Information Technology ?
 - (11) Where is the H.Q. of ISRO situated ?
 - (12) What do you mean by Blitz Krieg Technique ?
 - (13) Define "Tactics".

2. Answer in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) What do you understand by INSAT ?
- (2) Write few lines on India's First Nuclear Test.
- (3) What do you mean by "RMA" ?
- (4) Explain in brief "Artificial Intelligence".

3. Answer in **150** words each (any *two*) : [20]

- (1) What were the socio-economic implications of Industrial Revolution on contemporary society ?
- (2) Write the effects of Military Technology on Naval Warfare during World War I.
- (3) Explain the India's achievements in Space Programme.
- (4) How would you like to establish the relationship between Transportation and Security.

4. Answer in **300** words each (any *two*) : [30]

- (1) Describe the role of Communication and Information Technology in Modern Warfare.
- (2) Explain the various uses of Bio-technology with special reference to the security.
- (3) Explain the contribution of Science and Technology in National Development.
- (4) Highlight on the problems of "Transfer of Technology."

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
(ii) उजवीकडील अंक गुण दर्शवितात.

1. प्रत्येकी 20 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) : [20]

- (1) “राष्ट्रीय सुरक्षा” व्याख्या द्या.
- (2) लष्करी तंत्रज्ञान म्हणजे काय ?
- (3) भारताच्या अणुकार्यक्रमाचा पाया कोणी रचला ?
- (4) औद्योगिकक्रांती केंव्हा व कोठे झाली होती ?
- (5) जैविक तंत्रज्ञान व्याख्या द्या..
- (6) द्वी-उपयुक्तता तंत्रज्ञानाचा अर्थ लिहा.
- (7) मटेरियल सायन्स “व्याख्या द्या”.
- (8) मास प्रॉडक्शन म्हणजे काय ?
- (9) भारताच्या कोणत्याही दोन उपग्रहांची नावे द्या:
- (10) माहिती तंत्रज्ञान म्हणजे काय ?
- (11) भारतीय अवकाश संशोधन संघटनेचे प्रमुख कार्यालय कोठे आहे ?
- (12) ब्लीट्रूक्रिज तंत्र म्हणजे काय ?
- (13) टॅक्टीस व्याख्या द्या.

2. प्रत्येकी 50 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) इनसॅट म्हणजे काय ?
- (2) “भारताची पहीली अणुचाचणी”— थोडक्यात लिहा.
- (3) आर. एम. ए. म्हणजे काय ?
- (4) आर्टीफीशियल इन्टेलीजन्स थोडक्यात स्पष्ट करा.

3. प्रत्येकी 150 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

- (1) औद्योगिक क्रांतीमुळे तत्कालीन समाजावर कोणकोणते सामाजिक व आर्थिक परिणाम झालेत ?
- (2) पहिल्या महायुद्धात लष्करी तंत्रज्ञानाचे नाविक युद्धपद्धतीवर कोणकोणते परिणाम झालेत ?
- (3) 'अवकाश कार्यक्रमात भारताने कोलेली प्रगती'—स्पष्ट करा.
- (4) वाहतूक व सुरक्षा यातील संबंध कशा प्रकारे आपण स्पष्ट कराल ?

4. प्रत्येकी 300 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [30]

- (1) आधुनिक युद्धातील माहिती तंत्रज्ञान व संपर्क यंत्रणेच्या भूमिकेचे वर्णन करा.
- (2) सुरक्षेचा विशेष संदर्भ देऊन जैविक तंत्रज्ञानाचे विविध उपयोग स्पष्ट करा.
- (3) राष्ट्रीय विकासात तंत्रज्ञान आणि विज्ञानाचे योगदान स्पष्ट करा.
- (4) तंत्रज्ञान हस्तांतर करतांना उद्भवणाऱ्या समस्यांवर प्रकाश झोत टाका.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4

[3601]-359

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

SOCIAL WORK (G-3)

(i) Introduction to Youth Welfare

(ii) Introduction to Rural and Urban Welfare

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any ten questions in 20 words each : [20]

- (1) Give the definition of youth.
- (2) Explain needs of youth.
- (3) Explain any two problems of tribal youth.
- (4) Explain the concept of rural welfare.
- (5) Explain the basic needs of rural communities.
- (6) Explain the meaning of sex education.
- (7) Explain the challenges before the youth.
- (8) Explain the problems of urban slums.
- (9) Explain the meaning of welfare.
- (10) Explain the problems of unmarried youth.
- (11) Explain the problems of mentally handicapped youth.
- (12) Give the definition of adolescence.
- (13) Explain the importance of vocational training.

P.T.O.

2. Answer any *two* questions in **50** words each : [10]
- (1) Discuss the problems of single youth.
 - (2) State the problems of tribal communities.
 - (3) Explain the social problems of youth.
 - (4) Discuss various bad habits among the youth.
3. Answer any *two* questions in **150** words each : [20]
- (1) Write an essay on "Importance of Sex Education to Youth".
 - (2) Write an essay on "Urban Welfare".
 - (3) Discuss various programmes implemented by Mahila Mandals in Maharashtra.
 - (4) Explain the role of youth in protection of environment.
4. Answer any *two* questions in **300** words each : [30]
- (1) Discuss "Importance of pre-marital guidance to youth".
 - (2) Explain the provisions made by the Government for the welfare of handicapped youth.
 - (3) Write an essay on "Problems of Backward class youth and the Government Schemes for their welfare".
 - (4) Discuss "various functions of Youth Clubs".

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
(iii) मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका ग्राह्य धरावी.

1. कोणत्याही **दहा** प्रश्नांची प्रत्येकी **20** शब्दांत उत्तरे लिहा : [20]
- (1) युवक याची व्याख्या करा.

- (2) युवकांच्या गरजा विशद करा.
- (3) आदिवासी युवकाच्या कोणत्याही **दोन** समस्या विशद करा.
- (4) ग्रामीण कल्याण याची संकल्पना स्पष्ट करा.
- (5) ग्रामीण समुदायांच्या मुलभूत गरजा विशद करा.
- (6) लैंगीक शिक्षण याचा अर्थ विशद करा.
- (7) युवका पूढील आव्हाने विशद करा.
- (8) नागरी झोपडपट्ट्यांच्या समस्या विशद करा.
- (9) कल्याण या शब्दाचा अर्थ स्पष्ट करा.
- (10) अविवाहीत युवकांच्या समस्या विशद करा.
- (11) मानसिकदृष्ट्या अपेंग युवकांच्या समस्या विशद करा.
- (12) पौगंडावस्था याची व्याख्या करा.
- (13) व्यावसायीक प्रशिक्षणाचे महत्व विशद करा.

2. कोणत्याही दोन प्रश्नांची प्रत्येकी **50 शब्दांत उत्तरे लिहा :** [10]

- (1) एकाकी रहाणाऱ्या युवकांच्या (single youth) समस्यांची चर्चा करा.
- (2) आदिवासी समुदायांच्या समस्या विशद करा.
- (3) युवकांच्या सामाजिक समस्या विशद करा.
- (4) युवकांमध्ये असलेल्या विविध वायीट सवयी चर्चा करा.

3. कोणत्याही दोन प्रश्नांची प्रत्येकी **150 शब्दांत उत्तरे लिहा :** [20]

- (1) युवकांसाठी लैंगीक शिक्षणाचे महत्व यावर निबंध लिहा.
- (2) “नागरी कल्याण” यावर निबंध लिहा.
- (3) “महाराष्ट्रातील महिला मंडळानी राबविलीले विविध कार्यक्रम”—चर्चा करा.
- (4) पर्यावरणाचे संरक्षण करण्यासाठी युवकांची भूमिका विशद करा.

4. कोणत्याही दोन प्रश्नांची प्रत्येकी **300** शब्दांत उत्तरे लिहा : [30]

- (1) युवकांसाठी विवाहपूर्व मार्गदर्शनाचे महत्व यावर चर्चा करा.
- (2) अपंग युवकांच्या कल्याणसाठी शासनाने केलेल्या तरतुदी विशद करा.
- (3) “मागासवर्गीय युवकांच्या समस्या आणि त्यांच्या कल्याणासाठी असलेल्या शासकीय योजना” यावर निबंध लिहा.
- (4) तस्रण मंडाळांचे विविध कार्य यावर चर्चा करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4

[3601]-361

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

COMMERCE (General)

(Business Management)

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in 20 words each (any ten) : [20]

- (1) Define the term 'Business'.
- (2) What is Science ?
- (3) Define the term 'Management'.
- (4) What is Planning ?
- (5) What is Decision ?
- (6) Define the term 'Communication'.
- (7) What is Control ?
- (8) What is 'Free rein leadership' ?
- (9) What is 'Budgetary Control' ?
- (10) What is Organisation ?
- (11) State the meaning of Co-operation.
- (12) What is 'Trade' ?
- (13) Define the term 'Commerce'.

P.T.O.

2. Answer the following questions in 50 words each (any two) : [10]

- (a) State the characteristics of Line Organisation.
- (b) Explain the importance of Direction.
- (c) Explain the need of Co-ordination.
- (d) Explain the importance of Communication.

3. Answer the following questions in 150 words each (any two) : [20]

- (a) Explain the types of Delegation.
- (b) Discuss Management as a Science.
- (c) Explain McGregor's X Theory.
- (d) Explain the steps in Controlling.
- (e) Explain the Situational Theory (Leadership).

4. Answer the following questions in 300 words each (any two) : [30]

- (1) Total Quality Management. Discuss.
- (2) Distinguish between Co-operation and Co-ordination.
- (3) Explain the advantages and disadvantages of Autocratic Leadership.
- (4) Explain the types of decisions.
- (5) Explain the steps in Planning.

(मराठी रूपांतर)

एकूण गुण : 80

वेळ : तीन तास

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची 20 शब्दांत प्रत्येकी द्या (कोणतेही दहा) : [20]

- (1) 'व्यवसाय' या संज्ञेची व्याख्या द्या.
- (2) 'शास्त्र' म्हणजे काय ?

- (3) 'व्यवस्थापन' या संज्ञेची व्याख्या द्या.
- (4) 'नियोजन' म्हणजे काय ?
- (5) 'निर्णय' म्हणजे काय ?
- (6) 'संदेशावहन' या संज्ञेची व्याख्या द्या.
- (7) 'नियंत्रण' म्हणजे काय ?
- (8) 'स्वैर नेतृत्व' म्हणजे काय ?
- (9) 'अंदाजपत्रकीय नियंत्रण' म्हणजे काय ?
- (10) 'संघटन' म्हणजे काय ?
- (11) 'सहकार' संज्ञेचा अर्थ सांगा.
- (12) 'व्यापार' म्हणजे काय ?
- (13) 'वाणिज्य' ह्या संज्ञेची व्याख्या द्या.
2. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]
- (अ) रेखा संघटनेची वैशिष्ट्ये सांगा.
- (ब) निर्देशनाचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- (क) समन्वयाची आवश्यकता स्पष्ट करा.
- (ड) संदेशावहनाचे महत्त्व स्पष्ट करा.
3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **150** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [20]
- (अ) अधिकार प्रदानाचे प्रकार स्पष्ट करा.
- (ब) 'व्यवस्थापन एक शास्त्र'—चर्चा करा.
- (क) 'मॅक्ग्रेगरचा' 'क्ष' सिद्धान्त स्पष्ट करा.
- (ड) नियंत्रणाच्या अवस्था स्पष्ट करा.
- (इ) परिस्थितीजन्य नेतृत्व सिद्धान्त स्पष्ट करा.

4. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **300** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [30]

- (1) संपूर्ण गुणवत्ता व्यवस्थापन—चर्चा करा.
- (2) सहकार आणि समन्वय यातील फरक स्पष्ट करा.
- (3) हुक्मशाही नेतृत्वाचे फायदे-तोटे स्पष्ट करा.
- (4) निर्णयांचे प्रकार स्पष्ट करा.
- (5) नियोजन प्रक्रियेतील अवस्था स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—**4+4**]

[Total No. of Printed Pages—**8**

[3601]-362

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

EDUCATION (G-3)

(Educational Psychology)

(NEW COURSE)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in 20 words each (any ten) : [20]

- (1) What is Globalisation ?
- (2) What are the *three* aspects of discipline ?
- (3) Write the meaning of indiscipline.
- (4) What is Individual Differences ?
- (5) What is Perception ?
- (6) Write the meaning of creative imagination.
- (7) Write the meaning of educational guidance.
- (8) What do you mean by demonstration method ?
- (9) Write the *two* examples of natural disaster.
- (10) What do you mean by mental conflicts ?
- (11) What is concept ?
- (12) What is autonomy of the Universities ?
- (13) Write the meaning of social discipline.

P.T.O.

- 2.** Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]
- (1) Explain the challenges in front of Higher Education.
 - (2) Write the educational importance of Image.
 - (3) Write the ways for Good Mental Health.
 - (4) Explain the causes of Riots.
- 3.** Answer the following questions in **150** words each (any *two*) : [20]
- (1) What is the concept of Personality ? Explain the factors influencing on development of personality.
 - (2) What is Action research ? Explain the importance of Action research.
 - (3) Explain the nature, educational importance and limitations of project method.
 - (4) What is Perception ? Explain the educational importance of perception.
- 4.** Answer the following questions in **300** words each (any *two*) : [30]
- (1) What is imagination ? What are the types of imagination ? Explain the educational importance of imagination.
 - (2) What is Counselling ? Explain educational importance of counselling.
 - (3) What do you mean by Guidance ? Explain the need and importance of Guidance.
 - (4) Explain in detail the nature, merits and limitations of Discussion method.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

- सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
(iii) संदर्भासाठी मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 20 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) : [20]

- (1) जागतीकीकरण म्हणजे काय ?
- (2) शिस्तीचे तीन पैलू कोणते ?
- (3) बेशिस्तीचा अर्थ लिहा.
- (4) व्यक्तिभेद म्हणजे काय ?
- (5) अवबोध म्हणजे काय ?
- (6) सृजनात्मक कल्पनाचा अर्थ लिहा.
- (7) शैक्षणिक मार्गदर्शनाचा अर्थ लिहा.
- (8) दिग्दर्शन पद्धती म्हणजे काय ?
- (9) नैसर्गिक आपत्तीची दोन उदाहरणे लिहा.
- (10) मानसिक संघर्ष म्हणजे काय ?
- (11) संबोध म्हणजे काय ?
- (12) विद्यापीठाची स्वायतत्त्व म्हणजे काय ?
- (13) सामाजिक शिस्तीचा अर्थ लिहा.

2. खालीलपैकी कोणतीही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांत लिहा : [10]

- (1) उच्चशिक्षणापुढील आहाने स्पष्ट करा.
- (2) प्रतिमाचे शैक्षणिक महत्व लिहा.
- (3) चांगला मानसिक आरोग्य संरक्षणाचे मार्ग लिहा.
- (4) दंगलीची कारणे स्पष्ट करा.

3. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 150 शब्दांत लिहा : [20]

- (1) व्यक्तिमत्वाची संकल्पना कोणती ? व्यक्तिमत्व विकासावर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा.
- (2) कृती संशोधन म्हणजे काय ? कृती संशोधनाचे शैक्षणिक महत्व स्पष्ट करा.
- (3) प्रकल्प पद्धतीचे स्वरूप व शैक्षणिक महत्व व मर्यादा विशद करा.
- (4) अवबोध म्हणजे काय ? अवबोधाचे शैक्षणिक महत्व स्पष्ट करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 300 शब्दांत लिहा : [30]

- (1) कल्पना म्हणजे काय ? कल्पनाचे प्रकार कोणते ? कल्पनाचे शैक्षणिक महत्व स्पष्ट करा.
- (2) समुपदेशन म्हणजे काय ? समुपदेशनाचे शैक्षणिक महत्व स्पष्ट करा.
- (3) मार्गदर्शन म्हणजे काय ? मार्गदर्शनाची गरज व महत्व स्पष्ट करा.
- (4) चर्चापद्धतीचे स्वरूप, फायदे व मर्यादा सविस्तर विशद करा.

EDUCATION (G-3)

(OLD COURSE)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :- (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in 20 words each (any ten) : [20]

- (1) What is Educational Psychology ?
- (2) Write the meaning of Environment.
- (3) What do you mean by Development ?
- (4) Write the meaning of Social Heredity.
- (5) Write two types of Intelligence Test.
- (6) What is Imagination ?
- (7) What is Introspection method ?
- (8) What is insight method of learning ?
- (9) What is fatigue ?
- (10) Write the meaning of Perception.
- (11) What is mental conflicts ?
- (12) What do you mean by forgetting ?
- (13) Write the meaning of Recall.

- 2.** Answer any two of the following questions in **50** words each (any two) : [10]
- (1) Explain Thorndike's laws of Learning.
 - (2) Explain the characteristics of Personality.
 - (3) Write the characteristics of process of learning.
 - (4) Write the educational importance of Heredity and Environment.
- 3.** Answer the following questions in **150** words each (any two) : [20]
- (1) What is observation method ? Write the merits and limitations of observation method.
 - (2) What is Learning ? Explain the factors affecting Learning.
 - (3) Explain the physical, mental and social characteristics of later childhood.
 - (4) What do you mean by Psychology ? Explain its nature and scope.
- 4.** Answer the following questions in **300** words each (any two) : [30]
- (1) Explain the nature, merits and limitations of experimental method.
 - (2) What is defence mechanism ? Explain in detail the types of defence mechanism.
 - (3) What is intelligence ? What are the types of Intelligence test ? Write the merits and limitations of Intelligence test.
 - (4) Write the concept and causes of forgetting. Suggest the ways to minimise forgetting.

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. कोणतीही दहा प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 20 शब्दांत लिहा :

[20]

- (1) शैक्षणिक मानसशास्त्र म्हणजे काय ?
- (2) परिस्थितीचा अर्थ लिहा.
- (3) विकास म्हणजे काय ?
- (4) सामाजिक अनुवंशाचा अर्थ लिहा.
- (5) बुद्धीमापन चाचण्यांचे दोन प्रकार लिहा.
- (6) कल्पना म्हणजे काय ?
- (7) आत्मनिरीक्षण म्हणजे काय ?
- (8) मर्मदृष्टीमुलक अध्ययन म्हणजे काय ?
- (9) थकवा म्हणजे काय ?
- (10) अवबोधाचा अर्थ लिहा.
- (11) मानसिक संघर्ष म्हणजे काय ?
- (12) विस्मरण म्हणजे काय ?
- (13) प्रत्यावहनाचा अर्थ लिहा.

2. खालीलपैकी कोणत्याही **दोन** प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दात लिहा : [10]
- (1) थॉर्नडाईकचे अध्ययन नियम स्पष्ट करा.
 - (2) व्यक्तिमत्वाची वैशिष्टे स्पष्ट करा.
 - (3) अध्ययन प्रक्रियेची वैशिष्टे लिहा.
 - (4) अनुवंश व परिस्थितीचे शैक्षणिक महत्व लिहा.
3. खालीलपैकी कोणत्याही **दोन** प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **150** शब्दात लिहा : [20]
- (1) निरीक्षण म्हणजे काय ? निरीक्षण पद्धतीचे गुण मर्यादा लिहा.
 - (2) अध्ययन म्हणजे काय ? अध्ययनावर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा.
 - (3) उत्तरबाल्यावस्थेची शारिरिक, मानसिक व सामाजिक वैशिष्टे स्पष्ट करा.
 - (4) मानसशास्त्र म्हणजे काय ? मानसशास्त्राचे स्वरूप व व्याप्ती स्पष्ट करा.
4. खालीलपैकी कोणत्याही **दोन** प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **300** शब्दात लिहा : [30]
- (1) प्रायोगिक पद्धतीचे स्वरूप, फायदे व मर्यादा स्पष्ट करा.
 - (2) संरक्षण यंत्रणा म्हणजे काय ? संरक्षण यंत्रणेचे प्रकार सविस्तर विशद करा.
 - (3) बुद्धिमापन म्हणजे काय ? बुद्धिमापनाचा कसोट्यांचे प्रकार कोणते ? त्यांचे गुण-दोष लिहा.
 - (4) विस्मरणाची संकल्पना व कारणे सांगून विस्मरणाचे प्रमाण कमी-करण्याचे मार्ग लिहा.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—4+1

[3601]-363

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

MATHEMATICS

FMG-3 : Computational Mathematics

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :- (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt each of the following : [16]

(i) Which of the following are invalid identifiers ? Explain :

(a) 1 2 3

(b) _name

(ii) Explain the meaning of the following declaration :

int gcd(int a, int b);

(iii) Write a ‘for loop’ to calculate the sum $2 + 5 + 8 + \dots$ for all values of i that are less than 100.

(iv) Determine which of the following are valid character constants :

(a) 'b'

(b) '\n'

P.T.O.

(v) Explain the meaning of the following declaration :

int *pa[10].

(vi) Explain the meaning of the following statement :

FILE *fp;

(vii) How does array differ from structure ?

(viii) Describe array that is defined in the following statement :

float c[8] = {2., 5., 3., -4.,};

2. (A) Attempt any *one* of the following : [6]

(i) Write a short note on getchar and putchar functions.

(ii) Write a program to exchange values of two variables.

(B) Attempt any *two* of the following : [10]

(i) Write a program to find sum of n numbers. Do not use array.

(ii) Explain different constants used in 'C' language.

(iii) Write a short note on scanf function.

3. (A) Attempt any *one* of the following : [8]

(i) Write a note on Arithmetic operators.

(ii) Write a program to reverse the digits of an integer.

(iii) Write a note on 'for.loop'.

(B) Attempt any *two* of the following : [8]

(i) Write a program to interchange two rows of a matrix.

(ii) Write a short note on pointer.

(iii) Write a short note on static variables.

4. (A) Attempt any *one* of the following : [6]

(i) Write a program to add two numbers by using command line arguments.

(ii) Write a program to multiply two complex numbers using structures.

(B) Attempt any *two* of the following : [10]

(i) Write a short note on fopen and fclose functions.

(ii) Write a program to display text file.

(iii) Write a note on storage classes.

5. (A) Attempt any *one* of the following : [6]

(i) Write a program to read a text file.

(ii) Write a note on pointer arithmetic.

(B) Attempt any two of the following : [10]

(i) Write a function to multiply two matrices of order 3×3 .

(ii) Describe the output generated by the following program :

```
# include <stdio.h>

#define ROWS 3

#define COLUMNS 4

int Z[ROWS][COLUMNS] = {1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12};

main( )

{
    int a, b, c = 999;

    for (a = 0; a < ROWS; ++a)

        for (b = 0; b < COLUMNS; ++b)

            if (Z[a][b] < c) c = Z[a][b];

    printf ("%d", c);

}
```

(iii) Describe the output generated by the following program :

```
# include <stdio.h>

int funct1 (int count);

main( )

{

    int a, count;

    for(count = 1; count <= 5; ++ count)

    {

        a = funct1 (count);

        printf ("%d", a);

    }

}

funct 1 (int x)

{

    int y = 0;

    y += x;

    return (y);

}
```

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4+2

[3601]-364

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

MATHEMATICAL STATISTICS

General Paper I

(Statistical Inference)

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

(iii) Use of calculator and statistical table is allowed.

(iv) Symbols and abbreviations have their usual meanings.

1. Attempt any ten of the following : [2 each]

(a) Prove or disprove : If the statistic T is an unbiased estimator of parameter θ , then $T + \theta$ is an unbiased estimator of 2θ .

(b) Prove or disprove : If T_1 and T_2 are two independent estimators of parameter θ with variances 3 and 4 respectively, then $\frac{T_1 + T_2}{2}$ is less efficient than T_1 .

(c) Give an example of a biased estimator which is also consistent estimator.

(d) State the Pitman-Koopman form for existence of sufficient statistic.

(e) Define the term 'Likelihood function' with an illustration.

P.T.O.

- (f) Define Pivotal quantity with an illustration.
- (g) Comment on 'The sum of probabilities of two kinds of error is one'.
- (h) Define :
 - (i) Level of significance (l.o.s.);
 - (ii) Power of a test.
- (i) Define the term 'most powerful level and test' of simple null hypothesis against simple alternative hypothesis.
- (j) Define M.V.B.U.E.
- (k) What is sequential test ? In what respect does it differ from the conventional fixed sample size test ?
- (l) State any *two* advantages of non-parametric test over parametric test.
- (m) Define Run and length of run.

2. Attempt any *two* of the following : [5 each]

- (a) If X_1, X_2, \dots, X_n be a random sample drawn from $N(\mu, \sigma^2)$ distribution, σ^2 known, then obtain MVBUE of μ .
- (b) Describe briefly the method of moments to obtain estimators of parameters. Obtain moment estimator of parameter θ for exponential distribution with mean θ .

- (c) A coin with probability of getting head as P is tossed 9 times to test the hypothesis $H_0 : P = 0.5$ against $H_1 : P = 0.75$. Reject H_0 if the number of heads is more than 6. Compute the probabilities of type I and type II error.
- (d) Construct $100(1 - \alpha)\%$ confidence interval for difference of two population proportions based on large samples.

3. Attempt any two of the following : [10 each]

(a) State and prove Cramer-Rao inequality. [10]

(b) (i) Let X_1, X_2, \dots, X_n be a random sample of size n drawn from $U(\theta, \theta + 1)$ distribution. Show that sample mean (\bar{X}) is an unbiased as well as consistent estimator of $\theta + \frac{1}{2}$. [5]

(ii) Construct SPRT of strength (α, β) for testing $H_0 : m = m_0$ against $H_1 : m = m_1 (m_1 > m_0)$ where m is the mean of Poisson distribution. [5]

(c) (i) Describe sign test for two sample problem. [5]

(ii) If X_1, X_2, \dots, X_n be a random sample drawn from a distribution having p.m.f. :

$$P(x) = \theta^x (1 - \theta)^{1-x} ; x = 0, 1.$$

$$0 < \theta < 1$$

$$= 0 \quad ; \text{ otherwise}$$

then show that $T = \sum_{i=1}^n X_i$ is sufficient statistic for parameter θ . [5]

- (d) (i) Describe Mann-Whitney test based on two samples. [5]
- (ii) Consider a random sample of size 10 drawn from $N(\mu, \sigma^2)$ distribution. To test $H_0 : X \rightarrow N(0, 1)$ against $H_1 : X \rightarrow N(1, 9)$, obtain the form of Best Critical Region. [5]

4. Attempt any two of the following : [15 each]

- (a) (i) If $X \rightarrow G\left(\frac{1}{\theta}, \lambda\right)$, λ known, find $E(X^2)$. Hence obtain unbiased estimator (T) of θ^2 . Show that $V(T)$ is greater than Cramer-Rao lower bound. [8]

- (ii) Let $X \rightarrow P(m)$, in order to test $H_0 : m = 10$ against $H_1 : m = 9$, how large should be the value of sample size n to guarantee that $\alpha = 0.1$ and power of the test equal to 0.9 ? Use normal approximation. [7]

- (b) (i) Find the Fisher Information function $I(\sigma^2)$ for $N(\mu, \sigma^2)$ distribution, when μ is known. [5]
- (ii) If X_1, X_2, \dots, X_n be a random sample of size n drawn from a distribution with p.d.f.

$$f(x; \theta) = \begin{cases} \frac{1}{\theta} & ; 0 \leq x \leq \theta \\ 0 & ; \text{O.W.} \end{cases}$$

then obtain m.l.e. of parameter θ of the distribution. [5]

(iii) A random sample of size 12 is drawn from $N(0, \sigma^2)$ distribution. Determine UMP level α test for testing $H_0 : \sigma^2 = 4$ against $H_1 : \sigma^2 < 4$. [5]

(c) (i) Let X_1 and X_2 be a random sample of size 2 from $G\left(\frac{1}{\theta}, 1\right)$ distribution. If $T_1 = \frac{X_1 + X_2}{2}$ and $T_2 = \frac{4}{\pi} (X_1 X_2)^{\frac{1}{2}}$, then show that T_1 and T_2 are both unbiased estimators of parameter θ . Also find the relative efficiency of T_2 w.r.t. T_1 . [8]

(ii) If X_1, X_2, \dots, X_n is a random sample of size n drawn from $G\left(\frac{1}{\theta}, 1\right)$ distribution, then show that :

(I) $\frac{2s_n}{\theta} \rightarrow \chi_{2n}^2$, where $s_n = \sum_{i=1}^n X_i$;

(II) Obtain $100(1 - \alpha)\%$ confidence interval for θ using equal tail criterion. [7]

(d) (i) The following is the observed arrangement of 8 dry (D) and 12 rainy (R) days, during 20 consecutive days of a rainy season in a certain city :

RRRDDDDRRRRDRDRRRDDRR

At 5% level of significance, test the hypothesis that the rainfall is random. [5]

(ii) With usual notations, prove that MVBUE of parameter θ satisfies the relation :

$$\frac{\partial}{\partial \theta} \log L = nI(\theta)(T - \theta). \quad [5]$$

(iii) Show that an estimator is consistent if its bias and variance both tends to zero as sample size $n \rightarrow \infty$. [5]

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—2

[3601]-365

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

ENGLISH

General Paper III

(G-3 : Poetry and Fiction)

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

Text Books :— (i) Nineteenth and Twentieth Century Verse Ed. Chris Woodhead.

(iv) Lucky Jim—Kingsley Amis.

(v) Train to Pakistan—Khushwant Singh.

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any ten of the following in not more than 20 words each : [20]

(i) State any two features of Victorian poetry.

(ii) State any two features of War Poetry.

(iii) Mention any two features of an Ode.

(iv) State any two features of a Picaresque novel.

(v) What is a Stream of consciousness novel ?

(vi) What is a Simile ?

(vii) What is a hyperbole ?

(viii) What is an irony ?

(ix) What is an anti climax ?

(x) State different types of a rhyme.

(xi) What is an image ?

(xii) Explain the term ‘theme’.

(xiii) Explain the term ‘characterization’.

2. Write short notes on any two of the following in not more than 50 words each : [10]

(i) The Blanket Burning Episode

P.T.O.

- (ii) The Weekend Party arranged by the Welches
 - (iii) The element of farce in 'Lucky Jim'
 - (iv) Bertrand Welch.
3. Answer any *two* of the following in **150** words each : [20]
- (i) Explain how Tennyson portrays the character of Ulysses to explore his own emotional situation.
 - (ii) Explain T.S. Eliot's attitude towards the city life as suggested in 'Preludes'.
 - (iii) How does Owen express the wastefulness of war and the moral corruption in his poem 'Strange Meeting' ?
 - (iv) Compare 'Ulysses' and 'My Last Duchess' as successful dramatic monologues.
4. Answer any *two* of the following in **300** words each : [30]
- (i) Discuss 'Train to Pakistan' as a reflection of tragic partition of India.
 - (ii) Evaluate 'Train to Pakistan' as a novel of intellectual and emotional excitement.
 - (iii) Consider 'Train to Pakistan' as a realistic Modern Indian novel.
 - (iv) Attempt a character sketch of Hukum Chand.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4

[3601]-366

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

ENGLISH

(Special Paper III)

(S-3 : Functional English)

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :- (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. (A) Do as directed (any three) :

[6]

(i) Give *form labels* for each underlined word in the following phrases :

(a) The worst journey ever

(b) The professional driver.

(ii) Give *function labels* for each underlined word in the following phrases :

(a) a conference on wild life

(b) very tall indeed.

**(iii) Draw a labelled tree diagram for the following sentence :
Empty vessels make the most sound.**

P.T.O.

- (iv) Identify the clause structure of the following sentence in terms of SPOCA :

The police caught the thief red-handed.

- (B) Do as directed (any four) : [8]

- (i) The patient was given penicillin, and began to recover immediately.

(Identify the register of the utterance and mention its markers)

- (ii) Athletes, on your mark, set go!

(Identify the style of the utterance as Formal/Informal and mention its markers)

- (iii) Why don't you go ?

(Identify the style of the utterance as Formal/Informal and mention its markers)

- (iv) How often do you go to the theatre ?

(Identify the utterance as an instance of British English, American English or General Indian English and mention its markers)

- (v) My wife is always asking for money.

(Identify the utterance as an instance of British English, American English or General Indian English and mention its markers).

(C) Do as directed (any *three*) : [6]

- (i) Transcribe any *two* of the following words :
beneath, idea, captain, ambition
- (ii) Give *two* instances of minimal pair/n/-n/
- (iii) Mention the number of syllables in the word 'reactor' and mark the accent on an appropriate syllable.
- (iv) Define with suitable examples the term 'allophone'.

2. Write short notes on any *two* of the following in *not* more than **50** words each : [10]

- (i) Word Accent
- (ii) Pure vowels in English
- (iii) Weak forms in English
- (iv) Intonation.

3. Write short notes on any *two* of the following in *not* more than **150** words each : [20]

- (i) The Adjective Phrase and the Adverb Phrase.
- (ii) Elements of the clause.
- (iii) The closed classes of words.
- (iv) Types of nouns.

4. (A) Attempt any *one* of the following in not more than **300** words : [15]

- (i) Explain the locutionary, the illocutionary and the perlocutionary acts.
- (ii) Discuss the four basic skills of language.

(B) Attempt any *one* of the following in *not* more than **300** words : [15]

- (i) Describe the classes of phrase with suitable examples.
- (ii) How does the study of grammar help in effective communication ?

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—7

[3601]-367

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

ENGLISH

Special Paper IV

**(S-4 : Introduction to Literary Criticism and
Critical Appreciation)**

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.
(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any ten of the following in not more than 20 words each : [20]

- (1) How do you define 'Metaphor' ?
- (2) Explain the terms 'Sympathy' and 'Empathy'.
- (3) What is 'Setting' ?
- (4) Define the term 'Allusion'.
- (5) What is 'Irony' ?
- (6) What do you mean by the term 'Allegory' ?
- (7) What is meant by the term 'Genre' ?
- (8) How do you define the term 'Conceit' ?
- (9) Define the term 'Intentional Fallacy'.
- (10) What do you understand by the term 'Poetic Justice' ?

P.T.O.

- (11) Define the term 'Interior Monologue'.
(12) What is 'Paradox' ?
(13) How do you explain the term 'Satire' ?
2. Answer any *two* of the following in not more than **50** words each : [10]
- (1) Why is poetry given the highest status in the gradation of fine arts ?
(2) How do you distinguish between poetic truth and historical truth ?
(3) Discuss briefly the functions of literary criticism.
(4) Explain the term 'Imitation'.
3. Attempt any *two* of the following : [20]
Read the following poems and answer the questions that follow :
- (a) The trees are coming into leaf
Like something being almost said,
The recent buds relax and spread,
Their greenness is a kind of grief.
- Is it that they are born again
And we grow old ? No, they die too.
Their yearly trick of looking new
Is written down in the rings of grain.

Yet still the unresting castles thresh
In fullgrown thickness every May.

Last year is dead, they seem to say,
Begin afresh, afresh, afresh.

Questions :

- (1) What figure of speech is used in the second line of the poem ?
- (2) What is the secret of the greenness of trees ?
- (3) What do trees seem to say ?
- (4) What is the rhyming pattern of the poem ?
- (5) Suggest a suitable title to the poem.

(b) I shall some day leave, leave the cocoon
You built around me with morning tea,
Love-words flung from doorways and of course
Your tired lust. I shall some day take
Wings, fly around, as often petals
Do when free in air. And you dear one
Just the sad remnant of the root, must
Lie behind, sans pride, on double-beds
And grieve. But, I shall some day return, losing

Nearly all, hurt by wind, sun and rain,
Too hurt by fierce happiness to want
A further jaunt or a further spell
Of freedom, and I shall some day see
My world, de-flashed, de-veined, de-blooded,
Just a skeleton thing, then shut my
Eyes and take refuge, if nowhere else,
Here in your nest of familiar scorn...

Questions :

- (1) What is the poem about ?
- (2) What does the poet mean by leaving 'the cocoon' ?
- (3) How does the poet express her urge for freedom ?
- (4) What do the words, 'nest of familiar scorn' suggest in the last line ?
- (5) Suggest a suitable title to the poem.

- (c) His old skin
is like the ground
on which he sleeps,
so also his rags.

He cannot
stand upright
or walk without pain,
does odd jobs
for the ten families
Of The Retreat, collects
a few coins every day,
uses them for tea and smoking.

Given food, he eats,
otherwise, he goes without,
Quite a cheerful chap, really.

Nobody minds his presence
as he stumbles around the place.

He's lucky, in a way,
isn't out in the streets, begging
we look after him
and he makes himself useful.

That's all the truth about Dhanya.

Questions :

- (1) What figure of speech is used in the second line of the poem ?
- (2) What is the theme of the poem ?
- (3) What image of Dhanya does emerge from the poem ?
- (4) What is the significance of the line, 'Nobody minds his presence' ?
- (5) Suggest a suitable title to the poem.

(d) We are the hollow men

We are the stuffed men

Leaning together

Headpiece filled with straw. Alas !

Our dried voices, when

We whisper together

Are quite and meaningless

As wind in dry grass

Or rats' feet over broken glass

In our dry cellar

Shape without form, shade without color

paralyzed force, gesture without motion

Those who have crossed
With direct eyes, to death's other kingdom
Remember us — if at all — not as lost
Violent souls, but only
As the hollow men
The stuffed men

Questions :

- (1) What is the theme of the poem ?
- (2) What are the voices of the hollow men compared to ?
- (3) How do you interpret the line. 'Shape without form, shade without color' ?
- (4) How do those who have crossed to death's other kingdom remember the hollow men ?
- (5) Suggest a suitable title to the poem.

4. Answer any two of the following in not more than 300 words each : [30]

- (1) Examine the psychological approach to literature in the light of Freud's theory of the relationship between art and the unconscious mind.
- (2) Write a detailed note on Eliot's concept of tradition.
- (3) Discuss Johnson's defense of Shakespeare's violation of the unities.
- (4) Explain in detail the usefulness of the biographical approach to literature.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4

[3601]-368

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

PHYSICAL EDUCATION

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

(iii) Draw neat diagrams wherever necessary.

1. Answer the following in 20 words each (any ten) : [20]

- (1) Give basic skills required in the game of Basketball.
- (2) Give basic skills required in the game of Football.
- (3) Give motto of Olympic games.
- (4) Give various types of Asanas.
- (5) Give different events in Athletics.
- (6) Give basic skills required in the game of Kho-kho.
- (7) Give different strategies used in the wrestling.
- (8) Which Indian players won the Bronze medals in 2008 Olympics ?
- (9) Give measurements of Hockey ground.
- (10) Give basic skills required in the game of Hockey.
- (11) Who is the union sports minister ?
- (12) Who is regarded as the magician of Indian Hockey ?
- (13) Give basic skills required in wrestling.

P.T.O.

2. Answer the following in **50** words each (any two) : [10]
- (1) Explain importance of recreation in the sports and games.
 - (2) Explain importance of various clubs and their role during British period.
 - (3) Write importance of physical education for college students.
 - (4) "International unity is achieved through Olympics." Explain.
3. Answer the following in **150** words each (any two) : [20]
- (1) Explain the importance of Akhadas and Talims in India.
 - (2) Draw diagram of Basketball ground and explain rules and basic skills of the game.
 - (3) Explain the importance of individual and team events.
 - (4) Give information about various games played during Olympics.
4. Answer the following in **300** words each (any two) : [30]
- (1) Draw neat diagram of ground for Kabaddi and explain rules and basic skills required in the game.
 - (2) Draw diagram of Badminton Court and describe rules, regulations and basic skills required in the game.
 - (3) Draw neat diagram of ground for volleyball and explain rules and basic skills required in the game.
 - (4) Draw diagram of Handball ground and describe rules and basic skills required in the game.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

- (ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
(iii) आवश्यक तेथे सुबक आकृती काढा.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **20** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) : [20]

- (1) बास्केटबॉल खेळातील मूलभूत कौशल्य सांगा.
(2) फुटबॉल खेळातील मूलभूत कौशल्य सांगा.
(3) ऑलिम्पिक खेळाचे ब्रीदवाक्य काय ?
(4) आसनांचे विविध प्रकार सांगा.
(5) मैदानी स्पर्धेतील विविध बाबी (प्रकार) सांगा.
(6) खो-खो खेळातील मुलभूत कौशल्य सांगा.
(7) कुस्ती खेळातील विविध कौशल्य (डाव) सांगा.
(8) सन 2008 मध्ये झालेल्या ऑलिम्पीक स्पर्धेत कोणत्या भारतीय खेळाडूंना ब्रांझ (कास्य) पदक मिळाले.
(9) व्हॉकीच्या क्रीडांगणाचे मोजमाप सांगा.
(10) व्हॉकीतील मुलभूत कौशल्य सांगा.
(11) भारतीय संघराज्याचे क्रीडा मंत्री कोण आहेत ?
(12) व्हॉकीचे 'जादूगार' म्हणून कोणत्या खेळाडूळा संबोधले जाते ?
(13) कुस्ती खेळातील विविध कौशल्य सांगा.

2. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणत्याही दोन) : [10]

- (1) खेळातील मनोरंजनाचे महत्व स्पष्ट करा.
(2) ब्रिटीश काळातील मंडले व त्यांचे कार्य स्पष्ट करा.
(3) महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांसाठी शारीरिक शिक्षणाचे महत्व लिहा.
(4) "ऑलिम्पीक खेळांदारे" आंतरराष्ट्रीय एकात्मता साधली जाते. स्पष्ट करा.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **150** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतीही दोन) : [20]

- (1) भारतातील “आखाडे व तालीमचे” महत्व स्पष्ट करा.
- (2) बास्केटबॉल खेळाच्या मैदानाची आकृती, कानून, नियम व मुलभूत कौशल्य सांगा.
- (3) वैयक्तिक खेळ व सांघिक खेळाचे महत्व स्पष्ट करा.
- (4) ऑलिम्पीक मधील वेगवेगळ्या स्पर्धाविषयी माहिती सांगा.

4. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **300** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [30]

- (1) कबड्डी खेळाच्या मैदानाची योग्य मोजमापासह आकृती काढून नियम व कौशल्याची माहिती सांगा.
- (2) बॅडमिंटन कोर्टची आकृती काढून नियम व कौशल्याची माहिती सांगा.
- (3) व्हॉलीबॉलच्या मैदानाची योग्य मोजमापासह आकृती काढून नियम व कौशल्याची माहिती सांगा.
- (4) हॅन्डबॉल खेळाच्या मैदानाची योग्य मोजमापासह आकृती काढून नियम व कौशल्यांची माहिती सांगा.

Total No. of Questions—**5**

[Total No. of Printed Pages—**4**

[3601]-369

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

MATHEMATICS

M.G-3 : Algebra

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt each of the following :

[16]

- (i) Give an example of a binary operation * defined on the set of integers Z which is commutative but not associative.**
- (ii) Find the cyclic subgroup $\langle \rho_1 \rangle$ of S_3 where $\rho_1 = (1, 2, 3)$ cycle.**
- (iii) Show that the groups $(Z, +)$ and $(Q, +)$ are not isomorphic.**
- (iv) If A_n is the alternating group and S_n is the group of permutations on n -symbols for $n \geq 2$, then show that A_n is normal in S_n .**
- (v) Give an example of a ring with unity 1 that has a subring with unity $1' \neq 1$.**
- (vi) An element a of a ring R is idempotent if $a^2 = a$. Show that an integral domain D has exactly two idempotent elements.**
- (vii) Describe the field F of quotient of the integral domain $Z[i] = \{a + ib \mid a, b \in Z\}$.**

P.T.O.

(viii) Let :

$$I = \left\{ \begin{pmatrix} a & b \\ 0 & 0 \end{pmatrix} \mid a, b \in \mathbf{R} \right\}.$$

Show that I is a right ideal but not left ideal of $M_2(\mathbf{R})$.

2. (A) Attempt any *one* of the following : [6]

(i) State and prove Lagrange's theorem.

(ii) Prove that a subgroup of a cyclic group is cyclic.

(B) Attempt any *two* of the following : [10]

(i) Prove that any cyclic group is abelian. Is the converse true ?

Justify.

(ii) Show by means of an example that it is possible for the quadratic equation $x^2 = e$ to have more than two solutions in some group G with identity e.

(iii) Prove that any infinite cyclic group G is isomorphic to the $\langle \mathbf{Z}, + \rangle$.

3. (A) Attempt any *one* of the following : [8]

(i) Let H_1 and H_2 be normal subgroups of a group G. Prove that $H_1 \cap H_2$ is a subgroup of G. Also show that $H_1 \cap H_2$ is normal in G. Show by giving one example that union of two subgroups need not be a subgroup of a group.

(ii) Let $\phi : G_1 \rightarrow G_2$ be a group homomorphism. Define kernel of ϕ and show that it is a normal subgroup of G . Moreover show that if $\ker \phi = \{e\}$, then ϕ is one-one.

(B) Attempt any *two* of the following : [8]

(i) If R is a ring with unity 1 , then prove that 1 is the only multiplicative identity.

(ii) Show that if U is the collection of all units in a ring $(R, +, \cdot)$ with unity, then show that (U, \cdot) is a group.

(iii) Let $(R, +)$ be an abelian group. Show that $(R, +, \cdot)$ is a ring if we define $a \cdot b = 0$ for all $a, b \in R$.

4. (A) Attempt any *one* of the following : [6]

(i) Prove that every finite integral domain is a field.

(ii) If R is a ring with unity and N is an ideal of R containing a unit, then prove that $N = R$. Moreover prove that a field contains no proper non-trivial ideal.

(B) Attempt any *two* of the following : [10]

(i) An element ' a ' of a ring R is a nilpotent if $a^n = 0$ for some $n \in \mathbb{Z}^+$. Show that the set of all nilpotents of a commutative ring R is an ideal of R .

• (ii) Prove that every maximal ideal in a commutative ring with unity is a prime ideal.

(iii) Prove that an element $a \in F$ is a zero of $f(x) \in F[x]$ if and only if $(x - a)$ is factor of $f(x)$ in $F[x]$.

5. (A) Attempt any *one* of the following : [6]

(i) State and prove Einstein's criterion for irreducibility.

(ii) Prove that every Euclidean domain is a PID.

(B) Attempt any *two* of the following : [10]

(i) If D is an integral domain with a multiplicative norm N , then prove that $N(1) = 1$ and $N(u) = 1$ for every unit $u \in D$.

(ii) Consider $\alpha = 7 + 2i$ and $\beta = 3 - 4i$ in $Z[i]$. Find δ and ρ in $Z[i]$ such that :

$$\alpha = \beta\delta + \rho \text{ with } N(\rho) < N(\beta).$$

(iii) Show that the cyclotomic polynomial :

$$\phi_p(x) = x^{p-1} + x^{p-2} + \dots + x + 1$$

is irreducible over Q for any prime P .

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—4+2

[3601]-370

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

MATHEMATICS

(MS-3 : Metric Spaces and Complex Analysis)

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt each of the following : [16]

(i) State whether the following statement is *True* or *False* with justification. The sequence :

$$\left\{1, \frac{1}{2}, \frac{1}{3}, \dots, \frac{1}{n}, \dots\right\}$$

is convergent in \mathbf{R}_d .

(ii) Let :

$$A = \{<x, y> \in \mathbf{R}^2 \mid x + y = 1\}$$

Show that the point $\left\langle \frac{1}{2}, \frac{3}{5} \right\rangle$ is not a limit point of A.

P.T.O.

}

(iii) Using the definition of totally bounded sets, show that :

$$A = \{1, 2, 3\}$$

is a totally bounded subset of \mathbf{R}' .

(iv) Show that :

$$M = (5, 10]$$

is not a compact metric space with absolute value metric.

(v) Show that :

$$f(z) = \exp(z)$$

is an entire function.

(vi) State whether the following statement is *True* or *False* with justification.

If x is a real number, then $\cos(ix)$ is also a real number.

(vii) Find real and imaginary components of $\log(-ei)$.

(viii) Evaluate :

$$\int_{|z|=1} \frac{\sin z}{z^2 - 5z + 6} dz.$$

2. (A) Attempt any one of the following : [6]

(i) Let M_1 and M_2 be any two metric spaces. Prove that a function $f : M_1 \rightarrow M_2$ is continuous at $a \in M_1$ if and only if whenever $\{x_n\}_{n=1}^{\infty}$ is a sequence of points in M_1 converging to a , then the sequence $\{f(x_n)\}_{n=1}^{\infty}$ of points in M_2 converges to $f(a)$.

- (ii) If the metric space M has the Heine-Borel property, then prove that M is compact.
- (B) Attempt any two of the following : [10]
- If E is any subset of a metric space M , then prove that \bar{E} is a closed subset of M .
 - Let g and f be continuous real valued functions of the metric space M . If :
- $$A = \{x \in M \mid f(x) < g(x)\},$$
- prove that A is open in M .
- If A is a connected subset of a metric space M , prove that \bar{A} is connected.
3. (A) Attempt any two of the following : [8]
- If A is a totally bounded subset of a metric space M , then prove that A is bounded.
 - Prove that the interval $(0, 1)$ with the absolute value metric is not a complete metric space. Also prove that $(0, 1)$ with the metric of \mathbf{R}_d is a complete metric space.
 - Prove that if A is an infinite set and $x \in A$, then A and $A - \{x\}$ are equivalent.
- (B) Attempt any two of the following : [8]
- Show that :

$$f(z) = \sin x \cosh y + i \cos x \cdot \sinh y$$

is an entire function.

(ii) Find all values of z such that :

$$e^z = -2.$$

(iii) Use definitions of $\sin z$ and $\cos z$ to show that :

$$2 \sin(z_1 + z_2) \sin(z_1 - z_2) = \cos 2z_2 - \cos 2z_1.$$

4. (A) Attempt any *one* of the following : [6]

(i) Let the function :

$$f(z) = u(x, y) + iv(x, y)$$

be defined throughout some \in neighbourhood of a point $z_0 = x_0 + iy_0$. If the first order partial derivatives of the functions u and v with respect to x and y exist everywhere in that neighbourhood and they are continuous at (x_0, y_0) ; and if those partial derivatives satisfy C.R. equations :

$$u_x = u_y \text{ and } u_y = -v_x \text{ at } (x_0, y_0),$$

then prove that $f'(z_0)$ exists.

(ii) Prove that a function :

$$f(z) = u(x, y) + iv(x, y)$$

is analytic in a domain D if and only if v is a harmonic conjugate of u .

(B) Attempt any two of the following :

[10]

(i) Find all roots of the equation :

$$\sin z = \cosh 4.$$

(ii) Let C_R denote the upper half of the circle $|z| = R$ ($R > 2$), taken in the counterclockwise direction. Show that :

$$\left| \int_{C_R} \frac{2z^2 - 1}{z^4 + 5z^2 + 4} dz \right| \leq \frac{\pi R(2R^2 + 1)}{(R^2 - 1)(R^2 - 4)}.$$

(iii) Let C be the unit circle $z = e^{i\theta}$ ($-\pi \leq \theta \leq \pi$). First show that, for any real constant a :

$$\int_C \frac{e^{az}}{z} dz = 2\pi i.$$

Then write the integral in terms of θ to derive the integration formula :

$$\int_0^\pi e^{a \cos \theta} \cos(a \sin \theta) d\theta = \pi.$$

5. (A) Attempt any one of the following :

[6]

(i) State and prove Liouville's Theorem.

(ii) State and prove Taylor's Theorem.

(B) Attempt any two of the following : [10]

(i) Give two Laurent series expansions in powers of z for the function :

$$f(z) = \frac{1}{z^2(1-z)}$$

and specify the regions in which those expansions are valid.

(ii) Find the value of the integral :

$$\int_C \frac{3z^3 + 2}{(z - 1)(z^2 + 9)} dz$$

taken counterclockwise around the circle $|z - 2| = 2$.

(iii) Find the linear fractional transformation that maps the points $z_1 = 1, z_2 = 0, z_3 = -1$ onto the points $w_1 = i, w_2 = \infty, w_3 = 1$.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—4+2

[3601]-371

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

MATHEMATICS

MS-4 : Dynamics and Differential Equations

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt each of the following : [16]

(i) If a particle moves in a straight line such that the distance s from a fixed point on the line at time t is :

$$s = t^3 + 2t^2 + 3t + 1 \text{ meters,}$$

find its velocity and acceleration at $t = 2$ sec.

(ii) State Newton's first law of motion.

(iii) Show that the force :

$$\bar{f} = yz\mathbf{i} + xz\mathbf{j} + xy\mathbf{k}$$

is conservative.

(iv) Define simple harmonic motion.

(v) Find the direction cosines of the tangent at the point (x, y, z) to the conic :

$$ax^2 + by^2 + cz^2 = 1, \quad x + y + z = 1.$$

P.T.O.

(vi) Show that the equation :

$$ydx + xdy + 2zdz = 0$$

is integrable.

(vii) Verify that :

$$z = ax + by + a + b - ab$$

is a complete integral of the partial differential equation :

$$z = px + qy + p + q - pq,$$

where a and b are arbitrary constants.

(viii) Find the complete integral of the equation :

$$z = pq.$$

2. (A) Attempt any *one* of the following : [6]

(i) Obtain tangential and normal components of velocity and acceleration of a moving particle.

(ii) Prove that for a particle acted on by conservative forces, the sum of kinetic energy and potential energy remains constant for all time.

(B) Attempt any *two* of the following : [10]

(i) A particle of mass m is projected up the smooth inclined plane with an initial velocity u . Discuss the motion and prove that the particle will come to rest for an instant

when $f = \frac{u}{g \sin \alpha}.$

(ii) A particle is thrown over a triangle from one end of a horizontal base to the other. If α , β are base angle and θ is the angle of projection, show that :

$$\tan \theta = \tan \alpha + \tan \beta.$$

(iii) A point is executing S.H.M. while moving from one extreme position to the other. Its distance from the middle point of its path, at three successive seconds are observed to be x_1 , x_2 and x_3 . Show that the time of a complete oscillation

is $\frac{2\pi}{\theta}$

where $\theta = \cos^{-1} \left(\frac{x_1 + x_3}{2x_2} \right)$.

3. (A) Attempt any two of the following : [8]

(i) A stone dropped into an empty pit of depth h is heard to strike the bottom after t seconds. Prove that :

$$2h \left(1 + \frac{9t}{v} \right) = gt^2$$

when v , the velocity of sound, is so large in magnitude as

compared with h that $\left(\frac{h}{v} \right)^2$ can be neglected.

(ii) For the particle describing a central orbit, derive the equation :

$$\mathbf{F} = \frac{h^2}{p^3} \frac{dp}{dr}.$$

(iii) A particle describes a cardioid :

$$r = a(1 + \cos \theta)$$

under the action of a central force directed towards the pole. Show that magnitude of the force is proportional to

$$\frac{1}{r^4}.$$

(B) Attempt any two of the following : [8]

(i) Find the integral curves of the equations :

$$\frac{dx}{xz - y} = \frac{dy}{yz - x} = \frac{dz}{1 - z^2}.$$

(ii) Solve :

$$yz(y + z)dx + xz(x + z)dy + xy(x + y)dz = 0.$$

(iii) Explain the method of solving the partial differential equation :

$$f(p, q) = 0.$$

4. (A) Attempt any one of the following : [6]

(i) Show that a necessary and sufficient condition that there exists between two functions $u(x, y)$ and $v(x, y)$ a relation $F(u, v) = 0$ not involving x or y explicitly is that :

$$\frac{\partial(u, v)}{\partial(x, y)} = 0.$$

(ii) Explain Natani's method to solve the differential equation :

$$Pdx + Qdy + Rdz = 0.$$

(B) Attempt any two of the following : [10]

(i) Verify that the differential equation :

$$(y^2 + yz)dx + (xz + z^2)dy + (y^2 - xy)dz = 0.$$

is integrable and find its primitive.

(ii) Show that the orthogonal trajectories on the hyperboloid $x^2 + y^2 - z^2 = 1$ of conics in which it is cut by the system of planes $x + y = c$ are its curves of intersection with the surface :

$$(x - y)z = k,$$

where k is a parameter.

(iii) Find the surface which intersects the surfaces of the system $z(x + y) = c(3z + 1)$ orthogonally and which passes through the circle $x^2 + y^2 = 1, z = 1$.

5. (A) Attempt any one of the following : [6]

(i) Show that the general solution of the linear partial differential equation $Pp + Qq = R$ is $F(u, v) = 0$, where F is an arbitrary function and $u(x, y, z) = c_1$ and $v(x, y, z) = c_2$ form a solution of the equations :

$$\frac{dx}{P} = \frac{dy}{Q} = \frac{dz}{R}.$$

- (ii) Explain Jacobi's method for solving a partial differential equation :

$$F(x, y, z, p, q) = 0.$$

(B) Attempt any two of the following : [10]

- (i) Find the general integral of the linear partial differential equation :

$$(y + zx)p - (x + yz)q = x^2 - y^2.$$

(ii) If the equations $z = px + qy$ and $2xy(p^2 + q^2) = z(yp + xq)$ are compatible, then find their solution.

(iii) Find the complete integral of the equation :

$$(p^2 + q^2)y = qz.$$

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4

[3601]-373

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

LOGIC AND METHODOLOGY OF SCIENCE

**(G-III : Indian Logic and Methodology of Natural
and Social Sciences)**

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *ten* questions in **one** or **two** sentences each (**20 words**) : [20]
- (1) What is Natural Science ?
 - (2) List the *four* causes of Aristotle.
 - (3) Define Observation.
 - (4) What is meant by the term ‘Inductive leap’ ?
 - (5) List any *two* social sciences.
 - (6) What is meant by the term value-neutrality ?
 - (7) State any *two* types of Explanation.
 - (8) List any *two* major issues in the philosophy of Science.
 - (9) Distinguish between event and action.
 - (10) What is meant by the term Unity of Method ?
 - (11) State any *two* limitations to experimentation in the Social Sciences.
 - (12) Name the *two* types of observation.
 - (13) Define Philosophy of Science.

P.T.O.

2. Answer any *two* questions in **five** or **six** sentences (**50** words) each : [10]

- (1) Discuss Hume's view of causation.
- (2) Write a note on the probabilistic model of explanation.
- (3) Write a note on the intersubjectivity in the social sciences.
- (4) Write a note on the need for participant observation in social science.

3. Answer any *two* questions in **twenty five** to **thirty** lines (**200** words) each : [20]

- (1) Explain fully the nature of scientific theory.
- (2) Write a note on the need for questionnaire in social science.
- (3) Discuss fully the mechanistic perspective in Science.
- (4) Distinguish between event and action.

4. Answer any *two* of the following questions in **fifty** to **sixty** sentences (**500** words) each : [30]

- (1) Explain the difference between common-sense knowledge and science.
- (2) Discuss the limits of scientific rationality.
- (3) Explain the distinctive nature of Social Science in term of its subject matter, methods, goals.
- (4) Can social sciences be value-free ? Discuss.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी कोणत्याही **दहा** प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **एक** किंवा **दोन** वाक्यात (20 शब्दात)

लिहावीत : [20]

- (1) नैसर्गिक शास्त्र म्हणजे काय ?
- (2) ऑरिस्टॉटलने सांगितलेली **चार** कारणे कोणती ?
- (3) निरीक्षणाची व्याख्या द्या.
- (4) 'विगामी झेप' म्हणजे काय ?
- (5) कोणतीही **दोन** सामाजिक शास्त्रे सांगा.
- (6) मूल्य-तटस्थता म्हणजे काय ?
- (7) स्पष्टीकरणाचे कोणतेही **दोन** प्रकार सांगा.
- (8) विज्ञानाच्या तत्त्वज्ञानातील कोणतेही **दोन** प्रमुख प्रश्न सांगा.
- (9) घटना व कृती यातील फरक स्पष्ट करा.
- (10) 'पद्धतीची एकता' म्हणजे काय ?
- (11) सामाजिक शास्त्रातील प्रयोगाच्या कोणत्याही **दोन** मर्यादा सांगा.
- (12) निरीक्षणाचे **दोन** प्रकार कोणते ?
- (13) विज्ञानाच्या तत्त्वज्ञानाची व्याख्या द्या.

2. खालीलपैकी कोणत्याही **दोन** प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **पाच** किंवा **सहा** वाक्यात (50 शब्दात)

लिहावीत : [10]

- (1) ह्यूमची कारणकल्पना स्पष्ट करा.
- (2) स्पष्टीकरणाच्या संख्याशास्त्रीय प्रतिरूपावर टीप लिहा.

- (3) सामाजिक शास्त्रातील आंतरव्यक्तिगततेवर टीप लिहा.
- (4) सहभाग-निरीक्षणाची सामाजिक शास्त्रातील गरज स्पष्ट करा.
3. खालीलपैकी कोणत्याही **दोन** प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी सुमारे **पंचवीस** ते **तीस** ओळीत **(200 शब्दात)** द्या : [20]
- (1) वैज्ञानिक सिद्धांताचे स्वरूप सविस्तर स्पष्ट करा.
 - (2) सामाजिक शास्त्रातील प्रश्नावली पद्धतीची गरज स्पष्ट करा.
 - (3) विज्ञानाविषयीचा यांत्रिकतावादी दृष्टीकोण स्पष्ट करा.
 - (4) घटना व कृती यातील फरक स्पष्ट करा.
4. खालीलपैकी कोणत्याही **दोन** प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **पनास** ते **साठ** वाक्यात **(500 शब्दांत)** लिहा : [30]
- (1) लौकिक व वैज्ञानिक ज्ञानातील फरक स्पष्ट करा.
 - (2) वैज्ञानिक विवेकशीलतेच्या मर्यादा स्पष्ट करा.
 - (3) अभ्यास-विषय, पद्धती व उद्दिष्टे या संदर्भात सामाजिक शास्त्रांचे वेगळेपण स्पष्ट करा.
 - (4) मूल्य-तटस्थता म्हणजे काय ? सामाजिक शास्त्रे मूल्यमुक्त असू शकतात का ?

Total No. of Questions—4+4]

[Total No. of Printed Pages—7

[3601]-374

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

SOCIOLOGY

(Group A : G-3 : Industrial Sociology)

Or

(Group B : G-3 : Crime and Society)

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

(iii) Attempt Group A or Group B.

Group A : Industrial Sociology

1. Answer any ten of the following in maximum 20 words each : [20]

- (1) Define Industrial Labour.
- (2) Define Trade Union.
- (3) Define Industrial Relation.
- (4) State the meaning of workers' participation in Management.
- (5) What is Arbitration ?
- (6) Define Collective Bargaining.
- (7) What is the function of Labour Court ?
- (8) What is Line Organization ?
- (9) Define Formal Organization.

P.T.O.

- (10) Write any *two* limitations of Trade Union.
- (11) What is the role of Labour Welfare Officer ?
- (12) State any *two* problems of Industrial Organization.
- (13) What is sociological approach to Industrial Relation ?
2. Write notes on any *two* of the following in maximum **50** words each : [10]
- (1) Principles of Industrial Organization.
- (2) Staff Organization.
- (3) Conciliation.
- (4) Role of Industrial Worker.
3. Answer any *two* of the following in maximum **150** words each : [20]
- (1) What is Automation ? Explain the characteristics of Automation.
- (2) Discuss the impact of industrial development on marriage and family.
- (3) Explain the objectives of Industrial relations.
- (4) What are the characteristics of Collective Bargaining ?
4. Answer any *two* of the following in maximum **300** words each : [30]
- (1) Describe in detail the Industrial Policy in India since 1991.
- (2) Explain the characteristics of Industrial Society.
- (3) What is Industrial Sociology ? Explain the subject matter and scope of Industrial Sociology.
- (4) Explain the functions of Trade Union.

Or

Group B : Crime and Society

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

1. Answer any *ten* of the following in maximum **20** words each : [20]

- (1) Give legal definition of Crime.
- (2) State any *two* characteristics of Crime.
- (3) What is eve teasing ?
- (4) What is retributive justice ?
- (5) Define rehabilitation of prisoners.
- (6) What is Probation ?
- (7) Define Parole.
- (8) What is sociological explanation of Crime ?
- (9) What is deterrent punishment ?
- (10) What is prevention of Crime ?
- (11) State old concept of Crime.
- (12) State any *two* examples of Criminal Violence against Indian Women.
- (13) Suggest any *two* measures to control wife beating.

2. Write notes on any *two* of the following in maximum **50** words each : [10]

- (1) Any *two* features of cyber crime.
- (2) Any *two* features of open prison.
- (3) Meaning of Labelling of Crime.
- (4) Any *two* features of Organic Deficiency Theory of Crime.

3. Answer any two of the following in maximum 150 words each : [20]

- (1) Discuss the Classical/Free Will theory of Crime.
- (2) Elaborate the main features of *four* major theories of Punishment.
- (3) Discuss the types of crime with suitable examples.
- (4) What is correction ? State the importance of correction of criminals.

4. Answer any two of the following in maximum 300 words each : [30]

- (1) What is anomie ? Discuss Merton's Anomie theory of crime.
- (2) What is Juvenile Delinquency ? What are the measures to control Juvenile Delinquency in India ?
- (3) Define terrorism. Write an essay on terrorism in India.
- (4) Discuss the nature and development of Victimological perspective.

What is the role of victim in crime ?

(मराठी रूपांतर)

बेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) दोहोंपैकी कोणत्याही एक गटाची उत्तरे लिहा.

गट 'अ' : औद्योगिक समाजशास्त्र

1. खालीलपैकी कोणत्याही दहांची प्रत्येकी जास्तीत जास्त 20 शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा : [20]

- (1) औद्योगिक कामगाराची व्याख्या द्या.

- (2) कामगार संघटनेची व्याख्या करा.
- (3) औद्योगिक संबंधाची व्याख्या द्या.
- (4) व्यवस्थापनातील कामगार सहभागाचा अर्थ द्या.
- (5) लवाद म्हणजे काय ?
- (6) सामूहिक सौदेबाजीची व्याख्या द्या.
- (7) कामगार न्यायालयाचे कार्य कोणते ?
- (8) रेखांकित संघटन म्हणजे काय ?
- (9) औपचारिक संघटनाची व्याख्या द्या.
- (10) कामगार संघटनेच्या कोणत्याही **दोन** मर्यादा लिहा.
- (11) कामगार कल्याण अधिकाऱ्याची भूमिका कोणती ?
- (12) औद्योगिक संघटनाच्या कोणत्याही **दोन** समस्या सांगा.
- (13) औद्योगिक संबंधाचा समाजशास्त्रीय दृष्टीकोन कोणता ?
- 2.** खालीलपैकी कोणत्याही दोहँवर प्रत्येकी जास्तीत जास्त **50** शब्दांपर्यंत टीपा लिहा : [10]
- (1) औद्योगिक संघटनाची तत्वे.
- (2) कर्मचारी संघटन.
- (3) मध्यस्थी.
- (4) औद्योगिक कामगाराची भूमिका.
- 3.** खालीलपैकी कोणत्याही दोहँवर प्रत्येकी जास्तीत जास्त **150** शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा : [20]
- (1) स्वयंचलन म्हणजे काय ? स्वयंचलनाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- (2) औद्योगिक विकासाचा विवाह आणि कुटुंबावर होणाऱ्या प्रभावाची चर्चा करा.
- (3) औद्योगिक संबंधाची उद्दिष्टे स्पष्ट करा.
- (4) सामूहिक सौदेबाजीची वैशिष्ट्ये कोणती ?

4. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंची प्रत्येकी जास्तीत जास्त 300 शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा : [30]
- (1) भारताच्या 1991 पासूनच्या औद्योगिक धोरणाचे सविस्तर वर्णन करा.
 - (2) औद्योगिक समाजाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
 - (3) औद्योगिक समाजशास्त्र म्हणजे काय ? औद्योगिक समाजशास्त्राचा अभ्यासविषय आणि व्याप्ती स्पष्ट करा.
 - (4) कामगार संघटनेची कार्ये स्पष्ट करा.

(किंवा)

गट 'ब' : गुन्हेगारी आणि समाज

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

1. खालीलपैकी कोणत्याही दहांची प्रत्येकी जास्तीत जास्त 20 शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा : [20]
- (1) गुन्ह्याची कायदेशीर व्याख्या द्या.
 - (2) गुन्ह्याची कोणतीही दोन वैशिष्ट्ये सांगा.
 - (3) स्त्रियांची छेडछाड म्हणजे काय ?
 - (4) सूड अथवा बदला आधारित न्याय म्हणजे काय ?
 - (5) कैद्यांच्या पुनर्वसनाची व्याख्या करा.
 - (6) 'परिविक्षा' म्हणजे काय ?
 - (7) अभिवचनाची व्याख्या करा.
 - (8) गुन्ह्याचे समाजशास्त्रीय स्पष्टीकरण काय आहे ?
 - (9) दहशत आधारित शिक्षा म्हणजे काय ?
 - (10) गुन्हा प्रतिबंध म्हणजे काय ?
 - (11) गुन्ह्याची जुनी संकल्पना सांगा.
 - (12) भारतीय स्त्रियांविरुद्धच्या हिंसात्मक गुन्ह्याची कोणतीही दोन उदाहरणे सांगा.
 - (13) पलीस मारहाण नियंत्रित करणारे दोन उपाय सुचवा.

2. खालीलपैकी कोणत्याही **दोहँवर** प्रत्येकी जास्तीत जास्त **50** शब्दांपर्यंत टिपा लिहा : [10]
- (1) संगणकीय गुन्ह्याची कोणतीही **दोन** वैशिष्ट्ये.
 - (2) मुक्त/खुल्या तुरुंगाची **दोन** वैशिष्ट्ये.
 - (3) गुन्ह्याचे चिकवटणे (लेबलिंग) याचा अर्थ.
 - (4) गुन्ह्याच्या जैविक न्यूनता सिद्धांताची कोणतीही **दोन** वैशिष्ट्ये.
3. खालीलपैकी कोणत्याही **दोहँची** प्रत्येकी जास्तीत जास्त **150** शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा : [20]
- (1) गुन्ह्याच्या अभिजात/मुक्त इच्छा सिद्धांताची चर्चा करा.
 - (2) शिक्षेच्या चार प्रमुख सिद्धांतांची मुख्य वैशिष्ट्ये विशद करा.
 - (3) गुन्ह्याच्या प्रकारांची उदाहरणासह चर्चा करा.
 - (4) सुधारणा (करेकशान) म्हणजे काय ? गुन्हेगारांच्या सुधारणेचे महत्व सांगा.
4. खालीलपैकी कोणत्याही **दोहँचे** प्रत्येकी जास्तीत जास्त **300** शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा : [30]
- (1) प्रमाणकशून्यता म्हणजे काय ? मर्टन यांनी मांडलेल्या प्रमाणकशून्यता सिद्धांताची चर्चा करा.
 - (2) बाल गुन्हेगारी म्हणजे काय ? भारतातील बालगुन्हेगारी नियंत्रित करणाऱ्या उपाययोजना कोणत्या ?
 - (3) दहशतवादाची व्याख्या करा. भारतातील दहशतवाद यावर निबंध लिहा.
 - (4) बळीशास्त्रीय दृष्टीकोनाच्या स्वरूप व विकासाची चर्चा करा. गुन्ह्यातील बळीची भूमिका कोणती ?

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4

[3601]-375

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

SOCIOLOGY

(S-3 : Social Research Methods)

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any ten of the following questions in maximum 20 words each : [20]

- (1) State the meaning of hypothesis.
- (2) What is survey method ?
- (3) What is research ?
- (4) State the meaning of concept.
- (5) Define case study method.
- (6) What is Positivism ?
- (7) State any two merits of sampling.
- (8) What is Schedule ?
- (9) State any two demerits of interview.
- (10) What is Median ?
- (11) What is Coding ?
- (12) State any two uses of report writing.
- (13) Write any two obstacles to objectivity.

P.T.O.

2. Write notes on any *two* of the following in maximum **50** words each : [10]

- (1) Types of research.
- (2) Nature of concept.
- (3) Content analysis.
- (4) Use of computer in data analysis.

3. Answer any *two* of the following in maximum **150** words each : [20]

- (1) Briefly explain the stages of scientific method.
- (2) Discuss the characteristics of good hypothesis.
- (3) State the characteristics of good report writing.
- (4) What is Frequency distribution ? How is it presented ?

4. Answer any *two* of the following in maximum **300** words each : [30]

- (1) What is observation method ? Explain types of observation.
- (2) What is social research ? Describe various stages of social research.
- (3) What is questionnaire ? Explain the merits and demerits of questionnaire.
- (4) Explain the types of research design.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी कोणत्याही दहांची प्रत्येकी जास्तीत जास्त 20 शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा : [20]
 - (1) गृहितकृत्याचा अर्थ सांगा.
 - (2) सर्वेक्षण पद्धती म्हणजे काय ?
 - (3) संशोधन म्हणजे काय ?
 - (4) संकल्पनेचा अर्थ सांगा.
 - (5) वृत्ताभ्यास पद्धतीची व्याख्या लिहा.
 - (6) प्रत्यक्षवाद म्हणजे काय ?
 - (7) नमुना निवड पद्धतीचे कोणतेही दोन फायदे सांगा.
 - (8) अनुसूची म्हणजे काय ?
 - (9) मुलाखतीचे कोणतेही दोन दोष सांगा.
 - (10) मध्यांक म्हणजे काय ?
 - (11) संकेतीकरण म्हणजे काय ?
 - (12) अहवाल लेखनाचे कोणतेही दोन उपयोग सांगा.
 - (13) वस्तुनिष्ठतेच्या मार्गातील कोणतेही दोन अडथळे लिहा.
2. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर प्रत्येकी जास्तीत जास्त 50 शब्दांपर्यंत टीपा लिहा : [10]
 - (1) संशोधनाचे प्रकार.
 - (2) संकल्पनेचे स्वरूप.
 - (3) आशय विश्लेषण.
 - (4) तथ्य विश्लेषणात संगणकाचा उपयोग.

3. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंची प्रत्येकी जास्तीत जास्त 150 शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा : [20]
- (1) वैज्ञानिक पद्धतीच्या अवस्था थोडक्यात स्पष्ट करा.
 - (2) आदर्श गृहीतकृत्याच्या वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.
 - (3) आदर्श अहवाल लेखनाची वैशिष्ट्ये सांगा.
 - (4) वारंवारता वितरण म्हणजे काय ? ती कशी सादर केली जाते ?
4. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंची प्रत्येकी जास्तीत जास्त 300 शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा : [30]
- (1) निरीक्षण पद्धती म्हणजे काय ? निरीक्षणाचे प्रकार स्पष्ट करा.
 - (2) सामाजिक संशोधन म्हणजे काय ? सामाजिक संशोधनाच्या विविध अवस्थांचे वर्णन करा.
 - (3) प्रश्नावली म्हणजे काय ? प्रश्नावलीचे गुणदोष स्पष्ट करा.
 - (4) संशोधन आराखड्याचे प्रकार स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4

[3601]-376

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

SOCIOLOGY

(S-4 : Indian Society : Structure and Change)

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.
(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *ten* of the following in maximum **20** words each : [20]
- (1) What is structural-functional approach ?
 - (2) Define Kinship.
 - (3) Give any *two* features of marriage institution.
 - (4) Define Town.
 - (5) Write any *two* features of Caste.
 - (6) Define Gender.
 - (7) State any *two* impacts of British period on Indian Society.
 - (8) Define Democracy.
 - (9) Name any *two* legislatives associated with family institution.
 - (10) Define Modernization.
 - (11) Give any *two* impacts of urbanization on Indian Society.
 - (12) Define Industrialization.
 - (13) Give the meaning of sub-national movement.

P.T.O.

2. Write notes on any *two* of the following in maximum **50** words each : [10]

- (1) Features of Indological approach.
- (2) Characteristics of family.
- (3) Sanskritization.
- (4) Pluralism.

3. Answer any *two* of the following in maximum **150** words each : [20]

- (1) Explain the contribution of A.R. Desai to the Marxist approach.
- (2) Discuss the features of village life in India.
- (3) Discuss the impact of secularization on Indian society.
- (4) Explain the characteristics of backward class movement.

4. Answer any *two* of the following in maximum **300** words each : [30]

- (1) Take a brief review of Indian History from Mohenjo Daro and Harappa Civilization to Mughal period.
- (2) Examine the Women's movement in India.
- (3) Describe the factors bringing about changes in the caste system.
- (4) Explain the impact of modernization and westernization on Indian Society.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. कोणत्याही दहांची प्रत्येकी जास्तीत जास्त 20 शब्दात उत्तरे लिहा : [20]

- (1) संरचनात्मक आणि कार्यात्मक दृष्टीकोन म्हणजे काय ?
- (2) नातेसंबंध म्हणजे काय ?
- (3) विवाह संस्थेची कोणतेही दोन वैशिष्ट्ये द्या.
- (4) शाहराची व्याख्या द्या.
- (5) जातीची कोणतीही दोन वैशिष्ट्ये लिहा.
- (6) लिंगभावाची व्याख्या द्या.
- (7) भारतीय समाजावरील ब्रिटीशांच्या प्रभावाचे दोन परिणाम सांगा.
- (8) लोकशाहीची व्याख्या द्या.
- (9) भारतातील कुटूंबसंस्थेसंबंधी कोणत्याही दोन कायद्याची नांवे सांगा.
- (10) आधुनिकीकरणाची व्याख्या द्या.
- (11) शहरीकरणाचे भारतीय समाजावरील कोणतेही दोन प्रभाव सांगा.
- (12) औद्योगीकरणाची व्याख्या द्या.
- (13) उपराष्ट्रीय चळवळीचा अर्थ द्या.

2. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर प्रत्येकी जास्तीत जास्त 50 शब्दापर्यंत टिपा द्या : [10]

- (1) भारतशास्त्राची वैशिष्ट्ये.
- (2) कुटूंबाची वैशिष्ट्ये.
- (3) संस्कृतीकरण.
- (4) बहुविधतावाद.

3. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंची प्रत्येकी जास्तीत जास्त 150 शब्दापर्यंत उत्तरे लिहा : [20]

- (1) मार्क्सवादी दृष्टीकोनाला ए. आर. देसाई यानी दिलेले योगदान स्पष्ट करा.
- (2) भारतीय खेड्यातील जिवनाच्या वैशिष्ट्यावर चर्चा करा.
- (3) भारतीय समाजावरील सर्वधर्म समभावाच्या प्रभावाची चर्चा करा.
- (4) मागासवर्गीय चळवळीच्या वैशिष्ट्यांचे वर्णन करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंची प्रत्येकी जास्तीत जास्त 300 शब्दापर्यंत उत्तरे लिहा : [30]

- (1) भारतीय इतिहासाचा मोहेंजोदारो आणि हडप्पा संस्कृतीपासून मुघलकाळापर्यंतचा थोडक्यात आढावा घ्या.
- (2) भारतातील स्त्रिचळवळीचे परिक्षण करा.
- (3) जातीव्यवस्थेत बदल घडवून आणणाऱ्या घटकांचे वर्णन करा.
- (4) भारतीय समाजावरील आधुनिकीकरण आणि पादिचमातीकरणाच्या प्रभावाचे वर्णन करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4

[3601]-377

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

ANCIENT INDIAN HISTORY, CULTURE AND ARCHAEOLOGY

General Paper III

(Outline of Ancient Indian Religion and Philosophy)

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **20** words each (any *ten*) : [20]
 - (1) State the period of the composition of Rigveda.
 - (2) Write the *two* divisions of Atharvaveda.
 - (3) Name any *two* types of a sacrifice.
 - (4) Explain the term Āranyakā.
 - (5) State any *two* Shaiva Cults.
 - (6) How many Sholakas are there in Mahābhārata ?
 - (7) Explain the term 'Purāṇas'.
 - (8) What is the opinion of Chārvāka about rebirth ?
 - (9) Explain the concept 'Tirthankars'.
 - (10) State any *two* features of the Digambara sect of Jainism.
 - (11) Name the place; where Bhagwan Buddha delivered his first sermon.
 - (12) Write any *two* causes for the spread of Buddhism.
 - (13) State any *two* features of Heterodox sects.

P.T.O.

2. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) Write a short note on Yajurveda.
- (2) What do you know about the composition of Ramāyaṇa ?
- (3) Explain the 'Pancha-Anuvratas' in Jainism.
- (4) What was a 'Pachittiya' ?

3. Answer the following questions in **150** words each (any *two*) : [20]

- (1) Write a note on Atharvaveda.
- (2) Explain the philosophy of the Aranyakas.
- (3) Describe the main principles of Charvaka.
- (4) Write the life of Bhagwān Mahāvira.

4. Answer the following questions in **300** words each (any *two*) : [30]

- (1) State the composition of Rigveda and describe the philosophical thoughts in it.
- (2) Discuss the historical development of Vaishnavism.
- (3) Write an essay on the philosophy of Buddhism.
- (4) Describe the various Heterodox sects and their philosophy.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 20 शब्दात लिहा (कोणतेही दहा) : [20]

- (1) ऋग्वेदाच्या रचनेचा कालखंड सांगा.
- (2) अथर्ववेदाचे दोन विभाग लिहा.
- (3) यज्ञाच्या कोणत्याही दोन प्रकारांची नावे द्या.
- (4) 'आरण्यक' ही संज्ञा स्पष्ट करा.
- (5) कोणतेही दोन शैव संप्रदाय सांगा.
- (6) महाभारतात किती श्लोक आहेत ?
- (7) 'पुराणे' ही संज्ञा स्पष्ट करा.
- (8) पुनर्जन्माविषयी चार्वाकाचे मत काय ?
- (9) 'तीर्थकर' ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- (10) जैन धर्मातील दिगंबर पंथाची कोणतीही दोन वैशिष्ट्ये सांगा.
- (11) भगवान बुद्धांनी जेथे आपले पहिले प्रवचन केले; त्या ठिकाणाचे नाव द्या.
- (12) बौद्ध धर्माच्या विस्ताराची कोणतीही दोन कारणे लिहा.
- (13) अवैदिक संप्रदायांची कोणतीही दोन वैशिष्ट्ये सांगा.

2. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दात लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) 'यजुर्वेद' यावर संक्षिप्त टीप लिहा.
- (2) रामायणाच्या रचनेविषयी तुम्हांस काय माहिती आहे ?
- (3) जैन धर्मातील 'पंच-अणुक्रते' स्पष्ट करा.
- (4) 'पाचित्तीय' म्हणजे काय ?

3. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 150 शब्दात लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

- (1) 'अथर्ववेद' यावर टीपण लिहा.
- (2) आरण्यकांचे तत्वज्ञान स्पष्ट करा.
- (3) चार्वाकाची प्रमुख तत्वे वर्णन करा.
- (4) भगवान महावीरांचे जीवन-चरित्र लिहा.

4. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 300 शब्दात लिहा (कोणतेही दोन) : [30]

- (1) ऋग्वेदाची रचना सांगा आणि त्यातील तत्वज्ञानात्मक विचार वर्णन करा.
- (2) वैष्णव संप्रदायाच्या ऐतिहासिक विकासाची चर्चा करा.
- (3) बौद्ध धर्माचे तत्वज्ञान यावर निबंध लिहा.
- (4) विविध अवैदिक संप्रदाय आणि त्यांचे तत्वज्ञान वर्णन करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4

[3601]-378

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

MATHEMATICS

(Mathematical Prerequisites)

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

- N.B. :**— (i) All questions are compulsory.
(ii) Figures to the right indicate full marks.
(iii) Use of electronic calculator is allowed.
(iv) Graph paper will be supplied on demand.

1. Attempt any ten of the following : [20]

(1) Find $A - 3B$, where

$$A = \begin{bmatrix} 1 & 2 \\ 3 & 4 \end{bmatrix}, B = \begin{bmatrix} -1 & -2 \\ 0 & 4 \end{bmatrix}.$$

(2) Write the given system of equations in Matrix form :

$$x + 2y = 6$$

$$2x - y = 12.$$

(3) Define : Linear programming problem.

(4) Find determinant of A by Laplace expansion :

$$A = \begin{bmatrix} 8 & 3 \\ 6 & 4 \end{bmatrix}.$$

(5) Find

$$(A + B^t)^t$$

where

$$A = [1 \ 2 \ 3], B = \begin{bmatrix} -1 \\ 0 \\ 3 \end{bmatrix}.$$

P.T.O.

(6) Find eigen values of $A = \begin{bmatrix} 4 & -3 \\ 0 & 5 \end{bmatrix}$.

(7) Draw the graph of the following inequalities :

$$x + y \geq 2$$

$$x + y \leq 5, \quad x, y \geq 0.$$

(8) Test functional dependence of the following by Jacobian :

$$y_1 = 4x_1^2 + 3x_2 + 9$$

$$y_2 = 16x_1^4 + 24x_1^2 x_2 + 9x_2^2 + 12.$$

(9) Is $A = \begin{pmatrix} 24 & 15 \\ 8 & 7 \end{pmatrix}$ invertible ? Justify.

(10) Show that the following matrix is invertible :

where $A = \begin{pmatrix} 2 & 3 \\ 6 & 9 \end{pmatrix}$.

(11) Define : Adjoint of a matrix.

(12) Find AB,

$$A = [3 \ 9 \ 8 \ 7], B = \begin{bmatrix} 2 \\ 5 \\ 3 \\ 1 \end{bmatrix}.$$

(13) Write the advantages of dual of L.P.P.

2. Attempt any two of the following : [10]

(1) Given :

$$A = \begin{bmatrix} 2 & 5 & 1 \\ 3 & 2 & 4 \\ 1 & 4 & 2 \end{bmatrix}.$$

Verify $\det(A) = \det(A^t)$.

(2) Write a dual of the following L.P.P. :

Max. :

$$z = 3x_1 + 4x_2 + 5x_3 - x_4$$

Subject to the constraints :

$$10x_1 - 4x_2 + 9x_4 \leq 6$$

$$2x_1 - 6x_2 + 8x_3 + 5x_4 \leq 9, \quad x_1^0 \geq 0.$$

(3) Convert the inequality constraints in the following data into equations by slack and surplus variables and express the equation in matrix form :

Max. :

$$z = 24x_1 + 8x_2$$

Subject to the constraints :

$$2x_1 + 5x_2 \leq 40$$

$$10x_1 + 5x_2 \leq 60$$

$$4x_1 + x_2 \leq 20, \quad x_1, x_2 \geq 0.$$

3. Attempt any two of the following : [20]

(1) Use the Simplex algorithm to solve the following :

Min. :

$$\pi = 4x_1 + 2x_2$$

Subject to the constraints :

$$4x_1 + x_2 \geq 20$$

$$2x_1 + x_2 \geq 14$$

$$x_1 + 6x_2 \geq 18, \quad x_1, x_2 \geq 0.$$

(2) Optimize the following function using Cramer's rule for the first order condition :

$$y = 3x_1^2 - 5x_1 - x_1x_2 + 6x_2^2 - 4x_2 + 2x_2x_3 + 4x_3^2 + 2x_3 - 3x_1x_3.$$

(3) Find the inverse of A by adjoint method, if exist :

where $A = \begin{bmatrix} 11 & -1 & -1 \\ -1 & 6 & -2 \\ -1 & -2 & 7 \end{bmatrix}$.

4. Attempt any *two* of the following : [30]

(1) Solve the system of Linear equation by Gaussian elimination method. Is this solution trivial ? Justify :

$$\begin{aligned} 2x + 4y - 3z &= 12 \\ 3x - 5y + 2z &= 13 \\ -x + 3y + 2z &= 17. \end{aligned}$$

(2) Explain Marshallian Demand Function.

(3) Determine the total demand for industries 1, 2 and 3 given the matrix of technical coefficient A and final demand vector B below :

Output Industry

$$A = \begin{bmatrix} 0.2 & 0.3 & 0.2 \\ 0.4 & 0.1 & 0.3 \\ 0.3 & 0.5 & 0.2 \end{bmatrix} \begin{matrix} 1 \\ 2 \\ 3 \end{matrix} \begin{matrix} \text{Input} \\ \text{Industry} \end{matrix} B = \begin{bmatrix} 150 \\ 200 \\ 210 \end{bmatrix}.$$

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4+2

[3601]-379

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

STATISTICS

Paper III (General)

(Operations Research and Design of Experiments)

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

- N.B. :-**
- (i) All questions are compulsory.
 - (ii) Figures to the right indicate full marks.
 - (iii) Use of calculator and statistical table is allowed.
 - (iv) Notations and symbols have their usual meanings.

- 1. Attempt any ten of the following :** [2 each]
- (a) Define a L.P.P. (Linear Programming Problem).
 - (b) State standard form of a L.P.P.
 - (c) Define a basic feasible solution of a L.P.P.
 - (d) Explain the term ‘treatment’ with an illustration.
 - (e) Explain the principle of randomisation in design of experiments.
 - (f) State linear mathematical model of a randomised block design (R.B.D.) by explaining the various notations involved in it.
 - (g) When is a transportation problem said to be unbalanced transportation problem ?

P.T.O.

- (h) Explain the difference between a transportation problem and assignment problem.
- (i) If E denotes relative efficiency of a design D_1 with respect to design D_2 , give its interpretation.
- (j) State the assumptions in dealing with a sequencing problem.
- (k) Explain the concept of a concomittant variable with an illustration.
- (l) State a linear mathematical model for analysis of covariance in completely randomised design (C.R.D.) by explaining various notations involved in it.
- (m) Describe Yate's procedure for obtaining interaction effects for 2^2 factorial experiment.

2. Attempt any two of the following :

[5 each]

- (a) The contents of vitamins, starch and protein of two foods as well as the minimum daily requirements of each ingredient are given below :

	Units per gm of A	Units per gm of B	Minimum Requirement
Vitamin	1	3	50
Starch	5	1	600
Protein	3	2	120
Cost (Rs.)	4	2	

Formulate this as L.P.P.

- (b) State the model and also state the estimate of parameters for analysis of covariance in R.B.D.
- (c) Find a sequence that minimizes the total elapsed time 'T' for processing five jobs on three machines A, B and C in the order ABC.

Machines \ Jobs	1	2	3	4	5
Machines					
A	8	18	16	12	10
B	10	12	4	6	8
C	16	20	12	14	22

Also compute T and idle time for each machine.

- (d) Describe layout and model for a split plot design.

3. Attempt any two of the following : [10 each]

- (a) Obtain IBFS by Vogel's Approximation Method (VAM) and check its optimality for the following T.P.

Factory	Warehouses					Supply
	W₁	W₂	W₃	W₄	W₅	
F ₁	10	55	50	15	35	4
F ₂	5	20	35	10	5	8
F ₃	15	45	20	40	60	9
Demand	3	3	4	5	21	

- (b) (i) Describe mathematical model and hypotheses to be tested in ANOVA of L.S.D. Also state estimate of parameters. [6]
- (ii) A machine tool company decides to make four sub-assemblies through four contractors. The cost of each sub-assembly determined by the bids submitted by each contractor are given below :

Sub-assemblies	Contractors			
	1	2	3	4
I	15	13	14	17
II	11	12	15	13
III	13	12	10	11
IV	15	17	14	16

Assign the different subassemblies to different contractors so as to minimize the total cost. [4]

- (c) (i) Obtain an expression for efficiency of L.S.D. over R.B.D. if rows are used as blocks. Also state your assumptions. [6]
- (ii) Solve the following L.P.P. graphically :

$$\text{Maximize : } Z = 35x_1 + 10x_2$$

Subject to :

$$3x_1 + 3x_2 = 300$$

$$2x_1 \leq 110$$

$$2x_1 + x^2 \leq 180$$

$$x_1 \geq 0 \quad x_2 \geq 0$$

[4]

- (d) (i) Identify the confounded effects in each of the replication of an experiment given below. Also state ANOVA table for this experiment. [6]

Replicate I				
Block 1	(p)	(1)	(npk)	(nk)
Block 2	(pk)	(n)	(np)	(k)
Replicate II				
Block 1	(n)	(pk)	(npk)	(1)
Block 2	(p)	(k)	(np)	(nk)

- (ii) Describe the procedure for testing the equality of two specified treatment effects in L.S.D. [4]

4. Attempt any two of the following : [15 each]

- (a) (i) Solve the following L.P.P. by simplex method :

$$\text{Maximize : } Z = 500x_1 + 600x_2 + 1200x_3$$

Subject to :

$$2x_1 + 4x_2 + 6x_3 \leq 160$$

$$3x_1 + 2x_2 + 4x_3 \leq 120$$

$$x_1, x_2, x_3 \geq 0. \quad [10]$$

- (ii) Write a note on 'Local Control' in design of experiments. [5]

- (b) (i) When and why is analysis of covariance technique recommended ? Also describe in brief the technique of ANACOVA in R.B.D. [10]

- (ii) Describe a method for solving a sequencing problem of n jobs on three machines. [5]

(c) (i) Define main effects and interaction effects in factorial experiment. Obtain their mathematical expression in 2^3 factorial experiment for a main effect, a two factor interaction and a three factor interaction. [10]

(ii) Write the dual of the following L.P.P.

$$\text{Maximize : } Z = 3x_1 + 2x_2 + 3x_3$$

Subject to the constraints :

$$2x_1 + x_2 + x_3 \leq 2$$

$$3x_1 + 4x_2 + 2x_3 \geq 8$$

$$x_1, x_2, x_3 \geq 0.$$

[5]

(d) (i) State the hypotheses to be tested in L.S.D. Obtain the expected value of error mean sum of squares in it. [10]

(ii) Find IBFS to the following T.P. having cost matrix given below using North-West Corner and Matrix Minima Method. [5]

Warehouses	Market				Supply
	I	II	III	IV	
A	5	2	4	3	22
B	4	8	1	6	15
C	4	6	7	5	8
Requirement	7	12	17	9	

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4+2

[3601]-380

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

STATISTICS (Special)

Paper III

(Distribution Theory)

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

- N.B. :**— (i) All questions are compulsory.
(ii) Figures to the right indicate full marks.
(iii) Use of calculator and statistical table is allowed.
(iv) Notations and symbols have their usual meanings.

1. Attempt any *ten* of the following : [2 each]

- (a) Define multinomial distribution.
(b) If

$$X \rightarrow W(\alpha, \beta)$$

state p.d.f. of X if $\alpha = \beta = 1$.

- (c) If

$$X \rightarrow U(-1, 1)$$

find $F(x)$.

- (d) If

$$X \rightarrow N(\mu, \sigma^2),$$

then state the distribution of $\log X$.

P.T.O.

(e) If

$$X \rightarrow C(0, 1),$$

then state its mean.

(f) State the relationship between Weibull and Gamma distribution.

(g) If

$$X \rightarrow B\left(50, \frac{1}{2}\right)$$

then using CLT find $P(X < 25)$.

(h) State real life situation where order statistics can be used.

(i) State conditional distribution of X given

$$Y = y \text{ if } (X, Y) \rightarrow BN(0, 0, 1, 1, 0.25).$$

(j) Define truncated binomial distribution at $X = 0$.

(k) If

$$X \rightarrow L(0, 1),$$

then state distribution of $\frac{1}{X}$.

(l) State additive property of Cauchy's distribution.

(m) State Chebyshev's theorem for discrete random variable.

2. Attempt any two of the following : [5 each]

- (a) If $g(x)$ is a non-negative function of a r.v. X and if $E[g(X)] < \infty$ and if K is a positive real number, then show that :

$$P[g(X) \geq K] \leq \frac{E[g(X)]}{K}.$$

- (b) Let

$$(X, Y) \rightarrow BN(4, 25, 3^2, 4^2, 0.4),$$

find

$$P(Y < 3/X = 2).$$

- (c) Let

$$X \rightarrow U(-a, a)$$

find its mean and variance.

- (d) Define Cauchy's distribution. If

$$X \rightarrow C(0, 1),$$

then find the distribution of $Y = X^2$.

3. Attempt any two of the following : [10 each]

- (a) State and prove central limit theorem (C.L.T.) for i.i.d. r.vs. based on moment generating function (m.g.f.).

(b) If

$$f(x) = \frac{e^{-\lambda} \lambda^x}{(1 - e^{-\lambda}) x!} \quad x = 1, 2, 3, \dots \\ \lambda > 0$$

then find mean and variance of X.

(c) Let

$$(X, Y) \rightarrow BN \left(1, 2, 4^2, 5^2, \frac{12}{13} \right)$$

find :

(i) $P(X < 3)$ and

(ii) $P(X < 3 | Y = 3)$.

(d) Define order statistics and obtain joint distribution of $(X_{(i)}, X_{(j)})$ with usual notations.

4. Attempt any two of the following :

[15 each]

(a) (i) If

$$X \rightarrow U(0, 1) \text{ and } Y \rightarrow U(0, 1)$$

are two independent random variables then find the distribution of $X - Y$. [8]

(ii) If

$$X \rightarrow LN(a, \mu, \sigma^2),$$

find r th raw moment about 'a' and hence find its mean. [7]

(b) (i) Let

$$X_{(1)} < X_{(2)} < X_{(3)} < \dots < X_{(8)}$$

be the ordered statistics corresponding to a random sample of size 8 drawn from a population with p.d.f. given by

$$f(x) = \frac{1}{3} \left(e^{-\frac{x}{3}} \right); \quad x > 0$$

$$= 0; \quad \text{otherwise}$$

$$\text{find } P[X_{(2)} > 0.1]. \quad [8]$$

(ii) Let

$$X \rightarrow C(\mu, \lambda).$$

Obtain the distribution function of X and also find its upper quartile (Q_3). [7]

(c) (i) If

$$(X_1, X_2, \dots, X_K) \rightarrow M_D(n; p_1, p_2, \dots, p_K)$$

then find its joint m.g.f. of (X_1, X_2, \dots, X_K) and hence find marginal p.m.f. of X_1 . [8]

(ii) State and prove Chebyshev's inequality for continuous random variable X and use it to find lower bound for $P[|X - 3| < 6]$ if $E(X) = 3$ $E(X^2) = 13$. [7]

(d) (i) If

$$X \rightarrow L\left(\mu = 2, \lambda = \frac{3}{2}\right),$$

then find

$$P[|X| < 5] \text{ and } P[X > 4]. \quad [8]$$

(ii) Let

$$(X, Y) \rightarrow BN\left(0, 0, \sigma_1^2, \sigma_2^2, \rho\right),$$

derive the distribution of $U = \frac{X}{Y}$ and identify it. [7]

Total No. of Questions—5

[Total No. of Printed Pages—7

[3601]-381

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

APPLIED MATHEMATICS

(AMG-3 : Real Analysis)

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt each of the following : [16]

(i) Let

$$f(x) = 3x^2, \forall x \in [0, 1]$$

Let

$$\sigma = \left\{0, \frac{1}{4}, \frac{2}{4}, \frac{3}{4}, 1\right\}$$

be a partition of $[0, 1]$. Compute $L[f; \sigma]$.

(ii) Give an example of sequences

$$\{s_n\}_{n=1}^{\infty} \text{ and } \{t_n\}_{n=1}^{\infty}$$

such that

$$\liminf_{n \rightarrow \infty} (s_n + t_n) \neq \liminf_{n \rightarrow \infty} s_n + \liminf_{n \rightarrow \infty} t_n.$$

P.T.O.

(iii) Discuss the convergence of :

$$\sum_{n=1}^{\infty} \frac{1-n}{1+2n}.$$

(iv) State the Leibnitz test.

(v) Show that

$$\sum_{n=1}^{\infty} \frac{1}{n^3 + n^4 x^2}, x \in \mathbb{R},$$

is uniformly convergent.

(vi) Define the n -th Bernstein polynomial.

(vii) Discuss the convergence of

$$\int_1^{\infty} \frac{x}{(1+x)^3} dx.$$

(viii) State the integral test for series.

2. (a) Attempt any one of the following : [6]

(i) If

$$\{s_n\}_{n=1}^{\infty}$$

is a sequence of real numbers such that :

$$\lim_{n \rightarrow \infty} s_n = L, L \neq 0,$$

then prove that :

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{1}{s_n} = \frac{1}{L}.$$

(ii) Prove that :

$$\sum_{n=0}^{\infty} r^n$$

is convergent iff $0 \leq r < 1$.

(b) Attempt any two of the following : [10]

(i) Find $N \in I$ such that :

$$\left| \frac{5n}{n + 5\sqrt{n}} - 5 \right| < \frac{1}{7},$$

for all $n \geq N$.

(ii) Show that :

$$\left\{ \left(1 + \frac{1}{n} \right)^n \right\}_{n=1}^{\infty}$$

is convergent.

(iii) Test the convergence of

$$\sum_{n=1}^{\infty} a_n,$$

where

$$a_n = (3 - e)(3 - e^{1/2})(3 - e^{1/3}) \dots (3 - e^{1/n}), \quad n \in I.$$

3. (a) Attempt any two of the following : [8]

(i) If

$$f(x) = 5x^2 + 3, \forall x \in [0, 1].$$

Find

$$\int_0^1 f(x) dx.$$

(ii) Show that if $f \in R[a, b]$ then $|f| \in R[a, b]$. Is the converse true ? Justify.

(iii) Prove that :

$$\frac{2\pi^2}{9} \leq \int_{\frac{\pi}{6}}^{\frac{\pi}{2}} \frac{2x}{\sin x} dx \leq \frac{4\pi^2}{9}.$$

(b) Attempt any two of the following : [8]

(i) If

$$\int_a^b f(x) dx$$

converges absolutely, then prove that :

$$\int_a^b f(x) dx$$

converges. Is the converse true ?

(ii) Show that :

$$\int_0^1 \frac{(x^p + x^{-p}) \log(1+x)}{x} dx$$

is convergent if $0 < p < 1$.

(iii) Show that :

$$\int_0^\infty \frac{x}{(1+x)^3} dx = \frac{1}{2} \int_0^\infty \frac{1}{(1+x)^2} dx.$$

4. (a) Attempt any one of the following : [6]

(i) If $\{f_n\}_{n=1}^\infty$ is a sequence of functions in $R[a, b]$ and $\{f_n\}_{n=1}^\infty$ converges uniformly to f on $[a, b]$, then prove that $f \in R[a, b]$ and

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \int_a^b f_n(x) dx = \int_a^b f(x) dx.$$

(ii) State and prove M_n -test for uniform convergence of a sequence of functions.

(b) Attempt any two of the following : [10]

(i) Show that $\{f_n(x)\}_{n=1}^\infty$ is uniformly convergent on R , where :

$$f_n(x) = \frac{x}{1+nx^2}, x \in R, \forall n \in I.$$

(ii) If $\{f_n\}_{n=1}^{\infty}$ and $\{g_n\}_{n=1}^{\infty}$ converges uniformly on a set E, then prove that $\{f_n + g_n\}_{n=1}^{\infty}$ converges uniformly on E, where $E \subseteq \mathbb{R}$.

(iii) Show that the series :

$$\sum_{n=1}^{\infty} e^{-nx} \cdot x^2$$

converges uniformly for all $x \in [0, 10]$.

5. (a) Attempt any one of the following : [6]

(i) If $u_1(x), u_2(x), u_3(x), \dots$ are continuous real valued functions on a metric space M and :

$$\sum_{n=1}^{\infty} u_n(x)$$

converges uniformly to $f(x)$ on M, then prove that $f(x)$ is continuous on M. Hence show that :

$$\sum_{n=0}^{\infty} x(1-x)^n$$

is not uniformly convergent on $[0, 1]$.

(ii) Prove that :

$$\int_0^1 \left(\sum_{n=1}^{\infty} \frac{x^n}{n^2} \right) dx = \sum_{n=1}^{\infty} \frac{1}{n^2(n+1)}.$$

(b) Attempt any *one* of the following : [10]

(i) Show that the improper integral :

$$\int_{\pi}^{\infty} \frac{\sin x}{x}$$

is convergent but not absolutely convergent.

(ii) Prove that :

$$\int_0^{\infty} \frac{\tan^{-1}(ax)}{x(1+x^2)} dx = \frac{\pi}{2} \log(1+a).$$

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—8

[3601]-382

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

APPLIED STATISTICS (General-3)

(Applications of Statistics)

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

- N.B. —** (i) All questions are compulsory.
(ii) Figures to the right indicate full marks.
(iii) Use of calculator and statistical table is allowed.
(iv) Notations and symbols have their usual meanings.

1. Attempt any ten of the following : [2 each]

- (a) Define continuous type of random variable.
(b) State any two properties of distribution function of a continuous random variable.
(c) State the formula of Age Specific Fertility Rate (ASFR).
(d) State the test statistic for testing $H_0 : \sigma_1^2 = \sigma_2^2$ against $H_1 : \sigma_1^2 > \sigma_2^2$.
(e) State the break up of total sum of squares in case of ANOVA (One-way classification).

P.T.O.

- (f) Explain the term 'level of significance'.
- (g) Explain the term 'Chance causes of variation'.
- (h) Define normal distribution.
- (i) State any *two* criterion for judging lack of control for control charts.
- (j) State the interpretation of low spots on *p*-chart.
- (k) Define Net Reproduction Rate (NRR).
- (l) Give any *two* points of distinction between parametric and non-parametric problem.
- (m) Explain the concept of standard error of a statistic.
2. Attempt any *two* of the following : [5 each]
- (a) Let X follows normal distribution with mean 12 and standard deviation 4. Find :
- (i) $P(X > 20)$
- (ii) Find the values of a and b if $P(X \leq b) = 0.30$ and $P(X > a) = 0.10$.
- (b) Describe the procedure of construction of C chart when standards are not given.

(c) Complete the following ANOVA table :

Source of variation	d.f.	Sum of squares	Mean sum of squares	F calculated
Treatment	3	—	16.7	—
Error	—	—	—	
Total	19	258		

(d) Twenty five individuals were asked whether they liked or disliked a particular product. The following is the sequence of their survey :

YYNNNNYYYYNYYNNNNNNNNNNYYNN

where Y : liked the product and N : disliked the product.

Use run test to test at 5% level of significance whether the responses are at random.

3. Attempt any two of the following :

(a) (i) If X, Y and Z are independent $N(1, 4)$, $N(2, 16)$ and $N(3, 25)$ random variables, then calculate

$$P(X - Y + 2Z > 5). \quad [5]$$

(ii) Explain the following terms :

(I) Critical region

(II) Hypothesis.

[5]

(b) Given below are the values of sample mean \bar{X} and sample range

(R) for 10 samples of size 5 each :

Sample No.	Range	Mean
1	5	43
2	6	42
3	5	37
4	7	43
5	7	44
6	4	38
7	8	42
8	6	39
9	4	43
10	6	41

Set up \bar{X} and R charts, examine the state of control of the process.

Comment on your result.

[10]

(c) (i) Explain the large sample test procedure for testing
 $H_0 : \mu_1 = \mu_2$ against $H_1 : \mu_1 > \mu_2$.

[5]

- (ii) In an experiment on pea-breeding, Mendel obtained the following frequencies of seed :

315 round and yellow, 101 wrinkled and yellow, 108 round and green, 32 wrinkled and green. According to Mendel's theory of heredity the numbers should be in proportion 9 : 3 : 3 : 1. Is there any evidence to doubt the theory at 5% level of significance. [5]

- (d) Compute Gross Reproduction Rate (GRR) and Net Reproduction Rate (NRR) for the data given below : [10]

Age-group	Female Population (in '000)	No. of female births	Survival rate
15—19	170	4700	0.92
20—24	140	11900	0.89
25—29	132	9400	0.88
30—34	126	4100	0.87
35—39	116	1150	0.85
40—44	100	580	0.84
45—49	102	100	0.82

4. Attempt any two of the following :

- (a) (i) Describe Chi-square test for independence of attributes for 2×2 contingency table. [6]
- (ii) Explain the meaning and purpose of statistical quality control. [4]
- (iii) Describe the two tailed test procedure of Wilcoxon's signed rank test. [5]
- (b) (i) Discuss about the non-random pattern that can be observed within the control limits of control charts for variables. What conclusions can be drawn about them ? [5]
- (ii) If Y is a random variable with probability density function :

$$f(y) = k/\sqrt{y}, 0 < y < 4.$$

$$= 0, \text{ otherwise.}$$

Find the value of constant k . Further obtain distribution function of Y . [5]

- (iii) Define the following terms :

(I) Crude Death Rate (CDR)

(II) Standardized Death Rate. [5]

(c) (i) In a certain college 120 boys and 80 girls selected randomly were interviewed to ask whether they own a mobile phone. If 74 of the boys and 56 of the girls own a mobile phone then test whether these data support the hypothesis that the proportion of the boys who own a mobile is less than that of girls. Use 5% level of significance. [5]

(ii) The following data refers to the visual defectives found during the inspection of the first 10 samples of size 50 each from a lot of two-wheelers manufactured by automobile company.

Sample No.	No. of Defectives
1	4
2	3
3	2
4	3
5	4
6	4
7	4
8	1
9	3
10	2

1	4
2	3
3	2
4	3
5	4
6	4
7	4
8	1
9	3
10	2

Draw p -chart for the above data. Comment on the state of control of the process. [10]

- (d) (i) Describe *t*-test for paired observations. [5]
- (ii) Explain concept of analysis of variance. [5]
- (iii) Compute the standardized death rate by direct method for the following data : [5]

Age	Standard Population		Population A	
	Population (in '000)	Specific death rate	Population (in '000)	Specific death rate
0—5	8	50	12	48
5—15	9	14	13	14
15—50	28	10	14	8
50 and above	5	60	10	59

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4

[3601]-383

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

PHILOSOPHY

(G-3 : Aesthetics and Philosophy of Religion)

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any ten of the following questions (maximum 20 words each) : [20]

- (1) What is Aesthetics ?
- (2) Give examples of any two classifications of Art.
- (3) Explain the term 'Performing Art'.
- (4) State the meaning of 'Median' of Art.
- (5) Define the term 'Bhāva'.
- (6) Name the theories regarding the nature of art developed by Plato and Collingwood.
- (7) Give one definition of Religion.
- (8) What is Sculpture ?
- (9) Define Pantheism.
- (10) State the ontological attributes of God.
- (11) What is meant by Evil ?
- (12) Define Secularism.
- (13) State the meaning of Ritual.

P.T.O.

2. Answer any *two* questions in *five/six* sentences (**50** words each) : [10]

- (1) Write a note on Sublime.
- (2) Distinguish between music and dance.
- (3) "God is infinite, personal, loving and holy." Discuss.
- (4) Write a note on belief system.

3. Answer any *two* questions **25/30** sentences (**200** words each) : [20]

- (1) Explain the elements of painting as a work of Art.
- (2) Describe the theory of Art as Communication.
- (3) Explain the nature of Religion. What are the elements of religion ? Discuss.
- (4) State fully the relation between secularism and religious tolerance.

4. Answer any *two* questions in **60/70** sentences (**500** words each) : [30]

- (1) State and critically examine the different proofs for the existence of God.
- (2) "Religion is a social institution." Discuss fully.
- (3) What are the differences between ordinary experience and aesthetic experience ? Explain fully.
- (4) State the doctrine of Rasa according to Bharatmuni and discuss it fully.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

- सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
(iii) मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी जास्तीत जास्त 20 शब्दामध्ये लिहा : [20]

- (1) सौंदर्यशास्त्र म्हणजे काय ?
- (2) कलेच्या कोणत्याही दोन प्रकारांची उदाहरणे द्या.
- (3) 'कलेचे सादरीकरण' ही संज्ञा स्पष्ट करा.
- (4) कलेचे 'माध्यम' म्हणजे काय ?
- (5) 'भाव' या पदाची व्याख्या द्या.
- (6) एलेटो आणि कॉलिंगवुड यांनी कलेच्या स्वरूपाविषयी सांगीतलेल्या उपपत्तींची नांवे सांगा.
- (7) धर्माची एक व्याख्या द्या.
- (8) 'शिल्पकला' म्हणजे काय ?
- (9) सर्वेश्वरवादी व्याख्या सांगा.
- (10) ईश्वराची सत्तशास्त्रीय गुणवैशिष्ट्ये सांगा.
- (11) 'दुरित' म्हणजे काय ?
- (12) धर्मनिरपेक्षतेची व्याख्या सांगा.
- (13) 'कर्मकांड' चा अर्थ सांगा.

2. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची प्रत्येकी 5/6 वाक्यात (50 शब्दात) उत्तरे लिहा : [10]

- (1) 'उदात्त' यावर टीपा लिहा.
- (2) संगीत आणि नृत्य यातील फरक सांगा.

- (3) ईश्वर अनंत, केवल, दयालू आणि शीव (पवित्र) आहे. चर्चा करा.
- (4) 'श्रद्धा-व्यवस्था' यावर टीपा लिहा.
3. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची प्रत्येकी **25/30** वाक्यात (200 शब्दात) उत्तरे लिहा : [20]
- (1) एक कलाकृती म्हणून चित्रकलेचे घटक विशद करा.
- (2) 'कला म्हणजे संज्ञापन' ह्या उपपत्तीचे सविस्तर वर्णन करा.
- (3) धर्माचे कोणकोणते घटक आहेत ते सांगून धर्माचे स्वरूप सविस्तर स्पष्ट करा.
- (4) धर्मनिरपेक्षता आणि धार्मिक सहिष्णुता यातील संबंध सविस्तर सांगा.
4. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची प्रत्येकी **60/70** वाक्यात (500 शब्दात) उत्तरे लिहा : [30]
- (1) ईश्वराच्या अस्तित्वाच्या विविध सिद्धता सांगून त्यांचे चिकित्सक परीक्षण करा.
- (2) 'धर्म एक सामाजिक संस्था आहे'. सविस्तर चर्चा करा.
- (3) सामान्य अनुभव आणि सौंदर्यानिभुव यामध्ये कोणता फरक आहे ? पूर्णपणे स्पष्ट करा.
- (4) भरतमुर्नांचा रससिद्धांत सांगून त्याविषयी सविस्तर चर्चा करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4

[3601]-384

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

PHILOSOPHY

(S-3 : Thinkers : Western and Indian)

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any ten of the following questions (maximum 20 words each) : [20]

- (1) State the *four* kinds of Alienation as discussed by Marx.
- (2) Name the *three* modes of being discussed by Sartre.
- (3) What is the relation that holds between a ‘name’ and an ‘object’ according to early Wittgenstein ?
- (4) Give *two* major issues discussed by Ryle.
- (5) Explain the term Dialectical Materialism.
- (6) What does Ryle mean by knowing how ?
- (7) Give *two* principles of Sarvajanika Satyadharma.
- (8) Give *two* principles associated with Satyagraha.
- (9) What do you understand by the term ‘practical’ in the concept of practical Vedant ?
- (10) Which Indian philosophical thought influenced Tagore ?

P.T.O.

- (11) What does Krishnamurti understand by religious mind ?
- (12) What is Krishnamurti's understanding of Consciousness ?
- (13) What does the term 'Sarvodaya' mean ?
2. Write short notes on any *two* of the following (maximum **50** words each) : [10]
- (1) Sartre as atheist existentialist.
- (2) Language games.
- (3) Gandhiji's concept of truth.
- (4) Tagore's view on art.
3. Answer any *two* of the following questions (maximum **150** words each) : [20]
- (1) Discuss Marx's concept of Class Conflict.
- (2) Discuss Ryle's view with respect to Cartesian dualism.
- (3) Explain Phule's concepts of 'Nirmik'.
- (4) Discuss in detail Vivekananda's views on universal religion.
4. Answer any *two* of the following questions (maximum **500** words each) : [30]
- (1) Elaborately discuss Sartre's concept of bad faith.
- (2) Explain Wittgenstein's use theory of meaning.
- (3) Discuss Krishnamurti's views on Freedom.
- (4) Explain the correlation between the concepts of Ahimsa and Satyagraha.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिकाही पहावी.

1. खालीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कमाल 20 शब्द) : [20]

- (1) मार्क्सने चर्चा केलेले परात्मतेचे चार प्रकार सांगा.
- (2) सार्वने चर्चा केलेल्या अस्तित्वाच्या तीन प्रकारांची नावे सांगा.
- (3) प्रारंभीच्या टप्प्यातील विट्गेन्स्टाईनच्या मतानुसार नाम आणि विषय यांतील संबंध काय असतो ?
- (4) राईलने चर्चा केलेले दोन मुख्य विषय सांगा.
- (5) द्वंद्वविकासी जडवाद हे पद स्पष्ट करा.
- (6) राईलच्या मतानुसार 'कसे' याचे ज्ञान म्हणजे काय ?
- (7) सार्वजनिक सत्यधर्माची दोन तत्वे सांगा.
- (8) सत्याग्रहाशी संबंधित दोन तत्वे सांगा.
- (9) व्यावहारिक वेदांत या संकल्पनेत 'व्यावहारिक' या पदाचा अर्थ काय ?
- (10) टागोरांवर भारतीय तत्व ज्ञानातील कोणत्या विचारांचा प्रभाव पडला होता ?
- (11) कृष्णमूर्तीच्या मते धार्मिक मन म्हणजे काय ?
- (12) कृष्णमूर्तीच्या मतानुसार जाणीव म्हणजे काय ?
- (13) 'सर्वोदय' या पदाचा अर्थ काय ?

2. खालीलपैकी कोणत्याही दोहँवर थोडक्यात टीपा लिहा (कमाल 50 शब्द प्रत्येकी) : [10]

- (1) सार्त्र : एक ईश्वर न मानणारा अस्तित्ववादी.
- (2) भाषिक खेळ.
- (3) गांधीजींची सत्य संकल्पना.
- (4) टागोरांचे कलाविषयक विचार.

3. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कमाल 150 शब्द प्रत्येकी) : [20]

- (1) मार्क्सच्या वर्गसंघर्ष या संकल्पनेची चर्चा करा.
- (2) देकार्त प्रणीत द्वैतवादाच्या संदर्भात राईलच्या विचारांची चर्चा करा.
- (3) फुले यांची 'निर्मिक' संकल्पना स्पष्ट करा.
- (4) वैश्विक धर्मावरील विवेकानंदांच्या विचारांची सविस्तर चर्चा करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कमाल 500 शब्द प्रत्येकी) : [30]

- (1) सार्त्रच्या अपश्रद्धा या संकल्पनेची विस्ताराने चर्चा करा.
- (2) विट्गेन्स्टाईनची अर्थविषयक उपयोग उपपत्ती स्पष्ट करा.
- (3) कृष्णमूर्तिंच्या स्वातंत्र्यावरील विचारांची चर्चा करा.
- (4) अहिंसा आणि सत्याग्रह या संकल्पनांमधील सहसंबंध स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4+1]

[3601]-385

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

PHILOSOPHY

Special Paper IV

(Textual Study)

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours **Maximum Marks : 80**

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *ten* of the following questions in 1-2 sentences each (maximum **20** words each) : [20]

 - (1) Why does the idealist, according to Moore, maintain that the object and the subject are necessarily connected ?
 - (2) Name the *three* accusers of Socrates and state who among them Socrates singles out to argue against ?
 - (3) Which *three* groups of persons did Socrates interact with to test the Oracle's statement ?
 - (4) What do the terms "qui" and "quid" refer to in Marcel's treatment of "having as possession" ?
 - (5) State *two* major causes of suffering according to Buddhist thought.
 - (6) State the third and the fourth noble truths.
 - (7) According to Dhammapada which of the following is not part of the 'Panchasheela' :
'Ahimsa, Satya, Asteya, Aparigraha'.

P.T.O.

- (8) State *two* characteristics of an 'Arhata'.
- (9) State *two* characteristics of 'Bala' according to Dhammapada.
- (10) Explain the term Middle Path.
- (11) How does Russell describe a practical man ?
- (12) What is the best virtue according to Dhammapada ?
- (13) State *two* characteristics of Brahmana according to Dhammapada.
2. Answer in brief any *two* of the following (maximum **50** words each) : [10]
- (1) Explain Russell's statement "All acquisition of knowledge is an enlargement of the self".
- (2) Explain the Buddhist concept of 'Sheela'.
- (3) State the salient features of the Socratic method.
- (4) Explain the concept of 'Nibbana'.
3. Answer any *two* of the following questions (maximum **150** words each) [20]
- (1) Discuss Marcel's understanding of "having as possession".
- (2) Explain the Buddhist conception of 'Ahimsa' as expressed in Dhammapada.
- (3) Briefly explain Moore's analysis of the statement 'Esse est percipi'
- (4) Discuss the notion of 'Pratityasamutpada'.
4. Answer any *two* of the following questions (minimum **300** words each) : [30]
- (1) Discuss in detail Russell's views about values of Philosophy. Do you agree with him ? Give reasons for your views.

- (2) Explain in detail the notion of the ideal person in the light of Dhammapada.
- (3) Elaborately discuss Popper's principle of falsification and bring out its significance.
- (4) Elaborately discuss the fundamental teachings of Dhammapada.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
(iii) मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिकाही पहावी.

1. खालीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 1 किंवा 2 वाक्यात (कमाल 20 शब्द) लिहा : [20]

- (1) मूरच्या मतानुसार चिद्वादी असे का मानतात की ज्ञानविषयी आणि विषयी यांच्यात आवश्यक संबंध असतो ?
- (2) सॉक्रेटिसच्या तीन विरोधकांची नावे सांगा त्यापैकी कुणाविरुद्ध युक्तिवाद करण्यासाठी सॉक्रेटिस त्यांना अलग करतो ?
- (3) ओरेंकलच्या विधानाचे परीक्षण करण्यासाठी सॉक्रेटिस कोणत्या तीन व्यक्ती समूहांशी आंतरक्रिया करतो ?
- (4) 'पाशी असणे म्हणजे स्वतःचे असणे (मालकीचे असणे)' या विधानाच्या व्यवहाराच्या संदर्भात मार्सेलने वापरलेली 'क्वी' आणि 'क्वीड' ही पदे कक्षाचा निर्देश करतात ?
- (5) बौद्ध विचारानुसार दुःखाची दोन प्रमुख कारणे सांगा.
- (6) तिसरे आणि चौथे आर्य सत्य सांगा.

- (7) धम्मपदानुसार पुढीलपैकी कोणती पदे 'पंचशीलचा भाग आहेत ?
 'सत्य', 'अहिंसा' 'अस्तेय' 'अपरिग्रह' ?
- (8) अर्हताचे दोन गुणधर्म सांगा.
- (9) धम्मपदानुसार बालाचे दोन गुणधर्म सांगा.
- (10) मध्यम मार्ग हे पद स्पष्ट करा.
- (11) व्यावहारिक माणसाचे वर्णन रसेल कसे करतो ?
- (12) धम्मपदानुसार उत्तम सदगुण कोणता ?
- (13) धम्मपदानुसार ब्राह्मणाचे दोन गुणधर्म सांगा.

2. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा (प्रत्येकी कमाल 50 शब्द) : [10]

- (1) 'ज्ञानाची सर्व प्रकारची प्राप्ती म्हणजे स्वला व्यापक करणे च होय ? हे रसेलचे विधान स्पष्ट करा.
- (2) बौद्धदर्शनातील 'शील' ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- (3) सॉक्रेटिसच्या पद्धतीची प्रमुख वैशिष्ट्ये सांगा.
- (4) 'निष्बान' ही संकल्पना स्पष्ट करा.

3. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कमाल 150 शब्द प्रत्येकी) : [20]

- (1) 'पाशी असणे म्हणजे स्वतःचे (मालकीचे) असणे' या विषयीच्या मार्सेलच्या आकलनाची चर्चा करा.
- (2) धम्मपदात अभिव्यक्त झालेली बौद्धांची 'अहिंसा' ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- (3) 'अस्तित्व म्हणजे इंद्रियानुभव' या विधानाचे मूरने केलेले विश्लेषण थोडक्यात स्पष्ट करा.
- (4) 'प्रतीत्यसमुत्पाद' या संकल्पनेची चर्चा करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कमाल 300 शब्द) : [30]

- (1) तत्वज्ञानाच्या मूल्याविषयीच्या रसलेच्या विचारांची सविस्तर चर्चा करा. याचे आपला सहमत आहात ? आपला दृष्टिकोणाचे कारणे द्या.
- (2) धम्मपदाच्या संदर्भात आदर्श व्यक्ती ही संकल्पना विस्ताराने स्पष्ट करा.
- (3) पॅपरच्या असत्वीकरणाच्या तत्वाची सविस्तर चर्चा करा आणि त्याचे औचित्य विशद करा.
- (4) धम्मपदाच्या मूलभूत शिकवणुकीची सविस्तर चर्चा करा.

Total No. of Questions—**7+7**

[Total No. of Printed Pages—**2**

[3601]-390

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

(Vocational Course)

COMPUTER APPLICATIONS

Paper V

(Theory)

(2004 PATTERN)

Time : 3 Hours

Maximum Marks : 60

- N.B.** :— (i) Attempt any *five* questions from Section I.
(ii) Attempt any *five* questions from Section II.
(iii) Draw a neat labelled diagram wherever necessary.
(iv) Figures to the right indicate full marks.

SECTION I

1. Explain in detail use of web pyramid in web design. [6]
2. Explain different types of networks according to the distance coverage. [6]
3. Explain the terms :
 - (a) SMTP
 - (b) FTP. [6]
4. Explain the difference between Static Website, Interactive Website and Dynamic Website. [6]
5. Explain uses of Internet. [6]
6. Write short notes on :
 - (a) E-mail
 - (b) Website. [6]

P.T.O.

7. List out the information that you will collect to develop a website of Hotel. Draw a homepage for the same. [6]

SECTION II

1. Distinguish between traditional commerce and E-commerce. [6]
2. Write short notes on :
 - (a) Internet security
 - (b) Encryption. [6]
3. What is trade cycle ? Explain EDI trade cycle. [6]
4. Explain advantages and disadvantages of E-shopping. [6]
5. Explain the following E-payment methods :
 - (a) Banking and financial payment
 - (b) Credit/Debit card. [6]
6. Explain the evolution of EDIFACT. [6]
7. Explain the importance of Digital Certificate. [6]

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—8

[3601]-391

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

FUNCTIONAL ENGLISH

(Vocational Stream)

Paper V [Theory]

[Written and Oral Communication (Advanced Level)

for Mass Media : Print, Radio, Television]

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 40

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) All questions carry equal marks.

- 1. (A) Write a paragraph in about 150 words expanding any one of the following :** [10]

- (i) TV news channels should care for media ethics.**
- (ii) Electronic media is more powerful than print media.**
- (iii) A news reporter has to be an alert and responsible person.**

Or

- (B) Write a letter to an editor in about 150 words in response to the following news :** [10]

You can now exist forever... in a DNA storage vault

Melbourne : After storing DNA samples for thousands of defence personnel, an Aussie company is now planning to do the same

P.T.O.

for the general public, with more and more people wishing to exist forever.

Under a contract, the company DNA Solutions, started off by taking delivery of samples from more than 70,000 full-time and reserve military personnel. The DNA business is witnessing a boon, as people move to place a small part of themselves into storage for eternity.

Under a voluntary scheme implemented by defence, DNA is collected from a large number of defence personnel by using a technology developed by the Melbourne-based firm. However, these samples will be used only to positively identify dead troops.

Vern Muir, Company chief, said that defence has asked him that they may have to store DNA samples from as many as 20,000-30,000 defence personnel.

They collect the DNA by taking a drop of blood on a card containing a chemical compound that traps DNA at room temperature. This card can store the sample for at least 100 years.

2. Prepare a news item in about **150** words on the basis of the information given below : [10]

- Increase in enrolment in English Schools by 74%
- Times insight Group

- Chennai
- advantage of knowing English in global economy
- enrolment zoomed by 74% within 3 years
- Data collected by National University for Education Planning and Administration.
- growth of English more in non-Hindi speaking states
- increase between 2003-06
- enrolment doubled from 10.6 lakh to 20.9 lakh in Andhra Pradesh
- from 14.7 lakh to 17.2 lakh in Tamil Nadu
- from 10.6 lakh to 11.9 lakh in Maharashtra.

3. (A) You are making a speech on 'The need for Good Health Care in rural areas.' Use the following news item for reference to prepare a draft in about 100 words : [10]

Why medical students skip stint in Villages

TIMES NEWS NETWORK

Mumbai : President Pratibha Patil touched upon a prickly topic when she exhorted medical students to take up rural service. The medical corridors have been abuzz for nearly two years with a debate on whether compulsion can force a doctor go to rural places.

In fact, TOI in its edition dated July 7 had carried the findings of an RTI (Right to Information) application, which reveals that most students, irrespective of caste or class, preferred to pay the government the bond money of Rs. lakh than go to rural areas ('90% medical graduates skip rural stint'). The government's argument that it has subsidised their education for five years and the rural stint is hence their social responsibility, doesn't cut ice with them.

"It is not just on a whim that students do not take up rural practice," says Gunjan Sharma of the Youth For Equality, which filed RTI mainly to highlight that even reservation category students who get free education skip the rural stint. Students have several grousing, he says.

The lack of infrastructure—be it in terms of medical equipment or housing — is just one of the many problems. An intern who did a three-month stint in a primary health centre near Nashik says, "Even if patients come in with a medical emergency, there is precious little one can do in primary health centres because of lack of equipment and medicines."

Sharma points out that states like Rajasthan offer postgraduate seats to young doctors who have put in a couple of years of service in public hospitals. "Such incentives could go a long way in getting students to take up rural posts, but Maharashtra doesn't offer such incentives for all its courses," he says Another student says that "the govt. has ignored healthcare in the rural sector."

Or

- (B) Convert the following into a news item to be read in about 60 seconds on radio (The news item should not be in more than 75 words) : [10]

2,278-yr-old mummy dies a slow death

TIMES NEWS NETWORK

Jaipur : A 2,278-year-old mummy of an Egyptian priestess is decaying fast at the city's Albert Hall Museum. Displayed in a glass case, it is a key attraction of the museum but may not be around very soon, as exposure to oxygen and moisture has led to its case crumbling to dust.

Egyptian experts, who had visited the city a few years ago, had said the mummy bought by Sawai Ram Singh, then

ruler of Jaipur, from Cairo in 1887 needed to be kept in an oxygen-free environment. The cost involved a meagre \$1,000, but the museum authorities seem to be dragging their feet over it, and it may cost the city one of its treasures.

What's worse is that the last time the mummy's case was taken out for restoration and paintwork, its beam was replaced incorrectly adding to the stress on the casket.

Nassry Youssef Iskander, director of the Egyptian museum at Cairo who visited Albert Hall a few years ago, said the mummy's base was in bad shape and needed urgent repairs. He added that his country would be happy to gift an oxygen-free showcase for the mummy, but the museum would have to request his government first. This has not been done till now.

However, museum officials told TOI that the mummy was preserved as it should be and that there were no concerns about it.

But Iskander had said on his visit that the mummy required major conservation work, none of which seems to have happened. This despite the state government spending lakhs on the ongoing renovation of this museum, which was modelled on the lines

CRUMBLING TO DUST

of the Victoria and Albert Museum in London and designed by Sir Swinton Jacob.

The building had been constructed to welcome Prince Albert who later became King Edward VII during his visit to Jaipur.

He laid the foundation stone of the museum in 1876.

The local rulers had taken a lot of interest in the museum and even bought large Egyptian alabaster figures and scriptures to create the right ambience in the room where the mummy is on display.

4. (A) Prepare an alternative copy to attract and influence the customers. Rewrite the catch line (Make changes only in Verbal contents) : [10]

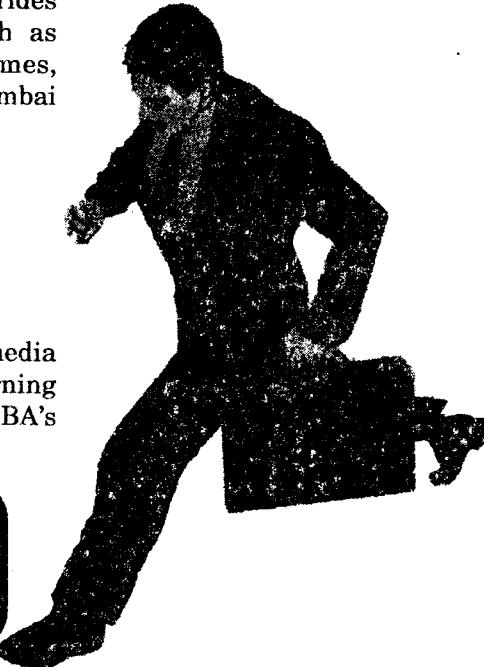
The Times Group is India's largest media and entertainment conglomerate. The group prides itself on building powerful brands such as The Times Of India, The Economic Times, Navbharat Times, Femina, Filmfare, Mumbai Mirror and many more.

**WE ARE LOOKING AT FILLING
THE FOLLOWING VACANCIES.**

- **OFFICERS**
- **SENIOR OFFICERS**

If you are a person interested in making your career in the media industry and have excellent communication skills, with a burning desire for sales, here is an opportunity you should not miss. MBA's with 2 years sales experience would be preferred.

Walk in today in between 10:00 am to 5:00 pm along with your latest resume to : Times Classifieds, 1st floor, The Times Of India building, Dr. D.N. road, Fort, Mumbai - 400001. Tel : 66353694

Or

- (B) You were the witness to some kind of terrorists' movement in your area. Write a report to be sent to a local newspaper. [10]

Total No. of Questions—**6**

[Total No. of Printed Pages—**2**

[3601]-392

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

TRAVEL AND TOURISM MANAGEMENT

Paper V

(Emerging Trends in Tourism)

(VOCATIONAL STREAM)

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) Attempt any Four questions.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

(iii) Draw neat diagrams and sketches wherever necessary.

(iv) Use of map stencil is allowed.

1. Explain the concept of Destination Life Cycle (DLC) in relation with destination development. Discuss the characteristics of each stage in DLC. [20]
2. Explain the pull factors influencing tourist destination. [20]
3. Explain the factors that are responsible for continuous development of manpower in relation with tourism. [20]
4. Provide information about 'Incredible India Campaign' promoted by India for tourism promotion. [20]

P.T.O.

- 5.** What is sustainable tourism ? Discuss different strategies for sustainable tourism development. [20]
- 6.** Write short notes on any *two* : [20]
- (i) Carrying capacity
 - (ii) Medical tourism
 - (iii) Fairs and festivals : A tool to promote destination
 - (iv) Pollution : Negative impact of tourism.

T.Y., B.A. EXAMINATION, 2009**प्रयोजनमूलक हिंदी : वोकेशनल****(Functional Hindi : Vocational)****प्रश्नपत्र V**

(प्रसारण और रेडियो/दूरदर्शन तथा हिंदी में टंकण, टेलेव्हिस
और कम्प्यूटर प्रोग्रामिंग)

(2004 PATTERN)**समय : 2 घण्टे****पूर्णांक : 40****सूचना :— (i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।****(ii) प्रश्न के दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्न के पूर्णांक हैं।**

- 1.** 'प्रयोजनमूलक हिंदी : वोकेशनल' पाठ्यक्रम की विशेषताओं पर प्रकाश डालिए। [8]

अथवा

प्रयोजनमूलकता का अर्थ स्पष्ट करते हुए प्रयोजनमूलक हिंदी के विभिन्न रूपों का परिचय दीजिए।

- 2.** संचार माध्यमों के लिए परिणामकारक कॉपी-रायटिंग करते समय किन बातों पर ध्यान देना आवश्यक है ? [8]

अथवा

लिखित संहिता की आवश्यकता स्पष्ट करते हुए संहिता के प्रकारों का परिचय दीजिए।

- 3. (क) कम्प्यूटर हार्डवेयर के विविध अंगों को स्पष्ट कीजिए।** [8]

अथवा

इंटरनेट, ई-मेल तथा विकिपीड़िया की जानकारी दीजिए।

(ख) कोष्ठक से उचित पर्याय चुनकर निम्नलिखित में से किन्हीं चार वाक्यों को फिर से लिखिए : [4]

- (i) बीजगणितीय सूत्रों का अधिकाधिक प्रयोग.....भाषा में किया जाता है। (फोरट्रान/बेसिक/कोबोल)
- (ii)प्रिंटर मँहगे होते हैं। (डॉटमैट्रिक्स/इंकजेट/लेजर)
- (iii)भाषा को निम्न स्तरीय भाषा कहा जाता है। (ऐसेंबली/मशीनी/प्रोग्रामिंग)
- (iv) कम्प्यूटर के भाग जिन्हें हम प्रत्यक्ष देख सकते हैं, उन्हें.....कहते हैं। (हार्डवेयर/सॉफ्टवेयर/प्रोग्राम)
- (v) कोबोल के.....विभाग के अंतर्गत प्रोग्राम का नाम, उद्देश्य और फाइलों तथा प्रलेखों का विवरण होता है। (परिचय/पर्यावरण/क्रियाविधि)
- (vi) अंकगणितीय इकाई.....इकाई का एक भाग है। (अंतर्गतन/बहिर्गतन/केंद्रीय संसाधन)

4. (क) निम्नलिखित में से किन्हीं चार शब्दों के लिए अंग्रेजी पारिभाषिक शब्द लिखिए : [4]

- (i) केंद्रीय भांडागार निगम,
- (ii) आख्यापक,
- (iii) कार्य नियोजन अधिकारी,
- (iv) प्रशासन योग्यता,
- (v) प्रसूति छुट्टी,
- (vi) आश्वासन।

(ख) निम्नलिखित में से किन्हीं चार शब्दों के लिए हिंदी पारिभाषिक शब्द लिखिए : [4]

- (i) Central Vigilance Commission,
- (ii) Bearer,
- (iii) Accidents Investigation Officer,
- (iv) Abstract,
- (v) Leave not earned,
- (vi) Anticipated revenue.

(ग) निम्नलिखित में से किन्हीं चार के हिंदी पर्याय लिखिए : [4]

- (i) In reply to your letter No.dated..... .
- (ii) I am directed to acknowledge the receipt of your letter.
- (iii) Please give top priority to this work.
- (iv) Please hand over charge to shri.....and report yourself at..... .
- (v) It may further be added..... .
- (vi) Ordered also that the Resolution be published in the Gazette of India for general information.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3601]-395

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

(Vocational Course)

SOIL CONSERVATION-III

Paper I (Theory)

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 60

- N.B. :**— (i) All questions are compulsory.
(ii) Figures to the right indicate full marks.
(iii) Draw neat diagrams wherever necessary.

1. Answer the following : [14]

- (a) Define strip cropping.
- (b) Define watershed.
- (c) Define land capability.
- (d) Enlist the factors affecting soil erosion.
- (e) Name the amendments to improve acid soils.
- (f) Define soil fertility.
- (g) Define fertilizer.

2. (a) Explain the importance of crop cover. [5]

Or

Give the types of soil erosion and comment on. [5]

(b) What is the effect of saline water on soil ? [5]

P.T.O.

3. (a) Explain the importance of cropping pattern in soil and water conservation. [8]

(b) Distinguish between crop rotation and mix cropping. [8]

Or

What are the characteristics of watershed ? [8]

4. (a) Give the detailed land capability classification. [10]

Or

What are the preventive measures for saline and sodic soil ? [10]

(b) What are the components that affect the quality of irrigation water ? [10]

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 60

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
(iii) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा : [14]

- (अ) पट्टा पीक पद्धतीची व्याख्या लिहा.
- (ब) पाणलेट क्षेत्राची व्याख्या लिहा.
- (क) भुमितपयोगितेची व्याख्या लिहा.
- (ड) जमिनीची धुप करणारे मुख्य घटक कोणते ?
- (इ) आम्लयुक्त जमीन सुधारण्यासाठीच्या भुसुधारकांची नांवे लिहा.

- (फ) जमिनीच्या सुपीकतेची व्याख्या लिहा.
 (ग) खताची व्याख्या लिहा.
2. (अ) पीक आच्छादनाचे महत्व स्पष्ट करा. [5]
- किंवा**
- जमिनीच्या धुपीचे प्रकार सांगून माहिती लिहा. [5]
- (ब) क्षारयुक्त पाण्याचा जमिनीवर होणाऱ्या परिणामांविषयी माहिती लिहा. [5]
3. (अ) पीक पद्धतीचे जमीन व पाणी संधारणातील महत्व विशद करा. [8]
 (ब) फेरपालटीचे पीके व मिश्र पीक पद्धती यातील फरक लिहा. [8]
- किंवा**
- पाणलोट क्षेत्राची वैशिष्ट्ये लिहा. [8]
4. (अ) भुमितपयोगिता वर्गीकरणाची सविस्तर माहिती लिहा. [10]

किंवा

- क्षारयुक्त व चोपण जमीन होऊ नयेत यासाठी कोणती काळजी घ्यावी ? [10]
 (ब) सिंचनाच्या पाण्याची प्रत खराव करणाऱ्या घटकांविषयी माहिती लिहा. [10]

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—2

[3601]-396

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

**ADVERTISING, SALES PROMOTION AND SALES
MANAGEMENT**

Paper V (Vocational)

**(Sales Promotion, Public Relations and
Management of Sales Force)**

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 60

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

- 1. What do you mean by Sales Management. Explain functions of sales manager. [15]**

Or

What do you mean by 'Performance Appraisal' ? Narrate the need and importance of performance appraisal.

- 2. What do you mean by sales budget ? Explain the importance of sales budgeting. [15]**

Or

Define 'sales territory'. Explain various factors that are considered while determining sales territory.

P.T.O.

3. What do you mean by Sales Promotion ? Explain the consumer oriented sales promotional tools. [15]

Or

Write a detailed note on 'Public Relations'.

4. Write short notes on (any *three*) : [15]

- (a) Sales quota
- (b) Sales analysis;
- (c) Sales audit
- (d) Compensation of salesperson
- (e) Need of training.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—2

[3601]-398

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

प्रयोजनमूलक हिन्दी : वोकेशनल

(Functional Hindi : Vocational)

प्रश्नपत्र VI

(उद्यम-विकास)

(2004 PATTERN)

समय : 2 घण्टे

पूर्णांक : 50

सूचनाएँ :—(i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं ।

(ii) प्रश्न के दाहिनी ओर लिखे गये अंक प्रश्न के पूर्णांक हैं ।

1. उद्योजकता और आर्थिक विकास का संबंध स्पष्ट कीजिये ।

[12]

अथवा

उद्यम-विकास की कठिनाइयों को सविस्तार समझाइये ।

2. उद्योजक को सफल बनने के लिए किन गुणों की आवश्यकता होती है ? [12]

अथवा

शिक्षित-अशिक्षित तथा महिला और पुरुष उद्योजकों का परिचय दीजिये ।

3. निष्क्रिय तथा परंपरावादी उद्योजकों का कार्य स्पष्ट कीजिये । [12]

अथवा

किसी एक आदर्श उद्योजक की जीवनी संक्षेप में प्रस्तुत कीजिये ।

P.T.O.

4. किन्हीं दो पर टिप्पणियाँ लिखिये : [14]

- (i) उद्योजक के कार्य
- (ii) आविष्कारवादी तथा अनुकरणप्रिय उद्योजक
- (iii) सामूहिक उद्योजकता
- (iv) भारतीय तथा विदेशी उद्योजक ।

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3601]-403

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009

WATER MANAGEMENT-III

Paper II (Theory)

(VOCATIONAL COURSE)

(2004 PATTERN)

Time : Three Hours **Maximum Marks : 60**

- N.B. —** (i) All questions are compulsory.
(ii) Figures to the right indicates marks.
(iii) Draw neat diagrams whenever necessary.

1. Answer the following : [14]

- (a) What is evapotranspiration ?
 - (b) What is permanent wilting point ?
 - (c) Define water scheduling.
 - (d) Enlist the major irrigation project in Maharashtra.
 - (e) Enlist factors affecting quality of irrigation water.
 - (f) What is the adverse effect of boron on crops ?
 - (g) What is maximum water holding capacity ?

2. (a) What are the factors affecting water use efficiency ? [5]

Or

Explain the advantages of irrigation. [5]

(b) Explain the importance of Tensiometer. [5]

P.T.O.

3. (a) Give the detailed classification of salt tolerant crops. [8]
(b) What are the methods of soil moisture measurement ? [8]

Or

Give the role of physical properties of soil in water management.

4. (a) Describe the water budget of India and major irrigation project. [10]

Or

What are the suitable irrigation methods for salt affected soil ? [10]

- (b) What is farm pond ? Explain the site selection the farm pond with its importance. [10]

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

- सूचना :— (i) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहे.
(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
(iii) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा : [14]
(अ) बाष्पपर्णीत्सर्जन् म्हणजे काय ?
(ब) जमिनीचा कायम मरणोक्त बिंदु म्हणजे काय ?
(क) पीक पाण्याच्या वेळापत्रकाची व्याख्या लिहा.
(ड) महाराष्ट्रातील महत्वाचे पाणी प्रकल्प लिहा.
(इ) सिंचनजलाच्या गुणवत्तेवर परिणामकरणाऱ्या घटकांची नांवे लिहा.

- (फ) बोरॉनचा पिकांवर कोणता दुष्परिणाम होतो ?
- (ग) जमिनीची जलधारणाशक्ती म्हणजे काय ?
2. (अ) पाण्याच्या कार्यक्षमतेवर परिणाम करणाऱ्या घटकांची माहिती लिहा. [5]
- किंवा**
- द्रवरूप खतीचे फायदे लिहा. [5]
- (ब) टेन्सिओमीटरचे महत्व स्पष्ट करा. [5]
3. (अ) क्षार सहनशील पिकांचे वर्गीकरण लिहा. [8]
- (ब) जमिनीतील ओळावा मोजण्याच्या पद्धतीची माहिती लिहा. [8]
- किंवा**
- जमिनीच्या भौतिक गुणधर्माचे पाणी व्यवस्थापनातील महत्व विशद करा. [8]
4. (अ) भारतातील पाण्याच्या अंदाजपत्रकाची माहिती लिहा. भारतातील प्रमुख जलसिंचन प्रकल्पांची सविस्तर माहिती लिहा. [10]

किंवा

क्षारवड जमिनीकरिता जलसिंचनाच्या कोणत्या पद्धतीचा वापर करतात ? [10]

- (ब) शेततळे म्हणजे काय ? शेततळ्याच्या जागेची निवड व त्याचे महत्व स्पष्ट करा. [10]

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—2

[3601]-405

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2009
ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT
Paper VI-B
(Vocational)
(2004 PATTERN)

Time : Two Hours **Maximum Marks : 50**

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. What is meant by the term 'Entrepreneur'? Describe the qualities of a successful entrepreneur. [12]

Or

- Narrate the merits and limitations of partnership form of business organisation. [12]

2. Explain the criteria for selection of product applied by an entrepreneur. [12]

Or

- Define the term S.S.I. Write a note on 'identification of opportunities for entrepreneurship'. [12]

3. Write a detailed note on ‘SWOT Analysis’. [12]

Or

- State and explain the causes of stress. [12]

P.T.O.

4. Write short notes on (any two) : [14]

- (a) Need of entrepreneurship
- (b) Role of D.I.C.
- (c) Importance of human resource management
- (d) Causes of sickness.